

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІРИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,**

присвяченої пам'яті першого ректора
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктора економічних наук, професора, Заслуженого економіста України

**Івана Ісаковича
Пилипенка**

(Київ, 16 жовтня 2015 р.)

Київ – 2015

УДК 657.1; 657.25; 657.37; 657.6
ББК 60.655

Стратегія розвитку України: Економічний та гуманітарний виміри: Матеріали науково-практичної конференції. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. – 320 с.

ISBN 978-617-571-119-4

Матеріали науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень та виступів її учасників, у яких викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем модернізації соціально-економічного, гуманітарного, освітнього, наукового простору та перспектив розвитку України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, студентів, аспірантів і докторантів економічних та соціально-гуманітарних спеціальностей.

ББК 60.655

Адреса оргкомітету конференції: Україна, 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1

тел.: (044) 486-42-20

e-mail: leylasog@gmail.com

Матеріали публікуються в авторській редакції.

Відповідальність за зміст наукових матеріалів несуть їх автори.

ISBN 978-617-571-119-4

НАСОА, 2015

ЗМІСТ

Секція 1. Економічний вимір стратегії розвитку України.....	12
<i>Ангелко І. В.</i> Інноваційний розвиток України в контексті європейської інтеграції.....	12
<i>Артем'єва І. О.</i> Методологічні проблеми дослідження складних економічних об'єктів.....	14
<i>Багратян Г. А., Кравченко І. С.</i> Реформи та ефективність фінансової системи України (публікується російською мовою).....	18
<i>Болгов О. Є.</i> Деякі аспекти соціально-економічного розвитку України.....	21
<i>Бондарук Т. Г.</i> Особливості формування доходів місцевих бюджетів.....	24
<i>Бондарук О. С.</i> Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки у бюджетній сфері.....	28
<i>Бутинець Ф. Ф.</i> Облікова політика як основа побудови бухгалтерського обліку підприємства.....	31
<i>Васечко О. О., Мотузка О. М.</i> Статистичне забезпечення аналізу діяльності груп підприємств.....	33
<i>Гедз М. Й.</i> Роль аудиту в інформаційному забезпеченні системи управління...	37
<i>Герасименко С. С.</i> Методологічні засади порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку.....	40
<i>Гладкова В. І.</i> Статистична класифікація ризику як передумова вибору методів управління ризиками.....	42
<i>Головач Н. А.</i> Система статистичного забезпечення управління як інструмент регулювання економіки.....	43
<i>Голубова Г. В.</i> Розвиток інформаційного суспільства в Україні.....	46
<i>Горбань Г. П.</i> Система управління регіональним розвитком туризму: передумови функціонування.....	48

<i>Гринчак Н. А.</i> Поліцентрична домінанта в розвитку міжнародних економічних відносин.....	50
<i>Гулевич О. Ю.</i> Інтернет-економіка сучасного глобального інформаційного суспільства.....	52
<i>Гуненко С. А.</i> Об'єкти бухгалтерського обліку в системі формування справедливої вартості підприємства.....	54
<i>Джус С. І.</i> Необхідність та значення ключових статистичних індикаторів (Statistical KPI's) на фондовому ринку України в умовах реформування економіки.....	56
<i>Дуцька А. С.</i> Роль підприємницького сектору в забезпеченні конкурентних переваг України.....	59
<i>Дьолог Т. І.</i> Сучасні проблеми управління сільськогосподарськими підприємствами.....	62
<i>Єршова О. Л.</i> Світовий досвід проектування статистичних обстежень використання ІКТ в домашніх господарствах: можливості для України.....	65
<i>Журавльов О. В.</i> Стратегії економічного розвитку країн Східноєвропейського порубіжжя.....	67
<i>Залюбовська С. С.</i> Формування конкурентних позицій страхових компаній.....	69
<i>Зоріна О. А.</i> Аналіз фінансового стану підприємств України: проблеми і перспективи.....	71
<i>Іванченко Н. О.</i> Статистичне дослідження основних аспектів розвитку підприємництва в Україні.....	74
<i>Іващенко О. А.</i> Напрями диверсифікації торговельних зв'язків України в умовах глобальної економічної розбалансованості.....	78
<i>Ігнатенко Т. С.</i> Теорії стратифікації та ідентифікація середнього класу в Україні.....	83
<i>Ковальова М. А.</i> Сутність доходів державного бюджету та проблеми їх формування.....	87
<i>Козяр І. П.</i> Переваги та недоліки прямого оподаткування.....	89

<i>Корінько М. Д.</i> Управлінський контроль в системі управління підприємницькою діяльністю.....	90
<i>Король С. Я.</i> Персоніфікація, персоналізація і класифікація бухгалтерських рахунків: історичний аспект.....	94
<i>Кочаровська Є. Г.</i> Сутність та види місцевих податків.....	98
<i>Кунченко М. О.</i> Організаційні аспекти технології складання операційних бюджетів.....	100
<i>Курило Г. М.</i> Проблеми формування безпеки економічного розвитку підприємств.....	102
<i>Линник А. М.</i> Покращення фінансування фізичної культури та спорту – стратегічне завдання сучасної України.....	105
<i>Лопушняк Г. С.</i> Забезпечення гідної праці в Україні: проблеми та перспективи.....	108
<i>Луньова Г. М.</i> Статистична оцінка виробничої функції сільських домогосподарств України.....	111
<i>Макалюк І. В.</i> Контролювання стану управління трансакційними витратами підприємства: значення та етапи реалізації.....	114
<i>Макарчук В. М., Боровик О. М.</i> Значення форм, видів та методів контролю у визначенні об'єктів внутрішнього контролю рибогосподарських підприємств.....	117
<i>Малащук Д. В.</i> Тенденції розвитку валютної глобалізації.....	120
<i>Малюга Н. М., Боримська К. П.</i> Аудит людських ресурсів в управлінні економічною безпекою підприємства.....	122
<i>Махсма М. Б.</i> Аграрна розписка як інноваційний фінансовий інструмент сприяння сільській зайнятості в Україні.....	126
<i>Мельничук М. О.</i> Організаційно-правові аспекти обліку предметів прокату..	130
<i>Мельничук Н. Ю.</i> Принципи організації бюджетного обліку.....	132
<i>Микитюк Л. В.</i> Економіка знань як новий етап світового розвитку.....	135

<i>Міняйло О. І., Міняйло В. П.</i> Аудит ефективності державних закупівель.....	138
<i>Момотюк Л. Є.</i> Удосконалення статистичного вивчення стабільності фінансової системи держави.....	140
<i>Мороз Ю. Ю.</i> Облік створеної доданої вартості на підприємстві.....	142
<i>Новікова Л. А.</i> Забезпечення електронного трейдингу як альтернативної технології біржової діяльності.....	146
<i>Новіченко Л. С.</i> Стратегічні шляхи подолання тіньової зайнятості населення України.....	149
<i>Одноволик В. І.</i> Система моніторингу ефективності суб'єктів малого бізнесу.....	151
<i>Онуфрієнко М. П.</i> Міжнародний досвід оцінки кредитного ризику.....	153
<i>Пантелеєв В. П.</i> Економічне та облікове наповнення терміна «консолідація» у нормативно-правових актах України.....	156
<i>Пантелеєв В. П.</i> Деякі сторони фінансового розвитку України (публікується російською мовою).....	160
<i>Пантюхова А. В.</i> Теоретико-методичні аспекти аналізу використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення.....	163
<i>Панченко І. А.</i> Побудова концепції бухгалтерського обліку як передумова економічного розвитку на мікро- та макrorівні.....	166
<i>Пархоменко В. М.</i> Вектори розвитку бухгалтерського обліку в Україні у спектрі стратегії економічного розвитку бізнесу	170
<i>Пономаренко Н. М.</i> Теоретико-методичні засади розуміння бухгалтерського балансу.....	172
<i>Попова В. В.</i> Вимірювальна шкала для визначення типу економічного розвитку національної макросистеми.....	174
<i>Попов В. Ю.</i> Вимірювання конвергентності підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП в Україні	179
<i>Резнікова Н. В.</i> Фрагментація виробництва у глобальних ланцюгах створення вартості як прояв відносин міжкраїнової незалежності.....	183

<i>Савченко І. Г.</i> Інформаційна інфраструктура фінансових ринків: напрями вдосконалення.....	186
<i>Свистун-Золотаренко Л. О.</i> Статистичні аспекти аналізу соціально-економічного розвитку регіонів.....	189
<i>Семяновський В. М.</i> Місцеве самоврядування в Україні. Правові основи європейського вибору.....	190
<i>Тарасенко А. Г.</i> Методологічні витоки концепції соціального капіталу нації в економічній науці та її актуальність для сучасної України.....	194
<i>Філіпповська А. А.</i> Статистичний аналіз мотивації абітурієнтів у виборі ВНЗ.....	197
<i>Філосова Ю. В.</i> Проблеми нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку прибутку підприємства.....	200
<i>Хоруженко О. І.</i> Актуальні проблеми цінової політики підприємства.....	203
<i>Цаль-Цалко Ю. С.</i> Майбутні доходи в системі оцінки справедливої вартості підприємства: обліково-оціночний аспект.....	206
<i>Цветкова Н. М.</i> Застосування МСФЗ як методологічної основи бухгалтерського обліку та звітності.....	210
<i>Червона С. П.</i> Оцінювання диференціації домогосподарств України за рівнем загальних доходів.....	214
<i>Черненко В. В.</i> Інноваційний шлях розвитку та використання енергозберігаючих ресурсів.....	217
<i>Чиж Б. І.</i> Необхідність запровадження контролю і аудиту ВНЗ для забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.....	219
<i>Чумак О. В.</i> Фінансове регулювання: сутнісний вимір в економічному середовищі.....	222
<i>Шевчук В. О.</i> Контроль інновативних господарських систем: стратегії модернізації та перспективи розвитку.....	224
<i>Шевчук О. В.</i> Розвинена інфраструктура національного ринку – стратегічний напрям сталого розвитку України.....	226

<i>Шевчук О. А.</i> Вплив податкового контролю на діяльність суб'єктів господарювання	230
<i>Шилаєва С. В.</i> Використання відновлюваних джерел енергії – перспективний шлях вирішення проблем енергозабезпечення.....	233
<i>Шкуліна Л. В.</i> Науково-практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством.....	236
<i>Шпак В. А.</i> Бухгалтерський облік в Україні: проблеми розвитку.....	239
<i>Шульга С. В.</i> Роль аудиту у відновленні довіри до ринків.....	241
<i>Щирська О. В.</i> Внутрішній контроль: проблеми, перспективи розвитку....	243
<i>Юрченко О. А.</i> Оподаткування дивідендів: новації податкового законодавства.....	245
<i>Ярмаченко Б. І.</i> Сутність та функції місцевих бюджетів.....	248
Секція 2. Гуманітарний вимір стратегії розвитку України.....	250
<i>Варавкіна З. Д.</i> Комунікативна компетенція науковця – запорука високої продуктивності наукової праці.....	250
<i>Висоцький В. А.</i> Організація самостійної фізкультурно-оздоровчої роботи студентів вищих навчальних закладів.....	252
<i>Волох С. В.</i> Роль мотивації як основного чинника в оволодінні іноземною мовою студентами немовних спеціальностей.....	254
<i>Гаврилюк Т. В.</i> Релігійність українця в умовах політичної та економічної кризи.....	257
<i>Горбань О. В.</i> Гуманітарний вимір статистики: від теорії до практики.....	260
<i>Горюнова М. М.</i> Множинний інтелект і його вплив на організацію заняття з іноземної мови.....	263
<i>Гуляєв А. М.</i> Гуманітарний напрям стратегічного розвитку України на період до 2020 року.....	265
<i>Даць І. В.</i> Професійна компетентність режисера у забезпеченні життєздатності сучасної опери.....	268

<i>Дюканова Н. М., Касьяненко А. Л.</i> Вимоги до підготовки аспірантів з англійської мови.....	270
<i>Желуденко М. О., Сабітова А. П.</i> Різні підходи до визначення класифікацій трансформацій у сучасному перекладознавстві.....	272
<i>Загородня О. Ф.</i> Суспільно-політична лексика в мовній картині світу майбутніх фахівців-економістів.....	275
<i>Іванов І. Ю.</i> Політична ідентичність і освіта – фактори створення іміджу України: соціокультурний аспект.....	278
<i>Ковтун О. В.</i> Комунікативні засади організації мовної освіти.....	282
<i>Козлов В. В., Пашковська А. Ю., Томашевська Т. В.</i> «Соціальна інформатика» у системі економічної освіти.....	286
<i>Корнієнко П. С.</i> Роль уповноваженого Верховної Ради України в реалізації правозахисної функції держави.....	288
<i>Лесик В. В.</i> Вода – природний тренажер: методологія рухової активності як запорука здорового способу життя молоді.....	291
<i>Надольний І. Ф.</i> Наука – ключова складової гуманітарної парадигми в Україні.....	294
<i>Никонорова Л. І., Стогній І. В.</i> Листування як складова сучасного ділового спілкування.....	295
<i>Олександрова Г. М.</i> Реалізація семантичного потенціалу креолізованих текстів як сублімаційних моделей.....	297
<i>Пархоменко В. В.</i> Актуальні проблеми мотивації учіння студентів економічних спеціальностей (публікується англійською мовою).....	298
<i>Потапова М. Ю.</i> Батько української земської статистики О. О. Русов: 100 років з дня смерті.....	301
<i>Саніцька С. Г.</i> Посилення мотивації навчання майбутніх фахівців галузей економіки.....	303
<i>Теловата М. Т.</i> Теоретичні питання інноваційних процесів в освіті.....	305

<i>Ходаківський Є. І.</i> Ноогештальти національної економіки в гуманітарному вимірі.....	308
<i>Черушева Г. Б.</i> Підготовка магістрів до педагогічної діяльності в системі економічної освіти.....	312
<i>Шевчук Г. В.</i> Надбання митців минулих часів: актуалізація у контексті сучасного національного культуротворення.....	315
<i>Яковенко О. Д.</i> Проблема калькування в усному українському мовленні студентів-економістів.....	317

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету:

Ректор Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор наук з державного управління, професор, член-кореспондент НАН України, Заслужений економіст України **Осауленко Олександр Григорович**.

Заступники голови:

Перший проректор з науково-педагогічної роботи, доктор економічних наук, професор **Редько Олександр Юрійович**;

Проректор з науково-педагогічної та наукової роботи, доктор економічних наук, професор **Шевчук Володимир Олександрович**.

Члени оргкомітету:

Проректор з науково-педагогічної та виховної роботи, доктор економічних наук **Момотюк Людмила Євгеніївна**;

Проректор з науково-педагогічної роботи, інновацій та міжнародних зв'язків, доктор економічних наук **Шевчук Олег Анатолійович**;

Декан факультету обліку та аудиту, доктор економічних наук **Пилипенко Олексій Іванович**;

Завідувач кафедри бухгалтерського обліку, доктор педагогічних наук, професор **Теловата Марія Теодозіївна**.

Вчений секретар конференції:

В. о. завідувача кафедри фундаментальних економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент **Гулевич Олена Юріївна**.

Секція 1

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

І. В. Ангелко,

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародної економіки,
Інститут підприємництва та перспективних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ефективна інтеграція України у світовий економічний простір та створення в країні довгострокових умов її безперервного економічного зростання зумовлюють необхідність нарощування та продуктивного використання інновацій, розширення можливостей їх формування та реалізації. Пояснюється це тим, що інвестиції дозволяють розкрити глибинні джерела розвитку країни, демонструють її здатність до взаємовигідного міжнародного економічного співробітництва. Крім того, інновації – один із основних напрямів формування ефективної стратегії соціально-економічного розвитку країни, забезпечення сталого зростання, підвищення добробуту населення та конкурентоспроможності національної економіки у світовому економічному просторі.

Загалом інновації – це новостворені (застосовані) та / або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і / або соціальної сфери [1].

Головна мета інноваційного розвитку полягає в отриманні максимального економічного ефекту від кожної одиниці впровадженого і перетвореного на товар винаходу чи ідеї. Ураховуючи зазначене очевидно, що кожна країна прагне найбільшою мірою використати як власний інноваційний потенціал, так і потенціал країн, з якими поглиблюється її міжнародне економічне співробітництво. І це цілком зрозуміло, адже посилення сучасних інтеграційних процесів відбувається під впливом розгортання у глобалізованому просторі міжнародної конкуренції, розвитку форм світогосподарських зв'язків та відносин. В основу ж сучасної конкуренції покладено знання, науково-технологічні чинники, інформаційні технології, а передусім здатність економіки в стислі строки опанувати та використовувати в широких масштабах досягнення науки, новітні технології [2]. Це перетворює інноваційний потенціал інтеграційного процесу в

провідну рушійну силу розвитку світового господарства, загострює для багатьох країн (до яких безперечно може бути віднесена й Україна) проблему членства у певному міжнародному інтеграційному утворенні.

Для України сьогодні проблема активізації євроінтеграційних процесів полягає насамперед у виявленні можливостей включення в цей процес інноваційної складової. За даними досліджень, у процесі інноваційної взаємодії України та ЄС є певні обмеження фінансового й інституційного характеру. Для їх мінімізації необхідно сформулювати систему пріоритетів інноваційного розвитку України, а саме:

- провести інноваційну реструктуризацію господарського комплексу України на основі технологічного оновлення економіки відповідно до внутрішніх потреб і потреб розвитку країн-партнерів, передусім країн Євросоюзу, що дозволить посилити конкурентоспроможність вітчизняної економіки та знайти власну технологічну нішу в системі міжнародних економічних зв'язків;

- здійснити форсоване міжнародне кредитування та інвестування як спільних інноваційних проектів, так і тих, що здійснюються вітчизняними розробниками за рахунок закордонних фінансових інституцій, а також за рахунок комбінованих джерел фінансування.

Отже, зростання інноваційного потенціалу України вимагає адекватних інституційних перетворень. Так, у сучасних умовах господарювання нагальною потребою є освоєння моделі інноваційного розвитку, запровадження на цій основі індустріальних систем виробництва, подолання глибокої диференціації доходів населення, забезпечення випереджальних темпів соціально-економічного зростання.

Формування системи технологічних пріоритетів інтеграції України у світовий науково-технічний простір та гармонізація інституційних регуляторів, їх структури, змісту діяльності й інструментів інноваційно-технологічного співробітництва – правової, інформаційно-технологічної, організаційно-управлінської та матеріально-технічної нормативної бази, становлення державної науково-технічної та інноваційної політики України – сприятиме вибору пріоритетів міжнародного науково-технічного співробітництва на двосторонній чи багатосторонній основі, механізмів їх спільного використання в інноваційній сфері. Становлення форм взаємодії України з країнами, економіка яких будується на знаннях, та розробка механізмів їх спільного використання у технологічно-інноваційній сфері поглибить співробітництво у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності через участь у спеціальних програмах коопераційного партнерства, ширшого залучення до передових технологій та використання потенціалу підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність.

У процесі розширення взаємодії вітчизняних і зарубіжних партнерів у сфері наукоємної продукції, вироблення новітніх технологій та високотехнологічної продукції держава має забезпечити збалансованість інтересів на внутрішньому і світовому ринках. Максимально використовуючи

вітчизняний потенціал інноваційного розвитку та можливості залучення інновацій з країн Євросоюзу, держава повинна забезпечити повноцінну інтеграцію України з метою випереджального зростання, підвищення впливу найперспективніших секторів економіки на реалізацію національних переваг.

Список використаних джерел

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV станом на 05.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Лиськова Л. Пріоритети інвестиційного розвитку України в домінантах євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / Л. Лиськова. – Режим доступу : journals.uran.ua/jiep/article/download/.../24674

І. О. Артем'єва,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Основним чинником розвитку світової економіки на сучасному етапі є глобалізація. Довгий час вона розглядалася як однорідний процес, який зв'язує економічні простори різних країн в єдиний квазіунітарний простір і веде до становлення однополярного світу. Однак подальші спостереження довели, що подібний погляд на глобалізацію є надто спрощеним. І хоча нині вона перебуває у стані розвитку і не набула чітких рис, її можна охарактеризувати як нелінійний багатовимірний процес зі складною еволюцією, який спричинив формування еkleктичної та часом парадоксальної у своїх проявах економічної реальності.

Як відомо, основними методологічними постулатами теоретичної економіки є такі: 1) вивчення будь-якої економічної системи переважно зводиться до визначення законів її існування; 2) кожна стадія розвитку системи є результатом попередньої еволюції; 3) формування ефективного керівного впливу на системні процеси можливе тільки за умови загального розуміння фундаментальних принципів побудови її теоретичної моделі.

Згідно з традиційним підходом гуманітарної науки модерну будь-яка система має моделюватися як об'єкт адміністрування. Ця установка передбачає, що: 1) досліджуваний системний об'єкт є цілісним, злагодженим механізмом; 2) його розвиток є цілеспрямованим; 3) кожна стадія цього

розвитку містить в собі повну інформацію про всі попередні. Звідси слідує уявлення про системні процеси як про детерміновані, оборотні та підпорядковані відносно нескладним закономірностям, які можуть визначити майбутню траєкторію розвитку системи і уможливають розроблення достовірних прогнозів навіть на віддалене майбутнє.

Спричинені глобалізацією стрімкі трансформації соціально-економічного простору ставлять під питання основоположні модерністські постулати економічної науки, стає очевидною обмеженість узвичаєних методів вивчення сучасних надскладних об'єктів, яка виявляється у наступному.

1. Обмеження об'єкта дослідження. Наука обмежує багатоманітність буденного знання вузьким колом певного спрямування і предметності. Збудувавши схему об'єкта, наука переходить задля збереження впорядкованості до абстрактного рівня, надалі працюючи зі створеною схемою, а не з самими речами. В штучно обмеженому об'єкті закономірне розуміння суті явищ і процесів заміщується розумінням способів впливу, технологій та конструювання [1, 2].

2. Аналітичний підхід до вивчення об'єкта. Він передбачає необхідність розбирання феноменологічного цілого на його складові та вивчення цих складових (аналіз), причому зворотний рух від частин до цілого (синтез) не завжди відбувається. Намагання ж змалювати інтегральну картину на основі підсумовування властивостей окремих елементів призводить до створення “клаптевої ковдри”, а не образу системи як цілості. Це пояснюється тим, що у сучасному світі класичний лінійний принцип суперпозиції цілого не діє, оскільки один елемент на фоні іншого може змінювати свої параметри [3, 4].

3. Нестійкість теоретичних висновків стосовно малих відхилень початкових припущень. Побудована традиційними методами (на основі лінеаризації та формалізації реальної системи) модель, навіть багатofакторна, багаторівнева та зі складним математичним обґрунтуванням, є ідеалізованою, оскільки деякі “несуттєві” параметри не були враховані. Як наслідок, теоретичні результати відрізняються від реальних показників і вимагають врахування додаткових параметрів. Але навіть за незначної корекції початкових припущень модель може видавати зовсім інші результати. Спроби ж створити модель, що враховує всі можливі параметри, є нездійсненими: надскладна й динамічна сучасна економіка генерує принципово невизначуваний масив даних, а відтак має характеристики обчислювальної непровідності системи.

4. Проблема контролю віддалених результатів дій. Традиційний підхід до вивчення соціально-економічних систем передбачає їхній цілеспрямований розвиток та залежність досягнутих результатів від докладених зусиль. При цьому не враховується, що кожний управлінський вплив (навіть оптимальний з погляду теорії) спричиняє не тільки заплановані, а й побічні наслідки, кумулятивний ефект яких згодом може несподівано утворити нову суспільно

значиму проблемну ситуацію, не передбачену теоретично обґрунтованими планами [1].

5. Нерозв'язність конфлікту протилежних тенденцій. Сучасний розвиток складних економічних систем одночасно актуалізує два різноспрямовані тренди: 1) забезпечення динамізму й адаптивності (це передбачає використання петель позитивного зворотного зв'язку, що викликає сплеск активності, але порушує системну рівновагу); 2) утримання стійкості системи (це вимагає використання негативного зворотного зв'язку, який, проте, обмежує динаміку). Намагання оптимально сумістити обидва тренди неможливе в межах лінійного дискурсу, оскільки спричиняє конфлікт результатів та непрогнозовані зміни в системі [1].

6. Інтенсифікація розвитку фіктивної економіки. Нарощування спекулятивних та деструктивних тенденцій формує фіктивну, віртуальну економіку, потік операцій якої у десятки разів перевищує потреби та можливості економіки реальної. Оскільки фіктивна економіка функціонує автономно, не опираючись на виробництво й товарний обіг, вона не підкоряється відомим економічним законам. Неможливість адекватного наукового пояснення цих реалій сучасного господарського життя заводить економічну науку у методологічний тупик.

7. Недостатнє врахування ролі індивіда. Тут можна виділити два моменти. По-перше, традиційний підхід до створення економічних теорій не враховує, що висновки з цих теорій, ставши надбанням економічних агентів, вплинуть на їхню поведінку, а це, у свою чергу, спричинить розбіжність теорії та практики. Намагання ж урахувати в моделях складних систем поведінку індивідів навряд чи можуть бути результативними, оскільки її чинники (переконання, попередній досвід, мораль, очікування, рівень довіри) не завжди раціональні тому важко піддаються формалізації. По-друге, існує й інший взаємозв'язок індивідів і науки: усвідомлення дійсності реалізується зануреними у неї індивідами, тому створене ними наукове знання має нашарування людської недостовірності, культурно-знакових механізмів та ідеологічних систем, а відтак великою мірою є суб'єктивним.

8. Відставання темпу вивчення об'єкта від темпу його змін. У складних економічних об'єктах необоротні трансформаційні процеси, що руйнують стару та генерують нову структуру та інформацію, перетворюються на норму. Поведінка об'єкта стає надто багатоваріантною, унаслідок чого час осмислення інформації, моделювання ситуації, вибору та реалізації управлінських рішень перевищує час розвитку процесів у системі. В умовах постійної новизни не врятовує й використання ефективних стандартів минулого. Ситуації управлінського цейтноту у складних системах відтворюються усе частіше [1, 4].

Зазначені методологічні обмеження зумовили декілька наслідків. По-перше, традиційна економічна наука не спромоглася виявити універсальні фундаментальні закони або закономірності: віднайдені зв'язки між

параметрами згодом руйнуються, побудовані на їхній основі теорії втрачають актуальність. Узвичаєні детерміністські моделі достовірно описують лише нескладні системи з малою кількістю змінних і періодичною поведінкою. Для масштабних та динамічних об'єктів традиційні лінійно-циклічні моделі не працюють. Можна констатувати нездатність сучасної науки побудувати макротеоретичну конструкцію, що могла б пояснити новітні трансформації світової економіки.

По-друге, традиційний підхід не зміг розв'язати не тільки фундаментальні, а й важливі прикладні проблеми. Так, теорія не допомогла попередити та навіть не передбачила останні глобальні фінансові кризи, фінансові проблеми окремих економік. Отже, незважаючи на грандіозні масштаби проводжуваних досліджень сучасна економічна наука перебуває у глибокій теоретико-методологічній кризі та не відповідає конкретно-історичній практиці функціонування світової економіки.

Можливі три варіанти розв'язання цієї проблемної ситуації.

1. Продовжувати працювати в термінах і межах класичної раціональності, намагаючись за допомогою уточнення початкових припущень про параметри системи досягти повноти її опису, необхідної для визначення оптимальної стратегії розвитку та вироблення адекватних управлінських впливів. Цей шлях не видається перспективним, адже унаслідок надзвичайної складності сучасних економічних систем виникає загроза появи «дурної нескінченності».

2. Визнати принципову нездатність науки встановлювати фундаментальні закони, пов'язувати у єдиних схемах минуле, теперішнє і майбутнє складних економічних систем.

3. Кардинально змінити дослідницьку парадигму. Для цього склалися необхідні (за Куном) передумови: трансформація акцентів проблемно-предметного поля науки, введення у це поле завдань, які раніше просто не розглядалися як такі [5, с. 153]. Новий підхід для забезпечення адекватного дослідження сучасних складних економічних систем повинен мати такі характеристики (недосяжні у межах традиційної парадигми): 1) інтеграція макро- та мікротеоретичного підходів для розгляду складних систем в їхній цілісності; 2) відмова від розгляду систем як замкнених, вивчення їх у широкому контексті суспільно-економічного розвитку; 3) відхід від зосередженості на збереженні порядку, переорієнтація на дослідження трансформацій, ситуацій нестабільності та криз, однак без протиставлення та ізольованого вивчення становлення та гомеостазу системи; 4) зміна аксіологічного навантаження на основі принципово нової системи цінностей і світоглядних установок задля розкриття смислової перспективи розвитку досліджуваної системи.

Усе викладене у статті дозволяє зробити такі висновки:

– взаємодія глобалізації і науково-технічного прогресу руйнує звичний рафіновано-лінеаризований світ, необоротно змінюючи ринкові механізми та всю систему координат господарювання.

– у сучасній світовій економіці формується принципово новий тип об'єктів, в яких не діє принцип суперпозиції цілого, а відтак вони не редукуються до своїх елементів і не формалізуються за допомогою традиційних лінійних методів.

– методологічне бездоріжжя та породжена ним невизначеність подальших шляхів розвитку науки вимагає не поточного вдосконалення методології та корегування орієнтирів, а глибинної перебудови теоретичної економіки, зміни стандартів роботи, характеру проблем та самого стилю наукового мислення. Тільки кардинальна зміна дослідницької парадигми у цій сфері здатна активізувати теоретичне мислення та відновити його епістемологічний статус.

Список використаних джерел

1. Капустин В. С. Введение в теорию социальной самоорганизации. Учебное пособие курса / В. С. Капустин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.synergetic.ru>.
2. Фур'єр І. А. Онтологічний вимір постнекласичного наукового дискурсу: Дисс... канд. філософ. наук: 09.00.02 / І. А. Фур'єр; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 183 с.
3. Прангишвили И. В. Энтропийные и другие системные закономерности: Вопросы управления сложными системами / И. В. Прангишвили; Ин-т проблем управления им. В. А. Трапезникова. – М. : Наука, 2003. – 428 с.
4. Князева Е. Н. Синергетические принципы коэволюции сложных систем / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.synergetic.ru>.
5. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М., 1977. – 341 с.

Г. А. Багратян,

*доктор экономических наук, профессор,
экс-премьер-министр Армении;*

И. С. Кравченко,

*доктор экономических наук, профессор,
проректор по научно-методической работе,
ГВУЗ «Университет банковского дела» (г. Киев)*

РЕФОРМЫ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Экономические реформы в Украине идут крайне тяжело. По результатам первого полугодия 2015 г. Индекс потребительских цен вырос на 58%, ВВП снизилось примерно на 15–17% (за первый квартал – 17,2%, [1], в настоящее время за первое полугодие 2015 г. отсутствуют данные

официальной статистики по конечной величине ВВП и темпу его роста), учетная ставка оставалась на уровне 30% [2]. Тем не менее, реформы идут и с июля 2015 г. начинают давать первые результаты: снижение цен (до уровня 55,3%), повышение темпа роста ВВП и снижение учетной ставки (сперва до 27%, а впоследствии до 22%). Однако макроэкономическая ситуация неблагоприятная, что может привести к дестабилизации и политической эскалации: люди все более интенсивно интересуются результатами проводимой политики.

Эффективность финансовой системы страны в наши дни приходится доказывать ежедневно: резервы Национального банка растут (для чего пришлось заплатить очень дорогую цену – девальвировать гривну); в июле-августе прослеживаются тенденции к улучшению ситуации; в конце сентября удалось реструктурировать внешний долг страны практически на все заимствования государства, обходясь при этом только техническим дефолтом. Похоже, дефолта как такого не будет. Тем не менее, продолжается резкое сокращение финансовой системы в ВВП (активы последней к ВВП за последние 7 лет снизились втрое), падает показатель капитализации рынка (почти трехкратное снижение за 2010–2012 гг., [3]), проценты на кредиты не доступны для бизнес сообщества, проценты за депозиты ни снижаются, деньги становятся все дороже. Из-за снижения ВВП размеры валового внешнего долга становятся угрожающими.

Возникает вопрос: в какой мере проведенная за последний год финансовая политика способствовала структурным переменам в экономике? В связи с этим попытаемся оценить эффективность финансовой системы Украины.

В самом общем виде финансовая система, как правило, базируется на следующем неравенстве:

$$I_{bop} < I_{bd} < I_{cpi} < I_{ir} < I_d < I_{sb} < I_{bl},$$

где I_{bop} – сальдо платежного баланса к ВВП, %;

I_{bd} – дефицит бюджета к ВВП, %;

I_{cpi} – индекс потребительских цен, %;

I_{ir} – учетная ставка Национального (или центрального) банка, %;

I_d – средний процент на депозиты;

I_{sb} – средний процент на гособлигации;

I_{bl} – средний процент на кредиты коммерческому сектору.

Мы проанализировали показатели ряда стран на предмет состоятельности данного неравенства за 2005–2014 гг. Результаты анализа приведены в таблице 1.

**Величина макроэкономических и финансовых индикаторов в Украине
и ряде других государств за 2005–2014 гг.**

Страна	Год	I_{cpi}	I_d	I_{bl}	I_{ir}	I_{bd}
Украина	2005	13,6	8,6	16,2	9,5	-1,4
	2010	9,4	10,6	15,9	8,5	-6,5
	2014	12,2	12,1	17,7	14 ¹	-4,0
Россия	2005	12,7	4,0	10,7	13	+9,9
	2010	6,9	6,0	10,8	8	-1,9
	2014	7,8	6,0	11,1	9,5 ²	+2,7
Китай	2005	1,8	2,3	5,6	5,6	-
	2010	3,3	2,8	5,8	6	-
	2014	2,0	2,8	5,6	5,1	-
Канада	2005	2,2	0,8	4,4	2,75	+0,8
	2010	1,8	0,2	2,6	1	-1,8
	2014	1,9	0,6	3,0	0,75	0 ³
Нидерланды	2005	1,7	2,3	2,8	2	-0,1
	2010	1,3	2,3	1,8	1	-3,9
	2014	1,0	2,7 ⁴	1,6 ⁵	0,05	-3,3

Из данных таблицы видно, что в развитых странах (с конвертируемой валютой – Канада, Нидерланды) учетная ставка Национального банка (I_{ir}) всегда меньше, чем другие финансовые индексы. Для развивающихся стран (Китай) I_{ir} больше, чем основные финансовые индексы. И, наконец, для стран с переходной экономикой (Украина, Россия) I_{ir} меньше, чем дефицит бюджета к ВВП (I_{bd}) и больше, чем инфляция.

Для Украины характерны такие закономерности:

- инфляция остается основным индексом регулирования I_{ir} ;
- когда расхождение между I_{ir} и инфляцией больше налицо депрессия в экономике;
- в 2015 г. процентная ставка подскочила до 27–30% (в конце сентября – 22%); это означает, что I_{ir} стал более твердым инструментом регулирования инфляции (45–58%), чем дефицит бюджета;
- дефицит платежного баланса низок, что указывает на наличие оттока капитала;
- I_{bd} был сокращен в основном за счет повышения I_{ir} и драматического сокращения бюджетных расходов;

¹ 2012 г.

² 17% в декабре 2014 г.

³ 2013 г.

⁴ 2012 г.

⁵ 2012 г.

- между индексом потребительских цен (I_{cpi}) и I_{ir} когеренция растет;
- ставки на депозиты и кредиты растут, но спред сокращается из-за сокращения заимствований банками за рубежом.

Все это говорит о том, что антикризисные меры были жесткими и лимитировали (ограничивали) экономическое развитие страны. На данный момент речь может идти только о тенденциях стабилизации в экономике. Пока не ясно, за счет чего экономика будет расти и помимо стабилизации есть ли реальные планы ее реформирования?

Список использованных источников

1. Официальный сайт Государственной службы статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ukrstat.gov.ua/> – Название с титул. экрана.
2. Официальное интернет-представительство Национального банка Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bank.gov.ua/control/uk/index> – Название с титул. экрана.
3. Market capitalization of listed companies (% of GDP) [Electronic resource]. – Access mode : <http://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.GD.ZS>

О. Є. Болгов,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

На нинішньому етапі своєї історії Україна постала перед рядом проблем і викликів – це внутрішні та зовнішні політико-економічні виклики, проблеми, труднощі поступу до Європи й повільність здійснення економічних реформ. Ми спробуємо розглянути саме економічний блок питань, які має розв'язати наша держава.

Ефективність функціонування національної економіки значною мірою залежить від рівня соціально-економічного розвитку регіонів, які на сьогодні вирізняються суттєвою галузевою, територіальною та функціональною диференціацією. Саме з цих причин загострюється необхідність розробки політики розвитку для кожного окремо взятого регіону країни. Теоретичне дослідження та нові методологічні підходи в системі регіонального розвитку дозволяють зробити висновок, що політика соціально-економічного розвитку регіону (адміністративної області) являє собою формування цілей щодо розвитку продуктивних сил та забезпечення комплексного і гармонійного

його функціонування з обґрунтуванням організаційних, економічних та інституційних важелів ринкових перетворень. Відповідно, предметом діяльності регіональних владних структур щодо формування та реалізації цієї політики є визначення цілей розвитку територіальних соціально-економічних систем.

Особливу значущість в системі сталого соціально-економічного розвитку регіону набуває задоволення потреб та інтересів населення, адже вони виступають рушіями дій та вчинків людини, формуючи систему економічних відносин.

Визначати успіхи у підвищенні життєвого рівня населення можна лише за умови, коли відомий рівень задоволення потреб та інтересів. Ступінь забезпеченості різних груп населення регіонів повинен визначатися за такими критеріями, як рівень задоволення матеріальним станом, працею та професією, житловими умовами, послугами охорони здоров'я, становищем у сім'ї. З урахуванням цих критеріїв на базі середнього геометричного зважування значень первинних показників (середньомісячної заробітної плати, грошових доходів та витрат, обороту роздрібної торгівлі, платних послуг, виробництва товарів народного споживання, зайнятості), розрахованих на одну особу населення, проводиться інтегральне оцінювання соціально-економічного стану регіонів. Розглядаючи механізми обґрунтування цілей політики соціально-економічного розвитку регіону, слід зазначити, що в системі критеріїв регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації є визначальними такі виміри: зайнятість населення; підприємницька діяльність; відтворення трудового потенціалу; соціальна інфраструктура; екологічна безпека тощо [1, с. 214–216].

Проблема забезпечення зайнятості населення є ключовою в політиці соціально-економічного розвитку регіону. Це особливо чітко простежується під час оцінки демографічної ситуації, адже саме вона виступає інтегральним показником ставлення держави до забезпечення потреб життєдіяльності своїх громадян.

Результати досліджень показали, що демографічний розвиток детермінується типовими для більшості регіонів причинами: низькою народжуваністю, яка постійно зменшується протягом останніх років; високим рівнем смертності; значною летальністю онкологічних хвороб; зростанням захворюваності на інфекційні та паразитарні хвороби; високим рівнем передчасного старіння людей. Тому для виявлення основних тенденцій щодо зміни чисельності та складу населення рекомендується проводити структурно-порівняльний аналіз та відповідну інтегральну статистичну оцінку. Саме ці прийоми дають можливість виявити природу негативних моментів, пов'язаних із загостренням демографічної ситуації. За допомогою картографічного методу визначається рівень безробіття в регіональному розрізі, встановлюється наявність диспропорції попиту та пропозиції робочої сили, виявляються проблеми працевлаштування вивільнених працівників та зміни у динаміці чисельності незайнятого населення. З огляду на результати

дослідження вказаних проблем, найбільш прийнятним засобом для підвищення зайнятості населення є втілення в життя активної регіональної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення потреб населення у добровільному виборі виду діяльності, розвиток підприємництва (зокрема, фермерства), стимулювання створення інноваційних технологій, упровадження нових форм організації праці. Одним із заходів щодо регулювання зайнятості є державний протекціонізм, який дає змогу зберігати стабільність і підтримувати на визначеному рівні життєзабезпеченість населення. Стратегічною лінією регіонального управління в системі забезпечення зайнятості населення має стати розширення приватного сектору, регулювання процесу створення малих і середніх підприємств.

Ключовою позицією у вирішенні проблем досягнення рівня оптимального регіонального розвитку є підприємництво, що дає можливість забезпечити і досягти необхідний інвестиційний потенціал. Саме використання інтегральних показників (індексу організації підприємництва, індексу інвестиційної діяльності та індексу результативності виробництва) дозволяє дати об'єктивну оцінку розвитку підприємницької діяльності в кожному з регіонів країни. Перший із них обчислюється на основі таких первинних показників, як кількість суб'єктів господарювання та кількість суб'єктів, що змінили форму власності; другий – обсягу інвестиції в основний капітал, приросту прямих іноземних інвестицій, величини банківських кредитів, введення в дію основних засобів; третій – індексу приросту промислової продукції, індексу приросту сільськогосподарської продукції, обсягу експорту продукції, зайнятості населення та середньомісячної заробітної плати [2, с. 142–143].

Базою прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є система досягнутих макроекономічних показників, державні соціальні стандарти й нормативи забезпеченості населення, національно-етнічні особливості регіону, характеристика розвитку соціальної інфраструктури, можливості потенційних інвесторів та інвестиційна привабливість регіону. Аналогічну структуру мають програми соціально-економічного розвитку регіону, які обов'язково узгоджуються з проектом державного плану (програми) економічного і соціального розвитку

Державні регіональні програми розробляються з цілями: активізації господарської діяльності та розвитку ринкових відносин у регіонах; забезпечення структурної перебудови народногосподарських комплексів; вирішення проблем соціального характеру, пов'язаних із зайнятістю населення, розвитком соціальної інфраструктури; ліквідації локальних соціально-економічних криз; створення умов для екологічної безпеки в регіоні тощо. Основні показники економічного розвитку, що характеризують господарський комплекс регіону в цілому, – це чисельність населення, кількість зайнятих у народному господарстві, випуск продукції, темпи випуску продукції, продуктивність праці та темпи зростання продуктивності

праці, обсяг будівельно-монтажних робіт, розвиток основних сфер народного господарства та галузей невиробничої сфери.

Однак сьогодні повна реалізація пропозицій, спрямованих на побудову принципово нової методологічної бази політики регіонального розвитку, є достатньо проблематичною через існуючі інституційні, організаційні та правові бар'єри. Для їх ліквідації потрібна адміністративна реформа, яка стала б дієвим каталізатором підвищення ефективності управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів, зробила б їх більш динамічними і мобільними.

Запропоновані Президентом України та Конституційною комісією зміни до Конституції України можуть стати саме такими дієвими чинниками, прийняттю яких, водночас, має передувати суспільна і фахова дискусія.

Список використаних джерел

1. Макеєв С. О. Процеси соціальної структуризації в сучасній Україні // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття : [кол. моногр.] ; за ред. М. О. Шульги / С. О. Макеєв – К. : Ін-т соціології НАН України, 1999. – С. 214–231.
2. Соловей Г. С. Соціальна держава як чинник етизації економіки / Г. С. Соловей // Філософська думка. – 2007. – № 2. – С. 142–156.

Т. Г. Бондарук,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Фіскальне регулювання процесу формування місцевих бюджетів включає основні етапи: етап локального бюджетного вибору; етап практичної його реалізації.

В результаті вивчення ключових підходів розгляду механізму «локального бюджетного вибору» можна виділити його найважливіші складові, що суттєво впливають на формування дохідної бази бюджетів локального рівня: діяльність суб'єктів учасників суспільного вибору (індивіди, партії); правила і процедури, за якими відбувається прийняття фіскальних рішень; альтернативи-об'єкти, з яких робиться вибір [1].

Важливу роль у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів відіграє вдосконалення регулюючих доходів. Механізм бюджетного регулювання передбачає зарахування до дохідної частини місцевих бюджетів частини надходжень загальнодержавних податків і зборів та обов'язкових

платежів, що справляються на території місцевого самоврядування. Головна мета для реалізації ключових підходів та фінансових інструментів локального фіскального вибору – раціональність і оптимальне представлення волевиявлення громад.

Для етапу практичної реалізації формування доходів місцевих бюджетів головною метою є законність, дотримання термінів, прозорість та контрольованість. Доходи органів місцевого самоврядування значною мірою залежать від практики планування та їх формування в процесі мобілізації податків, зборів і обов'язкових платежів. Планування доходів місцевих бюджетів здійснюється відповідно до засад і положень законодавства, стосовно прогнозу макропоказників державної програми економічного і соціального розвитку України на наступний рік, практики виконання бюджетних показників у попередній й у поточному роках [1].

При формуванні доходів місцевих бюджетів у світовій практиці перевага віддається двом альтернативним принципам. Це, зокрема, принцип бюджетної еквівалентності, у який закладено ідею податкової справедливості щодо громадян, підприємств і жителів регіонів у цілому [2]. Згідно з цим принципом доходи місцевих бюджетів мають відповідати податковому навантаженню на жителів регіонів, і тому можливості отримання ними суспільних благ та послуг коштом місцевих бюджетів мають зростати зі збільшенням податків на певній території. Другий принцип ґрунтується на розумінні громадянської солідарності, а також низці економічних аргументів, відповідно до яких держава намагатиметься вирівнювати фінансові можливості регіонів.

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел, та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [3].

Тобто у дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих повноважень органів державної влади [4].

Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України (ст. 64, 66, 69 Кодексу) та законом про Державний бюджет України. Доходи місцевого бюджету зараховуються до загального або спеціального фондів.

Найбільш поширеною класифікаційною ознакою, яку визнають всі науковці, досліджуючи доходи місцевих бюджетів є поділ доходів за методом формування на власні і закріплені. Проте тривалий період часу висновки вчених щодо змісту та призначення цих видів доходів суттєво відрізняються.

Виділення власних доходів органів місцевого самоврядування в окреме джерело формування бюджетного потенціалу відбулося з прийняттям Європейської Хартії місцевого самоврядування [5], в якій зазначається, що місцеві власті мають право в рамках національної економічної політики на

свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень.

Головною ознакою власних доходів є безпосередня їх підпорядкованість місцевому самоврядуванню. Головна ознака закріплених доходів: вони мають довгостроковий характер закріплення за відповідним бюджетом [6].

У Бюджетному кодексі України не наведено чіткого визначення поняття закріплених і власних доходів. Проте до 2015 р. передбачався поділ доходів на ті, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, і на ті, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. З моменту ухвалення Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 передбачається формування єдиного кошика доходів загального фонду.

Зокрема, до доходів загального фонду бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, належать: податок на доходи фізичних осіб, рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів, плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя, податок на прибуток підприємств, єдиний податок, туристичний збір, податок на майно, плата за ліцензії та сертифікати, частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, адміністративні штрафи та штрафні санкції та інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства [7].

Головну роль відіграє податок на доходи фізичних осіб, який на тривалий термін став основним наповнювачем місцевих бюджетів, що цілком відповідає найкращим зразкам досвіду європейських держав, наприклад, скандинавських країн, де цей податок вважається основою наповнення місцевих бюджетів.

Порядок сплати податку до бюджету передбачено ст. 168 Податкового кодексу України, відповідно до якої податок, утриманий з доходів платників податків, підлягає зарахуванню до бюджету згідно з нормами Бюджетного кодексу України.

До доходів загального фонду бюджетів міст республіканського АРК та обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, належать 60 % податку на доходи фізичних осіб. До доходів загального фонду бюджету АРК та обласних бюджетів належить 15 % податку на доходи фізичних осіб. Отже, з 1 січня 2015 року зарахування податку на доходи фізичних осіб

на територіях України (в областях) до місцевих бюджетів проводиться у розмірі 75 %, по м. Києву – 40 %, до державного бюджету відповідно 25 та 60 % [8].

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать: надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів; кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва; концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування, власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету; цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського АРК та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів; надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу; інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України [7].

У процесі формування доходів місцевих бюджетів реалізується три найважливіших суспільних функції: інституційна, узгоджувальна та організаційна. Інституційна функція у процесі формування доходів місцевих бюджетів здійснюється шляхом підтримки розвитку інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансових засад тощо. До головних елементів інституційної функції слід віднести встановлені правовими нормами інституції управління, їх взаємну ієрархію, компетенцію, правила їх діяльності, процедури підготовки і ухвалення рішень. Узгоджувальна функція ґрунтується на природі утворення органів місцевого самоврядування, їх приватноправовому і публічному характері. Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів полягає в координації дій її складових, досягненні взаємної відповідності функціонування її частин за допомогою яких оптимізується процес формування доходів місцевих бюджетів. Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів реалізується шляхом налагодження процесів кооперації та співробітництва в ході організації виробництва і надання громадянам місцевих суспільних благ.

Список використаних джерел

1. Дмитровська В. С. Теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів / В. С. Дмитровська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2013. Т. 1. – С. 349–353.
2. Бондарук Т. Г. Економіко-статистичний аналіз формування доходів місцевих бюджетів / Т. Г. Бондарук // Статистика. – 2013. – № 4. – С. 7–15.
3. Про місцеве самоврядування в Україні // Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Із змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua>

4. Каспрук А. Ю. Доходи місцевих бюджетів: проблеми забезпечення та резерви збільшення / А. Ю. Каспрук // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(2). – С. 60-70.
5. Європейська Хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]: хартія від 15 жовтня 1985 р. № 994-036: станом на 16 листопада 2009 р. / Рада Європи. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
6. Ігнатенко В. Ю. Особливості формування доходів бюджету на основі власних, закріплених і регулюючих джерел / В. Ю. Ігнатенко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – № 4. – С. 265–269.
7. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50–51.
8. Державна фіскальна служба України . Лист ДФС України від 21.01.2015 № 1665/7/99-99-17-02-01-17 «Про внесення змін в адміністрування податку на доходи фізичних осіб та військового збору» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua/baneryi/podatkovy-zmini-2015/podatkovy-zmini-dlya-fizichnih-osib/list-dfs-ukraini/>

О. С. Бондарук,
аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Не дивлячись на те, що поняття «економічна безпека» нещодавно увійшло до нормативної лексики і стало повноправним об'єктом дослідження економічної науки, питання її забезпечення, запобігання загрозам мають тривалу історію дослідження і вивчаються на стику різноманітних дисциплін: філософії, соціології, економіки. Вперше згадується про безпеку ще в Біблії (28 глава Старого Завіту). Етимологічно поняття «безпека» у перекладі з грецької означає «володіти ситуацією» [1, с. 47]. Урядом Російської імперії вперше офіційно було використано термін «безпека» в «Положенні про заходи до охорони державного порядку і суспільного спокою» від 14 серпня 1881 року [1]. Вважається, що сучасний термін запровадив президент США Теодор Рузвельт у 1904 році [1, с. 9].

Проте науці про економічну безпеку поки що притаманний значний методологічний еkleктизм. Вчені дотепер не дійшли згоди щодо засадничих категорій цієї науки, у тому числі й щодо її ключового визначення – поняття

«економічна безпека». Водночас спроби виробити специфічний аналітичний інструментарій щодо оцінки економічної безпеки та аналізу ефективності поточних рішень у сфері економічної політики часто лише поглиблюють сумніви у коректності підходів, що мають місце у цій сфері [1].

Поняття «економічна безпека» методологічно виводиться вченими насамперед з поняття «національна безпека», сутність якого у Законі України «Про основи національної безпеки України» розглядається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам і запобігання їм. Закон також визначає основні сфери національної безпеки, серед яких зовнішньополітична, сфера державної безпеки, військова сфера та сфера безпеки державного кордону України, внутрішньополітична, економічна, соціальна, гуманітарна, екологічна, інформаційна сфери.

Але головним елементом системи є критерії життєздатності об'єкта, які змінюються, доповнюються залежно від структурних трансформацій в економіці.

Таким чином, в економічній літературі зустрічаються різноманітні точки зору на визначення категорії «економічна безпека», що пояснюється складністю, багатокomпонентністю і взаємообумовленістю її складових. Проте аналіз наукової думки з цієї проблеми дозволяє виявити найбільш значимі підходи до розкриття економічної безпеки:

- стійкий і стабільний стан економіки;
- захищеність національно-державних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- здатність національної економіки до розширеного відтворення;
- соціальна спрямованість;
- зовнішньоекономічна безпека, інтегрована у глобальний економічний простір;
- можливість держави проводити незалежну економічну політику;

На нашу думку, найбільш правильним підходом є інтерпретація безпеки як «стану». Вважаємо, що «безпека як стан захищеності» найбільш широке поняття і включає як «сукупність умов» (певний стан характеризується набором властивостей і умов), так і «здатність протистояти загрозам» (одна з умов, без якої неможливо вважати об'єкт захищеним).

Ідентифікація економічної безпеки через поняття стійкості та стабільності складає основу першого підходу. Разом з тим, необхідно підкреслити, що в «чистому вигляді» таке визначення зустрічається рідко, а розкривається у взаємозв'язку з категоріями «незалежність», «інтереси» або «умови і фактори». Показовою тут є позиція Л. Абалкіна, який визначає економічну безпеку як «сукупність умов і чинників, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення». У визначенні присутні всі

значимі елементи безпеки за винятком інститутів влади. Основний критерій безпеки – досягнення стійкого, динамічного і ефективного розвитку економіки.

Другий підхід є найбільш розповсюдженим, що очевидно визначається прийнятим офіційним трактуванням економічної безпеки. Приведемо найбільш типовий приклад такої позиції. Так, В. Сенчагов визначає суть економічної безпеки «як стан економіки і інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборотний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів» [1, с. 10]. Не дивлячись на ємкість цього визначення, воно не дає відповіді на ряд запитань: що таке гарантований захист? Хто і яким чином повинен цей захист гарантувати?

Третій підхід характерний для представників, які визначають економічну безпеку через здатність національної економіки до розширеного відтворення. Так, Я. Жаліло вважає, що «здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення і держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни» [1, с. 25]. Автор пов'язує проблему безпеки із здатністю національної економіки до розширеного відтворення, але у визначенні відсутні засоби протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни.

Трактування економічної безпеки через здатність забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб, що складає основу четвертого підходу, акцентує увагу на соціальній спрямованості процесу. Але у визначенні відсутня мета (життєво важливі інтереси) і засоби протистояння загрозам.

Значення бюджетної складової в економічній безпеці держави важко переоцінити. Це обумовлено тією роллю, яка відведена державним та місцевим фінансам: бюджет – це матеріальна основа діяльності. Не існує інших грошових фондів, здатних виконувати функції бюджету. Бюджетні показники є одними з ключових в оцінці загального стану національної економіки, а розширення обсягів доходів і зростання ефективності витрат – свідчення успішного розвитку території. В зв'язку з цим, бюджетна система – це той фінансовий сектор, який вимагає особливої уваги. Визначаючи місце економічної безпеки в бюджетній сфері в системі національної безпеки, відзначимо, що вона є структурним елементом четвертого порядку національної безпеки.

У працях більшості учених наголошується, що всі аспекти національної безпеки знаходяться між собою в різному ступені взаємозв'язку і взаємозалежності.

Таким чином, економічна безпека у бюджетній сфері відіграє важливу роль у системі національної безпеки держави, оскільки кошти бюджету завжди є матеріальною основою забезпечення будь-якого виду діяльності і від стану бюджету залежить розвиток економіки держави.

Список використаних джерел

1. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46–51.
2. Айвазян С.А. К методологии измерения синтетических категорий качества жизни населения // Экономика и математические методы. – 2003. – № 2. – С. 33–53.
3. Фінанси : підручник / С. І. Юрій та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. С. І. Юрія, д-ра екон. наук, проф. В. М. Федосова. – К. : Знання, 2012. – 688 с.

Ф. Ф. Бугинець,

*доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри “Облік і аудит”,*

Вінницький фінансового-економічний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

Облікова політика – це сукупність окремих принципів, основ, методів, правил і практичних підходів, що застосовуються підприємством для ведення обліку та складання й подання фінансової звітності. Підкреслимо ще раз: і для ведення обліку, а не лише складання фінансової звітності.

З метою забезпечення сталості та раціональності застосування методів у бухгалтерському обліку кожне підприємство створює свою облікову політику, критерії вибору якої прописані в IAS 8 «Облікова політика, зміни в облікових розрахунках і помилки» [1].

Управлінці підприємства зобов'язані вибрати і застосовувати таку облікову політику, при якій його фінансові звіти відповідали б вимогам всіх застосовуваних Міжнародних стандартах фінансового обліку (далі – МСФО) та їх інтерпретацій. За відсутності певних вимог менеджмент повинен розробити політику обліку, застосування якої забезпечувало б подання звітності, доречною для потреб користувачів при прийнятті рішень та такою, що заслуговує на довіру (надійною).

У цілому вибір відповідної облікової політики – це суб'єктивний процес. Вибирати облікову політику – це означає організувати обліковий процес так, щоб у фінансових звітах представити користувачам найбільш корисну інформацію. За відсутності певних вимог у наших стандартах і

МСФО, облікову політику слід вибирати за аналогією з подібними вимогами МСФО або їх інтерпретацій, користуючись визначеннями, критеріями та логікою Концептуальних основ, і, нарешті, на основі розуміння національної та галузевої практики, якщо тільки це не суперечить змісту чинного законодавства України.

При побудові облікової політики підприємство керується правилами будь-якого стандарту, що не суперечить законодавству; це забезпечує отримання фінансової звітності, що містить надійну інформацію про операції та інші події, до яких ці стандарти застосовуються.

В IAS 8 міститься опис ступінчастої методики поетапного вибору облікових політик або методів обліку. Якщо до окремого елемента фінансової звітності застосовується МСФО або інтерпретація стандарту, облікова політика або методи обліку, які застосовуються щодо зазначеного елемента, визначаються з урахуванням таких документів: стандарт; інтерпретація; додатки до стандарту, які не є частиною стандарту; керівництво із застосування, видане для цього стандарту. Підкреслимо, це можна робити за відповідності українському законодавству.

Водночас можливі ситуації, коли жоден зі стандартів не містить вказівок щодо обліку тієї чи іншої операції або категорії. У таких випадках при формуванні облікової політики менеджмент підприємства приймає рішення на основі власного професійного судження, яке надійно і правдиво представляє фінансовий стан, фінансові результати та рух грошових коштів. IAS 8 пропонує при ухваленні рішення менеджменту такі дії: розглянути стандарти та інтерпретації стандартів, які регулюють облік аналогічних операцій; використати принципи і положення щодо відображення елементів фінансової звітності, викладені в Концептуальних засадах; скористатися положеннями, встановленими державними національними органами, які регулюють бухгалтерський облік і звітність, що ґрунтуються на підході, аналогічному загальним принципам МСФО; оцінити можливість застосування методик, запропонованих у фаховій літературі, в якій висвітлюються питання бухгалтерського обліку і чинна галузева практика. Все це теж не повинно суперечити чинному законодавству України.

Основна мета прийнятої підприємством облікової політики – забезпечення достовірної та повної інформації про майновий і фінансовий стан та результати діяльності підприємства, необхідної всім групам користувачів фінансових звітів для оцінок і прийняття рішень. Дещо ширше слід розуміти облікову політику для потреб внутрішніх користувачів. Вона може бути дещо іншою, більш розширеною.

Процедура формування облікової політики за конкретною ділянкою (виробництва) полягає у виборі одного варіанта з декількох, передбачених стандартами бухгалтерського обліку, з огляду на особливості діяльності підприємства та прийняття їх за основу для ведення обліку і складання фінансових звітів на конкретному підприємстві та для конкретних користувачів.

Розробка проекту облікової політики на майбутній рік здійснюється бухгалтерською службою спільно з іншими економічними, фінансовими та юридичними службами підприємства. Цей проект також може бути підготовлений за договором з аудиторською фірмою. Однак у всіх випадках відповідальність за формування і дотримання облікової політики несе керівник підприємства разом з головним бухгалтером. Після схвалення облікової політики на майбутній рік відповідними службами, вона затверджується керівником підприємства.

Облікова політика застосовується всіма структурними підрозділами, тому цей документ доводиться до керівників усіх структурних підрозділів підприємства, а також до відома всіх груп користувачів фінансової звітності, що зумовлює необхідність розкриття зазначеної політики. Це реалізується шляхом виділення окремого розділу в Примітках до фінансових звітів.

Облікова політика є інструментом управління бухгалтерського обліку, складовою загальної системи управління, інструментом фінансової звітності та спеціальної управлінської звітності. Через необхідність складання та надання внутрішньої звітності підрозділам підприємства облікова політика має свої особливості і є конфіденційним документом підприємства, документом внутрішнього застосування. В усіх випадках, формуючи облікову політику, слід дотримуватись принципів законності, адекватності та єдності.

Список використаних джерел

1. IAS 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias8>

О. О. Васечко,

професор університету

Париж 1 Пантеон-Сорбонна (Франція),

О. М. Мотузка,

кандидат економічних наук, доцент Національного

центру обліку та аудиту

Національної академії статистики, обліку та аудиту

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ГРУП ПІДПРИЄМСТВ

Провідною тенденцією, що характеризує світову економіку на сучасному етапі розвитку, є її глобалізація. Цьому сприяє швидкий технологічний розвиток у сфері інтернет-комунікацій, який полегшує транснаціональні фінансові зв'язки. Останнє, у свою чергу, є головним фактором прискореного розвитку міжнародного фінансового середовища та

інтенсифікації міжнародних перетоків капіталів, у тому числі й у вигляді прямих іноземних інвестицій, на базі різних видів інтеграції яких діють сучасні групи підприємств. Групи підприємств як міжнародні утворення виступають у вигляді транснаціональних (ТНК) або мультинаціональних (МНК) компаній. Останній термін є більш уживаним у міжнародній практичній та академічній літературі. Термін “група підприємств” вживається у практиці міжнародної офіційної статистики як такий, що охоплює усі види відносно сталих бізнес-утворень між підприємствами, що базуються або на певному рівні контролю або ж на фінансових зв’язках між членами групи.

За рахунок розвитку груп підприємств, по-перше, зростає міждержавна і міжфірмова конкурентна боротьба за економічні ресурси та ринки збуту, по-друге, відбувається поетапний розвиток різних об’єднань між країнами, які створюються з метою досягнення глобальних переваг перед загальними конкурентами на світовому ринку. Інтеграційні процеси на регіональному, міждержавному рівні поступово призводять до ослаблення значущості окремих національних економік. З іншого боку, глобалізація викликала нові стратегічні підходи в багатьох галузях.

Одночасно потужний імпульс розвитку отримує інтеграційна господарська діяльність на рівні компаній: все зростаючий рівень міжнародної конкуренції змушує компанії шукати шляхи об’єднання потенціалів і співпраці в боротьбі за виживання або ринкове лідерство. Встановлення ділових партнерських відносин між компаніями різних країн і створення ділових структур різного ступеня інтегрованості – одна з найпоширеніших організаційних стратегій в останні десятиліття. Співпрацюючи між собою, фірми все частіше утворюють стратегічні альянси, одним з яких і є МНК.

Загалом МНК – це власне міжнародні корпорації, що об’єднують національні компанії низки держав на виробничій і науково-технічній основі. Багатонаціональна компанія допускає великий ступінь незалежності при проведенні операцій у кожній з країн. Як приклад такої компанії можна привести англо-голландський концерн «Royal Dutch Shell», що існує з 1907 року. Сучасний капітал цієї компанії ділиться у пропорції 60:40. Прикладом багатонаціональної корпорації є широко відома в Європі швейцарсько-шведська компанія АВВ (Asea Brown Boveri), що спеціалізується в області машинобудування, електронної інженерії. АВВ має декілька філій у вигляді спільних підприємств і в країнах СНД [1, с. 222].

Необхідність глибокого дослідження феномену груп підприємств, як національних, так і МНК, не викликає сумніву. Водночас дослідники цього явища і в Україні, і за кордоном стикаються з певними труднощами у сфері інформаційного забезпечення такого роду досліджень. Одна з найсуттєвіших проблем полягає в отриманні якісної (у широкому розумінні цього терміна

відповідно до міжнародних стандартів) статистичної інформації щодо груп підприємств [2, с. 5; 4].

Актуальність питання статистичного забезпечення аналізу діяльності груп підприємств, у тому числі і МНК, зумовлена такими чинниками:

- швидкістю і масштабністю процесів глобалізації;
- постійною еволюцією форм інтеграції всередині груп підприємств як реакцією на виклики міжнародних ризиків;
- несталістю меж самих груп та зв'язків між їх членами;
- швидким виникненням нових (часто непрозорих у своїй діяльності) фінансових агентів як засобів акумуляції та переводу міжнародних капіталів у межах груп;
- недостатньою готовністю статистичних систем та адміністративних ресурсів до відстеження та контролю за феноменом груп підприємств як на національному, так і на міжнародному рівнях.

За своєю природою статистика *груп підприємств* є складовою статистики *підприємств* і базується на загальних для останньої принципах, концепціях, нормах та вимогах. Разом з тим, загальними робочими межами статистики груп підприємств, як і статистики підприємств загалом, є Система національних рахунків (СНР). У частині статистики МНК необхідно спиратися й урахувати стандарти у сфері міжнародних рахунків та Платіжного балансу. Крім того, обов'язково мають ураховуватись останні міжнародні рекомендації зі статистики прямих іноземних інвестицій та статистики глобалізаційних процесів.

Відповідно до досвіду національних статистичних систем країн, які вже не перший рік здійснюють статистичні обстеження груп підприємств, основні проблеми лежать у площині визначення одиниці спостереження, створення статистичного реєстру груп, встановлення видів та рівня зв'язків між членами групи, уникнення подвійного рахунку перетоків капіталів усередині груп, точної переоцінки та коригування зареєстрованих операцій між членами групи, ведення часових рядів, реалізації спеціальних обстежень і використання доступних для офіційної статистики адміністративних джерел даних щодо груп.

Економічний та статистичний аспекти аналізу груп підприємств потребують розуміння процесів їх утворення, проникнення мультинаціональних компаній у національну економіку або виходу українських груп за межі країни.

У неокласичній економічній літературі визнано два основні типи утворення груп: вертикальна та горизонтальна інтеграції. Вертикальна інтеграція передбачає технологічне поєднання підприємств для виробництва і продажу певного товару. Горизонтальна інтеграція є об'єднанням підприємств у межах одного досить широкого виду економічної діяльності,

що використовують схожі фактори виробництва і випускають подібну продукцію. Такі групи підприємств практикують реплікацію одного і того самого виду виробництва у різних країнах.

Однак, на нашу думку, сучасне високоризикове міжнародне середовище спонукає до створення так званих «конгломератів», утворень груп підприємств, досить різних за спеціалізацією, технологічним процесом та факторами виробництва [3, с.127; 5; 6] Головним фактором подібної інтеграції як передумови захисту від потенційних ризиків є якомога ширша диверсифікація видів діяльності та ринків. Всередині такої групи, як правило, діє фінансово-банківська структура, яка контролює та обслуговує її внутрішні та зовнішні фінансові потоки, що є факторами зменшення ціни перетоків капіталу для групи й непрозорості та складності їх контролю для статистиків і контролюючих організацій.

У статистиці підприємств виділяються два види незалежних статистичних одиниць:

1) незалежна корпорація (квзікорпорація), яка не належить до жодної групи;

2) група підприємств.

Слід зазначити, що існують суттєві розбіжності у статистичному визначенні групи підприємств на міжнародному, національному рівнях та в межах різних нормативних актів України, а це ускладнює формування об'єкта спостереження. Одиниця «група підприємств» є корисною, але поряд із цим вона через свою природу виступає дуже неоднозначним та нестабільним утворенням для того, щоб бути центральною одиницею спостереження й аналізу як, наприклад, підприємство. На її базі може формуватися лише певного роду інформація.

Межі групи змінюються внаслідок декількох причин: вони можуть купити, створити або продати корпорації (повністю або частково), а корпорації, якими вони володіють, також можуть змінитися через укрупнення (об'єднання) або поділ. Тому визначення статистичної сталості (безперервності) цих складних одиниць є неоднозначним. Статистичними інструментами, на основі яких можна відстежувати сталість та межі груп, є статистичний реєстр груп підприємств, структурне обстеження та спеціальні обстеження зв'язків у групах. При цьому, враховуючи розміри груп та їх впливовість для національних економік, у практиці розвинених країн, часто використовується індивідуальне інтерв'ювання представників груп, що надають статистикам відповідну інформацію.

Прикладом позитивного досвіду щодо можливості отримання інформації про структуру та результати діяльності груп підприємств є результати статистики груп підприємств у Франції. Національний інститут статистичних та економічних досліджень (INSEE) Франції паралельно зі

структурним обстеженням підприємств здійснює спеціальне обстеження фінансових зв'язків у групах (LIFI), яке започатковано ще у 1980 році. Слід сказати, що це обстеження є дуже складним і тривалим у часі з погляду як збирання інформації, так і її оброблення, воно потребує наявності відповідного реєстру груп, скоординованого з реєстром підприємств.

Підсумовуючи, можна сказати, що групи підприємств є сучасним викликом для офіційної статистики. Статистичне забезпечення аналізу діяльності груп підприємств вимагає не лише розроблення відповідних методологічних та організаційних підходів, але й постійного відстежування швидкоплинних економічних процесів, які провокують еволюцію форм інтеграції та функціонування груп підприємств.

Список використаних джерел

1. Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини : [навч. посіб.] / Амеліна І. В., Попова Т. Л., Владимиров С. В. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 256 с.
2. Васечко О. О. Методологічні аспекти створення статистики груп підприємств в Україні / О. О. Васечко // Статистика України. – 2007. – № 4. – С. 4–11.
3. Vasyechko, O. (2012). A review of FDI theories: an application for transition economies, *International Research. Journal of Finance and Economics*, 89, 118–137.
4. Vasechko, O. (2008). Data Integration to study the Enterprise Group Strategy in Ukraine. *European Conference on Quality in Official Statistics (3–8 July 2008)*, Rome, Italia.
5. Vasechko, O. (2008). Multinational Strategy and FDI patterns in Ukraine. *The work-shop of University Paris 2 (Mars 2008)*, Paris, France.
6. Vasechko, O. (2007). Statistics of Multinationals in Ukraine. *International Conference of Globalization and Challenges for Official Statistics (3–6 July 2007)*, Kyiv, Ukraine.

М. Й. Гедз,
*доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і аудиту,
Черкаський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи*

РОЛЬ АУДИТУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Функціонування системи управління неможливе без достовірної, оперативної, релевантної фінансової інформації та її аналітичного опрацювання. Фінансова інформація продукується в результаті функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення. Якість

обліково-аналітичного забезпечення безпосередньо впливає на кількість та якість обліково-аналітичної інформації і, як наслідок, на ризики при прийнятті управлінських рішень. В умовах економічної кризи, яка призводить до ускладнення умов господарювання, посилюються вимоги до якості обліково-аналітичної інформації. Це вимагає більш прискіпливої уваги до процесу підготовки обліково-аналітичного забезпечення, його вдосконалення, розробки нових більш ефективних інструментів підготовки та подання обліково-економічної інформації, яка кількісно та якісно відповідає б потребам управління в цілому та антикризового управління зокрема.

Обліково-аналітична інформація включає інформацію, яка формується аналітичним і синтетичним бухгалтерським обліком та інформацію, сформовану методами економічного аналізу. У процесі вироблення обліково-аналітичної інформації більшість науковців розглядають три стадії: 1) оперативний облік; 2) бухгалтерський облік; 3) аналіз та синтез [1, с. 17]. Розглядаючи питання про достовірність обліково-аналітичної інформації, низка дослідників вважає, що це є відповідальністю бухгалтерського обліку, оскільки йому притаманна контрольна функція. Проте А. М. Кузьмінський [2] зазначає, і така позиція нами підтримується, що контрольна функція не притаманна бухгалтерському обліку: вона потенційно існує, але автоматично не реалізовується. Таким чином, процес вироблення обліково-аналітичної інформації за вище наведеними трьома стадіями не гарантує її достовірності.

Поняття обліково-аналітичного забезпечення управління є ширшим за поняття обліково-аналітичної інформації та передбачає здійснення процесу постачання достовірної обліково-аналітичної інформації системі управління. Таке постачання забезпечується шляхом підготовки та подання (оприлюднення) фінансової звітності.

Таким чином, можна виділити чотири стадії процесу підготовки обліково-аналітичного забезпечення: 1) бухгалтерський облік; 2) звітність; 3) *аудит*; 4) аналіз та синтез (рис. 1).

Аудит в обліково-аналітичному забезпеченні є важливим елементом забезпечення якості обліково-аналітичної інформації, що, у свою чергу, знижує ризики у прийнятті управлінських рішень, а це є особливо актуальним за умов економічної кризи. У цьому контексті, тобто як стадію процесу підготовки обліково-аналітичного забезпечення, аудит слід розуміти як поточний контроль за формуванням облікової інформації (внутрішній аудит) та / або дослідження первинної і результативної облікової інформації з метою надання користувачам обґрунтованої впевненості у її визнанні, оцінці, поданні, відповідності та розкритті в усіх суттєвих аспектах (зовнішній аудит). Обґрунтована впевненість досягається виконанням аудитором обов'язкових процедур, передбачених Міжнародними стандартами аудиту [3], а саме: визначення та оцінка ризиків суттєвого викривлення облікової інформації; оцінка ефективності внутрішнього контролю суб'єкта господарювання за продукуванням облікової інформації; процедури по суті,

які передбачають, як правило, вибіркочу перевірку облікової інформації на предмет її визнання, оцінки, подання, відповідності та розкриття.

Рис. 1. Стадії процесу підготовки обліково-аналітичного забезпечення управління

У результаті можна сформулювати визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення системи управління» – це система збирання, обробки, узагальнення, подання й аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості та якості для потреб управління.

До основних функцій обліково-аналітичного забезпечення системи управління, виходячи з досліджень О. В. Пархоменка [4, с. 8], слід віднести:

- 1) облікову – відображення фактів господарської діяльності;
- 2) аналітичну – здійснення економічного аналізу діяльності господарюючого суб'єкта на основі первинних аналітичних даних;
- 3) інформаційну – забезпечення системи управління інформацією для прийняття управлінських рішень.

Таким чином, система обліково-аналітичного забезпечення є складовою загальної системи управління та підпорядкована вирішенню її завдань. Метою дослідження обліково-аналітичного забезпечення є його вдосконалення, розробка нових більш ефективних інструментів підготовки та подання обліково-аналітичної інформації, яка кількісно та якісно відповідала б потребам управління.

Узагальнюючи різні погляди вітчизняних авторів на проблему підготовки обліково-аналітичного забезпечення, ми дійшли висновку про ненадання належної уваги одній із його функцій – достовірному інформаційному забезпеченню системи управління. У зв'язку з цим нами:

1) виділено чотири стадії процесу підготовки обліково-аналітичного забезпечення: 1) бухгалтерський облік; 2) звітність; 3) аудит; 4) аналіз та синтез;

2) уточнено визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення системи управління» як система збирання, обробки, узагальнення, подання й аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості та якості для потреб управління;

3) визначено аудит важливим елементом зниження ризиків у прийнятті управлінських рішень на основі обліково-аналітичної інформації, що особливо актуально за умов економічної кризи.

Система обліково-аналітичного забезпечення є економічною категорією, складовою загальної системи управління та підпорядкована вирішенню її завдань – підготовки та подання обліково-аналітичної інформації, яка кількісно та якісно відповідала б потребам системи управління мікро- і макrorівнів.

Список використаних джерел

1. Галузіна С. М. Аспекти підвищення ролі учетно-аналитической информации в системе управления организацией : [монографія] / С. М. Галузіна. – СПб. : Знание, 2006. – 392 с.
2. Кузьминский А. Н. Проблемы организации и использования в управлении учетной и аналитической информации на уровне промышленных объединений и министерств. – К. : Вища школа, 1981. – 371 с.
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2013 року. Частина 1. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2014. – 988 с.
4. Пархоменко О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / О. В. Пархоменко. – К., 2006. – 24 с.
5. BusinessDictionary.com [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.businessdictionary.com/definition/accounting.html>

С. С. Герасименко,

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри статистики,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В епоху глобалізації сталий соціально-економічний розвиток будь-якої території не може бути забезпечений без взаємовигідної співпраці з іншими територіями. Встановлення необхідних для цього зв'язків базується на

вичерпній правдивій інформації про потенціального партнера. За її відсутності зростають ризики щодо результатів фінансово-економічних взаємовідносин, позитивні наслідки яких і становлять мету їх встановлення.

Інформація, в якій – у першу чергу – зацікавлені учасники світового ринку товарів і послуг, має характеризувати потенційні можливості партнера виконати свої зобов'язання за угодами. Це зумовлюється перспективами сталого соціально-економічного розвитку територій, на яких базується вказаний партнер. Тому саме об'єктивна оцінка соціально-економічного розвитку територій становить інформаційну базу, що цей розвиток і забезпечує.

З огляду на те, що абсолютної оцінки соціально-економічних явищ та процесів не існує, отримати згадувану інформацію можливо лише шляхом здійснення порівняльної оцінки. При її виконанні слід дотримуватися певних теоретичних засад:

- населення, господарство, суспільство у формі певних державних інституцій, які займають певну територію, становлять систему взаємопов'язаних елементів, що діють з метою забезпечити сталий соціально-економічний розвиток такої території;

- рух до цієї мети вбачається в доведенні рівня певних показників соціально-економічного розвитку до рівня більш розвинених територій;

- вказані показники характеризують як результати, так і чинники розвитку;

- ураховуючи взаємозв'язок процесів і явищ, що зумовлюють розвиток території, систему згадуваних показників для оцінювання швидкості руху до запланованої мети й аналізу причин можливих відхилень від неї слід застосовувати в комплексі: один показник або навіть декілька не можуть надати потрібної для цього інформації.

Викладене дозволяє дійти висновку, що відповідну порівняльну оцінку можна отримати тільки в разі дотримання вимог статистики щодо багатомірної порівняльної оцінки масових явищ та процесів з урахуванням того, що вказані оцінки мають бути здійснені щодо майбутнього, в якому збираються співпрацювати між собою партнери з різних територій. Наведений підхід вимагає вирішення в процесі його реалізації таких завдань:

- 1) розроблення системи взаємопов'язаних показників для побудови моделей причинно-наслідкових зв'язків,

- 2) пошук джерел інформації, що можуть надати інформацію щодо рівнів таких показників,

- 3) визначення періодів, інформація за які є порівнянною для досліджуваних територій,

- 4) вибір статистичних методів, результати застосування яких при побудові моделей та здійсненні прогнозів будуть найбільш об'єктивними,

- 5) обґрунтування підходів до побудови багатомірної оцінки.

Дотримання наведених засад при здійсненні порівняльної оцінки соціально-економічного розвитку території дозволить забезпечити ринкових партнерів, від взаємодії яких, у першу чергу, залежить вказаний розвиток, об'єктивною інформацією для прийняття обґрунтованих ефективних управлінських рішень.

В. І. Гладкова

*кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СТАТИСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИБОРУ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Сучасний розвиток ринкової системи світового суспільства і України, як складової цього суспільства, все частіше зустрічається з кризовими явищами, що негативно впливають на економіку і соціальне життя. Як було відмічено Н.О. Парфенцевої в статті «Відображення соціально-економічного розвитку суспільства у статистичних класифікаціях», що конкретні статистичні класифікації з'являються для вирішення нагальних проблем суспільства або країни.

Багато науковців досліджують питання класифікації підприємницьких та фінансових ризиків (Вітлінський В.В., Гранатуров В.М., Посохов І.М. та ін.) і відмічають, що немає єдиного підходу до визначення поняття «ризик» і єдиних критеріїв класифікації. Але ці проблеми виникали, наприклад, і під час створення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), коли необхідно було визначити поняття «товар».

Існують міжнародні документи, які надають можливість знайти єдиний підхід до класифікації ризиків, так Міжнародна організація по стандартизації ISO/IES Risk Management (Словник для практичного використання стандартів) розуміє під ризиком поєднання імовірності настання події та її наслідків.

Класифікація ризиків – система, побудована на основі певних ознак та критеріїв, що дозволяють об'єднати ризики у більш загальні поняття, визначити їх місце у виробничо-комерційній діяльності підприємства та класифікувати.

Поняття управління ризиками (ризик – менеджмент) надається в стандарті «COSO ERM Framework»: управління ризиками організації – це процес, який здійснюється радою директорів, менеджерами та іншими співробітниками, який починається при розробці стратегії і розглядає всю діяльність організації. Він спрямований на виявлення подій, які можуть впливати на організацію і управління ризиками, пов'язаними з цими подіями,

а також контроль того, щоб не був перевищений ризик-апетит організації та забезпечувалася розумна гарантія досягнення цілей її діяльності.

Процеси змін в економічному і соціальному розвитку суспільства або країни мають певний вплив і на статистичні класифікації, тому вивчення і спостереження властивостей цих класифікацій є потреба часу, бо інакше використання статистичних даних може призвести до негативних наслідків.

Застосування математичних моделей для вирішення цих питань є важливим і наочним методом. З цією метою використовується теорія іменованих множин для побудови математичних моделей класифікації. Структура іменованої множини пристосована до вирішення класифікаційних проблем, завдяки тому, що структура класифікації базується на таких операціях як іменування та перейменування. Однією з головних задач класифікації є більш точне представлення статистичних структур як сукупності моделей побудованої теорії.

З поняттям «модель» пов'язана ситуація, в якій співставленні модель та об'єкт, що моделюється. Така ситуація описується іменованими множинами, які відображають систему зв'язків моделі та об'єкта, що воно моделює. Класифікація трактується як певна система понять, що включає один або декілька рівнів. Іменована множина певного типу ефективно відображає структуру поняття, а теорія іменованих множин успішно використовується для побудови та розвитку теорії понять.

Список використаних джерел

1. Бургін М. С. Математичне моделювання статистичних класифікацій: препринт / М. С. Бургін, Н. О. Парфенцева, В. І. Гладкова. – К. : НДІ статистики, 1997. – 50 с.
2. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки: Моногр./ В. М. Гранатуров, І. В. Литовченко, С. К. Харічков. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2003. – 164 с.
3. Посохов І. М. Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками корпорацій: моногр./ І. М. Посохов – Х. : ПВПП «СЛОВО», 2014. – 499 с.

Н. А. Головач,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економетрії,
Київський національний торговельно-економічний університет*

СИСТЕМА СТАТИСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Згідно з теорією менеджменту, стратегія – це детальний, всебічний комплексний план, спрямований на втілення місії організації (держави).

Головною місією державного регулювання економіки є забезпечення вирішення довгострокових та практичних завдань розвитку соціально-економічної системи, забезпечення економічної та національної безпеки держави [1, с. 38; 2, с. 27].

Якщо в процесі розвитку виникають суттєві відхилення від орієнтирів передбачених стратегією, виникає потреба у розвитку та аналізі відповідних показників. Обґрунтування відповідних заходів базується на системі інформаційно-аналітичного забезпечення управління економікою (ІАЗУЕ).

Завдання створення, використання і послідовного вдосконалення системи ІАЗУЕ висуває нові вимоги до статистичної науки і практики як до дієвого інструменту ефективного управління на основі комплексного використання статистичних методів у вирішенні завдань управління [3, с. 35; 4, с. 19].

Використання статистичних методів надає можливість перевести багато проблем управління в площину точного кількісного відображення у поєднанні з якісним змістом. Це зумовлює актуальність формування і послідовність вдосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління економікою на засадах методології статистичного дослідження, скорочено – статистичного забезпечення управління економікою (СЗУ). Система СЗУ передбачає застосування сучасних засобів збирання, обробки та аналізу даних для обґрунтування управлінських рішень на різних рівнях управління економікою.

Система СЗУ має в своєму складі підсистеми, що забезпечують функціонування системи в цілому за встановленими правилами та критеріями [3, с. 54]. Нижче подано перелік та короткий зміст функцій основних підсистем СЗУ:

I. *Інформативна підсистема* виконує функції збирання, накопичення, пошуку та передання даних, які використовуються в процесі управління.

В основі інформаційного забезпечення управління лежать такі взаємопов'язані категорії, як «дані», «інформація» та «база знань». «Дані» можна визначити як сукупність фактів необов'язково пов'язаних між собою. В основі управління знаходиться «інформація» – систематизовані дані щодо економічних процесів. Але така інформація може бути як об'єктивною, так і не об'єктивною. В основі поняття «база знань» лежить об'єктивна інформація, перевірена практикою, впорядкована, певним чином оформлена. Така інформація має бути достовірною, значущою, актуальною, своєчасною.

Принципами побудови інформаційної підсистеми є:

- здатність до розвитку та адаптація у разі зміни умов функціонування;
- взаємодія з системами різних користувачів;
- багатоцільове використання інформаційної підсистеми.

II. *Підсистема «Методичне забезпечення обґрунтування управлінських рішень»*. Методичне забезпечення СЗУ базується на методології

статистичного дослідження. Діапазон застосування статистичних методів в управлінській діяльності досить широкий. Передусім це стосується підготовки інформації, її аналізу, порівняння з відповідними критеріями та на цій основі – виявлення проблем і способів їх розв’язання на базі практичного аналізу.

III. Підсистема «Розробка управлінських рішень за результатами статистичного аналізу». На підставі результатів статистичного аналізу визначаються основні напрями вдосконалення управління для підвищення ефективності функціонування системи з урахуванням об’єктивно існуючих потенційних можливостей поліпшення діяльності.

IV. Підсистема кадрового забезпечення СЗУ. Включає підготовку і використання фахівців для роботи в системі СЗУ. Вони мають володіти навичками притаманними аналітикам, експертам, радникам та консультантам вищої кваліфікації, здатних:

- збирати статистичну інформацію, систематизувати та класифікувати її;
- розробляти та використовувати методики оброблення, узагальнення й аналізу економічної інформації;
- творчо використовувати інформацію та результати аналізу, робити на їх основі узагальнення та висновки;
- оцінювати в реальному часі наслідки управлінських рішень.

В Україні є всі необхідні передумови виконання цих завдань. Цьому сприяє використання зарубіжного та вітчизняного досвіду. В нашій країні створені потужні наукові школи, представники яких сьогодні працюють у різних країнах світу, визнані науковими спільнотами.

Список використаних джерел

1. Економічна теорія : [підруч.] / за ред. В. Д. Базилевича – К. : Знання прес, 2008 – 719 с.
2. Осауленко О. Г. Національна статистична система: стратегія планування, методологія та організація / О. Г. Осауленко. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2008. – 415 с.
3. Статистичне управління економікою: Прикладна статистик з використанням аналітичних можливостей програмного середовища Microsoft Excel / А. В. Головач, В. Б. Захожай, І. Г. Манцуров, Н. А. Головач – К. : КНЕУ, 2006 – 322 с.
4. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможність країни / І. Г. Манцуров. – К. : КНЕУ, 2006 – 392 с.

Г. В. Голубова,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розвиток інформаційного суспільства є одним із національних пріоритетів більшості країн світу. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) застосовуються у різних сферах людської діяльності – економіці, управлінні, науці, охороні здоров'я, освіті, бібліотечній справі тощо.

В Україні розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційно-комунікаційних послуг зумовлює економічну, соціальну, політичну, культурну модернізацію країни та свідчать про її конкурентоспроможність на міжнародній арені. Тому слід забезпечити належний статистичний супровід зазначеної галузі як головного індикатора розвитку інформаційного суспільства.

Бурхливий розвиток інформаційної діяльності, як нового виду суспільної праці, припав на ХХ століття. Засоби зв'язку забезпечують передачу найважливіших, термінових повідомлень та кореспонденції.

Інформаційна діяльність відрізняється від інших видів економічної діяльності багатьма особливостями, в першу чергу, масштабністю інформаційного ресурсу. За цих умов, інформаційна діяльність має специфічний розподіл праці у суспільстві. Незвичайність цього виду економічної діяльності полягає у специфіці засобів виробництва (інформаційних фондів, пакетів системних, прикладних та службових програм, операційних систем та інших програмних засобів). Характерною особливістю інформаційної діяльності є те, що цей вид економічної діяльності є каталізатором науково-технічного прогресу для всіх виробництв та галузей, які користуються її послугами. Це обумовлено як споживанням самих інформаційних послуг, так і використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Головна відмінність інформаційної діяльності від інших видів діяльності полягає в тому, що вона є інфраструктурною і забезпечує створення умов для прискорення науково-технічного прогресу в усіх інших галузях економіки. Втім, розвиток інформаційної діяльності багато у чому залежить від розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, обчислювальної техніки та її програмного забезпечення, а також від рівня міжнародного економічного співробітництва з цих питань [1].

Відповідно до Закону України “Про інформацію” [2] виділяють такі види інформації:

- ✓ інформація про фізичну особу;
- ✓ інформація довідково-енциклопедичного характеру;

- ✓ інформація про стан довкілля (екологічна інформація);
- ✓ інформація про товар (роботу, послугу);
- ✓ науково-технічна інформація;
- ✓ податкова інформація;
- ✓ правова інформація;
- ✓ статистична інформація;
- ✓ соціологічна інформація;
- ✓ інші види інформації.

Одним із найвагоміших інформаційних ресурсів у галузі статистики є Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України, який являє собою автоматизовану систему збирання, накопичення, збереження та опрацювання даних про всіх юридичних осіб, їхні філії, відділення, представництва та інші відокремлені структурні підрозділи на території України, а також що знаходяться за межами України і створені за участю юридичних осіб України.

Вітчизняний ринок інформаційно-комунікаційних технологій перебуває на стадії активного становлення та за певних умов повинен стати фундаментом розвитку інформаційного суспільства в Україні. Нові засоби зв'язку (телебачення, мобільний зв'язок, Інтернет) активно витісняють такі засоби зв'язку як телеграф, телефон, радіо. Так, у 2013 р. доходи від надання послуг зв'язку в Україні у вартісному виразі становили 49,1 млрд. грн, що на 674,5 % більше, ніж у 2000 р. При цьому, доходи від реалізації послуг зв'язку населенню України становили 33,3 млрд. грн., із них 75,3% послуги мобільного зв'язку, 10,5% – телефонного, 10,2% – Інтернету, 4,7% – радіозв'язок. Водночас, у 2013 р. прийнято в експлуатацію 368,5 км. волоконно-оптичних ліній зв'язку проти 22,1 км. – кабельних та 0,2 км. – радіорелейних, що свідчить про новітній розвиток інформатизації.

Успішна трансформація в інформаційне суспільство передбачає комплексний та системний підхід до поставлених задач, зокрема в частині статистичного супроводу – удосконалення системи показників, методології їх обчислення й покращення аналізу та оцінювання процесів та явищ, які відбуваються в Україні на ринку інформаційних послуг та телекомунікацій.

Список використаних джерел

1. Статистика ринків: підруч. для вищ. навч. закл./ за наук. ред. Н. О. Парфенцевої, НАСОН Держстату України. – К., 2012. – 916 с.
2. Закон України «Про інформацію» ВВР України, № 2756-VI від 02.12.2010/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Закон України «Про концепцію національної програми інформатизації» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>

4. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 рр.» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

5. Розпорядження КМУ № 386-р від 15 травня 2013 р. «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

Г. П. Горбань,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ: ПЕРЕДУМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням соціальних проблем, передумовами яких є деструктивні процеси економічного розвитку регіонів, екологічні та техногенні катастрофи, підвищення психофізичних навантажень, зростання рівня захворюваності, і як наслідок зниження тривалості життя. Тому стратегічною метою національної політики України є, перш за все, забезпечення екологічної та продовольчої безпеки, створення системи охорони здоров'я та умов для відновлення життєвих сил і здоров'я людини, що дозволяють здійснювати ранню діагностику та профілактику захворювань. Досягнення визначених імперативів соціально-економічного розвитку України зумовлює необхідність консолідації зусиль державних структур влади, суб'єктів бізнесу та громадських організацій, що дозволить встановити баланс у використанні природно-ресурсного та економічного потенціалу, ґрунтуючись на визначенні регіональних і національних пріоритетів в організації економічної діяльності.

Розвиток регіональної політики в області туристичної діяльності дозволить вирішити комплекс задач пов'язаних з подоланням диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку регіонів, з активізацією інвестиційних процесів у регіоні, з забезпеченням зайнятості населення та розвитком регіональної інфраструктури.

Багатовекторний позитивний вплив туризму на економіку кожного регіону, на суспільство й місцеві громади потребує регулювання і узгодження інтересів на рівні регіону. В цьому сенсі важливим питанням є підвищення ролі системи місцевого самоврядування у справі управління регіонами, особливо коли це стосується управління пам'ятками культурної спадщини та природного середовища, курортною й туристичною діяльністю.

Мова йде про передачу частини функцій, які покладено сьогодні на розрізнені міністерства і відомства місцевим органам влади. Це відповідатиме і існуючій міжнародній практиці, де у розвинених туристичних державах (Німеччина, Греція, Великобританія, Канада, ПАР, Туреччина та ін.) центральні органи виконавчої влади здійснюють тільки наглядові та координаційні функції, а все інше вирішується органами місцевого самоврядування.

Оскільки основною метою управління регіональним розвитком туризму є формування і розвиток конкурентних переваг, а так само підвищення рівня конкурентоспроможності регіону, необхідно виявляти передумови управління регіональним розвитком туризму, потенційні можливості як в цілому регіонального туристичного ринку, так і локальних туристських ринків та оцінювати якісний рівень організації туристичної діяльності.

Для ефективності функціонування системи управління регіональним розвитком туризму необхідні наступні передумови:

1. Наявність ефективного регіонального аналізу. Управління регіональним розвитком туризму прямо залежать від чіткого уявлення про регіональні ситуації і від оцінок їхньої динаміки розвитку. Регіональні ситуації специфічні, а у деяких випадках – унікальні й вимагають спеціальних методик оцінки. Прикладом специфічних регіональних ситуацій є наявність локального безробіття, різке розшарування населення за рівнем життя і значне відставання цього показника навіть від не найкращих світових стандартів, поява передумов для розвитку підприємництва, погіршення екологічних умов розвитку рекреації й туризму в регіоні тощо.

2. Наявність ефективної інформаційної системи. Інформація в системі «регіон» являє собою сукупність потоків параметрів, що є одночасно для різних об'єктів вхідними і виконуючими роль носія системної характеристики – ступеня певності в просторі можливих станів системи. Ефективність інформаційного забезпечення управлінської діяльності визначається специфікою процесу прийняття рішень, що у свою чергу залежить від фактора часу.

3. Забезпечення взаємозв'язку регіональних програм розвитку і схем їхньої реалізації. Регіональні програми, організаційні схеми їхньої реалізації, поетапність здійснення заходів у програмному комплексі, методи ресурсної підтримки взаємозалежні в часі й визначають напрям розвитку, який включає відтворювальну структуру життєдіяльності регіону і зовнішній вплив на цю структуру з боку центральних органів управління.

4. Передбачення розвитку керованої системи в залежності від зміни зовнішніх умов. Передбачати майбутнє потрібно в інтересах ефективного управління. Щоб діяти ефективно під час процесу управління системою, треба передбачати, як складуться обставини під час реалізації прийнятого рішення

5. Взаємозв'язок керованої системи з керуючою. Керуюча система існує і функціонує лише у взаємозв'язку з керованою системою, у результаті

чого створюється кінцевий продукт усієї системи управління. Отже, ефективність системи управління деякою мірою залежить від ефективності функціонування керуючої підсистеми і водночас характеризує її.

Крім зазначених основних передумов, на ефективність управління регіональним розвитком впливають сукупності ресурсів, які є в регіоні, тобто економічний потенціал, а також можливості їхнього використання у процесі економічної діяльності. Залежно від економічних і правових умов, створених у регіоні, економічний потенціал реалізується в більшій чи меншій мірі. Тому важливо створити сприятливі умови для реалізації економічного потенціалу регіону.

Список використаних джерел

1. Маннапов Р. Г. Организационно-экономический механизм управления регионом: формирование, функционирование, развитие: монография / Р. Г. Маннапов, Л. Г. Ахтариева. – М. : КНОРУС, 2008. – 352 с.
2. Регіональна політика: методологія, методи, практика: монографія / [редкол.: відп. ред. академік НАН України М. І. Долішній]. – Львів : ІРД НАН України, 2001. – 700 с.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: [монографія] / За ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.
4. Семенов В. Ф. Мозгальова В. М. та ін. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності // За ред. В. Ф. Семенова / Монографія, Одеса, Оптимум. – 2008. – 201с.
5. Шаров Ю. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти: [монографія] / Ю. Шаров – Дніпропетровськ : Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.

Н. А. Гринчак,

*старший викладач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПОЛІЦЕНТРИЧНА ДОМІНАНТА В РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

На початку ХХІ століття міжнародні відносини – як міждержавні відносини – починають знаходити втрачене значення. Непроста взаємодія процесів глобалізації і регіоналізації привела до парадоксального результату: ми знову усвідомлюємо необхідність посилення національних держав, у тому числі як активних суб'єктів господарства, соціальної політики й забезпечення

прав людини, не кажучи вже про колективні дії при вирішенні загальних (глобальних) завдань [1].

Фундаментальні соціально-економічні та валютно-фінансові проблеми, що загострилися в ході кризи, просто нікому більше вирішувати – ні на заході, ні на сході. Ще більш актуалізує відмічену вище необхідність феномен держав, що не відбувся. Процес розпаду держав, який триває в неблагополучних частинах планети, слід, мабуть, віднести до нових і особливо небезпечних глобальних викликів.

Значення національних держав у світовій економіці та політиці буде збільшуватися й у зв'язку зі зростаючою вагою і суб'єктністю успішних країн Сходу. Цей регіон наразі зміцнюється, і процеси регіоналізації та побудова поліцентричної моделі, як правило, не послабляють, а навіть посилюють національні суверенітети. Нинішні труднощі європейської інтеграції ще більш утверджують азіатських лідерів у такому підході, як і наявність у цій частині світу двох надвеликих, а відтак, самодостатніх і важкоінтегрованих держав – Китаю та Індії.

Очевидно, що в десятилітті, що наступило, центр-периферійна модель світопорядку продовжить розпадатися, глибокі тріщини, можливо, пройдуть і через її ядро. Це також посилить роль національних держав і зв'язків між ними, повертаючи планету до більш демократичних (відповідальних) відносин і дій. Вірогідна реставрація становища, яке існувало в перші два післявоєнні десятиліття, коли високі темпи зростання, допомога економічно слабким країнам і конкуренція між різними соціальними проектами склали відносно взаємодоповнюючий (хай і далеко не ідеальний) механізм співрозвитку, у межах конфронтаційного протистояння двох систем [2].

Сучасний світ знаходиться на стадії хворобливого переходу від нетривалої за часом постконфронтаційної, американоцентричної фази розвитку міжнародних відносин до якісно нової ери поліцентризму. Так вважають багато експертів як у нашій країні, так і за кордоном. Втім, чимала частина політичної і наукової еліти в США, як і раніше, вірить в непорушність американського лідерства. Та все ж багатополарність як нова реальність, якій судилося існувати упродовж певного періоду часу, сьогодні визнається більшістю дослідників, у тому числі й на заході.

Одним із можливих сценаріїв глобального розвитку може стати формування нової поліцентричної моделі. Під нею розуміються відносини конкуренції та взаємодії США і Китаю як двох найбільш потужних економічно й у військовому відношенні держав із загостреним, якщо не сказати гіпертрофованим, розумінням державного суверенітету. В обох країнах глибоко укорінялася традиція абсолютизації власних національних інтересів, вони пропонують світу власні (багато в чому несхожі) системи цінностей і прагнуть до поширення свого впливу у світі [3].

Знаходження оптимального *modus vivendi* у відносинах цих великих держав у поліцентричному світі могло б надати усій його конструкції необхідну динаміку, стабільність і різноманітність. Дійсно, в умовах

безпрецедентної взаємозалежності держав в епоху глобалізації прагнення до згладжування протиріч і врегулювання конфліктів стає важливим імперативом поведінки в міжнародних відносинах.

Список використаних джерел

1. Ершов М. В. Мир в посткризисных условиях – новые проблемы / М. В. Ершов // Деньги и кредит. – 2012. – № 1. – С. 8–12.
2. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения : [учеб.] / под ред. Л. Н. Красавиной. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 576 с.
3. Фролова Т. А. Мировая экономика : [конспект лекций] / Фролова Т. А. – Таганрог : ТРТУ. 2005. – 64 с.

О. Ю. Гулевич,
*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
фундаментальних економічних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ІНТЕРНЕТ-ЕКОНОМІКА СУЧАСНОГО ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному інформаційному світі сформувалася нова ринкова спільнота, заснована на Інтернеті. Ця глобальна мережа увійшла в усі сфери економічного життя. Ступінь проникнення технологій Інтернету в бізнес економічно розвинених країн наближається до 100% (в Україні – близько 70%). За даними Міжнародного союзу електрозв'язку (МСЕ), станом на кінець 2014 року в світі налічувалося майже 3 млрд користувачів Інтернету [1]. В Україні станом на 01.01.2015 року загальна Інтернет-аудиторія на всій території (без урахування АР Крим) зросла на 3 млн порівняно з 2014 роком і склала 21,8 млн користувачів [2].

Незважаючи на те, що питання, пов'язані з інформаційними технологіями та їх впливом на економіку, активно розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені (К. Браун, П. Стігл, В. Андрієнко, О. Фанагіна, А. Гафіяк та ін.), слід констатувати: багато термінів, пов'язаних з використанням інформаційних технологій в економіці, не мають чітких загальноприйнятих визначень, хоча і широко застосовуються у наукових публікаціях і в навчальній літературі.

Під терміном «Інтернет-економіка» будемо розуміти розвиток бізнесу в Інтернеті: відкриття сайту і віртуальних магазинів, використання електронної реклами і маркетингу, електронного документообігу тощо.

Розвиток Інтернет-економіки базується на двох факторах, які взаємно доповнюють один одного: перший – стрімке зростання кількості комп'ютерів

(гаджетів) і другий – поширення і розгалуження комп'ютерних мереж, що спричинює здешевлення їх використання. Тож за останні 10 років усі основні види економічної діяльності були охоплені Інтернетом. Сформувалися такі сегменти Інтернет-економіки: Інтернет-торгівля, Інтернет-реклама, Інтернет-біржі, Інтернет-банкінг, Інтернет-інвестування.

Інтернет-торгівля включає два великі сектори: торгівлю між фірмами, яку називають B2B (бізнес для бізнесу) і роздрібну торгівлю B2C (бізнес для споживача). У роздрібній торгівлі швидко зростають кількість та обсяги продажів Інтернет-магазинів. Так, в Україні у 2013 році покупці витратили на придбання продукції через Інтернет більше 2 млрд дол. США [3]. Роздрібна Інтернет-торгівля дає ряд переваг як для споживача, так і для продавця. Для споживача – це, перш за все, зниження ціни як результат конкуренції між продавцями однорідної продукції, для продавця – економія на приміщеннях, торговельному обладнанні та трансакційних витратах. Наприклад, продаж авіаквитків в Інтернеті дає можливість знизити витрати на обробку однієї заявки від 8 доларів США до 10 центів.

Інтернет-реклама має такі переваги порівняно з традиційною:

1) вартість Інтернет-реклами значно нижча за її більш традиційні аналоги, наприклад друкарську або зовнішню рекламу, а ефективність – незрівнянно вища.

2) активна взаємодія з аудиторією, тобто отримання зворотного зв'язку від споживача через Інтернет.

3) можливість точного і швидкого вимірювання кількості звернень до рекламної об'яви, а отже, чіткого визначення певної цільової аудиторії і тим самим – зменшення витрат.

4) можливість надати найбільш детальну інформацію про продукцію.

Інтернет-банкінг стає однією з найбільш перспективних форм банківської діяльності. Його головна перевага полягає у швидкості та дешевизні обслуговування. Собівартість банківських послуг в Інтернеті зменшується порівняно з традиційним обслуговуванням у 8–10 разів.

У сфері інвестування Інтернет започаткував два явища.

1. З'явилися нові привабливі об'єкти для інвестування – Інтернет-корпорації. Зростання ринкових цін їхніх акцій є більш значним і стійким, ніж збільшення капіталізації корпорацій у традиційних галузях економіки. За незначних розмірів основного капіталу Інтернет-корпораціям властива величезна капіталізація, що сягає мільярдів доларів. Так, на кінець ХХ століття у США 3/4 створеної у промисловості доданої вартості забезпечували інформаційні технології.

2. Інтернет став найбільш перспективним інструментом для приватних інвестицій. Сьогодні кожна людина може брати участь в інвестиціях у глобальному масштабі: за допомогою Інтернету можна купувати і продавати акції практично усіх корпорацій світу, працювати на ф'ючерсних ринках, купувати облігації, грати на різниці курсів валют (система Forex) тощо.

Отже, Інтернет-економіка стає важливим явищем сучасної глобальної економічної системи, однією з найбільш впливових сил, що визначають подальший розвиток цивілізації. Вона формує нову цивілізаційну ідентичність людей, які широко використовують як у бізнесі, так і у побуті нові інформаційно-комунікаційні технології.

Список використаних джерел

1. Міжнародний союз електрозв'язку [Електронний ресурс] / Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. – Режим доступу : <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/itu>
2. Кількість регулярних Інтернет-користувачів в Україні зросла до 21,8 млн. [Електронний ресурс] / SIPNET. – Режим доступу : <https://www.sipnet.net/uk/news>
3. Валькова Н. В. Розвиток інтернет-торгівлі в Україні: динаміка та вплив факторів / Н. В. Валькова // Наук. вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка : зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 2 (43). – С. 39–42.
4. Чорна Г. Ю. Роль інформаційних технологій у підвищенні ефективності економіки / Г.Ю. Чорна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Т. 1, № 1. – С. 352–356.

С. А. Гуненко,
аспірант,

Житомирський національний агроекологічний університет

ОБ'ЄКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Визначення справедливої вартості підприємства є складним процесом, що потребує врахування інформації про об'єкти, які відображаються в балансі підприємства (майно, капітал, зобов'язання), про об'єкти, що не належать підприємству (відображаються на позабалансових рахунках) та про гудвіл (ділову репутацію на ринку), які в процесі господарської діяльності впливають на потенціал підприємства. На оцінку підприємства за справедливою вартістю об'єкти бухгалтерського обліку впливають за допомогою функціональних (об'єкти балансового обліку), причинно-наслідкових (об'єкти гудвілу) та синергетичних (об'єкти позабалансового обліку) зв'язків (рис. 1).

Функціональний зв'язок між активами, капіталом, зобов'язаннями (за розділами балансу, складовими яких є конкретні об'єкти обліку) та вартістю підприємства полягає у безпосередньому впливі перших на останню. Так, нарощування майна підприємства приведе до збільшення його вартості, а збільшення зобов'язань підприємства призведе до її зниження, і навпаки.

Об'єкти позабалансового обліку впливають на справедливу вартість підприємства на основі синергетичних зв'язків, шляхом опосередкованого впливу, який визначається отриманням вигід у майбутньому від здійснення господарських операцій, пов'язаних з вищезгаданими об'єктами.

Причинно-наслідковий зв'язок між гудвілом та вартістю підприємства характеризується прямою взаємозалежністю між ними. Так, чим краще положення підприємство займає на ринку (завдяки відомому бренду, висококваліфікованому персоналу, налагодженій роботі з клієнтами тощо), тим більше воно цінуватиметься покупцем при прийнятті рішення про продаж підприємства, його злиття з іншим підприємством чи поглинання), а отже, вартість підприємства зростатиме, і навпаки.

Рис. 1. Об'єкти бухгалтерського обліку, що впливають на оцінку справедливої вартості підприємства

При визначенні справедливої вартості підприємства необхідно сформулювати «справедливий» баланс, в якому варто оцінювати статті за справедливою вартістю. Для цього можна застосовувати оцінку ідентифікованих придбаних активів та зобов'язань відповідно до рекомендацій, наведених в додатку до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» [1]. Проте в ньому наведено визначення справедливої вартості не для всіх видів активів та зобов'язань (а визначення вартості капіталу взагалі упущено), що є недоліком і не дозволяє повноцінно оцінити вартість підприємства.

Тому для оцінки активів, капіталу та зобов'язань можливе застосування методів визначення звичайної ціни (порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу); ціни перепродажу; «витрати плюс»; розподілення прибутку; чистого прибутку), які наведено у Податковому кодексі України [2]. За відсутності даних для застосування зазначених методів визначення звичайної ціни вона може бути визначена з огляду на результати незалежної оцінки майна та майнових прав, яка проводиться суб'єктом оціночної діяльності відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [3].

Об'єкти позабалансового обліку, які впливають на справедливу вартість підприємства визначають як «умовні права та зобов'язання підприємства». Правильне встановлення їх вартості як показника, узагальнюючого вартість

об'єктів позабалансового обліку, визначається шляхом додавання вартості необоротних активів, отриманих підприємством на підставі договорів оперативної оренди (лізингу); активів на відповідальному зберіганні; контрактних зобов'язань з придбання активів; контрактних зобов'язань з продажу активів; отриманих гарантій і забезпечень, списаних активів та з вирахуванням вартості непередбачених активів та зобов'язань, а також вартості наданих гарантій та забезпечень.

Вважаємо, що гудвіл необхідно представляти, як окремий об'єкт впливу на справедливу вартість підприємства оскільки він відображається в балансі підприємства у випадку зміни власника. Основними елементами, що є основою вартості гудвілу та безпосередньо генерують справедливу вартість підприємства, є ділові зв'язки підприємства (зв'язки з клієнтами, рівень виконання контрактних зобов'язань, торгова марка (бренд), інформація про клієнтів тощо), особливості діяльності підприємства (бази даних, організаційна структура, системи комунікації, електронні мережі, культура організації тощо), знання, здібності та цінності персоналу (рівень освіти, знань, навичок персоналу, досвід роботи персоналу, моральні цінності та компетентність персоналу).

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» : затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/reg3792.html
2. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. № 2755-VI, станом на 10.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001р. № 2658-III станом на 01.01.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>

С. І. Джус,
аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ СТАТИСТИЧНИХ ІНДИКАТОРІВ (STATISTICAL KPI's) НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Актуальність теми продиктована реформуванням економіки в цілому та, зокрема, фінансового сектору України, насамперед намаганнями реформування фондового ринку.

Україна починає розвиток свого фондового ринку (далі – ФРУ) з нової сторінки, здійснивши принципові реформи задля того, щоб із «зародкового» стану ФРУ перейшов у Frontier Markets (англ. – «граничні» ринки), а звідти на Emerging Markets (англ. – ринки, що розвиваються), які підпорядковуються законам статистики [1, с. 875–883] та підлягають фундаментальному фінансовому аналізу [2].

Аналізуючи публікації сучасних практикуючих експертів та учасників фондового ринку України, можна зробити висновок, що ситуація з входженням українського фондового ринку на глобальну сцену міжнародної економіки та фінансового світу є досить складною. Відсутність статистичної залежності в базових активах та розроблених Statistical KPI's (key performance indicators) – ключових ефективних статистичних індикаторів фондового ринку (далі – КЕСІФР) заставляє задаватися питанням про фіктивність базових активів та доцільність їх присутності на фондовому ринку України.

Розвиток фінансового сектору протягом 2009–2014 мав дискретний та непропорційний характер. Банківська система зростала випереджаючими темпами щодо інших сегментів фінансового сектору, таких як емісійна діяльність на ринку акцій, корпоративних облігацій, випуск цінних паперів інститутів спільного інвестування тощо [4, с. 5].

Основними ознаками системних проблем у фінансовому секторі України є:

- відсутність первинних публічних розміщень (IPO) акцій українських компаній на місцевих та закордонних біржах протягом 2013–2014 років;
- зменшення обсягу торгів на вітчизняних біржах (крім державних облігацій) у 2014 р. на 38%, до 76 млрд грн, у тому числі торгів акціями та деривативами – на 46%, до 36 млрд грн;
- низький рівень активів системи пенсійного забезпечення (на рівні 2,5 млрд грн, або 0,2% від ВВП на кінець 2014 року) [4, с. 5–6];
- відсутність належної інфраструктури ринку капіталу, в т. ч. фондового ринку;
- обмежена кількість фінансових інструментів, у т. ч. хеджування ризиків [4, с. 6].

Проблема в тому, що індексні кошики бірж [7; 8] переважно складаються з емітентів, які приватизовані ще в 90-х роках минулого століття за допомогою ваучерів [5], а не емітентів, що вийшли на первинне розміщення цінних паперів на біржі (IPO) [3, с. 136], як це відбувається у всіх розвинених країнах.

Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [9], Україна прийняла на себе, зокрема, зобов'язання гармонізувати власне законодавство із законодавством ЄС щодо фінансових послуг. На виконання цих зобов'язань «Планом заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Коаліційної угоди у 2015 році» [6] передбачено розроблення, у тому числі, проекту Закону України про

деривативи та його схвалення Кабінетом Міністрів України в термін до кінця 2015 року.

Отже, з вищевказаного однозначно випливає необхідність та важливість розробки такої групи показників, як КЕСІФР (Statistical KPI's). Їхня структура та розрахунки залежатимуть від того, яким чином буде регулюватися ФРУ, які способи розвитку будуть вибрані практиками ринку, яка система інфраструктури буде обрана, і найголовніше – які базові активи будуть представлені на ФРУ.

Список використаних джерел

1. Barber B. M. Firm size, Book-to-Market Ratio, and Security Returns: A Holdout Sample of Financial Firms / B. M. Barber, J. D. Lyon // The Journal of Finance. – 1997. – Vol. 52, No. 2. – P. 875–883.
2. Edmonds T. P. Fundamental Financial Accounting Concepts / T. P. Edmonds, F. M. McNair, Ph. R. Olds, E. E. Milam, contributing author. – [8th ed.]. – New York : McGraw-Hill/Irwin, 2013. – 34 p.
3. Загородній А. Г. Цінні папери. Фондовий ринок : термінологічний словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. – [Вид. 2-е, випр. та доп.]. – Львів : Бак, 2000. – 168 с.
4. Комплексна програма розвитку фінансового сектору до 2020 року [Електронний ресурс] // Національна Рада Реформ України. – Режим доступу : http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/docs/kompleksna_programa_rozvytku_finansovogo_sektoru_do_2020_18062015_0.pdf
5. Захарова Т. Приватна власність у сучасному українському суспільстві : соціологічний вимір [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/03/13.pdf>
6. Уряд затвердив чіткий План заходів на 2015 рік, що допоможе стабілізувати економіку [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247991012&cat_id=244274160
7. Сайт ПАТ «Фондова Біржа ПФТС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfts.ua> – Назва з титул. Екрану.
8. Сайт ПАТ «Українська біржа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ux.ua/> – Назва з титул. екрану
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011

А. С. Дуцька,
*аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет*

РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ УКРАЇНИ

Економічна система суспільства задля переходу на новий, досконаліший рівень розвитку повинна визначатися динамічним характером та мати заданий правлячою верхівкою вектор руху. Як відомо, наявність в економіці малих і середніх підприємств (далі – МСП), поряд із великими бізнес-організаціями, збалансовує її, забезпечує розвиток та в розвинених країнах світу – значну частку ВВП. Суб'єкти МСП, на противагу значним за обсягами підприємствам, визначаються більшою мобільністю в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності та задля посилення своїх позицій у конкурентній боротьбі з іншими учасниками намагаються вчасно пристосовуватися до мінливої ринкової кон'юнктури, що особливо актуально в умовах нарощування кризових явищ в економіці. Зважаючи на наявну можливість у процесі реформування суспільного життя задати країні правильну траєкторію розвитку, уряду слід сконцентруватися на забезпеченні оптимальних умов для збільшення кількості та зміцнення позицій суб'єктів малого та середнього підприємництва. Як слушно зауважують науковці, низькі рейтинги України, які присуджуються країні після аналізу основних параметрів її функціонування, проведеного міжнародними організаціями, свідчать про «недооцінку важливості стратегічних підходів в урядовій політиці та необхідності постійного пошуку нових конкурентних переваг у відповідь на посилення конкурентного тиску» [1, с. 49].

На нашу думку, для зміцнення позицій національної економіки шляхом посилення її конкурентних переваг державі, використовуючи інструменти планування та стратегічне бачення, слід розробити й реалізувати короткостроковий план розвитку малого та середнього бізнесу. Основні завдання та напрями державної політики у сфері сприяння розвитку МСП наведено на рис. 1 (за даними [2, с. 7–10]). Розуміючи, що через особливості економіко-історичного розвитку нашої країни поняття «план» асоціюється з негативним явищем, яке має імперативний характер та не співвідноситься з економічною дійсністю, вважаємо за необхідне зіставити «план» і «ринок», у більшості випадків протиставлювані один одному.

Як відомо, певний період часу серед економістів панувала думка, відповідно до якої конкуренція та монополія були двома крайніми точками, що не мали нічого спільного, а існування одного з цих явищ виключало можливість співіснування іншого в просторі та часі. Нагадаємо, що наразі в економічній площині одночасно перебувають як конкурентні, олігопольні, так і монопольні структури. Вважаємо, що існуюча дихотомія понять план-ринок має аналогічний характер. Адже немає нічого поганого в окресленні

вектору економічного розвитку (плануванні), який був би узгоджений із суспільними групами, не вносячи при цьому значних корективів у стихійний розвиток ринкових процесів, а лише узгоджуючи з ними зміст плану.

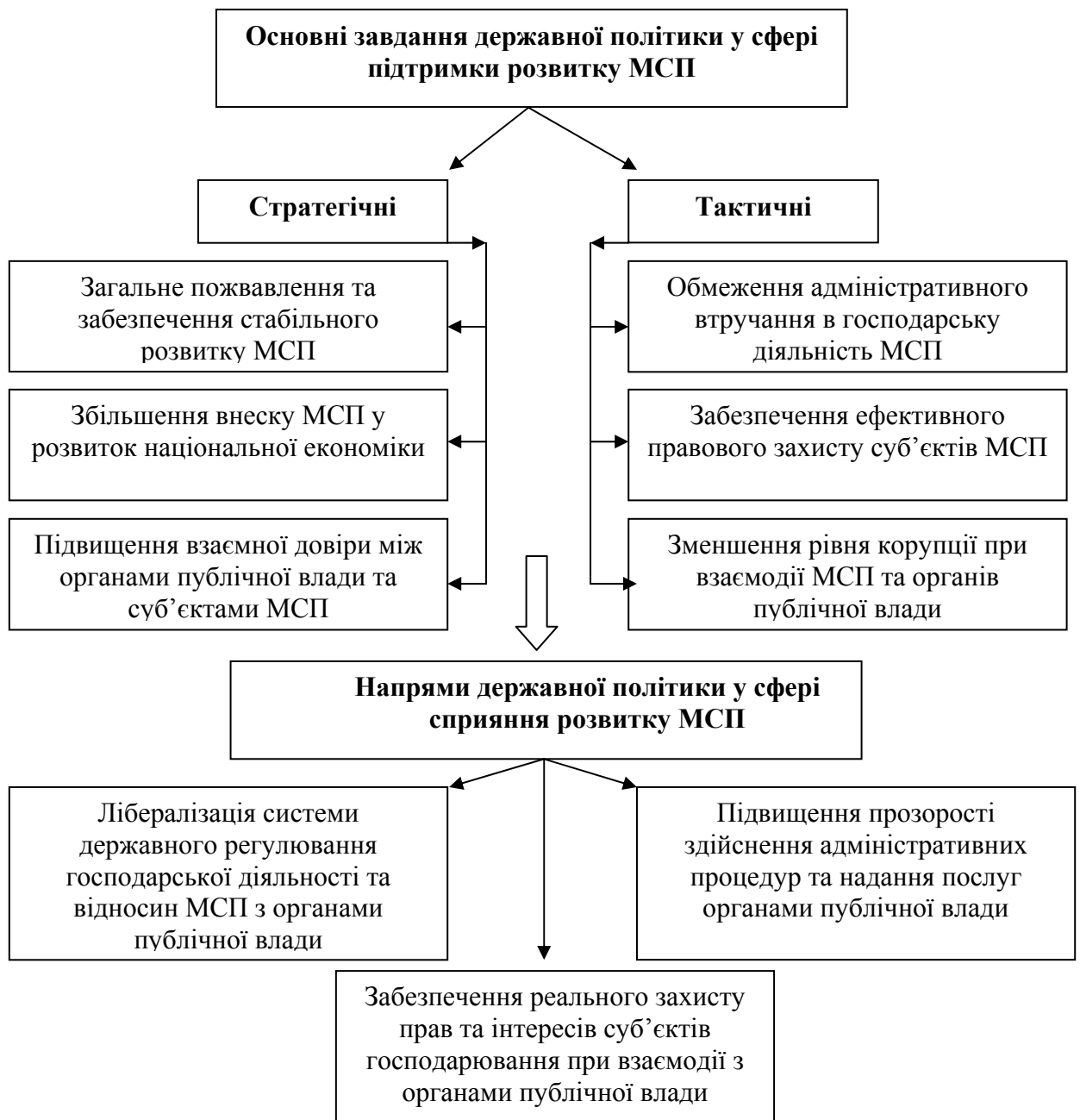

Рис. 1. Основні завдання та напрями державної політики у сфері сприяння розвитку МСП

У цьому сенсі погоджуємось із І. Манцуровим, котрий зазначає: зважаючи на міжнародний досвід, провідною рисою розвитку малого підприємництва є безпосередня участь держави, діяльність якої прирівнюється до роботи режисера, що описує сценарій та фігурує в головній ролі в процесі його реалізації. Основний мотив держави в цьому процесі –

прагнення комплексно «...вирішувати соціально-економічні проблеми суспільства та створювати при цьому необхідні умови для реалізації широкими верствами населення країни власних економічних інтересів» [3, с. 602]. Адже поєднання державного регулювання з ринковим саморегулюванням є основою функціонування господарської системи [4, с. 21]. Водночас В. Якубенко зазначає, що ототожнення проблем економік перехідного періоду з проблемами трансформації державної економіки в ринкову та висуванням при цьому на провідне місце «завдання формування підприємницького сектору і малого бізнесу, вільної конкуренції і роздержавлення «усього і вся» є романтичним та стратегічно помилковим», наголошуючи на необхідності «трансформації великих державних підприємств у корпорації» з їх подальшою реструктуризацією [5, с. 179]. Проте незаперечним залишається той факт, що активізація розвитку підприємницького сектору, зростання його масштабів та ефективності функціонування – «важливий чинник позитивних структурних змін і модернізації національного господарства, становлення нових ресурсів економічного поживлення, підвищення якості життя населення, інституційної перебудови суспільства на основі поширення економічної свободи і становлення «середнього класу» як основи соціальної стабільності» [6, с. 102–103].

Підсумовуючи вищезазначене, з огляду на економічні реалії та з метою посилення конкурентних переваг національної економіки, важливим є активізація урядом комплексної роботи щодо поліпшення умов створення нових суб'єктів господарювання – учасників конкурентних відносин та ведення ними фінансово-господарської діяльності. Стратегічний план розвитку суб'єктів малого та середнього підприємства є підґрунтям для проведення необхідних змін. Моніторинг за виконанням основних положень Плану доцільно закріпити за державними агенціями з розвитку підприємницького сектору, важливість упровадження яких підкреслюється позитивним світовим досвідом.

Список використаних джерел

1. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ : [моногр.] / А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2008. – 309 с.
2. Дорожня карта розвитку підприємництва в Україні : 2015–2016 роки. – К. : Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2014. – 20 с.
3. Манцуров І. Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки : [моногр.] / І. Г. Манцуров. – К. : НДЕІ, 2011. – 655 с.
4. Шкляр С. В. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання у правовідносинах з органами Антимонопольного комітету України : [моногр.] / С. В. Шкляр. – К. : ТОВ «ВО «Юстініан», 2015. – 200 с.

5. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці : [моногр.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 252 с.
6. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : [аналіт. доп.] / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський та ін. ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.

Т. І. Дьолог,
*кандидат економічних наук, доцент,
викладач кафедри ринкової економіки,
Білоцерківський коледж фінансів, обліку та аудиту,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

На сучасному етапі розвитку економіки перед підприємствами АПК гостро постала необхідність у створенні ефективної системи управління, визначенні проблем, пов'язаних з управлінням аграрним сектором, і пошуку шляхів їх вирішення. За більш ніж десятирічний період незалежності, на жаль, не було створено професійної, досконалої і не корумпованої системи управління АПК, яка б змогла забезпечити досягнення оптимального функціонування аграрних підприємств, їх конкурентоспроможності та високої прибутковості.

Проблеми управління аграрними підприємствами України вивчали такі науковці-аграрії як В. Заярний, О. Іщенко, С. Кваша, І. Кириленко, І. Плющ, П. Саблук, М. Гладій, М. Гриценко, Г. Калетнік, Л. Козаченко тощо [2–6]. Аналіз їхніх праць довів, що існує необхідність проведення нового етапу дослідження щодо визначення найважливіших проблем управління АПК України і можливих шляхів їх вирішення, окреслення напрямів вдосконалення системи управління аграрними підприємствами в цілому.

Мета роботи – визначити важливі проблеми управління підприємствами АПК, які з'явилися на сучасному етапі розвитку ринкової економіки, і можливі шляхи їх вирішення.

Через відсутність ефективного управління агропромисловий комплекс України на початку ХХІ століття зберігає тенденцію до зниження виробництва і нестійкості, а аграрний потенціал використовується лише частково. Водночас відбулись і позитивні зміни: було розпочато новий курс в державній аграрній політиці; робота різних гілок влади щодо вирішення проблем аграрного сектору економіки характеризується більшою послідовністю й економічною обґрунтованістю. Було прийнято важливі закони – «Про особисте селянське господарство», «Про фермерське господарство», «Про державну підтримку сільського господарства», «Про

основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». Згідно з останнім, аграрна політика в державі спрямована на досягнення таких стратегічних цілей: гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектору на вискоєфективний, конкурентоспроможний на внутрішньому і зовнішньому ринках сектор економіки; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [1].

Для забезпечення ефективного управління підприємствами АПК необхідно розробляти стратегію, яка б сприяла подальшому розвитку аграрних підприємств у ринкових умовах та враховувала регіональні особливості, спеціалізацію, розвиток ринків конкретних видів продукції та організацію відповідної інфраструктури. Для цього треба використовувати дві групи факторів, що впливають на ефективність роботи АПК. Перша група охоплює фактори, які не залежать від товаровиробників, вони формуються державними органами управління. Це цінова, кредитна та податкова системи, політика державної підтримки галузі, регулювання відносин власності, розвиток науки тощо. Друга група факторів залежить від товаровиробника і політики місцевих органів самоврядування, спрямованої на розвиток аграрних підприємств району. До таких факторів належать: способи ведення землеробства, рослинництва, тваринництва; застосування новітніх технологій; використання врожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур; розвиток інфраструктури і матеріально-технічної бази тощо [6].

Необхідно зауважити, що завершення реформи в аграрній сфері економіки та удосконалення її складових неможливе без формування ефективної інфраструктури аграрного ринку, розбудови корпоративних і кооперативних відносин в агропромисловому секторі. Основними складовими цієї роботи має бути здійснення невідкладних заходів щодо створення цивілізованої прозорої інфраструктури аграрного товарного ринку, державне сприяння формуванню розгалуженої мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та вирішення проблем їх податкового статусу, прийняття необхідних для цього законодавчих актів, зокрема Закону України «Про гуртові ринки сільськогосподарської продукції», нової редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» [3]. М. Гладій погоджується з думкою, що важливим елементом інфраструктури аграрного ринку повинні стати гуртові ринки сільськогосподарської продукції – овочів, фруктів, риби, м'яса, квітів, ринки живої худоби. Такі ринки в перспективі повинні перетворитися на регіональні аграрні центри, де не лише здійснюватиметься торгівля, а й буде зосереджений комплекс послуг, необхідних як сільськогосподарським товаровиробникам, так і гуртовим покупцям. Разом зі створенням ринків слід активно розвивати сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію, біржову торгівлю, дорадчі служби, систему аграрного страхування тощо [2].

Для вирішення проблем управління АПК України постала потреба у проведенні реформування системи управління сільськогосподарськими підприємствами, в основі якого лежатиме ефективна реалізація державної аграрної політики. Для цього необхідно: здійснити раціоналізацію системи державної підтримки, перехід від адміністративних до економічних методів регулювання і структурно-функціональне вдосконалення системи державного управління; забезпечити відповідність системи управління АПК міжнародним стандартам і вимогам; поєднати державне і недержавне управління, створити головний орган недержавного управління і спеціалізовані сільськогосподарські комплекси; перейти від галузевого підходу стосовно органів управління АПК до функціонального; створити сприятливі умови для інвестування в аграрну сферу економіки України; забезпечити сільськогосподарські підприємства якісною і сучасною матеріально-технічною базою, технологіями; підготувати висококваліфіковані кадри; врахувати особливості виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах; створити належну інфраструктуру аграрних ринків і необхідне законодавство; розвивати сільськогосподарську кооперацію і дорадчі служби. В цілому зусилля держави повинні зосереджуватись на перетворенні АПК у високоефективний сектор стратегії розвитку економіки України.

Список використаних джерел

1. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18.10.2012 р. № 2982-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>
2. Гладій М. В. Система управління АПК повинна бути економічно ефективною / М. В. Гладій // Теорія і практика ринків. – 2014. – № 2. – С. 22–23.
3. Гриценко М. П. Стимулювати процеси самоорганізації сільськогосподарських товаровиробників / М. П. Гриценко // Теорія і практика ринків. – 2013. – № 2. – С. 24–25.
4. Калетнік Г. М. Поєднувати державне і недержавне управління / Г. М. Калетнік // Теорія і практика ринків. – 2007. – № 2. – С. 26.
5. Козаченко Л. П. Час розвіювання міфів, фаховості та дій / Л. П. Козаченко // Теорія і практика ринків. – 2014. – № 2. – С. 28–29.
6. Агропромисловий комплекс України: проблеми і перспективи експорту продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=10700&pg=0>

О. Л. Єршова,
*кандидат економічних наук,
доцент, в.о. завідувача кафедри
інформаційних систем і технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ ОБСТЕЖЕНЬ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ В ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВАХ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Зростання інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та їх впровадження в усі сфери людської діяльності за останнє десятиліття призвело до збільшення попиту на точні і сумісні між собою відомості та статистичні дані з ІКТ. Обстеження домашніх господарств (домогосподарств) є об'єктивним джерелом статистичних даних по ІКТ (та не тільки), оскільки вони дають картину того, як і де люди отримують доступ до ІКТ і використовують їх, і допомагають оцінити, яким чином ІКТ впливають на життя людей. Дані, отримані на основі обстежень домогосподарств, потрібні для моніторингу національних і міжнародних цілей і завдань в галузі розвитку, пов'язаних з ІКТ, у тому числі цілей і завдань Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, Комісії з широкосмугового зв'язку в інтересах цифрового розвитку та цілей розвитку тисячоліття.

Наказом Держстату № 351 «Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1-ІКТ (річна) «Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах» [1] набуло чинності щорічне дослідження застосування ІКТ в об'єктах та суб'єктах господарювання. Але основу для статистичного дослідження масових явищ складають також спостереження за їх плином в домогосподарствах та кожною окремою особою. На жаль, ця теза не підтримана в Україні жодною формою статистичної звітності. У статті зроблена спроба адаптувати запропоноване у 2014 році Міжнародним Союзом Електрозв'язку Керівництво з вимірювання доступу до ІКТ та їх застосування на рівні домашніх господарств та окремих осіб [2]. У світовій практиці для вимірювання ІКТ зазвичай використовуються дві статистичні одиниці: домашні господарства та окремі особи.

Рекомендації міжнародних статистичних організацій та вже наявний світовий досвід щодо обстеження застосування ІКТ в домогосподарствах мають багато різних аспектів проектування структури обстеження. Багато аспектів структури обстежень не є характерними для обстежень використання ІКТ в домашніх господарствах – ці обстеження можуть бути багатоцільовими.

Щодо статистики використання ІКТ у домашніх господарствах, Партнерство з вимірювання ІКТ в цілях розвитку запропонувало кілька статистичних стандартів, пов'язаних з основним переліком показників ІКТ, у тому числі рекомендації з охоплення обстеження домашніх господарств і

окремих осіб. До основних проблем, пов'язаних з основами вибірки для обстеження домашніх господарств, належать неповне покриття, групи елементів, пропуски і подвійний облік.

Неповне покриття є однією з найбільш характерних проблем при проведенні обстежень домашніх господарств у країнах, що розвиваються, яка може виникати на рівні географічних районів, домашніх господарств та / або окремих осіб. До типових проблем належить проблема визначення домашніх господарств у межах якого-небудь району.

Групи елементів стосуються ситуації, коли єдина одиниця в основі вибірки складається з безлічі одиниць у досліджуваній сукупності, наприклад житло, в якому розміщується кілька домашніх господарств.

Пропуски стосуються одиниць, в яких не перебуває жодного члена з досліджуваної сукупності, наприклад порожнє житло.

Подвійний облік має місце в тих випадках, коли якийсь член досліджуваної сукупності більше одного разу з'являється в основі вибірки, наприклад, існує велика ймовірність вибору мандрівних осіб, які постійно переміщуються з місця на місце.

Практичне випробування запитальників і відповідних процедур може надати гарну можливість для аналізу проблем, пов'язаних з основою вибірки, і внесення коректив, якщо це можливо.

Досвід різних країн показує, що для організації обстеження домогосподарств в Україні (не тільки в контексті застосування ІКТ) слід визначитися з стандартами щодо охоплення обстеження домашніх господарств і окремих осіб. Зокрема – віковий діапазон охоплених осіб, можливість охоплення осіб, які проживають не вдома (які перебувають у таких закладах, як в'язниці та будинки престарілих, які проходять службу в збройних силах, дипломатів, зарубіжних відвідувачів, що перебувають з короткостроковим візитом, а також осіб, які не мають постійної адреси, наприклад, мандрівних осіб).

В Україні слід визначитися з географічним охопленням домогосподарств (не тільки для дослідження застосування ІКТ). Перелік районів реєстрації – основа, найбільш часто використовувана на першому етапі формування вибірки, яка часто заснована на результатах самого останнього перепису населення (у деяких країнах альтернативні основи вибірки на першому етапі можуть бути розроблені на основі поділу території країни на виборчі дільниці або з використанням файлів оцінки майна). Як альтернатива, за основу вибірки для обстеження використання ІКТ домашніми господарствами також застосовують реєстри окремих осіб (такі реєстри часто називають центральними реєстрами населення).

Україні слід взяти до уваги рекомендації Статистичного Відділу ООН щодо визначення терміна «домашнє господарство» й адаптувати його до місцевих умов.

Список використаних джерел

1. Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 1-ІКТ (річна) “Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах” : Наказ Держстату України № 351 від 19.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/norm_doc/2014/351/351_2014.html
2. Guide for Measuring ICT Access and Use by Households and Individuals. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ITCMEAS-2014-PDF-E.pdf

О.В. Журавльов,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ

Період трансформацій, що почався наприкінці 1980-х рр. (в Угорщині ще раніше) дає теоретичну базу для дослідження зрушень як в економічних, так і в політико-соціальних системах країн Центральної і Східної Європи (ЦСЕ) [3].

Ситуація, коли велика кількість країн із схожими політико-економічними основами намагалися провести трансформаційні перетворення є унікальною та дозволяє дослідникам виявити ефективність таких процесів.

Низька ефективність СНД [2], як інтеграційного об'єднання, різновекторність інтеграційної спрямованості більшості пострадянських країн ставлять перед дослідниками нову задачу виділення окремих субрегіонів в Східній Європі для виявлення трансформаційних зрушень і пошуку стратегій економічного розвитку.

Виділення Східноєвропейського порубіжжя в окремий предмет економічного дослідження пов'язане із низькою факторів:

- існують різні теоретичні підходи до ідентифікації регіону Східноєвропейського порубіжжя (ЄГУ, МГІМО);
- країни регіону мають спільне господарське минуле в складі СРСР;
- трансформація економічних систем проходить на різних швидкостях та під впливом схожих факторів мегамакро та мезо рівня;

В сучасних умовах іманентних трансформацій особливий дослідницький інтерес представляють країни так званих подвійних периферій. Пострадянська трансформація проходила під впливом багатьох факторів та на різних швидкостях, що призвело до сучасного стану трьох постсоціалістичних економік Білорусі, України і Молдови, а також країн

Балтії. Ми виділяємо цю групу країн в регіоні як на основі географічного розташування, так і на основі спільності господарського минулого в складі СРСР, та ідентифікуємо їх як Східноєвропейське порубіжжя. Крім того, значущою є асиметрія економічних трансформацій і економічних стратегій (від країн Балтії, які входять до зони євро і до Молдови і України, де домінує квазі-ринкова економічна система, що направлена на отримання економічної ренти).

Однак після подій 2014 р. в Україні, на перші позиції виходить фактор цивілізаційного протистояння «центрів сили», які відбуваються на території Східноєвропейського порубіжжя. Крім суто економічних відзнак що є загальними для всіх 6 економічних систем (їх відкритість, залежність від імпорту енергоносіїв), на нашу думку доцільно додати загрози економічного, військового та політичного характеру, які ці країни мають з боку Росії. Глибина такої залежності теж є асиметричною для України, Молдови і Білорусі та для країн Балтії, які є членами ЄС та НАТО.

Для країн Східноєвропейського порубіжжя характерна велика залежність від зовнішніх фінансових «центрів сили». Для країн, що не є членами ЄС особливо гостро стає проблема підтримання валютних курсів, доступу до міжнародних ринків капіталу тощо. Останнім часом, особливо в Україні, спостерігається суттєво зниження курсу національної валюти під впливом таких факторів, як військові дії в Східній частині України, зниження об'ємів промислового виробництва, вибірковість при рефінансуванні банківського сектору, який є одним із головних покупців іноземної валюти.

Знаходячись на стику цивілізаційних ареалів, кожна з 6 країн регіону обрала власну стратегію економічного розвитку. Від повної інституційної інтеграції Литви, Естонії та Латвії до ЄС до моделі економічної ренти та клептократії в Україні та Молдові, де, водночас, інтеграція до ЄС є основним зовнішнім політичним і економічним завданням. В той час як Білорусь є учасницею Євразійського економічного союзу та Союзної держави з Росією [1, с. 47].

Таким чином, подальший вибір стратегій економічного розвитку країн Східноєвропейського порубіжжя буде відбуватися під впливом «центрів сили» Сходу і Заходу. Це буде знаходити своє відбиття в макроекономічній динаміці і має бути враховано як на національному рівні, так і на рівні двосторонніх відносин України з іншими країнами Східноєвропейського порубіжжя.

Список використаних джерел

1. Яковец Ю.В. Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю.В. Яковец. – Москва: Экономика; 2011. – 382 с.
2. Pryor, F.L. (2005). Economics of foraging, agricultural, and industrial societies. Cambridge: Cambridge University Press. 316 p.
3. Public finance: theory and practice in the Central European Transition // Nemes J., Wright G. – Bratislava, 1997. – 458 p.

С. С. Залюбовська,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національна академія статистики,
обліку та аудиту

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Актуальність дослідження. В сучасних реаліях України постає необхідність більш глибокої оцінки процесів, що відбуваються на страховому ринку держави. Оцінка страхового підприємства регіонів України обумовлена новими викликами сьогодення та конкурентними позиціями, що пов'язане з постійним розширенням ролі регіонів в подальшому розвитку економіки України. Діяльність страхової компанії регулюється конкурентним середовищем на зовнішньому та внутрішньому страхових ринках. Наглядові органи втручаються в діяльність страхової компанії тільки у випадках, коли страховик перестає виконувати свої зобов'язання перед страхувальником за договором страхування.

Мета дослідження. Визначення особливостей діяльності українських страхових компаній в умовах становлення національного страхового ринку, аналіз недоліків та причин неефективного функціонування страхових компаній, виявлення тих ланок системи менеджменту, які потребують розробки інструментарію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень для забезпечення конкурентних переваг.

Основні результати дослідження. Страховий ринок, відіграє важливу роль в отриманні національних конкурентних переваг, тому проблема підвищення рівня конкурентоспроможності його суб'єктів сьогодні набуває особливого значення. Враховуючи суттєві зміни в організації страхової справи, особливої актуальності набувають проблеми розширення сфери і підвищення якості страхових послуг, удосконалення механізму мобілізації та використання ресурсів для забезпечення надійного страхового захисту усіх суб'єктів життєдіяльності і господарювання. Зацікавленість страхових компаній у розробці стратегій позиціонування на ринку, відповідаючих сучасним умовам бізнес-відносин, обумовлює необхідність розробки відповідних теоретико-методологічної бази і методичних підходів до оцінки рівня конкурентоспроможності страховиків, а також та практичних механізмів та системи заходів щодо управління нею.

Страхові операції в контексті забезпечення конкурентних позицій – це види діяльності страхових організацій, безпосередньо пов'язані з проведенням страхування: оформлення і розрив договорів добровільного майнового і особистого страхування; облік і оцінка майна, яке підлягає обов'язковому страхуванню; розрахунок обсягу страхових платежів і їх стягнення; організація інкасації і безготівкових розрахунків; ведення особових рахунків страхувальників; складання страхових актів; визначення і

виплата страхового покриття (страхових сум); організація перестраховування значних ризиків; створення резервних фондів.

Починаючи дослідження конкурентоспроможності страхової компанії, ще раз зосередимо увагу на визначенні і характеристиках конкурентоспроможності організації як такої.

Конкурентоспроможність організації може бути визначена як комплексна порівняльна характеристика, яка відображає рівень переваги сукупності оціночних показників діяльності, що визначають успіх підприємства на певному ринку за певний проміжок часу по відношенню до сукупності показників конкурентів.

Конкурентоспроможність організації можна виявити тільки серед групи організацій, які належать до однієї галузі або випускають товари-субститути, тобто конкурентоспроможність є поняттям відносним. Одну й ту ж організацію в межах регіональної стратегічної групи можна визнати конкурентоспроможною, а на світовому ринку або його сегменті – ні. Оцінюють конкурентоспроможність організації загалом за умови єдиної стратегічної зони господарювання або кожної зі створених у структурі диверсифікованої організації стратегічної одиниці бізнесу, які діють у конкретній стратегічній зоні господарювання. Конкурентоспроможність компаній на страховому ринку, то вона визначається: строком їх роботи; широтою спектра послуг, що надаються; сервісним наповненням і вартістю страхових продуктів, що пропонуються даною компанією; представленістю в регіонах; політикою перестраховування; статутним капіталом; обсягами резервів і виплат тощо.

Конкурентними переваги страхового продукту є: наявність трьох програм страхування; відсутність необхідності погодження умов страхування з андерайтерами; відсутність необхідності заповнення переліку майна, що заявлене на страхування; додаткові послуги у вигляді бонусів; відсутність франшизи при страхуванні майна за програмою «Палац».

Параметри конкурентоспроможності страхової компанії – це найчастіше кількісні характеристики властивостей продукту (послуги), які враховують галузеві особливості оцінки його конкурентоспроможності. Розрізняють окремі групи параметрів конкурентоспроможності: технічні, економічні, нормативні.

Технічні параметри конкурентоспроможності страхової компанії є характеристикою технічних і фізичних властивостей продукту, що визначають особливості галузі та способи його використання, а також функції, які виконує продукт у процесі споживання. Технічні параметри поділяються на параметри призначення, ергономічні та естетичні.

Економічні параметри визначають рівень витрат на виробництво та ціни споживання продукту або послуги, які сприймаються через витрати на придбання, обслуговування, споживання, утилізацію придбаної продукції або отриманої послуги.

Нормативні параметри визначають відповідність продукції (послуги) встановленим нормам, стандартам і вимогам, що обумовлюються

законодавством та іншими нормативними документами (параметри патентної чистоти, екологічні параметри, параметри безпеки, за якими для даного ринку встановлені обов'язкові діючі вимоги міжнародних, національних стандартів, технічних регламентів, норм, законодавства).

Висновки. Страховий ринок України у своєму формуванні і розвитку стикається з цілою низкою серйозних випробувань, які досліджуються вітчизняними науковцями і практиками. На думку більшості вітчизняних аналітиків, даний ринок розвивався зі значними проблемами ще до прояву фінансової кризи. Ці проблеми були обумовлені відсутністю системного регулювання з боку держави, недосконалістю законодавства, нерозвиненістю фінансового ринку в цілому. Страховий ринок ще не можна назвати ефективним і повноцінним інструментом забезпечення діяльності суб'єктів господарювання від настання несприятливих подій. Проблеми, які охоплюють вітчизняний ринок страхування, стосуються як безпосередньо суб'єктів страхового ринку (форм, методів і інструментів діяльності), так і законодавчого поля регулювання страхових відносин (ефективність функціонування державних органів регулювання в межах існуючого законодавства).

Страховий ринок України у своєму формуванні і розвитку стикається з цілою низкою серйозних випробувань, які досліджуються вітчизняними науковцями і практиками. На думку більшості вітчизняних аналітиків, даний ринок розвивався зі значними проблемами ще до прояву фінансової кризи. Ці проблеми були обумовлені відсутністю системного регулювання з боку держави, недосконалістю законодавства, нерозвиненістю фінансового ринку в цілому.

Список використаних джерел

1. Супрун А.А. Проблеми управління активами в страхових компаніях України // Фондовый рынок. – 2002. – № 34. – С. 26–30.
2. Хэмптон Д.Д. Финансовое управление в страховых компаниях: Пер. с англ. – М.: Анкил, 1995. – 263 с.
3. Чурикова И. Методика составления рейтинга // Страховое ревю. – 2000 (май). – С. 6–13.

О. А. Зоріна,

доктор економічних наук,

професор кафедри бухгалтерського обліку,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Економічна криза вимагає від учасників бізнесу ухвалення швидких, але максимально вивірених рішень, заснованих на аналізі поточного стану

підприємства і причин, що на нього вплинули. У непростій економічній ситуації сьогодення перед більшістю підприємств гостро постають завдання підвищення ефективності діяльності, мобілізації ресурсів для продовження своєї роботи і майбутнього стійкого розвитку. Повноцінне їх рішення неможливе без аналізу ситуації, що склалася. На рівні підприємства або групи підприємств одним із основних інструментів аналітичного обстеження є фінансовий аналіз. Актуальність цього питання зумовила в період кризи розвиток методик оцінювання фінансового стану підприємств, направлених на його експрес-оцінку, підготовку інформації для ухвалення управлінських рішень, розробку стратегії управління фінансовим станом. Оскільки існуючі методи й моделі оцінки фінансового стану підприємства є базовими і на практиці в чистому вигляді застосовуються дуже рідко, то для отримання точніших результатів фахівці пропонують використовувати комбіновану модель оцінки. Це зумовлено наявністю в кожного окремого базового методу недоліків і обмежень, які значною мірою нейтралізуються при їх комплексному використанні. Базові методи у складі комбінованих взаємодоповнюють один одного.

Ми погоджуємося з думкою Н. Картохіної, яка вважає, що фінансовий аналіз – це діагностика економічного стану підприємства (групи підприємств) на основі показників фінансової звітності з такими цілями: визначення фінансового положення; виявлення змін у фінансовому положенні в просторово-часовому розрізі; окреслення основних чинників, що викликають зміни у фінансовому стані; ідентифікація проблем і «вузьких місць» фінансово-економічної діяльності; прогноз основних тенденцій фінансового стану [1].

Основними завданнями аналізу фінансового стану підприємства є:

- оцінка динаміки складу та структури активів, їх стану і руху;
- оцінка динаміки складу та структури джерел власного й позикового капіталу, їх стану і руху;
- аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості підприємства, оцінка зміни її рівня;
- аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства.

Алгоритм традиційного фінансового аналізу включає такі етапи:

1. Збирання необхідної інформації (обсяг залежить від завдань і виду фінансового аналізу).
2. Обробка інформації (складання аналітичних таблиць і агрегованих форм звітності).
3. Обчислення показників зміни статей фінансових звітів.
4. Розрахунок фінансових коефіцієнтів за основними аспектами фінансової діяльності (фінансова стійкість, платоспроможність, рентабельність).
5. Порівняльний аналіз значень фінансових коефіцієнтів щодо нормативів (загально визнаних і середньогалузевих).

6. Аналіз змін фінансових коефіцієнтів (виявлення тенденцій погіршення або поліпшення).

7. Підготовка висновку про фінансовий стан підприємства на основі інтерпретації оброблених даних.

Цілі аналізу фінансового стану підприємства досягаються в результаті вирішення визначеного взаємозалежного набору аналітичних задач. Щоб приймати рішення щодо керування у сфері виробництва, фінансів, інвестицій, керівництву потрібна постійна поінформованість з відповідних питань, що є результатом добору, аналізу, оцінки і концентрації вихідної інформації. Але не тільки постійність надання інформації визначає вибір альтернативних цілей фінансового аналізу. Вони залежать також від цілей суб'єктів фінансового аналізу, тобто конкретних користувачів фінансової інформації.

На основі проведення аналізу фінансового стану товариства з використанням методик визначення імовірності його банкрутства аналітики й обліковці готують фінансову стратегію підприємства на перспективу, що забезпечує:

- формування та ефективне використання фінансових ресурсів;
- виявлення ефективних напрямів інвестування та зосередження
- фінансових ресурсів на цих напрямках;
- відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;
- визначення загроз з боку конкурентів, вибір напрямів фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Таким чином, діагностика фінансового стану підприємств передбачає: вибір оптимальних форм фінансування, структури фондів, капіталу та резервів підприємства і напрямів їх використання з метою забезпечення високої прибутковості; балансування в часі надходжень і витрат платіжних засобів; підтримання належної ліквідності та своєчасності розрахунків.

Список використаних джерел

1. Картохіна Н. В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа для прийняття рішень у системі антикризового управління / Н. В. Картохіна // Формування ринкових відносин в Україні – 2008. – № 9. – С. 19– 24.
2. Галенко О. М. Фінансовий аналіз діяльності підприємств з метою упередження банкрутства: теорія і методологія : дис. доктора екон. наук : 08.00.09 / Галенко Оксана Миколаївна. – К., 2009.

Н. О. Іванченко,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економетрії,
Київський національний торговельно-економічний університет

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Перехідний період в економіці України від адміністративно-командної системи до формування повноцінних ринкових відносин сильно затягнувся. У перші роки незалежності держава щорічно втрачала свій виробничий потенціал, який на кінець 1999 року зменшився як «шагренева шкіра» і валовий внутрішній продукт (ВВП) склав лише 41% від рівня 1990 року.

У 2000 році ВВП вперше за весь період незалежності зріс на 5,9% і в подальшому продовжував потроху зростати аж до 2008 року. Темпи зростання були неоднакові: так у 2004 році ВВП збільшився на 12,1%, це був максимальний показник, а в 2008 році зріс тільки на 2,3%.

Серед інших позитивних тенденцій – з 2000 року в країні почався підйом в економіці. Темпи зростання в промисловості порівняно з попереднім роком склали 113% по Україні в цілому, а в деяких областях Волинської і Закарпатської досягли 144%. Збільшились обсяги виробництва промислової продукції на 12,4%, продукції сільського господарства – на 9,9%, введення в експлуатацію житлових будинків – на 8,6%, роздрібний і зовнішньоторговельний оборот – відповідно на 13,7% і 10,8%, інвестиції в основний капітал – на 17,2%. Зменшилась кількість зареєстрованих безробітних на 13%, зросли грошові доходи населення на 40,5% [1].

Середні річні темпи приросту ВВП склали за період 2000–2007 роки 7,3%. Динаміка фізичного обсягу ВВП (у постійних цінах) за 2000–2008 роки складала 172%, тобто ВВП порівняно з 2000 роком зріс на 72% і це був найкращий показник України за весь період незалежності. Треба зазначити, що такий показник приросту ВВП України відповідав середньому статистичному показнику по країнам СНД, а отже, показники приросту в більшості цих країн були значно кращими. Так, найвищих темпів зростання досягла економіка Азербайджану (у 3,51 раза), Вірменії (у 2,45 раза), Казахстану (у 2,04 раза), Таджикистану (майже удвічі), Білорусі (на 89%). Таким чином, Україна випередила тільки Росію, Узбекистан, Молдову та Киргизстан, де темпи зростання були нижчими [2, с. 29]. Однак це тривало протягом короткого періоду, і держава не провела реформ, так необхідних економіці.

Відносна стабільність розвитку економіки України в цьому періоді була пов'язана як з розвитком виробництва на підприємствах великого бізнесу, збільшенням кількості підприємств середнього та малого бізнесу і зростанням обсягів їх виробництва, так і зі збільшенням цін на продукцію вітчизняних підприємств на світовому ринку. Оскільки експортною продукцією країни

були в основному сировина та сировинні ресурси, тобто метал, продукція сільськогосподарського виробництва, а не високотехнологічні вироби, то зміна кон'юнктури і цін на сировинні ресурси на світовому ринку у подальшому призвела до падіння ВВП.

Так, у 2009 році в результаті світової кризи ВВП різко знизився і склав 85,2% до попереднього року, тобто обвалився на 14,8%. Роки нової світової кризи (2008–2009) спричинили ряд негативних наслідків для всієї економіки країни. Однією з основних причин цього була технологічна відсталість вітчизняної економіки, пов'язана з втратою країною ще в 1990-ті роки промислового комплексу з високотехнологічних виробництв верстатобудування, приладобудування, автоматики, мікроелектроніки, обчислювальної техніки, безвідходних технологій. У результаті вітчизняна економіка серед інших країн світу стала недостатньо конкурентоспроможною, відстала в розвитку від світових тенденцій.

І хоча в подальшому ВВП зростав (у 2010 році – на 4,1%, в 2011 році – на 5,2%), але в 2012–2013 роках залишався практично на рівні 2011 року. Незважаючи на прийняття Податкового кодексу [3], який повинен був сприяти підвищенню економіки країни за рахунок розвитку підприємництва, цього не трапилося. Навпаки, замість розвитку малого та середнього підприємництва частина малих підприємств розорилася й обсяги виробництва скоротилися. Певна кількість підприємств пішла в тіньову економіку. Нездоланні труднощі в веденні бізнесу виникли через необґрунтовані обмеження держави, а також корупцію чиновників. Податкова реформа не сприяла розвитку підприємництва і на великих підприємствах, які отримали певні преференції в оподатковуванні.

За оцінками міжнародних експертів, Україна за умовами ведення бізнесу стабільно отримувала низькі показники. Індекс легкості ведення бізнесу за оцінками Всесвітнього банку передбачає аналіз 11 груп показників, що перешкоджають або сприяють розвитку малих і середніх підприємств. В Україні серед них важливими є слабкий захист прав власності інвесторів і складності в одержанні дозволів на будівництво [4].

Індекс економічної свободи, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International, аналізує 10 компонентів, що враховують обмеження бізнесу з боку держави. Він показує, що в 2013 році економічна свобода в Україні обмежена корупцією (149 місце з 177), високим рівнем витрат, складностями ведення бізнесу (154 місце), особливо складним і дорогим процесом ліцензування (148). Тому в 2013 році Україна потрапила із держав «в основному невільних» в категорію «подавлених» [4]. Таким чином, бізнес в Україні переживає великі обмеження в своїй діяльності

За останні чотири роки значно знизилася кількість підприємств. За даними Державної служби статистики України, кількість великих, середніх та малих підприємств з 2010 до 2013 рік зменшилася на 21% й склала 1722070

одиниць, а в розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення цей показник (який в 2010 році зріс до 477 одиниць) скоротився до 378 одиниць.

У 2013 році більшість суб'єктів господарювання (95%) становили малі підприємства, 4,8% – середні й тільки 0,2% – великі підприємства. На малих підприємствах у 2013 році працювало 27,7% робітників, хоча більшість найманих працівників припадала на середні (43,5%) та великі (30,6 %) підприємства [1].

У 2014 році обсяг ВВП зменшився на 6,8% порівняно з 2013 роком. До перелічених проблем додалася воєнна інтервенція і захоплення частини території України. У зв'язку з цим скоротилася кількість великих підприємств з 659 до 496 одиниць, тобто на 24,7%, середніх – з 18859 до 15893 одиниць, або на 15,7%, малих – з 373809 до 324592, або на 13,2%. При цьому чисельність найманих працівників на усіх підприємствах України в цілому зменшилася на 2201,4 тис. осіб, або на 26,6%, порівняно з 2013 роком [1].

Іноземна інтервенція в певній мірі спричинила також інфляцію. Так, індекс споживчих цін зріс у 2014 році на 12,1%, індекс цін виробників промислової продукції – на 17,1%, індекс реалізації продукції сільськогосподарського виробництва – на 24,3%, індекс цін на будівельно-монтажні роботи – на 9,5%.

Структура обсягів виробництва в 2014 році показує, що більшість реалізованої продукції – 82,8% – було вироблено на великих та середніх підприємствах (відповідно 41,6%, і 41,2%) і тільки 17,2% – на малих підприємствах, з них 5,7% – на мікропідприємствах.

В Україні ведеться певна робота зі створення сучасних технологій, впровадження нових передових технологічних процесів у виробництво та освоєння нових видів продукції, в тому числі інноваційної. Однак темпи цієї діяльності недостатні. У 2013 році вони склали трохи більше половини від рівня 1995 року. Близько половини обсягу реалізованої інноваційної продукції поставлялося на експорт. Більшість передових технологій (86,4%) склали технології, нові тільки для України, і лише 13,6% склали принципово нові технології. Помітну частину серед них займали технології в переробній промисловості, наукові дослідження та розробки, проектування та інжиніринг [5, с. 303]. Верховною Радою України була схвалена програма діяльності Кабінету Міністрів України з проведення реформ, яка передбачає низку напрямів розвитку держави [6].

Дослідження стану підприємництва показує, що чисельність підприємств, обсяги реалізованої продукції та обсяги ВВП за цей період були нестабільними. Вони то зростали, то знижувались. Країна за 24 роки так і не набула стійких темпів зростання, вона значно відстала в своєму розвитку не тільки від високорозвинених країн, а й від країн СНД.

Основні причини цього, з нашого погляду, полягають у такому:

1. Країною втрачено технологічний потенціал, який вона мала раніше. Економіка країни є недостатньо конкурентоспроможною.

2. Економіка має сировинну спрямованість. Тому вона значною мірою залежить від коливання цін на сировину на світовому ринку.

3. У країні високий рівень корупції, тіньової економіки, інфляції.

4. За оцінками міжнародних експертів, бізнес в Україні переживає великі обмеження в своїй діяльності, має слабкий захист прав власності та труднощі в одержанні дозволів на будівництво.

5. Іноземна інтервенція спричинила економічні втрати, зумовила нестабільність бізнесу, зниження обсягів виробництва та інвестицій через невпевненість інвесторів у майбутньому.

Таким чином для вирішення цих проблем і подальшого збільшення обсягів виробництва й ефективності діяльності стратегія розвитку підприємництва повинна базуватися на продовженні реформ, в тому числі щодо:

- подолання корупції, зниження обсягів тіньової економіки;
- удосконалення податкової системи шляхом скорочення кількості податків і спрощення їх розрахунку і прозорості сплати;
- зниження податкового навантаження на малий та середній бізнес;
- створення сприятливого бізнес-клімату, тобто підвищення легкості ведення бізнесу шляхом спрощення процедури його реєстрації і функціонування;
- упровадження високопродуктивних машин і обладнання, інноваційних технологій, виробництва сучасної продукції промислового виробництва, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції.

Це дозволить залучити інвесторів у розвиток підприємств і буде сприяти збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної промислової продукції; розвитку сільського господарства й інших галузей економіки, підвищенню обсягів ВВП України та покращанню життя населення.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua – Назва з титул. екрана.
2. Україна та країни СНД в 2012 році : [стат. зб.] / відп. за вип. О. А. Вишневська. – К. : Держстат України, 2013. – 92 с.
3. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. № 2755-VI, станом на 10.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Украина в мире. Обзор международных индексов 2013. [Электронный ресурс] / Фонд «Эффективное управление». – Режим доступа : http://www.feg.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/in_world/2013/ukraine_inthe_world_2013_rus_web.pdf
5. Статистичний щорічник України за 2013 рік : [стат. зб.] / за ред. О. Г. Осауленка ; Державна служба статистики України. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2014. – 534 с.

6. Програма діяльності Кабінету Міністрів України : схвалена Постановою Верховної Ради України від 11.12.2014 р. № 26-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19>

О. А. Іващенко,
кандидат економічних наук,
доцент, в.о. завідувача кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

НАПРЯМИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ РОЗБАЛАНСОВАНOSTI

Під впливом глобальної економічної розбалансованості у 2014 р. продовжилася започаткована у 2012 р. тенденція до погіршення показників зовнішньої торгівлі України. Зменшення відбулося за більшістю товарних груп. Скорочення експорту зумовлено такими чинниками: ціновою ситуацією на основних експортних ринках; високими врожайми зернових культур в інших країнах; обмеженістю сировини для виробництва соняшникової олії; воєнними конфліктами в країнах Близького Сходу, що призвели до стрімкого зниження торговельних операцій з цим регіоном; протекціоністськими заходами країн – торговельних партнерів; проблемами з отриманням сировини для виробництва експортованої продукції (зокрема, у хімічній та нафтопереробній промисловості); збереженням експортних обмежень в Україні.

Результати розрахунків коефіцієнта взаємозалежності *TradeShare*, для України та її окремих торговельних партнерів – ЄС, РФ, пострадянських країн, КНР, США та групи анкерних країн у складі Бразилії, Індії – дозволяють дійти таких висновків (табл. 1):

- торгові відносини України з РФ та ЄС характеризуються як значущі й такі, що засвідчують уразливість української економіки від їхньої динаміки;
- відстежується поступове зменшення відносної вразливості торгових відносин України із РФ;
- торговельна взаємозалежність України та пострадянських країн (за винятком РФ) характеризується високою волатильністю та зменшенням показнику вразливості;
- висока вразливість залежності України від ринку РФ (коефіцієнт 0,197) та ЄС (0,225) свідчить про відсутність ознак незалежності в українських реаліях господарювання, що передбачають маневрування між симетрично значущими партнерами;

- у взаємовідносинах України та ЄС період з 2000 по 2008 роки виокремлено як такий, що найвиразніше свідчив про зростання частки торгівлі з ЄС у загальній структурі експорту й імпорту України;

- україно-американські торговельні зв'язки демонструють відсутність динаміки;

- вступ України до СОТ не позначився на зменшенні вразливості України від торговельних зв'язків з її основними партнерами [1];

- динаміка коефіцієнтів взаємозалежності, побудованих для діади Україна – КНР, показує зростання чутливості їхніх торговельних взаємозв'язків;

- зафіксоване істотне зростання значущості торговельних взаємозв'язків України з анкерними країнами засвідчує про наявні асиметрії у взаємовідносинах із ними, що, зокрема, віддзеркалюється у показниках чутливості торговельної залежності від КНР;

- показники взаємозалежності, отримані для України за 2009 рік, свідчать про вірогідну похибку вихідних статистичних даних, розміщених на офіційному сайті Державної служби статистики України, адже результати для всіх задекларованих в аналізі країн характеризуються зниженням частки останніх у структурі експорту й імпорту України, що саме по собі неможливе.

Таблиця 1

Коефіцієнти взаємозалежності України та її найбільших торговельних партнерів

Дата	<i>TradeShare_y</i>					
	Росія	Пострадянські країни	ЄС	США	КНР	Анкерні країни (Бразилія, КНР, Індія)
01.01.1996	0,304	0,085	0,165	0,020	0,018	0,007
01.01.1997	0,277	0,092	0,209	0,023	0,029	0,010
01.01.1998	0,236	0,049	0,206	0,026	0,020	0,008
01.01.1999	0,222	0,054	0,198	0,023	0,023	0,011
01.01.2000	0,287	0,097	0,265	0,033	0,042	0,013
01.01.2001	0,254	0,106	0,275	0,027	0,020	0,010
01.01.2002	0,229	0,091	0,286	0,024	0,023	0,011
01.01.2003	0,289	0,099	0,369	0,027	0,034	0,021
01.01.2004	0,318	0,098	0,364	0,037	0,028	0,021
01.01.2005	0,262	0,093	0,290	0,021	0,032	0,020
01.01.2006	0,255	0,114	0,323	0,024	0,032	0,019
01.01.2007	0,285	0,136	0,351	0,024	0,036	0,020
01.01.2008	0,258	0,157	0,347	0,035	0,045	0,022
01.01.2009	0,119	0,062	0,136	0,008	0,023	0,012
01.01.2010	0,322	0,089	0,291	0,023	0,054	0,028
01.01.2011	0,344	0,101	0,308	0,026	0,059	0,030
01.01.2012	0,240	0,078	0,231	0,021	0,051	0,024
01.01.2013	0,212	0,064	0,229	0,022	0,053	0,028
01.01.2014	0,197	0,060	0,225	0,019	0,055	0,039

Джерело: розроблено автором на основі даних [2]

Проаналізовані дані за 2014 рік свідчать про невпинне зменшення торговельної залежності України від РФ (0,19 у 2014 році проти 0,318 у 1996 році), водночас показники торговельної залежності України у посткризовий 2009 рік, що характеризувався зменшенням світового попиту, продемонстрували адаптивність ринків пострадянських країн для споживання української продукції.

Аналіз результатів розрахунку показника *Depend_y* (залежності зростання ВВП України від торговельних зв'язків з її партнерами) для України та зазначених вище торговельних партнерів дозволив дійти таких висновків (табл. 2):

- зменшується залежність українського ВВП від торговельних зв'язків із РФ, у взаємовідносинах із якою яскраво простежується п'ять етапів економічної активності, що тісно корелюють із політичним кліматом в Україні;

- стрімко зменшується вага країн пострадянського простору у зростанні ВВП України (коефіцієнт становить 0,15 станом на 1 січня 2008 року проти 0,06 станом на 1 січня 2013 року);

- попри те, що вплив торговельних зв'язків України з країнами ЄС на зростання її ВВП характеризується порівняною постійністю (коефіцієнт дорівнює 0,391 для 2003 року, 0,330 – для 2006 року та 0,321 – для 2011 року), країни ЄС у 2013 році стали для України тим торговельним партнером, що найістотніше впливав на динаміку її ВВП (з коефіцієнтом 0,248 вдруге після зафіксованого у 2004 році переважання важливості торговельних зв'язків з країнами ЄС для динаміки ВВП України). Втім, якщо при аналізі показників залежності торгівлі із країнами ЄС брати до уваги хвилі розширення Співтовариства (що істотно збільшували кількість його членів), то слід констатувати невиразні зміни у таких зв'язках;

- незважаючи на те, що КНР за результатами 2013 року увійшла до трійки найбільших торговельних партнерів України, її вплив на динаміку ВВП останньої свідчить про поступові трансформації у взаємовідносинах між країнами. Так, майже відсутній вплив на формування ВВП на перших етапах становлення української держави (на 1 січня 1996 року коефіцієнт залежності становив 0,018) поступово зрівнявся з показниками залежності від групи пострадянських країн, значення торгівлі з якими стрімко впало (коефіцієнт 0,060 станом на 1 січня 2014 року проти 0,114 станом на 1 січня 2006 року).

Коефіцієнти залежності росту ВВП України від торговельних зв'язків з її партнерами

Дата	<i>Depend_y</i>					
	Росія	Пострадянські країни	ЄС	США	КНР	Анкерні країни (Бразилія, КНР, Індія)
01.01.1996	0,296	0,082	0,161	0,019	0,018	0,007
01.01.1997	0,259	0,086	0,196	0,021	0,028	0,009
01.01.1998	0,199	0,042	0,174	0,022	0,017	0,007
01.01.1999	0,191	0,047	0,170	0,020	0,020	0,010
01.01.2000	0,296	0,100	0,273	0,034	0,043	0,013
01.01.2001	0,303	0,127	0,329	0,033	0,024	0,012
01.01.2002	0,250	0,099	0,313	0,026	0,025	0,012
01.01.2003	0,306	0,105	0,391	0,029	0,036	0,022
01.01.2004	0,360	0,111	0,412	0,041	0,031	0,024
01.01.2005	0,313	0,111	0,347	0,026	0,039	0,024
01.01.2006	0,261	0,116	0,330	0,024	0,033	0,020
01.01.2007	0,274	0,130	0,337	0,023	0,035	0,019
01.01.2008	0,246	0,150	0,331	0,033	0,043	0,021
01.01.2009	0,121	0,064	0,139	0,009	0,023	0,012
01.01.2010	0,304	0,084	0,275	0,022	0,051	0,027
01.01.2011	0,359	0,106	0,321	0,027	0,062	0,032
01.01.2012	0,276	0,090	0,265	0,024	0,059	0,028
01.01.2013	0,234	0,074	0,257	0,020	0,062	0,027
01.01.2014	0,217	0,066	0,248	0,021	0,060	0,021

Джерело: розроблено автором на основі даних [2]

Попри вагомий вплив США на визначення геополітичного вектора розвитку України, існуючі торговельні зв'язки свідчать про невиразне маневрування між показниками в 0,019 (станом на 1996 рік) і 0,021 (станом на 2014 рік).

Втім, отримані показники *TradeShare_y* і *Depend_y* більш репрезентативно демонструють якість економічного обміну між Україною та її торговельними партнерами, що дозволяє стверджувати про таке: структура зовнішньої торгівлі України з РФ і більшою мірою зі США є вкрай неефективною; вплив зовнішньої торгівлі з ЄС на український ВВП є негативним (що характеризується показником $-0,132$), але меншою мірою, ніж з РФ (показник $-0,359$) та США (показник $-0,447$); роль зовнішньоекономічних зв'язків України з анкерними країнами є позитивною щодо зростання її ВВП (показник $0,534$), Зазначимо також, що членство України в СОТ не позначилося на зміні торговельної залежності України від її основних партнерів [1]; отримані високі показники залежності свідчать як про недостатню диверсифікованість структури економіки України, так про

ігнорування необхідності запровадження політики імпортозаміщення, яка б позначилася на змінах у товарних позиціях експорту-імпорту країни.

Водночас якщо для України (на тлі економічної залежності від ЄС (0,248) і РФ (0,217)) або Таїланду (економічна залежність якого від КНР сягає 0,174) отримані дані засвідчують існуючі перекося у структурі торгівлі й орієнтацію на обраних партнерів, то для перелічених діад країн ці дані характеризують стан відсутності глобального лідера серед торгових гравців.

Отже, за результатами дослідження можна сформулювати такі положення: 1) залежність України від зовнішньоекономічних зв'язків із РФ негативно впливає на темпи зростання ВВП (кожні 1000 грн приросту зовнішньоторговельного товарообороту призводять до зниження ВВП на 2758 грн); 2) залежність України від зовнішньоекономічних зв'язків зі США вкрай негативно впливає на темпи приросту ВВП (відповідно, на 35289 грн); 3) залежність України від зовнішньоекономічних зв'язків із КНР позитивно впливає на темпи зростання ВВП (приріст зовнішньоторговельного товарообороту на кожні 1000 грн приводить до зростання ВВП на 16524 грн); 4) залежність України від зовнішньоекономічних зв'язків із пострадянськими країнами позитивно впливає на темпи росту ВВП (відповідно, на 9922 грн); 5) вплив зовнішньоекономічних зв'язків із країнами ЄС на темпи зростання ВВП є помірковано негативним (падіння ВВП становить 671 грн на кожну 1000 грн зростання зовнішньоторговельного товарообороту); 6) торговельними лідерами, що позитивно впливають на зростання українського ВВП (на кожну 1000 грн – 23273 грн приросту) виступають анкерні країни.

Висновки. Отримані показники красномовно свідчать про необхідність регулювання імпорту з метою оптимізації його структури та обсягів. Це передбачає запровадження комплексу таких заходів: застосування на основі детального ринкового аналізу та відповідно до норм ГАТТ/СОТ антидемпінгових і компенсаційних мит, товарних квот та інших прийнятих у світовій практиці інструментів захисту вітчизняних виробників; посилення боротьби з тіньовою імпортною діяльністю шляхом створення системи контролю якості імпортованої продукції, максимальної уніфікації оподаткування імпорту, поступового скасування імпортних пільг і запровадження електронного декларування імпорту; подальшу гармонізацію національного митного законодавства зі стандартами ЄС, що стосуються, зокрема, принципів і процедур виявлення контрафактної продукції, реалізації митного контролю; диверсифікацію географічної структури енергетичного імпорту й подальше зменшення імпорту енергоносіїв завдяки збільшенню власного видобутку (виробництва), а також суттєвого енергозбереження.

Надзвичайно важливими й водночас складними на нинішньому етапі новітньої української історії можуть бути дипломатичні зусилля держави з метою обстоювання економічних інтересів країни. Сформована упродовж багатьох десятиліть структура вітчизняної економіки та соціальна політика, що базується на ній, заперечують можливість одномоментного застосування теоретично вмотивованих кроків з переорієнтації всього господарства на

досягнення цілей, зазначених вище. А тому важливо зберегти можливість розвитку співпраці з традиційними партнерами на просторі СНД, що дасть змогу отримати необхідні ресурси для паралельного вирішення стратегічних завдань з інтеграції у світовий ринок.

Список використаних джерел

1. Мельник Т. Тарифне регулювання в контексті членства в СОТ / Т. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 2. – С. 5–12.
2. Trademap [Electronic resource] / International Trade Center. – Access mode : <http://www.trademap.org/>.
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з титул. екрана.

Т. С. Ігнатенко,
аспірант

ДВНЗ «Університет банківської справи»

ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі економічного розвитку України значна увага приділяється формуванню середнього класу. Роль цього прошарку в суспільстві, незважаючи на його відносну нечисленність, дуже важлива, адже «як основний платник податків середній клас формує державний та місцеві бюджети, визначає споживчу поведінку населення і внутрішній ринок країни, через накопичення та участь у різноманітних системах страхування забезпечує інвестиційний потенціал, завдяки домінуванню в громадських та політичних організаціях визначає поведінку електорату і значною мірою формує моральні стандарти суспільства, шляхом участі у виборчому процесі виконує функції носія демократії та політичних свобод» [7, с. 35].

Основу ідентифікації середнього класу складають теорії соціальної стратифікації. Соціальна стратифікація – це поділ суспільства на вертикально розташовані соціальні групи і верстви (страти), які мають різний престиж, власність, владу, освіту тощо [3, с. 125]. Соціальна стратифікація означає як сам процес, що безперервно триває в суспільстві, так і його результат. Вона є не лише методом виявлення верств конкретного суспільства, а й портретом цього суспільства.

Сучасні теорії стратифікації поділяються на теорії функціоналізму і теорії конфлікту. Перші розглядають соціальну нерівність як необхідну рису будь-якого нормально функціонуючого суспільства, а другі – як виникаючу із боротьби за дефіцитні товари та послуги.

Синтез цінних елементів сучасного функціоналізму і конфліктної теорії відбувається в процесі розвитку теорії стратифікації сучасного суспільства, розробленої російсько-американським соціологом Пітиримом Сорокіним у 20-30 роках ХХ століття, який поділив суспільство на три прошарки: еліта, середній клас, низи.

Поняття «середній клас» сформувалося у Західній Європі, а широкого визнання набуло завдяки працям М. Вебера. На думку вченого, до середнього класу належать люди, що володіють невеликою власністю і мають невисокий рівень освіти («дрібна буржуазія» – роздрібні торговці, дрібні підприємці), а також ті, хто не має жодної власності, але володіє високою кваліфікацією, завдяки чому одержує добру зарплатню («інтелігенція та спеціалісти») [2].

На початковій стадії становлення суспільства індустріального типу до середнього класу відносили фахівців, перш за все – дипломованих інженерів, медиків, архітекторів тощо, а також успішних фермерів, кваліфікованих ремісників. Починаючи з другої половини ХІХ століття, дослідники почали зараховувати до середнього класу людей, які вели комерційну діяльність, а також тих, хто здійснював торгово-промислові операції. Однією з ознак середнього класу в середині ХХ століття стає доступ до високих технологій, знання стають важливим фактором соціальної стратифікації та соціального самовизначення [4, с. 160].

Сучасні дослідники, у найбільш загальному вигляді, під середнім класом розуміють соціальну групу або сукупність соціальних груп людей, які мають стійкі доходи, достатні для задоволення матеріальних і соціальних потреб, високий рівень освіти і кваліфікації та суб'єктивно ідентифікують себе із середнім класом.

Основною функцією середнього класу є забезпечення економічної, соціальної і політичної стабільності в країні. При цьому середній клас виступає соціальним медіатором, основним податковим донором, внутрішнім інвестором економіки; він забезпечує високу продуктивність праці, виробляє і поширює знання та інформацію, є носієм базових компонентів культури [1, с. 354]. Середній клас, завдяки домінуванню у громадських і політичних організаціях, визначає моральні стандарти суспільства, через участь у виборчому процесі виконує функції носія демократії та політичних свобод. Саме його наявність є передумовою й чинником як соціально-політичної, так і економічної стабільності суспільства.

Основними критеріями ідентифікації середнього класу вчені називають наступні [7, с. 37]:

- рівень доходів, який забезпечує споживання за прийнятими в суспільстві стандартами; володіння нерухомістю; наявність власної справи;
- високий рівень освіти і професійна кваліфікація, які надають високий соціальний статус, визнаний у суспільстві, і гарантують його збереження при економічних зрушеннях (зрозуміло, не йдеться про революції);
- помірний політичний консерватизм, зацікавленість у підтримці соціальної стабільності і неприйняття маргінальної ідеології;

– суб’єктивна ідентифікація себе із середнім класом.

В Україні на сьогодні серед вчених відсутня єдина думка щодо набору ідентифікаційних критеріїв. Так, з точки зору В. Сіденка, неправильним є зведення ідентифікації лише до критеріїв ранжування чи то за доходом, чи то за соціальним самопочуттям. Для цього потрібний більш комплексний підхід, який включає і політико-економічний аналіз, зокрема, наприклад, з’ясування соціального становища індивідів у структурі отримання та розподілу суспільного доходу [9, с. 9].

Тобто, вчений пропонує вийти за рамки методів власне статистичної соціальної стратифікації і соціально-психологічної самоідентифікації і рекомендує брати до уваги такі критерії, як місце спільноти в системі суспільного економічного відтворення та в політичній самоорганізації суспільства. Без урахування цих критеріїв, на думку В. Сіденка, поняття середнього класу для нинішніх умов України не буде описане адекватно.

Натомість, В. Саріогло зауважує, що при обстеженні середнього класу не слід відмовлятися від кількісних методів та індикаторів на користь якісних як більш простіших [9, с. 25].

О. Красота звертає увагу на недоліки критерію самоідентифікації із середнім класом в Україні, серед яких основними вважає наступні [5, с. 81]:

- розрив між реальним станом справ і прагненнями більшості українців належати саме до середнього класу;
- необізнаність щодо критеріїв класифікації середнього класу.

О. Крикун доводить, що в суспільствах перехідного типу пріоритетною ознакою середнього класу є доходно-майновий рівень населення, хоча не виключаються інші ознаки, в основному пов’язані з доходами населення (освітній рівень, соціальний статус, стан здоров’я, житлові умови, власність тощо). З точки зору дослідниці, визначення середнього класу за ознакою доходно-майнового рівня пов’язане з надзвичайно актуальною соціальною проблемою світового рівня – стратифікацією та дезінтеграцією життєвих стандартів, які в різних країнах суттєво відрізняються [6, с. 7].

Не за всіма «класичними» критеріями ідентифікації середнього класу в Україні можна зробити однозначні висновки. Так, наприклад, володіння землею в нашій країні не означає наявності високого майнового статусу, який приносить дохід, адже внаслідок запровадження мораторію на купівлю-продаж земельних паїв, вони здебільшого перебувають у початкових власників та не дають більш-менш істотного прибутку від самостійного ведення господарства чи від здавання в оренду [8, с. 96].

Ненадійним для ідентифікації середнього класу є також і критерій «середньомісячний поточний дохід», враховуючи перебування великої частини доходів населення в «тіні». Офіційна статистика не має у своєму розпорядженні достовірних даних про реальний розмір доходів, які включають як офіційні, так і приховані доходи.

Якщо виходити з того, що саме фахівці з вищою освітою традиційно складають основу середнього класу, то можна прийти до висновку, що середній клас в Україні є масовим явищем. Проте, на відміну від більшості розвинених країн, в Україні знання та університетські дипломи сьогодні не гарантують у більшості видів економічної діяльності відповідної винагороди, а в деяких з них (освіта, культура, охорона здоров'я та соціальне забезпечення) – навіть середнього рівня заробітної плати. Більш того, отримання освіти не гарантує отримання роботи за фахом із перспективами професійного зростання.

На наявність в Україні дисбалансу між високим рівнем освіти та високим рівнем доходів звертає увагу Ю. Серeda, підкреслюючи, що така ситуація не відповідає західній моделі середнього класу [9, с. 21].

Це підтвердили і результати проведеного у липні 2014 року Центром Разумкова пілотного тематичного соціологічного опитування «Середній клас в Україні: критерії ідентифікації», учасники якого зауважували, що в Україні наявність вищої освіти не є гарантією доходу, який забезпечує належний для середнього класу рівень життя.

В цьому контексті висловлювалися сумніви у визнанні вищої освіти як критерію належності (віднесення) людини до середнього класу [9, с. 37].

Таким чином, із проведеного аналізу видно, що поняття середнього класу є неоднорідним, а застосовувані критерії не є ідеальними для ідентифікації середнього класу в Україні. Існуючі на сьогодні ідентифікаційні критерії приналежності до середнього класу мають певні обмеження та неоднозначність трактування.

Список використаних джерел

1. Александрова О. С. Середній клас як фактор забезпечення стабільності в сучасній Україні / О. С. Александрова // Гілея. Наук. вісник: збірник наук. праць. – К., 2011. – Вип. 44 (№ 2). – С. 350–357.
2. Вебер М. Основные понятия стратификации / М. Вебер [Электронный ресурс]: Режим доступа : <http://ecsosman.hse.ru>.
3. Городяненко В. Г. Соціологія: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2008. – 544 с.
4. Козьма В. Концепції середнього класу в західній історико-політичній традиції / В. Козьма // Політичний менеджмент. – 2006. – № 4. – С. 157–162.
5. Красота О. Середній клас в Україні: сутність та класифікаційні ознаки / О. Красота // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка. – 2011. – № 121–122. – С. 76–81.
6. Крикун О. І. Розвиток середнього класу в Україні: оцінка параметрів та тенденцій : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 / О. І. Крикун. – К., 2009. – 18 с.
7. Лібанова Е. М. Трансформаційні процеси, соціальна стратифікація і перспективи становлення середнього класу / Е. М. Лібанова // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 2. – С. 34–60.

8. Населення із середніми доходами як основа для формування середнього класу в Україні / Е. Лібанова, Л. Черенько, О. Васильєв, А. Реут // Національна безпека і оборона. – 2014. – № 1-2. – С. 79–96.
9. Середній клас в Україні: критерії ідентифікації / пілотний проект Центру Разумкова. – К.: Видавництво «Заповіт», 2014. – 64 с.

М. А. Ковальова,
магістрант
спеціальності «Фінанси і кредит»,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
Науковий керівник:
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів
Т. Г. Бондарук

СУТНІСТЬ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Доходи Державного бюджету відіграють важливу роль у соціально – економічному розвитку суспільства.

Будь-яка держава може виконувати притаманні їй функції лише за наявності відповідних коштів. При цьому існує прямий зв'язок між обсягом функцій, які виконує держава, та обсягом коштів: розширення функцій потребує збільшення доходів, і навпаки, для того щоб істотно зменшити потребу держави в коштах, необхідно переглянути функції, які вона виконує. Тому першорядне значення і особливу актуальність в сучасних умовах господарювання має розгляд питання доходів державного бюджету України та проблем їх формування.

Вивчення літературних джерел показує, що питання доходів державного бюджету України розглядалися в наукових працях Кодацького В.П., Хмарука Ю.В., Коваль Ю.В., Турянського Ю.І., Коломійчука Н.М., Гаврилка П.П., Федосова В.М. та інших видатних вчених – економістів. Але проблеми, що пов'язані з доходами Державного бюджету залишаються відкритими і потребують подальшого дослідження.

Досліджуючи сутність доходів бюджету, слід розрізнити поняття “державні доходи” та “доходи бюджету”, які є складовими категоріально-понятійного апарату фінансової науки. Державні доходи – це економічна (фінансова) категорія, об'єктивно явище, а доходи бюджету – фінансове поняття, пов'язане з діяльністю держави, суб'єктивними діями людей. Державні доходи – ширша дефініція, ніж доходи бюджету. Вони

включають як доходи бюджету, так і чисті доходи державних підприємств[1, с. 345].

Відповідно до Бюджетного кодексу України, доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)[2].

Починаючи з 2000 р. Державний бюджет включає дві складові: загальний фонд та спеціальний фонд. Доходи загального фонду Державного бюджету призначені для фінансування загальних видатків і не мають визначеного спрямування на конкретну мету. Водночас доходи спеціального фонду державного бюджету включають доходи, призначені на забезпечення фінансовими ресурсами передбаченої мети

В Україні доходи бюджету складаються з п'яти груп: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, цільові фонди, офіційні трансферти

З часу відновлення незалежності України вітчизняна бюджетна система не демонструвала належної ефективності в реалізації своїх функцій, головною з яких є ефективний і справедливий перерозподіл фінансових ресурсів у економіці.

Однією з причин зменшення надходжень до Державного бюджету є наявність значної кількості податків та зборів з малим фіскальним значенням, більша частина яких зовсім не впливає на збільшення дохідної частини бюджету.

Зокрема на зменшення надходжень бюджету впливає спад об'ємів промислового виробництва, спричинений світовою кризою та неможливістю влади втримати працівників на території України. Це призводить до невиконання дохідної частини бюджету.

В нашій країні є безліч проблем, які потребують вирішення в найближчий час для недопущення їх в майбутньому. Основними шляхами вирішення проблем формування державного бюджету в Україні є розширення його дохідної бази, удосконалення податкової системи та подолання тіньової економіки.

Список використаних джерел

1. Бюджетна система : підручник/ на наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури; Тернопіль : Економ. думка, 2012. – 871 с.
2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України, Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>].

І. П. Козяр,
магістрант
спеціальності «фінанси і кредит»,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
Науковий керівник:
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів
Т. Г. Бондарук

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ

В першу чергу потрібно звернути увагу на саме визначення податку. Існує безліч визначень податків, які майже однакові за значенням, але відрізняються за змістом. Одне з них зазначено у Податковому Кодексі, згідно якого податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку [1, ст.6].

Дещо інше визначення наводить дослідник І. О. Лютий «податки – це обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб, що стягуються до бюджету держави (державного і місцевих) та державних цільових фондів» [2, с. 9]. Він вважає, що податки є категорією не тільки економічною, а й правовою.

Правовий зміст проявляється через систему специфічних зобов'язань, правових норм, інститутів. Отже, податки встановлюються виключно державою на підставі закону за юридично закріпленими правилами [2, с. 10].

Зупинимось на прямих податках. Як відмічає В. В. Колейчиков, всі податки можуть бути розділені на види за різними ознаками. За формою обкладення податки поділяються на прямі та непрямі. До прямих, або прибутково-майнових, належать податки, що сплачуються в процесі придбання та накопичення матеріальних ресурсів. Вони визначаються розміром об'єкта оподаткування, включаються до ціни товару і сплачуються виробником або власником [3, с.625]. Згідно його твердження прямі податки своєю чергою поділяються на: а) особисті податки, що сплачуються платником за рахунок і залежно від отриманого ним доходу (прибутку) та з урахуванням його платоспроможності; б) реальні податки, що сплачуються з окремих видів майна (земля, будівлі) з розрахунку, в основі якого лежить не дійсний, а передбачуваний прибуток [3, с.626].

В науковій літературі виділяють переваги та недоліки прямого оподаткування.

До переваг можна віднести:

- прямі податки дають реальну можливість встановити пряму залежність між доходами платника та його платежами в бюджету;
- прямі податки є важливим дієвим фінансовим регулятором економічних процесів;

– сприяють розподілу податкового тягаря так, що значні податкові витрати мають ті, в яких більш високі доходи;

– справляють значний вплив на саму державу, яка повинна забезпечити умови для ефективного розвитку виробництва [2, с.15].

До недоліків відносять:

– при формуванні державного бюджету пряме оподаткування не може бути стабільним джерелом його доходів, оскільки, наприклад, податок на прибуток, особисті прибуткові податки — це результат ефективної діяльності вітчизняного виробника;

– оскільки прямими податками охоплюються прибутки та доходи підприємств і населення, то досить низькою є ймовірність їх повного чи майже повного надходження;

– пряма форма оподаткування потребує складного механізму стягнення податків;

– прямі податки є досить поширеними для платників, де одразу вимагається сплата значної суми [2, с. 16].

Отже, ми бачимо, що існує безліч недоліків прямого оподаткування, які знижують рівень національної економіки. Для уникнення ряду проблем можна використати наступні напрями: зниження рівня податкового навантаження; боротьба з службовими зловживаннями (ухилення від оподаткування).

Для вдосконалення податкового законодавства необхідно також враховувати специфічні економічні, соціальні й політичні умови.

Список використаних джерел

1. Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]: Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 09.09.2015).
2. Податкова система: [навчальний посібник] – Лютий І. О. – К., 2009. – 459 с.
3. Правознавство: Підручник/ Копейчиков В. В., Колодій А. М. – К., 2006. – 748 с.

М. Д. Корінько,

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри аудиту,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Результати аналізу практики сьогодення підприємницької діяльності у процесі розвитку економіки України надають можливість стверджувати про доцільність покращення стратегії управління, включаючи його складову –

управлінський контроль. Зазначене зумовлено суттєвими змінами пріоритетів розвитку держави.

У загальному визначенні управлінський контроль – це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління (суб'єкта підприємницької діяльності) прийнятим управлінським рішенням, встановлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт, виявлення відхилень, допущених у процесі реалізації таких рішень.

Виходячи з «теорії систем» у системі управління підприємницькою діяльністю, управлінський контроль є підсистемою, будучи водночас окремою системою, що організовується з огляду на цілі та завдання підприємства.

Стратегія системи управлінського контролю суб'єкта підприємницької діяльності визначається та впроваджується його власником (власниками) та / або вищим управлінським персоналом.

До стратегічних цілей функціонування системи управлінського контролю підприємства у процесі здійснення підприємницької діяльності належать забезпечення:

- 1) здійснення упорядкованої та ефективної підприємницької діяльності;
- 2) дотримання політики управління, визначеної керівництвом у зв'язку зі зміною економічних умов здійснення підприємницької діяльності, кожним працівником підприємства;
- 3) збереження майна суб'єкта підприємницької діяльності.

Ступінь складності системи управлінського контролю повинен відповідати організаційній структурі суб'єкта господарювання, чисельності управлінського та іншого персоналу, розгалуженості мережі відокремлених підрозділів, ступеню централізації бухгалтерського обліку та іншим характеристикам суб'єкта підприємницької діяльності.

Формуючи стратегію системи управлінського контролю, засновники та керівництво суб'єкта підприємницької діяльності повинні керуватися головним принципом системи управлінського контролю: доцільність та економічність.

Система управлінського контролю має функціонувати безперервно впродовж усієї підприємницької діяльності. Вищий управлінський персонал підприємства керуючись сформованою стратегією розвитку підприємства за головними напрямками підприємницької діяльності, повинен самостійно встановлювати склад, терміни і періодичність здійснення процедур контролю, які повинні забезпечувати досягнення стратегічних цілей організації системи управлінського контролю.

Функціонування системи управлінського контролю підприємницької діяльності забезпечується його суб'єктами: працівниками (виконання функцій) та засновниками (розробка стратегії) підприємства, які здійснюють контрольні дії у процесі виконання покладених на них обов'язків або тільки на підставі наділених їм прав.

Серед суб'єктів системи управлінського контролю прийнято виокремлювати:

- ініціаторів – особи, яким надані повноваження щодо вжиття відповідних заходів стосовно об'єктів та суб'єктів контролю;
- виконавців контролю.

Одним із найважливіших елементів у створенні оптимальної структури системи управлінського контролю є комплексна оцінка кандидатів при прийомі на роботу. Роботодавець має стосунки з різними і часто не з самими вдалими комбінаціями таких якостей, як відданість справі та професіоналізм. Дослідження фахівців показують, що внаслідок переоцінки цінностей у нашому суспільстві в бік матеріальних благ, а також несформованої системи соціальних відносин рівень морально-психологічної стійкості «середнього» українського працездатного громадянина значно знизився. Вітчизняна практика показує, що використання співробітників як джерела внутрішньої інформації розглядається конкурентами та криміналом як найбільш надійний, швидкий і ефективний засіб одержання конфіденційних даних про підприємницьку діяльність і перспективних планів її розвитку.

У процесі визначення умов для формування системи управлінського контролю з урахуванням стратегічних напрямів розвитку підприємства працівниками необхідно дотримуватися «золотої середини» – уміти знаходити чесних, порядних і кваліфікованих фахівців та створювати умови для збереження і збільшення ними саме цих якостей. В умовах сьогодення українські великі та середні комерційні структури застосовують на практиці напрацьований світовий і вітчизняний досвід ефективного вирішення питань підбору та розстановки кадрів. Організація управління персоналом із застосуванням методів наукової психології дозволяє істотно зменшити ризик втрати конфіденційної інформації та підвищити рівень відповідальності працівників за доручену їм певну ділянку роботи.

Вищий управлінський персонал українських підприємств у процесі підбору кадрів застосовує кооперування традиційних методів підбору з методами наукової психології з реалізацією таких процедурних етапів:

- а) попередня співбесіда (дає уяву щодо рівня професійної підготовки кандидата на посаду);
- б) збирання та перевірка інформації про кандидата (включає тестові та прикладні методики перевірки й дослідження результатів тестувань);
- в) заключна співбесіда (розкриває морально-психологічний стан кандидата).

Доцільним у процесі формування системи управлінського контролю для досягнення стратегічної мети підприємства є врахування середовища управління підприємницькою діяльністю, в якому повинні виконувати свої функції працівники, зокрема «градусу» толерантності, доброзичливості, відвертості, правдивості, відсутності подвійних стандартів у питаннях відносин до працівників та оцінки їх діяльності, випадків подання окремими

працівниками, у «зручний момент», керівництву неправдивої інформації про колег з метою відвернення уваги керівництва від оцінки стану власних дій і справ тощо.

Важливою складовою досягнення стратегічних цілей системи управлінського контролю є його інформаційне забезпечення, яке формується в системі обліку. Саме досягнення узгодження системи всіх видів обліку: фінансового, управлінського (більш широко – бухгалтерського обліку), адміністративного, технологічного та ін. у процесі забезпечення інформацією суб'єктів системи управлінського контролю надає можливість ефективного його функціонування, а відповідно, ефективного управління підприємницькою діяльністю. Необхідною умовою досягнення ефективного управління є узгодження інформаційного забезпечення системи управлінського контролю з системою бухгалтерського обліку, оскільки система подвійного запису, що лежить в основі будь-якої системи бухгалтерського обліку (у тому числі й автоматизованих систем бухгалтерського обліку), визначає порядок реєстрації господарських операцій і забезпечує належний контроль за їх здійсненням. Концептуально система бухгалтерського обліку відособлена від контрольних процедур, які утворюють елемент структури управлінського контролю. Однак на практиці такого поділу між системою бухгалтерського обліку, яка використовується для досягнення цілей управлінського контролю, та процедурами контролю господарських операцій, зареєстрованими системою бухгалтерського обліку, не існує. Саме тому склад і зміст процедур контролю залежить від елементів системи бухгалтерського обліку, зокрема: засобів обробки, обсягу господарських операцій, рівня досконалості облікових процедур та ін.

Висновки. За результатами аналізу змісту поставлених для вирішення стратегічних завдань у системі управлінського контролю можна сформулювати висновок про те, що створення системи управлінського контролю є багатограним процесом, а сама система управлінського контролю – достатньо складний і чутливий організм, невід'ємними складовими якого є всі системи контролю підрозділів суб'єкта підприємницької діяльності, сфер його діяльності та діяльності кожного окремо взятого працівника.

Список використаних джерел

1. Камінська Т. Г. Бухгалтерський облік і контроль кругообороту капіталу: теорія, методологія, практика : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.09 / Камінська Тетяна Григорівна. – К., 2014. – 496 с.
2. Соколов Б. Н. Системы внутреннего контроля (организация, методики, практика) / Б. Н. Соколов, В. В. Рукин. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 442 с.

С. Я. Король,
кандидат економічних наук,
докторант кафедри бухгалтерського обліку,
Київський національний торговельно-економічний університет

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ, ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКИХ РАХУНКІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Подальший розвиток теорії та удосконалення практики бухгалтерського обліку вимагають наукового обґрунтування і пошуку адекватних відповідей на новітні виклики цивілізаційного процесу. Успіх наукового пошуку неможливий без урахування досвіду попередників. Аналіз історії дозволить не тільки дослідити динаміку і визначити закономірності розвитку бухгалтерського обліку, але й об'єктивно оцінити можливості вирішення сучасних завдань на основі використання його процедур та методичних прийомів. Одним із основних об'єктів аналізу історії бухгалтерського обліку, на думку Ж. Шарара-Руссо, Л. Герберта, Я. Соколова і В. Соколова та інших учених, є рахунки обліку. Власне становленню бухгалтерського обліку як науки – виникненню таких методичних прийомів, як подвійний запис, баланс, калькуляція та звітність – передуює усвідомлення й узагальнення такого методичного прийому, як рахунки обліку.

Оскільки рахунки були і залишаються носіями інформації про об'єкти обліку, в першу чергу, на їх структуру впливають склад та інтереси учасників господарського процесу, для яких ця інформація призначена. Так, виникнення інвентарного обліку, який передбачав складання прямого переліку того, що належить власнику, спричинило необхідність використання інвентарних рахунків. У V ст. до н. е. з упродовженням монети як засобу платежу, а згодом вимірника об'єктів обліку виникла необхідність використання спеціального рахунку для обліку грошових коштів. Наступним кроком при формуванні плану рахунків, зокрема в Італії, було введення особових рахунків або рахунків розрахунків для обліку боргів, а далі – рахунків власних коштів, результатних і лише згодом – операційних рахунків [1, с. 23–24, 55]. Еволюція складу рахунків в інших країнах лише частково повторює італійську. Проте в будь-якому разі процес виникнення бухгалтерських рахунків був обліковою інтерпретацією тогочасної господарської практики.

Зазначене дозволяє використовувати бухгалтерські рахунки як критерій періодизації історії бухгалтерського обліку. Такий підхід, але у комплексі з іншими критеріями, використовують А. Рудановський (1925) і Л. Герберт (1972). Представляє інтерес періодизація Ж. Шарара-Руссо (1963) [1, с. 14], який зробив акцент на рахунках обліку заборгованості.

Намагання відобразити роль учасників господарського процесу відіграло важливу роль в історії бухгалтерського обліку і привело до виникнення прийому, який називається *персоніфікація рахунків*. Ідею персоніфікації підтримували Л. Пачолі (1445–1517), А. ді Піетро (1550–1590),

С. ван Стевін (1548–1620) та інші представники західних наукових шкіл XVI – XIX ст. За визначення А. Галагана (1928), цей прийом є теологічним: бухгалтер персоніфікує облікові об'єкти, робить їх «ніби одухотвореними» [1, с. 13]. Персоніфікація рахунків відіграла помітну роль у формуванні сучасної методології бухгалтерського обліку і, разом з тим, була об'єктом дискусії. Так, якщо у Л. Пачолі персоніфікація рахунків обліку поширювалася на живі та «неживі» предмети, які розглядаються як рахунки фізичних осіб [1, с. 71], то С. ван Стевін персоніфікував тільки рахунки пасиву балансу і чітко протиставляв їх рахункам обліку активів [1, с. 87]. Якщо Л. Пачолі саме з персоніфікації рахунків вивів подвійний запис, то для Ж. Г. Курсель-Сенеля (1813–1892) вона є тільки інакомовним дидактичним прийомом, який полегшує вивчення. Аналогічно, представники німецької школи Ф. Енгельс (1820–1895) і К. Маркс (1818–1883), російські науковці К. Арнольд (1775–1845), Е. Мудров (рік публікації 1846 р.) і П. Рейнбот (1839–1916) використовували принцип персоніфікації рахунків при поясненні подвійного запису [1, с. 444, 237, 242 і 244 відповідно]. В Англії персоніфікація від початку отримала підтримку і у своєму розвитку пройшла три етапи: уособлення рахунків (подібно Л. Пачолі); пояснення структури вкладеного капіталу (як у С. ван Стевіна чи Ф. Марчі); інтерпретація кожного рахунку як «екрана», за допомогою якого спостерігають за поведінкою службовців – агентів підприємства (не товари, а комірник, не каса, а касир, не основні засоби, а комендант і т. ін.). Останній аспект фактично означав відхід від ідеї персоніфікації рахунків. Перетворення, які відбулись з персоніфікацією, відображали зміну балансу інтересів осіб, пов'язаних з підприємством. Незважаючи на наївність персоніфікації рахунків (нагадує персоніфікацію стародавньою людиною, наприклад, сил природи), саме на її основі було побудовано подвійний запис і, у підсумку, – завершений баланс, який відображав економічний і юридичний аспект об'єктів обліку. Вона виконала свою роль – підготувала основу для виникнення у XIX ст. нового напрямку, який отримав назву *персоналізація* [1, с. 194].

Персоналісти відмовились від ототожнення рахунків з особами, натомість ввели рахунки осіб. Зокрема, Ф. Вілле (1801–1884) у своїй практичній діяльності керувався принципами камеральної бухгалтерії, які вплинули на концептуальне формування його поглядів. Він висунув такі аргументи: оскільки управління передбачає постійне передавання прав і зобов'язань між агентами та кореспондентами, виникає необхідність безперервного збільшення відповідальності в одних і зменшення її у других осіб. І як результат, в основі подвійного запису бачив координацію прав і зобов'язань осіб [1, с. 116]. Прихильниками персоналізації рахунків також були Ф. Марчі, Дж. Чербоні, Ж. Сіго, Ж. Г. Курсель-Сенель та інші бухгалтери. Проте слід зазначити певні відмінності у їх поглядах. Так, Ф. Марчі (1822–1871) стверджував, що «за кожним рахунком стоїть людина» – боржник чи позичальник, і використовував цей підхід для великих підприємств, а для невеликих – персоніфікацію, яку пояснював

тим, що власник ніби проектує свої функції (символічно) на облікові об'єкти [1, с. 118]. Дж. Чербоні (1827–1917) був твердо переконаний, що рахунковедення перш за все повинно вивчати людину, оскільки за кожним рахунком обов'язково стоїть особа або група осіб (без особи не має рахунку, не може бути «мертвих» рахунків) [1, с. 118]. Ж. Сіго (1964) у бухгалтерському обліку чітко розділяв відносини підприємства з третіми особами – кореспондентами (зовнішні відносини) і відносини підприємства з агентами (внутрішні відносини) і всі факти господарського життя ділив на зовнішні (які пояснював персоналістичною (юридичною) теорією) і внутрішні (не мають ніякого відношення до права) [1, с. 350].

Підходи до розуміння призначення основних рахунків позначились на їх класифікації. Спроби *класифікації рахунків* здійснювали бухгалтери різних країн. Однак першу найбільш повну класифікацію рахунків знаходимо у італійських авторів у XVIII ст. Наприклад, А. ді Манчіні (1540) розділив всі рахунки на живі (розрахунків з фізичними і юридичними особами) та мертві (матеріальних цінностей і грошових коштів). Ця класифікація заклала основу для персоніфікації рахунків і мала важливе значення для формування бухгалтерського обліку. Про це свідчить той факт, що до XX ст. вона зберігалася під назвами рахунків персональних і матеріальних. Класифікація А. ді Манчіні стала основою й для двох теорій — *юридичної* (усі рахунки характеризувала як «живі» рахунки та переносили акцент з цінностей на людей, зайнятих у господарському процесі) та *економічної* (живі рахунки інтерпретувала як мертві, надавала перевагу цінностям, а не людям з їх відповідальністю та правами) [1, с. 70]. Сліди цих теорій можемо знайти у наступні періоди у класифікаціях рахунків і методологічних прийомах обліку.

Класифікацію рахунків А. ді Манчіні уточнив П.П. Скалі (1755). Він виділив три групи облікових рахунків, у тому числі «власні» (капіталу, прибутків і збитків, результатів), майнові і кореспондентів (дебіторів і кредиторів) [1, с. 70]. Фактично таке групування рахунків відповідає сучасній структурі балансу підприємства.

У XVII ст. К. ван Гезель (1698) розрізняв «рахунки власника (всі пасивні рахунки власних коштів і рахунки результатні) та рахунки третіх осіб (рахунки розрахунків, при цьому майнові рахунки розглядались як рахунки дебіторської заборгованості) [1, с. 85]. Тобто вчений уособлював або персоніфікував майнові (інвентарні) рахунки.

Дж. В. Фультон (1800) здійснив розподіл всіх рахунків на дві групи: рахунок капіталу та всі інші рахунки. Першому автор відводив центральне місце і вважав, що він втілює мету бухгалтерського обліку, всі інші – тільки засоби для досягнення поставленої мети. Через рахунок капіталу розкриваються, за Фультоном, відносини між власником капіталу та всіма іншими фізичними й юридичними особами. Ця ідея була уточнена В.Ф. Фостером (1838). До рахунку капіталу він відніс всі рахунки власника, тобто результативні, рахунки фондів і резервів [1, с. 194].

Д. Чербоні (1873) назвав чотири групи осіб: власника, адміністратора, агентів, кореспондентів, і бачив у цій структурі «гармонію інтересів» учасників господарського процесу. На противагу йому, А. Ч. Літлтон (1933) хоча і вказував тільки на три групи осіб, але підкреслював суперечливість і навіть конфліктність їх інтересів: адміністрація (інтерес, перш за все, у розширенні господарських оборотів, зростанні економічної потужності підприємства); кредитори (інтерес у надійній платоспроможності підприємства; власник (інтерес тільки в отриманні прибутку).

Ф. Вілле всі рахунки ділив на три групи: депозитні (майнові), особові, методологічні підсумкові (для визначення результатів діяльності). І як зазначає Я. Соколов, саме у класифікації Ф. Вілле те, що особові рахунки мають юридичний характер, не викликає сумнівів [1, с. 117].

У Франції відомі класифікації рахунків М. де ла Порта (1685), Б.Ф. Баррема (1721), А. Коррона (1754). Заслуговує на увагу те, що ці автори в окрему групу виділяють рахунки кореспондентів / розрахунків (у М. де ла Порта) або особові рахунки (у Б.Ф. Баррема), які показують дебіторську та кредиторську заборгованість. Другу групу склали рахунки власника і рахунки майна. Такий розподіл, за визначенням Ж. Фламмінка, відповідав операційному (функціональному) призначенню рахунків, а саме: рахунки власника мають економічний, майна – специфічний, а кореспондентів – юридичний характер [1, с. 97].

Слід зазначити, що прихильники економічної інтерпретації теорії обліку (наприклад, Р.П. Коффі, 1833) виводили структуру рахунків за типами цінностей. Тобто кожному виду цінностей протиставлявся певний рахунок. При цьому всі рахунки ділились на реальні (у тому числі рахунки особові – дебіторів і кредиторів та матеріальних цінностей) та раціональні, або фіктивні (рахунок капіталу і результативні рахунки) [1, с. 141].

На завершення огляду слід сказати про підходи до класифікації рахунків у Росії. Перша з них належала К. Арнольду (1809), була подібною до наведених вище і включала особові (кореспонденти) та безособові (власника і майнові) рахунки [1, с. 237]. Згодом Е. Мудров (1846) ділив рахунки на майнові, особові та допоміжні (рахунки власних коштів і результатів) [1, с. 242]. Нарешті класифікація рахунків Є. Сіверсом (1915) включала вже дві основні групи: майнові й особові рахунки. Причому у складі особових рахунків на один рівень з рахунками позикового капіталу (рахунки осіб і установ, рахунки кредитних записів) поставлені рахунки підприємницького капіталу, тобто рахунки власника.

Проведений огляд процесу формування складу рахунків, підходів до їх персоніфікації, персоналізації та класифікації на різних етапах еволюції бухгалтерського обліку свідчить про давнє усвідомлення його призначення як інформаційного обслуговування учасників господарського процесу й особливого значення, яке надавалось обліку розрахунків з власником, працівниками, кредиторами й іншими особами. Навіть усупереч різновекторності уподобань учасників господарського процесу, пошук

гармонії їх інтересів не втратив актуальності й нині. В контексті концепції обліку соціальної відповідальності необхідно знайти спосіб їх адекватного відображення в системі (рахунків) бухгалтерського обліку і виконати завдання інформаційного забезпечення управління соціально відповідальним бізнесом.

Список використаних джерел

1. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : [учеб. пособ. для вузов] / Соколов Я. В. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

Є. Г. Кочаровська,

магістрант

спеціальності «Фінанси і кредит»,

Національна академія статистики,

обліку та аудиту

Науковий керівник:

доктор економічних наук,

професор, завідувач кафедри фінансів

Т. Г. Бондарук

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ

Зустрічаються різні твердження щодо визначення місцевих податків, серед них зустрічаються коректні і тотожні. Як стверджує Гега П. Т.: місцеві податки — це обов'язкові платежі юридичних та фізичних осіб до місцевих бюджетів, які встановлюються місцевими радами [1, с. 75]. Досить схоже визначення пропонує Качан Є. П.: місцеві податки – це податки, які встановлюються органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства, вони є обов'язковими до сплати в межах адміністративно-територіальних одиниць та зараховуються до їх бюджетів [2, с. 158].

Місцеві податки формують дохідну частину сільських, селищних і міських рад та забезпечують благоустрій певних територій, а отже і країни в цілому. Такі податки є невеликою частиною доходів громадян, та вони не акцентують на собі великої уваги в повсякденному житті людства.

Бондарук Т. Г. вважає, що до місцевих податків належать податки, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [3, с. 154]. Вона також вказує на те, що під час встановлення податку обов'язково визначаються такі елементи: платники податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка податку,

порядок обчислення податку, податковий період, строк та порядок сплати податку, строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку [3, с. 154].

Згідно останніх змін, внесених до Податкового Кодексу України 2015 року місцеві податки поділяються на два наступні види податків: податок на майно та єдиний податок. В свою чергу податок на майно включає наступні три податки: податок на нерухоме майно, відмінно від земельної ділянки, транспортний податок, плата за землю [4].

Згідно Податкового кодексу України розділу XII ст. 266 платниками податку на майно є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості. Об'єктом оподаткування є об'єкт житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його частка. Базою оподаткування є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток. Ставки податку для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, встановлюються за рішенням сільської, селищної або міської ради в залежності від місця розташування та типів таких об'єктів нерухомості у розмірі, що не перевищує 2 відсотків розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року, за 1 кв. метр бази оподаткування [4].

Розділ XIV ст. 293 Податкового кодексу України відмічає, що платниками єдиного податку є фізичні та юридичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність, вони можуть застосовувати спрощену систему оподаткування до цього податку. Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на чотири групи платників єдиного податку. Об'єктом оподаткування є товари на продаж та площа сільськогосподарських угідь. Ставки єдиного податку для платників першої-другої груп встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року та третьої групи – у відсотках до доходу (відсоткові ставки) [4].

Отже, місцеві податки є обов'язковими платежами для сплати фізичними та юридичними особами. Такі податки створюють певну фінансову базу на основі Податкового кодексу України, їх розміри є невеликі, але вони відіграють важливу роль у формуванні місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Основи податкового права: Навчальний посібник / Гега П. Т., Доля Л. М. – К., 2009. – 302 с.
2. Регіональна економіка: Підручник для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ. Затверджено МОН / Качан Є. П. – К., 2011. – 670 с.
3. Місцеві фінанси: [навчальний посібник] / Бондарук Т. Г. – К., 2013. – 520 с.

4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 08.09.2015).

М. О. Кунченко,
здобувач,

Харківський державний університет харчування та торгівлі

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЇ СКЛАДАННЯ ОПЕРАЦІЙНИХ БЮДЖЕТІВ

Для запобігання недостатності ресурсів, понаднормових витрат та з огляду на необхідність прийняття якісних управлінських рішень керівники використовують ефективні інструменти управління. Одним із таких інструментів сьогодні є операційні бюджети, які відображають витрати та доходи підприємства.

З метою забезпечення максимальної ефективності від бюджетування на підприємстві має дотримуватися низка умов, а саме: бюджети повинні охоплювати всю діяльність підприємства й містити інформацію з усіх видів доходів і витрат; їх необхідно скласти в такій формі й передбачити таку деталізацію інформації, щоб забезпечити автоматичне заповнення зведених форм бюджетів (якщо даних операційних бюджетів для цього недостатньо, необхідні додаткові бюджети, що відображають іншу звичайну діяльність підприємства, зокрема інвестиційну й фінансову); бюджети повинні бути тісно взаємопов'язані між собою (показники одного повинні бути основою для планування ряду показників інших бюджетів) і подавати максимальну інформацію для своєчасного прийняття управлінських рішень [1].

Операційні бюджети займають особливе місце в системі бюджетування підприємства з позиції як створення бази управлінських рішень локального характеру (що приймаються структурними підрозділами на місцях), так і забезпечення їхньої ґрунтовності для формування планових показників бюджету доходів і витрат [2]. У процесі підготовки операційного бюджету в підприємствах торгівлі прогнози продаж та закупівлі знаходять своє відображення у кількісних оцінках доходів та витрат кожного зі структурних (регіональних) підрозділів підприємства.

Необхідністю операційних бюджетів є поєднання натуральних показників планування з вартісними для більш точного складання основного бюджету, визначення найбільш важливих пропорцій і обмежень, які слід при цьому враховувати. Операційні бюджети складаються за виділеними об'єктами бюджетування, такими як бізнес-процеси, проекти чи структурні підрозділи (у цілому по підприємству, за регіонами тощо). Склад бюджетів може змінюватися й визначатися насамперед з огляду на характер, специфіку діяльності, цілі та завдання, що стоять перед підприємством. Інколи у

визначений набір бюджетів варто вносити коректування і розділяти операційні бюджети ще на кілька категорій; наприклад, виділяють групи функціональних бюджетів, інвестиційних бюджетів, бюджетів центрів фінансової відповідальності, бюджети поточних проектів тощо.

Для забезпечення чіткості у складанні, виконанні й контролі бюджетів доцільним є встановлення коду, який після внесення корективів слід змінювати. Структура операційних бюджетів може формуватись індивідуально, тобто наповненість бюджетних статей буде різною, але повинна зберігатись узгодженість із діяльністю, для якої впроваджується бюджетування, при цьому повинні керуватись принципом повного висвітлення.

Основним призначенням операційних бюджетів є підготовка інформації, показників для складання бюджету доходів і витрат, а основним показником цього бюджету є дохід (виручка) від реалізації товарів. Розробка бюджету продаж є складним процесом, оскільки обсяги реалізації обмежені розмірами торговельної площі й ринковою кон'юнктурою. Бюджет продаж є підґрунтям для розробки інших бюджетів, ураховуючи конкурентну позицію підприємства та можливі її зміни, та містить інформацію про плановий обсяг продажів, ціни й очікувану виручку за кожним видом асортиментної позиції. Таким чином, бюджет продажу є відправною точкою процесу бюджетування і впливає практично на всі статті бюджету доходів і витрат, оскільки первісно визначає обсяг виробництва на наступний плановий період [4]. Після того, як заплановано обсяг продажів, потрібно розрахувати кількість товарів за асортиментними позиціями, які мають бути придбані у постачальників. Тому наступним складають бюджет закупки товарів, який є програмою, що визначає заплановані номенклатуру та обсяг придбаних товарів для продажу в бюджетному періоді з урахуванням запланованих залишків товарів на початок і кінець періоду.

У підприємствах торгівлі суттєву питому вагу у складі операційних витрат займають витрати на оплату праці, тому бюджет витрат на оплату праці посідає важливе місце у системі бюджетів підприємства. Основною метою цього бюджету є визначення трудових ресурсів, які забезпечують організацію торговельного процесу. Цей бюджет складають на основі бюджету закупок згідно зі ставками робітників відповідної професії та передбачуваних норм і часу їх роботи.

Однією зі складових бюджету доходів і витрат є інформація про витрати, яку можна отримати з бюджету адміністративних витрат та витрат на збут. Структура цих бюджетів найчастіше відрізняється наповненістю статей, залежно від специфіки діяльності підприємства. Щоб дізнатися прогностичний фінансовий результат від фінансово-господарської діяльності, складають бюджет про фінансові результати з урахуванням системи показників звіту про фінансові результати.

Варто пам'ятати, що процес розробки бюджетів на підприємстві вимагає узгодженості зі стратегічними цілями, має базуватись на аналізі

альтернативних рішень та передбачати можливості для гнучкого реагування на зміни і відхилення під час виконання бюджету.

Список використаних джерел

1. Бойко Л. М. Бюджетування витрат і доходів промислового підприємства / Л. М. Бойко, В. В. Дубовая // Економіка і регіон. – 2012. – № 6. – С. 90–96.
2. Жамойда О. А. Організація бюджетування промислових підприємств в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” / О. А. Жамойда. – Донецьк, 2004. – 18 с.
3. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : [підруч.] / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова ; за ред. М. Ф. Огійчука. – [6-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Алерта, 2011. – 1042 с.
4. Чернова Л. С. Ефективні моделі бюджетування проектно-керовани наукомістких підприємств [Електронний ресурс] / Л. С. Чернова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/urss/2010_3/37-41.pdf

Г. М. Курило,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна безпека є головною умовою господарської діяльності сучасних підприємств (організацій, установ). Це твердження сьогодні всіма учасниками ринкових відносин сприймається апіорі, без додаткових доведень та пояснень

Дослідивши історію розвитку сутності категорії «економічна безпека», нами доведено таке: для підприємств суттєвим є не лише економічна безпека, а й можливість подальшого розвитку. Події останнього часу, які відбуваються в Україні, доводять, що саме безпека економічного розвитку здатна забезпечити сталий розвиток та поточну життєдіяльність суб'єкта господарювання, а також його конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому тема формування безпеки економічного розвитку є край актуальною та вимагає глибокого всебічного аналізу й дослідженню.

Економічна безпека підприємства як категорія визначається нами, на підставі узагальнення результатів проведеного аналізу наукових досліджень, як захищеність його науково-технічного, виробничого, кадрового і

технологічного потенціалу від прямих (реальних) або/чи пасивних економічних загроз. Під загрозою економічної безпеки розуміється наявність реальних або/чи потенційних збитків, втрат, інтегральний показник якого характеризує зниження економічного потенціалу підприємства за певний проміжок часу. Під власне загрозою розуміється сукупність чинників, умов, процесів, що перешкоджають реалізації національних економічних інтересів держави або створюють небезпеку для них і суб'єктів господарювання.

Економічна безпека, як система захисту економічного простору підприємства, представляє собою комплекс певних правових і організаційних дій (заходів) спрямовані на прогнозування (дослідження реальних та потенційних загроз), забезпечення захищеності його життєво важливих й законних інтересів від внутрішньої та зовнішньої небезпеки у різних неправних формах, а також мінімізації фактичних збитків, втрат унаслідок їх виникнення, створення оптимальних умов для його стабільного розвитку відповідно поставлених цілей.

Доречно зазначити, що поняття «економічна безпека» не нове. Тематика, пов'язана з проблемами теоретико-методичного характеру щодо формування економічної безпеки підприємств опрацьована багатьма вченими-економістами світу, зокрема такими вітчизняними та закордонними дослідниками, як Н. Василевська, В. Геєць, М. Кизим, Ю. Лисенко, В. Мунтяну, У. Меклінг, І. Саух, А. Спірідонов, В. Шиманська та ін. Ними вирішені питання концептуального визначення та механізми забезпечення економічної безпеки підприємств. Проте залишаються не до кінця вирішеними питання щодо теоретико-методичних концепцій формування економічної безпеки підприємств стратегічних галузей економіки. Тобто наразі у цілому досліджено загальні концепції, постулати формування економічної безпеки без урахування конкретних факторів.

Аналіз поняття «безпека економічного розвитку» показує, що в ній головним комплексним елементом виступає просторовий параметр та інформаційна безпека, без урахування яких категорія «економічна безпека» втрачає свій економічний сенс. Проблема формування безпеки економічного розвитку будь-якого суб'єкта економічного господарювання як безпека його особистого простору набуває великого значення в умовах сучасної глобалізації.

Результати аналізу поточного інформаційного впливу на Україну свідчать, що внаслідок геополітичного положення, наявності політичних і економічних інтересів, передусім з боку держав-сусідів, які претендують на роль провідних гравців, наша країна, у т. ч. і її суб'єкти господарювання, суспільство, є об'єктом безперервного, не завжди конструктивного, інформаційного впливу. Отже, проблема забезпечення відповідного рівня інформаційної безпеки стоїть в одному ряду з забезпеченням системи економічної безпеки як невід'ємної її складової.

Економічна безпека підприємства багато в чому залежить від рівня організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності,

контролю й аудиту, в тому числі організації внутрішнього контролю (аудиту), як частини інформаційної безпеки. Так, незважаючи на наявність якісно налаштованої інформаційної системи підприємства, потрібно: тестувати на життєдіяльність обрану облікову політику; систематично проводити вибіркоче тестування документів на предмет наявності чи відсутності деяких реквізитів (на кшталт дозвільного підпису), повноти заповнення обов'язкових атрибутів, повноти комплексу документів; перевіряти правильність складання кореспонденції рахунків за господарськими операціями; своєчасність і повноту реєстрації документів тощо.

На наш погляд, аксіомою є теза про необхідність безперервного комплексного моніторингу факторів, що зміцнюють або руйнують стійкість соціально-економічного стану суб'єктів економічного господарювання на короткострокову й середньострокову перспективу, а також систематизації, докладного вивчення й опрацювання закордонного досвіду у сфері забезпечення економічної безпеки підприємств з подальшим упровадженням його у вітчизняне підприємництво. Інша теза – що найбільшу небезпеку для підприємств в умовах економічної кризи представляє руйнування його потенціалу (виробничого, кадрового, науково-технічного, технологічного) як головного фактору його життєдіяльності – теж є очевидною.

Щоб запобігти кризовим явищам, підприємства повинні будувати певну стратегію економічної безпеки, пам'ятаючи, що економічна безпека є комплексною категорією і визначає високоструктуроване, багаторівневе явище громадського, політичного, виробничого життя, яке по різному трактується для мікро- та макрорівнів.

Стратегія економічної безпеки підприємства має бути спрямована на розв'язання таких завдань:

- забезпечення стійкого розвитку та зміцнення фінансової безпеки як наслідок реструктуризації дебіторської і кредиторської заборгованості й оптимізації грошових потоків;

- отримання додаткових конкурентних переваг як результат зниження податкового навантаження і постійного моніторингу ризиків; – обмеження доступу до інформації користувачів тощо.

Узагальнюючи досліджений матеріал, наголосимо, що забезпечення економічної безпеки розвитку підприємства – це пряма, первісна відповідальність та функція підприємця (власника, співвласників, учасників) та його служби безпеки. Вона вимагає якісний підбір менеджменту та персоналу у службу безпеки, постійну професійну підготовку (перепідготовку), створення системи корпоративної безпеки облаштованої сучасними інформаційними та технічними засобами охорони об'єктів та обліково-правової документації, проведення спеціальних операцій за допомогою методів (прийомів) оперативно-розвідувальної діяльності тощо. Вважаємо, що саме такий інтегрований підхід забезпечить надійну корпоративну безпеку підприємств.

Система показників економічної безпеки має бути комплексною й інтегрованою та відповідати глобальній концепції у частині визначення сутності безпеки підприємств, економічного простору національно-державної виробничої системи та правової системи безпеки як єдиного цілого.

А. М. Линник,
*старший викладач кафедри фізичного виховання,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ – СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У розвинених країнах світу вважається, що фізична культура та спорт покликані вирішувати багато соціально-економічних проблем, таких, як об'єднання суспільства, відвернення молоді від згубних звичок, використання спорту в етичному, естетичному і інтелектуальному розвитку молоді, профілактика захворювань, збільшення середньої тривалості життя та її якісного рівня. За кордоном спорт, в першу чергу, є механізмом оздоровлення населення, досягнення самореалізації, самовираження і розвитку, а також засобом боротьби проти асоціальних явищ. Тому держави надають питанням розвитку спорту особливу увагу.

Так, в **Аргентині** засоби Національного фонду спорту складаються з наступних джерел: 50% чистому прибутку від діяльності залів розваг, управління якими здійснюється Національною добродійною лотереєю, казино; фонди, що формуються із спеціального рахунку від проведення Спортпрогнозів; засоби, які щорічно виділяються державним бюджетом; компенсації і відсотки з позик, наданих спортивним організаціям; надходження від штрафів; майно ліквідованих спортивних організацій; надходження з інших джерел.

Разом з тим, не дивлячись на те, що витрати на спорт складають 0,2–2% ВВП (або близько 2 млрд. доларів) розвинених країн Європи, значна частка припадає на фінансування з інших джерел. Частка засобів державного спортивного бюджету в Німеччині, Великобританії, Фінляндії, Швеції, Данії складає менше 20% суми місцевих спортивних бюджетів; у Франції, Італії – 30%; в Іспанії, Португалії – 40%. Частка вкладень регіональних, муніципальних і місцевих органів управління до сукупного спортивного бюджету складає у Великобританії – 95%, в Німеччині – 98%, Іспанії – 76%, Фінляндії – 85%, Франції – 77%, Швеції – 90% , Італії – 57%.

У **Німеччині** передбачено, що фінансова допомога спортивним організаціям надається, коли не вистачає власних засобів для вирішення завдань по оплаті адміністративних витрат, придбання спортивного інвентарю та устаткування, проведення учбово-тренувальної роботи. Крім

того, на будівництво спортивних споруд можуть виділятися цільові субсидії: «Будівництво і реконструкція спортивних споруд» – одна із значних статей витрат Земель і муніципалітетів. На ці цілі витрачаються мільярди марок. Як правило, будівництво та устаткування, придбання інвентарю для спортивної споруди вимагають значних інвестицій, тому звичайною практикою у Німеччині і Франції стає безкоштовне надання муніципальних спортивних споруд у тимчасове розпорядження клубів, не зважаючи на значні витрати на їх утримання.

Для України найскладнішою нерозв'язаною проблемою на сьогодні залишається відсутність системного підходу до формування фінансового механізму регіонального розвитку фізичної культури і спорту в умовах адаптації економіки до ринкових відносин.

Яскравим прикладом тут може слугувати професійний спорт. Роль держави стосовно цього виду фізкультурно-спортивної діяльності мала б полягати в тому, аби за допомогою правових важелів зорієнтувати структури професійного спорту ще до моменту їхнього започаткування на застосування найбільш прийнятних з точки зору суспільства моделей функціонування [1, с.18].

Не можна також обійти увагою ще одне протиріччя, яке ускладнює формування цивілізованих ринкових відносин у сфері фізичної культури і спорту. Йдеться про економічні відносини між державою та представниками суспільного сектора економіки фізичної культури й спорту. За часів командної системи одне із провідних місць у фізкультурно-спортивному русі посідали добровільні фізкультурно-спортивні товариства, які відігравали помітну роль в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності серед працюючого населення, проводили масові спортивні змагання, здійснювали підготовку спортсменів високої кваліфікації – членів збірних команд України з різних видів спорту.

Головними джерелами їх фінансування були цільові кошти галузевих профспілок та членські внески. Сьогодні з об'єктивних причин вони фактично позбавлені вказаних джерел існування. Намагаючись відновити втрачені позиції, керівництво товариств звертається до держави за фінансовою підтримкою замість того, аби адаптуватись до вимог ринку, знаходити нові форми економічних стосунків зі споживачами фізкультурно-спортивних послуг, які б ґрунтувались на обопільних інтересах сторін.

Слід визначити міру участі держави у забезпеченні процесу розширеного відтворення у сфері фізичної культури і спорту. Насамперед, потребує якісної переорієнтації зміст економічної діяльності центрального органу виконавчої влади з фізичної культури і спорту. Його доцільно звільнити від функції оперативного розпорядження фінансовими ресурсами з метою забезпечення утримання національних збірних команд з видів спорту, проведення навчально-тренувальних зборів та інших заходів тощо.

На жаль, збільшення бюджетних асигнувань на фізичну культуру і спорт часом відстає від реального зростання «вартості життя», цін на різні

товари і послуги, що врешті-решт призводить до загострення проблем із реальним фінансовим забезпеченням реалізації державних і регіональних фізкультурно-спортивних програм. Останніми роками обсяг фінансування збільшився у 5 разів, а питома вага державних коштів зросла від 51,1% до 59,8%. При цьому значно зросла роль місцевих бюджетів, що характерно для країн з ринковою економікою. Водночас за позитивними показниками не можна приховати те, що в Україні, протягом останнього п'ятиріччя на розвиток фізичної культури і спорту з Державного бюджету щорічно виділяли менше ніж 2% від його видаткової частини, що у кілька разів нижче за середньоєвропейські показники. Так, видатки Державного бюджету України 2010 року на фізичну культуру і спорту становили лише 1,7% [2]. За обсягами річних видатків з усіх джерел фінансування з розрахунку на одну особу Україна майже у 30 разів поступається Фінляндії, у 15 разів – Японії та Австралії, у 10 разів – Німеччині. Не можна залишити поза увагою те, що на етапі становлення ринкових відносин у сфері фізичної культури нашої країні поки що не вдається забезпечити використання можливостей ринку в інтересах суспільства. Прикладом може слугувати стан речей в професійному спорті. Роль держави стосовно цього виду фізкультурно-спортивної діяльності мала б полягати в тому, аби за допомогою правових важелів зорієнтувати структури професійного спорту ще до моменту їхнього започаткування на застосування найбільш прийнятних з погляду суспільства моделей функціонування [3].

Розвиток фізичної культури і спорту – це показник не тільки соціального прогресу, але й одна з умов зростання продуктивності праці, поряд з такими чинниками, як науково-технічний прогрес, підвищення кваліфікації та організації праці. Останнє створює економічну основу загальної зацікавленості у розвитку оздоровчої фізичної культури та спорту з урахуванням впровадження інноваційних технологій.

Виходячи з ролі, яку сьогодні відіграє фізична культура і спорт у становленні та зміцненні української держави, до пріоритетних доцільно віднести потреби у фінансуванні збереження і зміцнення здоров'я населення та потреби у фінансуванні підготовки українських спортсменів до участі в змаганнях. І дослідження зарубіжного досвіду фінансування фізичної культури та спорту повинно стати рушійною силою цього процесу.

Список використаних джерел

1. Несторова А. В. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні / А. В. Несторова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 7. – С.14–19.
2. Імас Є. В. Протиріччя економіки фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах / Є. В. Імас, Ю. П. Мічуда // Економіка та держава. – № 2. – 2008. – С. 40–41.

3. Мічуда Ю. Програмно-цільове управління матеріально-технічною базою олімпійського та паралімпійського спорту в Україні: питання теорії / Ю. Мічуда, Ю. Довгенько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – № 4. – 2005. – С. 91–95.

Г. С. Лопушняк,
*доктор економічних наук,
професор кафедри управління персоналом
та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Військова агресія на Сході України, окупація АРК, відсутність ефективних реформ, високий рівень корупції призвели до поглиблення негативних тенденцій в розвитку економіки, посилення дисбалансу на ринку праці та зниження реальних доходів населення. В цих умовах особливої гостроти набуває проблема забезпечення гідної праці, адже саме право на працю є одним із пріоритетних прав людини. Реалізація його в повному обсязі дозволить значно підвищити добробут населення країни, оскільки завдяки праці людина не тільки отримує дохід, але й удосконалює свої навички і вміння, що спричинює підвищення продуктивності праці. А це в свою чергу впливає на покращення результатів діяльності підприємств та розвиток економіки в цілому.

Виходячи із конституційних норм та враховуючи інші законодавчі акти України, а також міжнародні документи, зазначимо, що забезпечення гідної праці можливе лише за умов: вільного вибору професії, роду занять; створення належних, безпечних і здорових умов праці; своєчасного одержання справедливої винагороди за неї; соціального захисту працівника та його сім'ї; наявності перспектив для особистісного розвитку та соціальної інтеграції; участі у прийнятті рішень незалежно від статі; дотримання права на колективні переговори й свободи від дискримінацій та примусової праці; створення правового та інституційного середовища, сприятливого для функціонування соціального діалогу; існування трудового законодавства та головної ролі закону.

Впродовж періоду становлення України як незалежної держави, система прав у сфері праці зазнала радикальних змін, зокрема: врегульовано нормами права відносини на ринку праці та захист громадян від безробіття, колективні трудові відносини; сформовано в основному блок законодавства, яким регулюються правовідносини у сфері

загальнообов'язкового державного соціального страхування, затверджено програму гідної праці, в рамках якої МОП у період з 2012 до 2015 року зосередилась у своїй роботі в Україні на трьох пріоритетах: зміцнення інституцій соціального діалогу з метою посилення їхньої участі в управлінні ринком праці; заохочення гідної праці та покращення спроможності української робочої сили щодо працевлаштування та удосконалення систем соціального захисту [2]. Також Україна приєдналася до низки важливих міжнародних угод у сфері праці.

Водночас, незважаючи на цілий ряд позитивних зрушень, ситуація щодо дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян, особливо в частині забезпечення гідної праці, залишається однією з найактуальніших проблем в Україні. Це породжує бідність серед працюючих, спричиняє масову трудову міграцію та руйнування трудового потенціалу, втрату конкурентоздатності національної економіки.

Одним із ключових моментів гідної праці є здійснення усіх можливих заходів для забезпечення високої зайнятості населення. В усьому світі рівень зайнятості є показником соціальних процесів, стабільності та впевненості у завтрашньому дні.

На жаль, ситуація на ринку праці в Україні є вкрай загрозливою, про що свідчить рівень безробіття працездатного населення (10% у 1 кварталі 2015 р.). До основних причин високого рівня безробіття слід віднести: брак робочих місць, відсутність сприятливих умов для малого і середнього підприємництва, низький рівень зарплати, невідповідність системи підготовки фахівців потребам ринку праці, погіршення економічної ситуації в Донецькій і Луганській областях та збільшення кількості переселенців з цих регіонів, що посилює конкуренцію за робочі місця.

Проаналізувавши заходи держави у сфері зайнятості населення, змушені констатувати, що останніми роками їх більшість зводиться до реєстрації та обліку безробітних, їх грошової та не грошової підтримки. Тобто переважає пасивна політика держави у зазначеній сфері. На нашу думку, це знижує у людей мотивацію до праці.

Зниження мотивації до праці посилюється і тим, що доволі часто порушуються норми трудового законодавства щодо: оплати праці, робочого часу і часу відпочинку, трудових договорів, правил ведення трудових книжок, укладання і виконання колективних договорів, трудової дисципліни.

Особливе занепокоєння викликає рівень заробітної плати більшості працюючих, який в реаліях сьогодення не може забезпечити навіть мінімально необхідні потреби їх сімей. До такої ситуації призвело насамперед те, що мінімальна заробітна плата, хоч і встановлена на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб, однак не виконує відтворювальної функції. Причиною такого стану є свідоме заниження владою розміру прожиткового мінімуму, що не відповідає реальній вартості життя. Навіть фактичний розмір цього так званого стандарту у цінах липня 2015 року у розрахунку на місяць на одну працездатку особу становив – 2698 грн (з урахуванням суми податку

на доходи фізичних осіб – 2997 грн), що на 1779 грн. менше затвердженого. Зауважимо, що середня заробітна плата в Україні за перший квартал 2015 р. становила 3641 грн або 79,9 % заробітної плати за аналогічний період минулого року.

Заморожування розмірів мінімальної заробітної плати та інших соціальних гарантій є безумовно вимушеним кроком, оскільки через економічну кризу, посилену військовою агресією в Україні практично не залишилось традиційних резервів для їх підвищення. В такій ситуації до першочергових заходів слід віднести детінізацію економіки, зниження корупції та припинення фінансування бюджетних програм, показники результативності виконання яких не мають вагомого впливу на соціальний та економічний розвиток.

Не менш важливою проблемою, яка нерідко призводить до соціальної напруги в суспільстві та є одним із чинників зростання злочинності і наявність заборгованості з оплати праці, яка станом на 1 серпня 2015 р. практично сягнула рівня 2004 р. і становила 1963,8 млрд. грн.

Збереження такої ситуації в перспективі ще більше знизить реальні доходи населення, що негативно відобразиться на їх купівельній спроможності та унеможливить «фактичне наповнення вже визначених стандартів соціального захисту та їх розвиток у напрямі європейських орієнтирів» [1].

В рамках створення умов для гідної праці в Україні варто приділити більше уваги і безпеці праці. Незважаючи на заходи, що вживаються роботодавцями щодо створення безпечних та нешкідливих умов праці на кожному робочому місці, робочими органами виконавчої дирекції Фонду соціального страхування, центральними та місцевими органами виконавчої влади, які здійснюють контроль та нагляд за станом охорони праці в різних галузях економіки, рівень виробничого травматизму та профзахворюваності залишається ще досить високим.

Враховавши проблеми, які найбільше перешкоджають формуванню інституту гідної праці в Україні, у проекті програми Гідної праці на 2016 – 2019 рр. виокремлено наступні пріоритети: розвиток зайнятості заради стабільності та зростання; ефективний соціальний діалог в умовах сучасного розвитку України; соціальний захист та умови праці.

Вважаємо, що першочерговими заходами для забезпечення гідної праці в Україні повинні стати: детінізація економіки, зниження корупції та припинення або скорочення фінансування бюджетних програм, показники результативності виконання яких не мають вагомого впливу на соціальний та економічний розвиток. Система соціального захисту в умовах обмеженості фінансових ресурсів повинна, в першу чергу, забезпечити підтримку найбільш вразливих верств населення.

Реалізація вищезазначених заходів дозволить суттєво покращити забезпечення реалізації конституційних прав людини й громадянина та

прискорити формування інституту гідної праці, що сприятиме підвищенню рівня життя та добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.
2. Україна : програма гідної праці для країни на 2012 – 2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@sro-budapest/documents/policy/wcms_183429.pdf

Г. М. Луньова,
*старший викладач кафедри
фундаментальних економічних дисциплін,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЧОЇ ФУНКЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Питання функціонування домашніх господарств як макроекономічних суб'єктів досліджуються представниками різних економічних шкіл та течій. В частині визначення функцій домогосподарств дослідники майже не розходяться, називаючи їх основною функцією формування і використання людського капіталу. Разом з тим, ця основна функція інтегрує в собі низку функцій, що її доповнюють.

Для нагромадження інтелектуального і фізичного потенціалу індивіда потрібна адекватна матеріальна база домогосподарства, яка формується за рахунок сімейного бюджету. Формування цієї матеріальної бази – це первинна стадія створення людського капіталу.

Наступні стадії полягають у процесах включення людини в соціально-економічну систему, які реалізуються за допомогою отримання освіти, виховання, послуг в області охорони здоров'я та ін. В умовах ринкової економіки домогосподарство несе практично всі витрати, пов'язані з фізичним формуванням дитини, витрати на її виховання та на освіту. Незначну допомогу в цьому йому надає держава.

Якість дитини залежить від рівня освіти і здоров'я батьків як основи формування людського капіталу в дітей. Як правило, чим освіченіші батьки, тим більша здатність їхніх дітей до навчання, формування певних

поведінкових установок. В таких сім'ях грамотно підходять до питань раціонального харчування, здорового способу життя. Таким чином, у витрати по формуванню людського капіталу потрібно включати і деякі інвестиції у попередні покоління.

Для збереження існуючого людського капіталу у межах домогосподарства відбувається формування та використання бюджету, функціонування домашньої економіки, зберігаються та передаються наступним поколінням знання та досвід.

Реалізація людського капіталу через участь членів домогосподарства в суспільному господарстві, через організацію сімейного бізнесу дає можливість повернути понесені затрати щодо його формування. Таким чином, відбувається безперервне виконання домогосподарством цієї основної його функції – формування і використання людського капіталу.

У класичній економічній теорії домогосподарство визначалося лише як споживач благ і послуг на споживчому ринку [1, с. 126], а виробнича функція в ринковій економіці відводилась фірмам. Однак, після появи «нової домашньої економіки» Г. Беккера економічна наука відмовилась від чіткого розмежування сфер виробництва і споживання як закріплених за фірмами і домогосподарствами.

Фірни виробляють товари, які надходять у домогосподарства в якості вихідних ресурсів. На основі їх у домогосподарствах створюються кінцеві блага у відповідності із запитами і уподобаннями членів сім'ї, тобто тут вже має місце домашня економіка. Отже, запропонована Г. Беккером «нова економіка домашнього господарства» розглядала його не просто як пасивного споживача товарів, а як активного виробника споживчих благ, тобто, по суті вводилась виробнича функція домашнього господарства.

Діяльність по створенню матеріальних благ всередині домогосподарства неокласичні економісти пояснюють двома обставинами: обмеженістю доходів та індивідуалізацією потреб. Перша обставина обумовлює прагнення до економії грошових коштів, тобто сімейна економіка компенсує домашньою працею недостатність сімейного бюджету. Друга обставина спрямована на усунення протиріччя між індивідуальними потребами і масовим виробництвом. Зниження рівня життя населення актуалізує мотив економії коштів, а при зростанні добробуту суспільства виникає потреба в задоволенні індивідуалізованих потреб. Мотив економії відходить в цьому випадку на задній план.

За роки незалежності України, у зв'язку із трансформацією колективних форм господарювання в сільському господарстві, обсяги виконання виробничої функції сільськими домогосподарствами країни розширюються. Офіційна статистика свідчить про зростання частки господарств населення у виробництві продукції сільського господарства (табл. 1).

**Частка господарств населення у виробництві валової продукції
сільського господарства, % [2; 5]**

Види продукції	1990 рік	2014 рік	Зміна частки, +, - проц. пунктів
Валова продукція сільського господарства, всього	29,6	44,7	+15,1
в тому числі:			
Картопля та овочі	58,7	91,2	+32,5
Плоди та ягоди	53,6	81,8	+28,2
Молоко	24,0	76,7	+52,7
М'ясо (у забійній вазі)	28,9	38,7	+9,8
Вовна	11,2	85,2	+74,0

Отже, роль сільських домогосподарств в економіці України важко переоцінити. У 2014 році у господарствах населення вироблялось 91,2 % картоплі та овочів, 81,8 % плодів та ягід, 76,7 % молока, 85,2 % вовни. Частка домогосподарств у загальному виробництві сільськогосподарської продукції зростає.

Основною причиною розширення виробничої функції в рамках домашнього господарства, з точки зору дослідників, є катастрофічне зниження життєвого рівня більшості населення [1, с. 124]. Така ситуація приводить до виникнення низки проблем.

По-перше, з нашої точки зору, виробництво на рівні домашніх господарств менш ефективно, ніж суспільне виробництво. Та й розрахунок його ефективності не завжди є можливим. Адже, не дивлячись на те, що нині сільськими домогосподарствами виробляється більшість сільськогосподарської продукції, а за деякими видами продукції вони стали основними товаровиробниками, в нашій країні недостатньо статистичної інформації про витрати коштів та праці на виробництво продукції у цих категоріях господарств [4, с. 9]. Це звужує можливість проведення аналізу ефективності виробничої функції домогосподарств та обґрунтування більш раціональних форм господарювання на селі.

По-друге, збільшення обсягів виробництва продукції в межах домогосподарства викликає зменшення частки вільного часу у загальному бюджеті часу, а, отже, приводить до зниження якості життя сільського населення. Слід також відмітити, що спеціальні спостереження бюджетів часу в Україні за роки незалежності не проводились [3, с. 92].

Таким чином, розширення виробничої функції сільських домогосподарств породжує низку соціально-економічних проблем, вирішення яких потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Болотіна Є. Методологія інституціонального аналізу поведінки домашніх господарств / Є.Болотіна // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 2(35). – С. 123–130.
2. Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) за 2014 рік : Статистичний бюлетень. – К. : Держстат України, 2015. – 27 с.
3. Гладун О. М. Домогосподарства: функції та проблеми дослідження / О. М. Гладун // Демографія та соціальна економіка. – 2005. – № 1. – С. 88–96.
4. Лишиленко В. І. До питання визначення трудомісткості і собівартості сільськогосподарської продукції / В. І. Лишиленко // Статистика України. – 2002. – № 4. – С. 9–11.
5. Статистичний щорічник України за 2013 рік. – К. : Держстат України, 2014. – 534 с.

І. В. Макалюк,

*асистент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

КОНТРОЛЮВАННЯ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ЗНАЧЕННЯ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Управління трансакційними витратами на підприємстві має винятково важливе значення для забезпечення ефективності при взаємодії з партнерами і контактними аудиторіями, обґрунтування перспектив розвитку та зміцнення позицій в оточуючому середовищі. Чи не ключову роль в ланцюжку функцій управління відіграє контролювання, як безперервний процес оцінювання та аналізу ефективності здійснюваних витрат. Контролювання здійснює інформаційне забезпечення керівництва стосовно стану управління і продуктивності трансакційних витрат та є необхідним для оцінки обґрунтованості і правильності прийнятих управлінських рішень, а також визначення потреб у здійсненні необхідних коректив для усунення виявлених недоліків.

Процес управління трансакційними витратами спрямований на перетворення фінансових ресурсів у оптимізовані трансакційні витрати (оптимізація передбачає мінімізацію непродуктивних та підвищення ефективності продуктивних трансакційних витрат) (рис. 1).

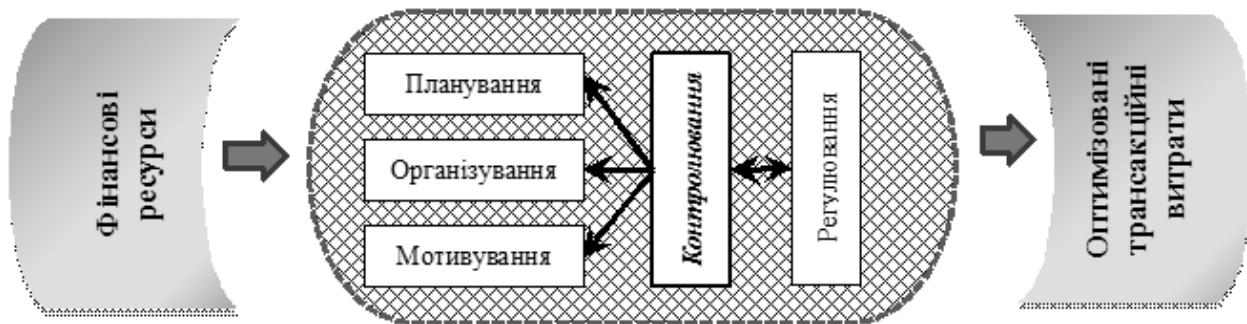

Рис. 1. Місце контролювання в процесі оптимізації трансакційних витрат
Джерело: розроблено автором

Досягнення оптимізації здійснюваних витрат, забезпечення очікуваної віддачі потребує комплексного контролю від моменту визначення джерел фінансування до моменту прийняття та виконання рішень про внесення коректив у процес управління. Тобто, значення функції контролювання полягає в тому, що її реалізація відбувається на усіх попередніх етапах (планування, організування, мотивування) та є інформаційним базисом для завершального етапу управління (регулювання). Так, попередній контроль здійснюється при розподілі завдань, обов'язків та відповідальності між працівниками підприємства, під час затвердження бюджету трансакційних витрат, в процесі ухвалення інструментів матеріального та морального стимулювання праці тощо. У процесі безпосереднього здійснення витрат, пов'язаних із трансакційними операціями, реалізується поточний контроль. Під час поточного контролю оцінюється: чи відповідають фактичні результати запланованим показникам, чи економічно виправданими є ті чи інші понесені витрати, і як вони вплинуть на прибуток та ринкову вартість підприємства? І вже після виконання завдань та проведення господарських операцій здійснюється завершальний контроль, який необхідний для співставлення отриманого ефекту та витрачених коштів під час реалізації взаємовідносин з суб'єктами інституціонального середовища з метою визначення їх доцільності та обґрунтування подальших напрямів співпраці.

Функціональний блок «Контролювання стану управління трансакційними витратами» схематично зображено на рис. 2.

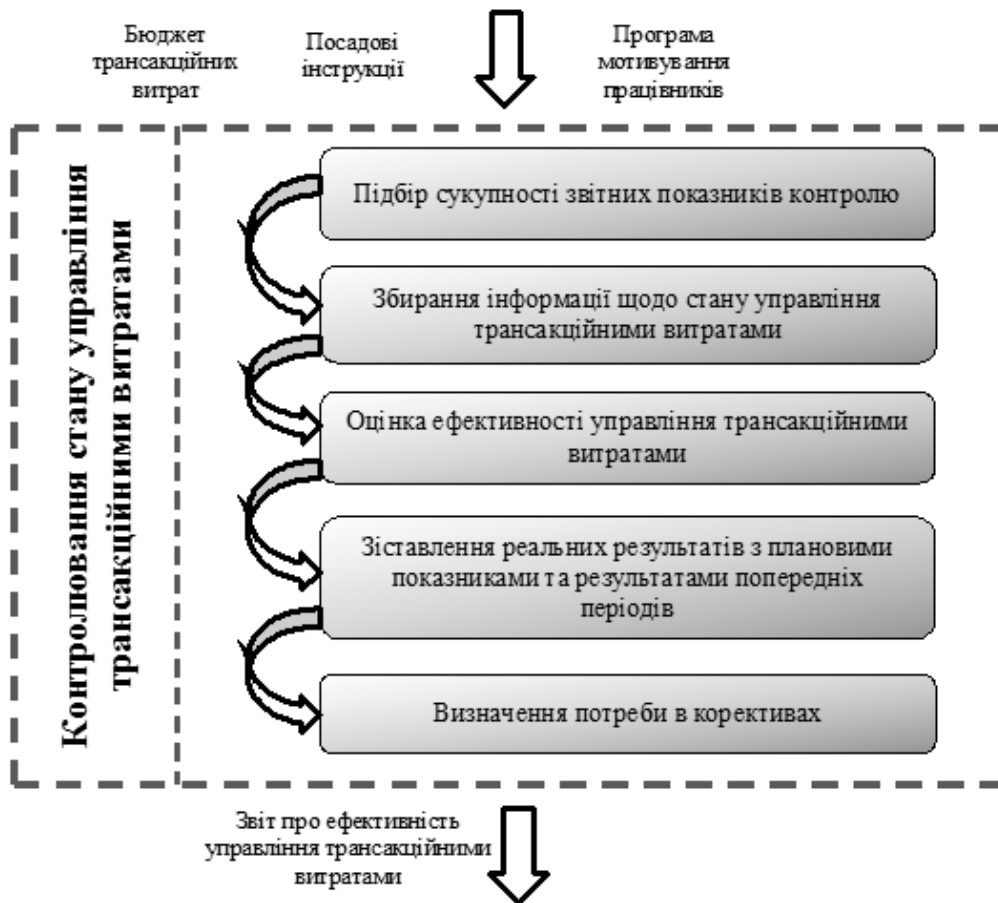

Рис. 2. Функціональний блок «Контролювання стану управління трансакційними витратами»

Джерело: [1]

Як видно з рис. 2, початком процесу контролювання стану управління трансакційними витратами є підбір сукупності звітних показників контролю. Необхідно відзначити, що ще на попередніх етапах процесу управління (під час реалізації функцій планування, організування та мотивування) відбувається визначення та обґрунтування критеріїв та показників. А під час контролювання залежно від досліджуваного об'єкта на конкретному етапі процесу перевірки відбувається їхній підбір. В якості об'єкта перевірки може виступати окремий вид трансакційних витрат, їх загальний обсяг, робота працівників структурного підрозділу підприємства, належність виконання ними поставлених завдань в напрямку досягнення цілей діяльності. Підлягають контролю також відповідальність та поведінка партнерів стосовно своєчасного виконання зобов'язань.

Після цього відбувається збирання й обробка інформації щодо стану управління трансакційними витратами, необхідної для обчислення звітних контрольних показників. Для отримання інформації використовується бухгалтерська, фінансова, статистична звітність підприємства, відомості

управлінського обліку, результати експертного опитування, прямого спостереження тощо.

На основі зібраної аналітичної інформації проводиться оцінювання ефективності управління трансакційними витратами підприємства за звітний період. Для підвищення інформативності результатів оцінки, визначення тенденцій зміни ефективності управління проводиться порівняння одержаних результатів із плановими показниками, даними попередніх років чи аналогічними показниками конкурентів. Таке зіставлення дозволяє визначити існуючі в управлінні переваги і недоліки, ідентифікувати зайві, непродуктивні витрати та втрати трансакційного походження, а також продуктивні витрати, здійснення яких є доцільним та має позитивний вплив на результативність господарювання підприємства. І, нарешті, кінцевим етапом функції контролювання є визначення потреби в корективах процесу управління трансакційними витратами на основі сформованих висновків.

Таким чином, належне контролювання стану управління трансакційними витратами на підприємстві створює передумови для запобігання виникненню непланованих втрат грошових коштів під час процесів контрактації та усунення недоліків в системі управління з метою забезпечення стійкого функціонування в умовах ринку.

Список використаних джерел

1. Макалюк І. В. Функції мотивування, контролю та регулювання в системі управління трансакційними витратами / І. В. Макалюк // Економіка розвитку. – 2014. – № 2 (70). – С. 118–123.

В. М. Макарчук,

*директор Рівненського економічного коледжу
Національної академії статистики, обліку та аудиту;*

О. М. Боровик,

*викладач Рівненського економічного коледжу
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

ЗНАЧЕННЯ ФОРМ, ВИДІВ ТА МЕТОДІВ КОНТРОЛЮ У ВИЗНАЧЕННІ ОБ'ЄКТІВ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ РИБОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Зміни, що відбуваються в економіці, а отже і в системі господарського управління в Україні, зумовлюють потребу в дослідженні питань організації та методики контролю витрат. В сучасних умовах відбувається переорієнтація контролю із засобу державного управління у дієвий ринковий засіб впливу на господарські процеси підприємства.

Оскільки існуюча в Україні на сьогодні система контролю не повною мірою відповідає сучасним потребам системи управління, виникає

необхідність у проведенні дослідження сутності, форм, видів та об'єктів контролю. У розгляд цих понять великий внесок зробили такі вчені, як І. Белобжецький, М. Білуха, Ф. Бутинець, М. Кужельний, Л. Нападовська, В. Сопко, Б. Усач, В. Шевчук та ін.

Однак на нашу думку у всіх наведених визначеннях контролю недостатньо зосереджується увага на результатах та ефективності контролю. Тому ми погоджуємось із думкою І. Белобжецького та інших учених про те, що контроль є системою спостереження і перевірки процесу функціонування і фактичного стану об'єкта, що підлягає управлінню, з метою оцінки обґрунтованості й ефективності прийнятих управлінських рішень і результатів їх виконання, виявлення відхилень від заданих параметрів, усунення несприятливих ситуацій і сигналізації про них [1].

Проф. М. Т. Білуха поділяє економічний контроль в Україні за його організаційними формами на державний, муніципальний, незалежний і власника [2]. Аналогічний підхід щодо поділу економічного контролю за його організаційними формами спостерігається у працях проф. Усача Б. Ф. [3].

Спостерігаються також різні погляди зазначених учених щодо виділення форм контролю власника. Так, М. Білуха контроль власника за організаційними формам поділяє на внутрішньосистемний і внутрішньогосподарський, а Б. Усач цей вид контролю поділяє на відомчий і внутрішньогосподарський. На наш погляд, більш правильним є поділ контролю власника на відомчий і внутрішньогосподарський. Вживання терміну внутрішньосистемний більш властиве часам командно-адміністративної системи господарювання, а не умовам ринкових відносин.

Питанням «видів» та «форм» контролю постійно приділялась значна увага науковців, за дослідженнями яких форми контролю поділяють за методами його здійснення. Серед науковців відсутня єдність думок не тільки щодо форм, але і відносно видів контролю, зокрема виділяють такі види фінансово-господарського контролю, як державний, позавідомчий, відомчий, громадський, незалежний.

Кожен з цих видів контролю виконує притаманні лише йому функції та сприяє ефективному управлінню підприємством. Зокрема, М. Білуха виділяє такі види контролю:

- 1) за періодичністю – попередній, оперативний (поточний), заключний (ретроспективний);
- 2) за інформаційним забезпеченням – документальний, фактичний;
- 3) за формами здійснення – превентивний, поточний, тематичний, ревізія.

У ряді робіт (Ф. Бутинець [4], інші українські науковці [5; 6; 7]) пропонують при класифікації контролю розмежовувати поняття «форми» і «види» контролю, оскільки певний вид контролю може бути організований у різних формах та різними методами. Під формою контролю при цьому розуміється зовнішнє вираження конкретних дій, що використовується суб'єктами контролю. Тому правильне визначення сутності видів, форм і

методів контролю дозволяє науково обгрунтовано провести класифікацію його ознак щодо визначення об'єктів контролю.

Для рибогосподарських підприємств в умовах дотаційності сільськогосподарської галузі характерний як зовнішній контроль з боку державних органів влади, так і внутрішній контроль. Обов'язковою умовою ефективності використання організованої моделі обліку та контролю витрат є забезпечення належної системи внутрішнього контролю на рибогосподарських підприємствах, у зв'язку з чим необхідне правильне визначення його об'єктів. Це має безпосереднє відношення до вирішення практичних завдань контролю діяльності підприємства, бо лише дієвий, своєчасний та повний контроль витрат забезпечить отримання запланованого прибутку та нормальне функціонування підприємства.

Об'єктами контролю в процесі здійснення окремих управлінських циклів є:

- якість здійснюваних функцій управління;
- виконання управлінських рішень;
- досягнуті результати в ході виконання управлінських рішень;
- виконання посадових обов'язків працівників окремих відділів, центрів та окремих виконавців.

У процесі контролю витрат підприємства не можна нехтувати впливом зовнішнього середовища, що потребуватиме внесення додаткових змін у стратегію та планування витрат підприємства.

У зв'язку з цим контроль витрат на етапі розробки та реалізації стратегічних планів підприємства включатиме:

- 1) контроль процесу виробництва, що відбувається на підприємстві;
- 2) контроль процесів, що відбуваються при взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем;
- 3) контроль діяльності окремих виконавців, відповідальних за здійснення процесу виробництва.

Тому ми вважаємо за доцільне виділити такі об'єкти контролю витрат з урахуванням форм, видів та методів для підприємств рибництва:

- процес виробництва, що відбувається у самому підприємстві;
- процеси, що відбуваються при взаємодії з іншими підприємствами;
- діяльність окремих виконавців, відповідальних за якість здійснюваних процесів.

Отже, приведені об'єкти відображатимуть специфічні особливості контролю, як функції управління і матимуть надзвичайно важливе значення в загальному процесі управління. Чітко налагоджена система внутрішнього контролю дасть можливість своєчасно виявити проблеми, які виникають на господарстві під дією залежних і незалежних від підприємств чинників, та отримати інформацію для прийняття відповідних рішень, коригування тактичних планів підприємства. Для посилення дієвості внутрішнього контролю при визначенні об'єктів доцільно чітко встановити центри

відповідальності, які відповідали б за понесені витрати з одного боку, та результати діяльності яких вони досягли в процесі виробництва – з другого, що в цілому приведе до досягнення позитивного результату.

Список використаних джерел

1. Белобжецкий И. А. Финансовый контроль и новый хозяйственный механизм / Белобжецкий И. А. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 256 с.
2. Білуха М. Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту / Білуха М. Т. – К. : Вища школа, 1994. – 364 с.
3. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : [підруч.] / Усач Б. Ф. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2001. – 253 с.
4. Контроль і ревізія / Бутинець Ф. Ф., Бардаш С. В., Малюга Н. М., Петренко Н. І. – Житомир : ПП «Рута», 2000. – 512 с.
5. Сопко В. В. Организация контроля и учета в объединениях / Сопко В. В., Кужельный Н. В., Шпырько Е. М. – К. : Техника, 1984. – 199 с.
6. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою Проблеми теорії, організації, методології : [моногр.] / Шевчук В. О. – К. : КДТУ, 1998. – 371 с.
7. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці : [моногр.] / Нападовська Л. В. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. – 224 с.

Д. В. Малащук,
*кандидат економічних наук, доцент
кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Формування системи світових фінансових ринків на сучасному етапі відбувається під впливом процесів глобалізації світової економіки. Рівень глобалізації світових фінансових ринків значно вищий, ніж ступінь глобалізації товарних, сировинних та інших сегментів світової економіки, що зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. До об'єктивних причин слід віднести сутнісні характеристики фінансових відносин, які безпосереднім чином зумовлені специфічними властивостями грошей, а саме, абсолютна ліквідність, загальна еквівалентність і висока швидкість трансграничних переміщень через систему електронних торгів і платежів.

Серед суб'єктивних причин, що зумовлюють значний ступінь глобалізації світових фінансів, зазначимо доступність інвесторів до різних видів спекулятивних фінансових операцій, високу прибутковість і оборотність капіталу, а також широкий асортимент базових і похідних

фінансових інструментів, які обертаються в системі світових фінансових ринків. Одним із таких активів, що мають абсолютну ліквідність і доступність, є національні валюти держав, операції з якими здійснюються на різних сегментах міжнародного валютного ринку [1].

Про масштаб валютної глобалізації свідчить зростаючий середньодобовий об'єм операцій на міжнародному валютному ринку: з 1,4 трлн дол. США в 2001 р. до 5,3 трлн дол. США в 2014 р., що перевищує об'єм світової торгівлі товарами і послугами (за даними Electronic Broking Services).

При визначенні масштабу валютної глобалізації слід враховувати також об'єм номінованих у різних валютах операцій в інших сегментах світового фінансового ринку. Так, об'єм ринку позабіржових похідних фінансових інструментів досяг в середині 2007 р. 516 трлн дол. США, а з урахуванням біржових контрактів – 750–800 трлн дол. США, що в 1,3–1,5 раза перевищило світовий ВВП на початок світової фінансово-економічної кризи [2]. За даними МВФ, об'єм світових валютних резервів зріс з 7 трлн дол. США на початку 2008 р. до 9,3 трлн на початку 2014 року.

Сьогодні досить цікавими є питання, присвячені валютній регіоналізації як тенденції розвитку міжнародних валютних відносин у взаємозв'язку з такими процесами, як валютна глобалізація та валютний поліцентризм. Валютна глобалізація є вищим ступенем інтернаціоналізації валютних відносин. Стимулювання валютної глобалізації вшир обумовлюється зростанням обсягу світової торгівлі послугами, товарами, міжнародного руху капіталу, в тому числі фіктивного. Вглиб розвиток здійснюється під впливом таких факторів як:

- розвиток нового виду міжнародного поділу праці (міжнародний поділ виробничого процесу) змінює вигляд світової економіки;
- глобалізація ринку товарів, послуг, трудових ресурсів, капіталів, збільшення глибини і ємності світового фінансового ринку;
- впровадження нових технологій і стандартів міжкраїнового перерозподілу світових фінансових потоків з використанням електронного банкінгу, Інтернету [3, с. 36].

Така тенденція, пов'язана з інституціональним аспектом валютної глобалізації, полягає в прагненні країн адаптувати існуючі інститути міждержавного валютно-фінансового регулювання до нових умов світової економіки. Це проявляється в майбутньому реформуванні МВФ і інших світових фінансових інститутів.

Таким чином, розвиток валютної глобалізації вшир і углиб обумовлюється підвищенням міри інтернаціоналізації економічних і фінансових відносин у світовій економіці.

Список використаних джерел

1. Ершов М. В. Мировой финансовый кризис. Что дальше? / Ершов М. В. – М. : Экономика, 2011. – 312 с.

2. Красавина Л. Н. Тенденции развития международных валютных отношений в условиях глобализации мировой экономики / Л. Н. Красавина // Деньги и кредит. 2011. – № 11. – С. 15–22.
3. Трутнева Е. В. Валютный регионализм как тенденция развития международных валютных отношений / Е. В. Трутнева // Современные научные исследования и инновации. – 2014. – № 6. – С. 36–39.

Н. М. Малюга,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;*

К. П. Боримська,

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри обліку і аудиту,
Житомирський державний технологічний університет*

АУДИТ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Корпоративні злочини є реальною і досить істотною загрозою для бізнесу. Шахрайство і зловживання, об'єктами яких можуть виступати інтелектуальна власність і матеріальні цінності, злочини у комп'ютерній сфері та корупція, – це серйозні проблеми, що призводять до багатомільярдних збитків і охопили навіть відомі компанії світу, зокрема Worldcom (2002 р.), Parmalat (2005 р.), Enron (2006 р.), Société Générale (2008 р.), Madoff Investment Securities (2009 р.), Stanford Financial Group (2009 р.).

Своєчасне вжиття необхідних заходів, спрямованих на профілактику злочинів або швидке реагування на протиправні дії – головним чином, шляхом проведення фінансових розслідувань, – є критично важливим елементом управління економічною безпекою. Виникає необхідність проведення розслідувань економічних злочинів з використанням економічних, технічних та інших спеціальних знань з дотриманням міждисциплінарної системності та глибини інформаційного масиву даних.

У світовій практиці до проведення аналізу господарської діяльності з метою виявлення порушень залучають зовнішніх професійних суб'єктів. В американській кваліфікації Certified Public Accountant (основна кваліфікація для бухгалтера) відкрита спеціальна додаткова кваліфікація Certified in Financial Forensics (сертифікований в області судових фінансів). Значною компонентою цієї кваліфікації є прикладні знання у сфері права,

спрямовані на те, щоб професійний бухгалтер орієнтувався в тонкощах процесуального та матеріального права, надаючи послуги з проведення бухгалтерської експертизи у контексті розгляду судових спорів. Таким чином, бухгалтер є активним учасником ринку послуг з розслідування фінансових зловживань та протидії шахрайству (ринку форензик, Forensic Accounting).

В Україні такий ринок тільки починає розвиватися. Партнер відділу форензик аудиторської компанії Deloitte CIS Л. Гречаник вважає, що форензик-фахівці та юристи вигідно доповнюють один одного: «Практика форензик знаходиться на стику аудиту та юриспруденції, але все-таки більше тяжіє до економіки й бухгалтерського обліку, ніж до юридичних послуг. Форензик-фахівці представляють факти, а юристи на підставі цих фактів роблять висновки» [1]. Розвиток таких послуг на пострадянському просторі стосується лише приватних питань бізнесу, державний механізм так званих фінансових розслідувань, а також інститут бухгалтерської експертизи давно й успішно функціонує.

Природно, для розслідування зазначеної сукупності злочинів необхідні спеціальні економічні знання, що дозволяють зібрати необхідну доказову базу для підтвердження або спростування підозр. В Україні це реалізується у формі судово-економічної експертизи, експертних досліджень або в процесі оперативно-розшукової діяльності. Проте слід зважати на деякі особливості. І головна особливість так званого фінансового розслідування, що здійснюється в інших країнах, полягає в тому, що воно проводиться у випадках, коли передбачається настання загроз. Основні завдання фінансового розслідування – проведення аналітичних та практичних заходів з цілями: дослідження й отримання достатньої інформації про загрози; визначення, чи фактично діють негативні чинники; обчислення розміру збитку у випадку тих чи інших фактів; виявлення причин загроз та ризиків. Причому фінансове розслідування вважається одним із найбільш дієвих способів мінімізації й уникнення ризиків неправомірних або навмисних неправомірних дій. У нашій країні подібні розслідування не мають превентивний характер і проводяться виключно за фактом виявлення порушення.

Розробка адекватних методик фінансових розслідувань є важливою та складною справою. Для успішного вирішення поставлених завдань необхідні не тільки адаптація зарубіжного досвіду до вітчизняних умов господарювання та контролю, але й **побудова ефективного процесу управління людськими ресурсами**, що залучені як до процесу безпосереднього виконання своїх функціональних обов'язків, так і до управління економічною безпекою підприємства в цілому.

Одним із ефективних шляхів такого управління є проведення соціального аудиту на підприємстві, що дозволяє виявити розбалансованість факторів мотиваційного поля за рівнем їх стану і розвитку, а також визначити критерії соціальних ризиків і на основі їх

аналізу надати керівництву підприємства варіанти поліпшення ситуації. Таким чином, соціальний аудит сприяє зниженню виробничих витрат і збільшенню економічного ефекту роботи підприємства: поліпшує фінансові показники; скорочує витрати; покращує ділову репутацію підприємства; підвищує лояльність споживачів; знижує плинність кадрів; підвищує мотивацію персоналу; скорочує тиск з боку перевіряючих органів; полегшує доступ до кредитів та інвестицій.

Соціальний аудит включає в себе зовнішній аудит (як оцінюють підприємство зовнішні стейкхолдери) і внутрішній, що включає в себе традиційний фінансовий аудит. Деякі підприємства випускають соціальні звіти, які містять порівняльні показники за роки проведення соціального аудиту.

Зосередимо увагу на аудиті системи управління працівниками, які виконують функції з реалізації управління економічною безпекою підприємства. Загальна схема соціального аудиту системи управління такими людськими ресурсами представлена дослідженням одинадцяти різних факторів, що впливають на ефективність управління трудовими ресурсами (рис. 1).

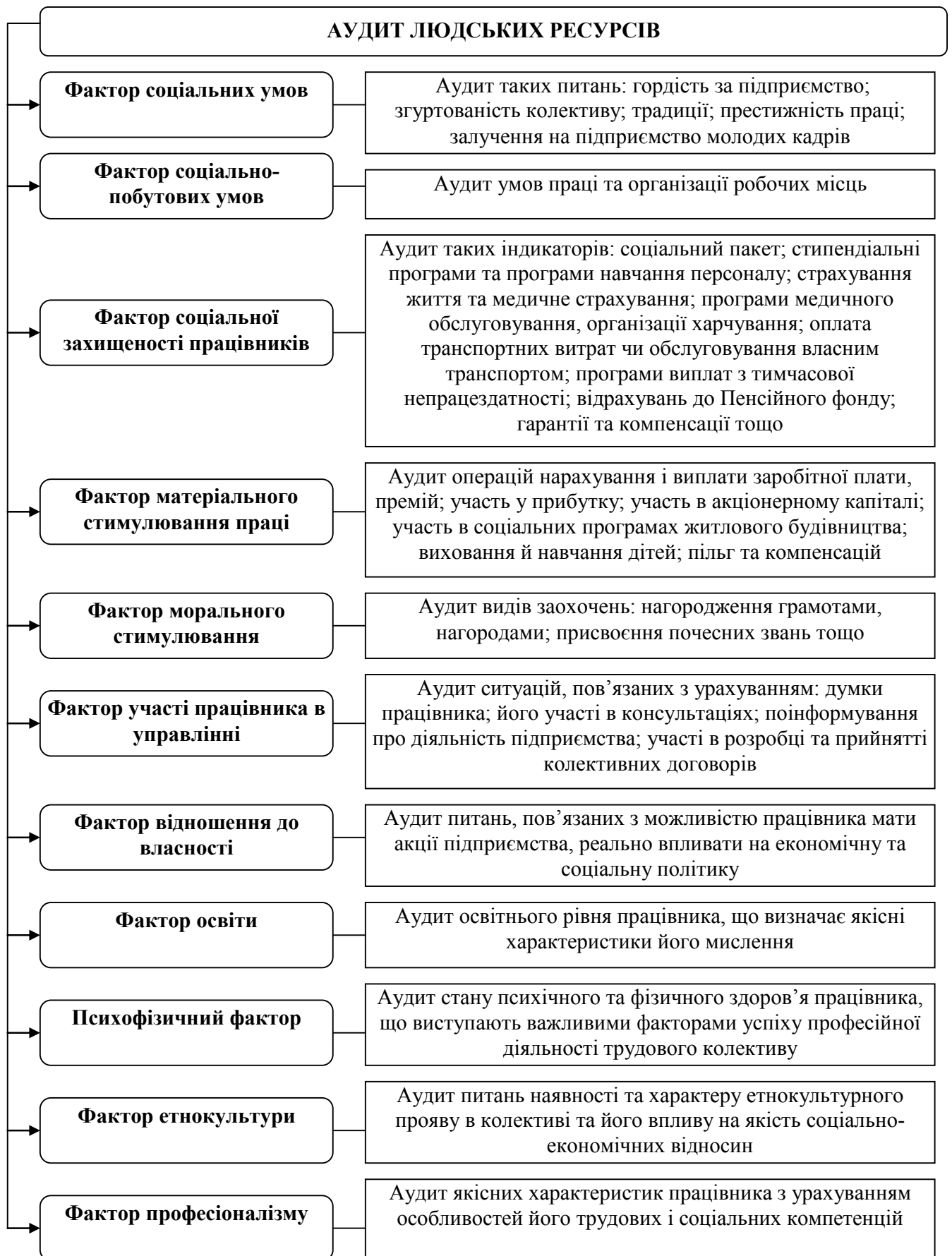

Рис. 1. Фактори, які слід аналізувати при проведенні соціального аудиту

Представлені вище фактори мають різну значущість для людини. Одні фактори справляють більший вплив, інші – менший. Їх значущість залежить від загальних соціоекономічних, соціокультурних та інших параметрів. Незнання, нерозуміння або неповне розуміння, ігнорування керівництвом підприємства значущості цих факторів негативно позначаються на загальному рівні мотиваційного поля, що впливає на ефективність роботи підприємства.

Урахування цих факторів сприяє своєчасному визначенню критеріїв соціальних ризиків та наданню адекватної інформації управлінню для прийняття ефективних рішень з метою досягнення загального соціально-економічного ефекту від інтегрованого управління економічною безпекою підприємства.

Крім того, процеси інтеграції світової спільноти, зокрема в галузі економіки, призводять до змін у вимогах, що висуваються до кваліфікаційної характеристики працівників, задіяних до системи управління економічною безпекою підприємства, а це становить ще один блок актуальних питань. При побудові системи управління економічною безпекою підприємства на фахівців з безпекознавства покладаються функції з формування масиву обліково-аналітичного матеріалу та контрольних процедур, який здатний забезпечити функціонування системи економічної безпеки підприємства на перспективу. За таких умов доречним є перегляд освітньо-професійних програм підготовки працівників, задіяних до системи управління економічною безпекою підприємства, за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями на предмет посилення вимог до змісту їх професійної підготовки. У розвиток цього рекомендуємо розширити змістовне наповнення тем, пропонованих до вивчення в ході викладання дисциплін професійної та практичної підготовки бакалавра, спеціаліста й магістра напряму підготовки «Облік і аудит», що сприяє дотриманню когнітивних аспектів розвитку теорії безпеки та бухгалтерського обліку на міжпредметній основі.

Список використаних джерел

1. Иванов Д. Расследование для бизнеса [Электронный ресурс] / Д. Иванов // Коммерсантъ. – Режим доступа : <http://www.kommersant.ru/doc/2020000>

М. Б. Махсма,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом
та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

АГРАРНА РОЗПИСКА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СПРИЯННЯ СІЛЬСЬКІЙ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Загострення проблеми сільського безробіття, що все виразніше проявляється на сучасному етапі розвитку сільського господарства України, вимагає пошуку напрямів її вирішення у сфері удосконалення фінансово-

кредитної політики розвитку агропромислового сектору. Пошук нових інструментів фінансового забезпечення агровиробників, особливо розширення доступу до кредитних ресурсів малих та середніх підприємств як джерела нових робочих місць, набуває сьогодні особливого значення, оскільки саме вони здатні зайняти значну частину сільського населення. Як відомо, одним з пріоритетних напрямів реформування вітчизняного аграрного сектору, окрім дерегулювання, розвитку ринку аграрного страхування та земельної реформи, є сприяння залученню фінансових ресурсів для сільськогосподарського виробництва. Актуальність останнього зумовлена гострою нестачею кредитних ресурсів, їх дорожнечею та обмеженістю доступу до них аграріїв, особливо суб'єктів малого та середнього агробізнесу. Як показало опитування фермерів та сільськогосподарських організацій, які здійснюють господарювання на площі від 100 до 2000 тис. га, проведене компанією ІРС навесні 2015 р. у Харківській, Полтавській, Вінницькій та Черкаській областях, переважна більшість з них постійно стикаються з фінансовими труднощами. Так, за результатами дослідження майже половина (49%) опитаних відчувають нестачу в оборотному капіталі, Крім того, ще 35 % фермерів називають обмежений доступ до кредитних ресурсів однією з істотних перешкод їх агробізнесу (рис. 1). З огляду на те, що цьому сегменту аграрного ринку належить 22% загальної кількості аграрних підприємств, які здійснюють свою діяльність, та 34% орних земель, актуальність пошуку альтернативних джерел фінансування не викликає сумнівів.

Слід відмітити, що потреби у фінансуванні за деякими оцінками складають для підприємств з площею від 100 до 500 га 1,2 млн грн, площею 500–999 га – 1,3 млн грн, а для підприємств з площею 1000–2000 га досягають 4,1 млн грн.

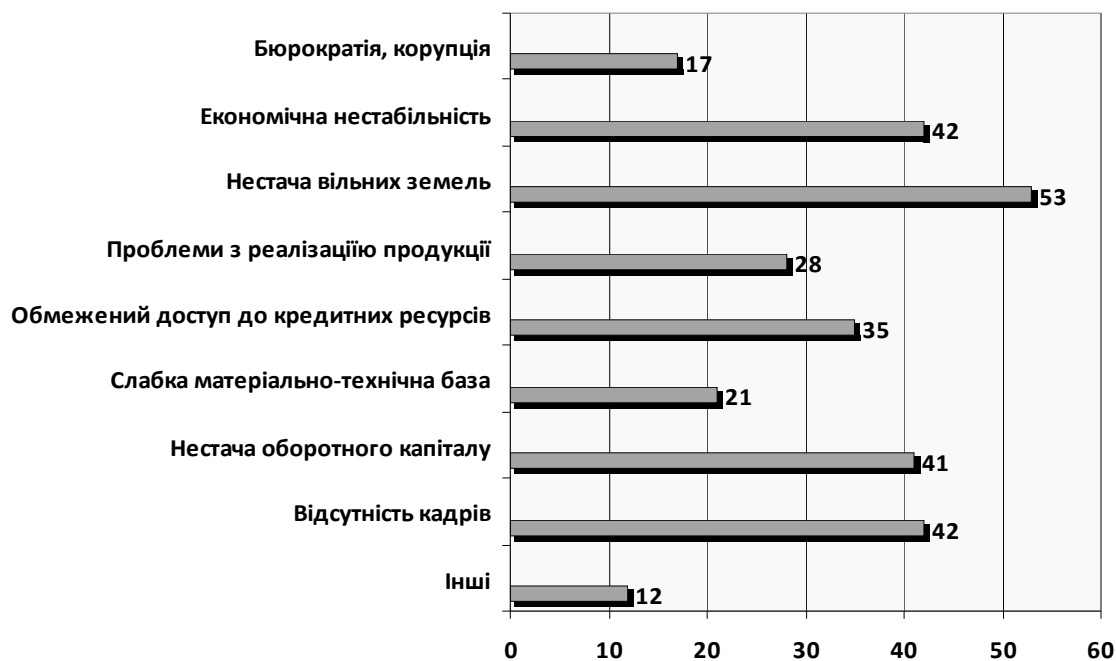

Рис. 1. Фактори, що перешкоджають розвитку малого агробізнесу, %
Джерело: Дослідження виконане ІРС у пілотних областях України у 2015 р.

Водночас переважна більшість опитаних – понад 80% – відмітили, що вони стикалися з труднощами при отриманні кредиту. Серед найбільших труднощів фермери назвали надто високі кредитні ставки (28%), жорсткі вимоги до застави (21%) та великий пакет документів, який необхідно надати для отримання кредиту (14%) (рис. 2, за даними [1]). Ускладнюється усе ще й досить тривалим терміном розгляду кредитної справи. Щодо кредитної ставки, то вона дійсно надто висока і, більше того, постійно зростає. Якщо у 2014 р. середня ставка за кредитом становила 23% річних, то у 2015 р. вона вже зросла до 30%. Крім того, банківські установи неохоче вдаються до кредитування малого агробізнесу.

Рис. 2. Труднощі, з якими стикаються малі агровиробники при зверненні за кредитами

У цих умовах постає необхідність пошуку нових, більш гнучких інструментів фінансування суб'єктів аграрного бізнесу. Одним із таких фінансових інструментів стає аграрна розписка. Під останньою розуміють документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставки сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти. Заставою за аграрною розпискою виступає майбутній врожай. Що важливо, земля не може бути заставою за цим фінансовим інструментом. Основними кредиторами при цьому виступають: постачальники сільськогосподарської техніки, постачальники палива, мастильних матеріалів, мінеральних добрив та засобів захисту рослин, виконавці робіт. Крім того, це можуть бути банки та фінансові установи, зернотрейдери та інші учасники аграрного ринку.

Така форма залучення фінансових ресурсів дає ряд переваг як для фермерських господарств, так і для кредиторів. Для фермерських господарств це, перш за все можливість розширення доступу до фінансових та матеріально-технічних ресурсів, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та відповідного збільшення попиту на сільських працівників. Для кредиторів, переважна більшість з яких це виробники та постачальники матеріально-технічних засобів для сільського господарства, можливість збути свою продукції та послуги в умовах кризи

неплатежів. Іншими перевагами аграрної розписки у порівнянні з іншими подібними інструментами такими як: вексель та форвардний контракт, є такі: можливість виплати частинами; можливість отримання товару в якості виплати; можливість управління валютними ризиками; зосередженість зобов'язання, забезпечення та їх реєстрації в одному документі. Крім того, безумовною перевагою даного фінансового інструменту є наявність централізованого державного реєстру та наявність кредитної історії, що значною мірою убезпечує обидві сторони від ризиків шахрайств, та інших зловживань, чого не можна сказати ні про вексель ні про форвардний контракт.

Слід зауважити, що аграрна розписка є відносно новим для української практики господарювання інструментом фінансування фермерських господарств. Поки що цей інструмент запроваджується за сприяння Міністерства аграрної політики та інших зацікавлених сторін у декількох пілотних областях (Харківській, Полтавській, Вінницькій та Черкаській), але планується його поширення на всі області України.

Втілення у господарську практику фінансування малих та середніх товаровиробників інструменту аграрної розписки створить позитивні передумови для підвищення рівня зайнятості сільського населення у сільськогосподарському виробництві, а також у сфері її первинної переробки, зберігання, транспортування, продажу тощо. Тому на даному етапі реалізації цього проекту важливо достатньо уваги приділити інформаційно-консультативному його забезпеченню. Потрібно більш активно поширювати інформацію щодо можливостей застосування аграрної розписки як серед сільськогосподарських товаровиробників, так і серед їх потенційних кредиторів – постачальників матеріально-технічних засобів для аграрного виробництва. Не менш важливим, є створення умов для консультування фермерів щодо порядку, процедури застосування цього інструменту, його переваг та недоліків. Крім того, актуальним залишається розширення кола потенційних кредиторів аграрного бізнесу, адже чим більша кількість їх буде, ти доступнішими стануть фінансові ресурси для малих і середніх виробників аграрної продукції. Загалом потрібен чіткий механізм використання аграрної розписки аграріями, з відпрацьованими процедурами його використання.

Список використаних джерел

1. Проценко О. Реформи в аграрній галузі України : [презентація] / О. Проценко. Виступ на конференції «Агролідерство». – К. : Київська школа економіки. – 26 червня 2015 р. – 17 с.

М. О. Мельничук,
здобувач,

Харківський державний університет харчування та торгівлі

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПРЕДМЕТІВ ПРОКАТУ

За нестабільних умов розвитку вітчизняної економіки підприємства торгівлі визначають напрями свого функціонування відповідно до рівня фінансової забезпеченості, тому обирають види діяльності, які передбачають мінімальних капіталовкладень і витрат. До таких належить прокат предметів, які надаються у тимчасове користування фізичним і юридичним особам. У бухгалтерському обліку підприємства виникає об'єкт «предмети прокату», методичні аспекти правового й облікового забезпечення яких є дискусійними в обліковій науці.

У чинній нормативно-правовій базі наразі відсутнє чітке визначення облікової категорії «предмети прокату». П. Куцик зазначає, що, відповідно до норм вітчизняного законодавства, такі категорії, як лізинг, оренда і прокат, що за суттю мають однакову економічну природу, розмежовані між собою, оскільки мають певні відмінності з позиції правового регулювання [5]. Проте, незважаючи на особливості, всі вони є елементами одного типу договірних відносин – відносин з передання майна на платній основі у тимчасове користування, а тому повинні мати єдине правове підґрунтя. Функції останнього виконують загальні положення про найм (оренду), які мають уніфікований характер і можуть субсидіарно застосовуватися до регулювання всіх видів договірних відносин найму [3]. Параграфи 2–6 глави 58 Цивільного кодексу України (ЦКУ) містять спеціальні норми, які регулюють окремі договори найму (прокат, найм (оренда) земельної ділянки, найм будівлі або іншої капітальної споруди, найм оренда транспортного засобу, лізинг). Інші розглядають поняття «оренда», «лізинг», «прокат» такими, що позначають однотипні за своєю юридичною природою договори, кожен з яких має певні особливості, зумовлені предметом договору [6, с. 56]. У ст. 283 Господарського кодексу України (ГКУ) визначено поняття «договір оренди», відповідно до якого за договором оренди одна сторона (орендодавець) передає другій стороні (орендареві) за плату на певний строк у користування майно для здійснення господарської діяльності. Зіставляючи визначення договору найму, подане у ст. 759 ЦКУ, та договору оренди за ст. 283 ГКУ, І. Калаур доходить висновку, що обидва вони опосередковують відносини з передання майна у користування, проте цариною договору оренди є господарська діяльність, при здійсненні якої майно використовується на підставі вказаного договору [3]. Отже, кваліфікація предметів прокату як інші необоротні матеріальні активи за П(С)БО 7 «Основні засоби» цілком відповідає їх правовій природі як виду майна. Для відображення в бухгалтерському обліку предметів прокатного фонду Інструкцією про

застосування Плану рахунків передбачений субрахунок 116 «Предмети прокату». Податковим кодексом, відповідно до класифікації груп основних засобів та інших необоротних активів, передбачено включення предметів прокату до окремої групи і встановлено мінімально допустимий термін корисного використання п'ять років.

Ураховуючи розглянуті правові норми, варто зазначити, що передача предметів у прокат не передбачає передачу права власності на них, тобто зміну власника. Предмети прокату надаються споживачам у користування на чітко визначений термін, що визначає їх поворотний характер. Відповідно, прокатне майно значиться на балансі підприємства, що надає послуги прокату.

Для систематизації предметів прокату в системі організації обліку Н. Куценко запропоновано узагальнення предметів прокату за однорідністю їх складу в розрізі таких груп: транспортні засоби; спортивний інвентар і туристичне спорядження; одяг і білизна; побутова техніка та радіоелектронна апаратура; електронно-обчислювальна техніка; музичні інструменти; вимірювальні прилади; інструменти для будівельних і ремонтних робіт; вироби медичного призначення; обладнання для культурно-масових подій та дозвілля; посуд і столове приладдя; відеозаписи та диски; предмети дитячого асортименту; книги; предмети розкоші та декору; інші предмети [4]. Автор під економічною категорією «предмети прокату» розуміє матеріальні цінності, придбані або виготовлені з метою передачі в тимчасове володіння та користування фізичним і юридичним особам з метою отримання доходу, які багаторазово беруть участь в процесі надання послуг. Порівняно з іншими дослідниками (Р. Грачовою [1], В. Дибою [2] тощо) це тлумачення, на нашу думку, найбільш повно характеризує досліджувані предмети, у ньому чітко визначено природу необоротного активу та забезпечення економічної вигоди від їх використання. Водночас варто зауважити, що це визначення варто уточнити так: предмети прокату – необоротні активи (за виключенням нерухомого майна та нематеріальних активів), утримувані підприємством з метою отримання економічної вигоди від багаторазової передачі їх у тимчасове володіння та користування особам на підставі укладених договорів. На наш погляд, така дефініція більш повно враховує облікову та правову природу цих об'єктів обліку.

Список використаних джерел

1. Грачова Р. Бухгалтерський облік предметів прокату [Електронний ресурс] / Р. Грачова. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua/debet/ukr/2001/42/42pr10.html>
2. Диба В. М. Облік та аналіз необоротних активів : [моногр.] / В. М. Диба. – К. : КНЕУ, 2008. – 288 с.

3. Калаур І. Р. Поняття договору найму у стародавньому Римі та актах кодифікації цивільного законодавства на українських землях / І. Р. Калаур // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 20 (3). – С. 1–7.
4. Куценко Н. В. Економічна суть та класифікація предметів прокату як об'єкту обліку та контролю / Н. В. Куценко // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2012 – № 3 (61). – С. 104–106.
5. Куцик П. О. Зарубіжний досвід обліку та внутрішньогосподарського контролю предметів прокату / П. О. Куцик, Н. В. Куценко // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси : зб. наук. праць ; Луцький національний технічний університет. – 2012. – Вип. 9 (33), Ч. 2. – С. 207–216.
6. Цивільне право України. Академічний курс : [підруч.] : у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2003. – Т. 2. Особлива частина. – 2003. – 408 с.

Н. Ю. Мельничук,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ОБЛІКУ

Бюджетний облік як складова єдиного економічного обліку є науково-обґрунтованою системою спостереження, відображення, узагальнення та контролю за кількісними та якісними показниками виконання бюджету [4]. Інші науковці вважають, що бюджетний облік – це науково обґрунтована система спостереження, відображення, узагальнення та контролю за змінами, що мають місце в бюджетному процесі [3]. Завдяки бюджетному обліку забезпечується інформаційна база для аналізу надходжень та видатків бюджету.

На думку Коваленко Л. О., Зеленського С. М., Забаштанського М. М. під бухгалтерським обліком виконання бюджету (бюджетний облік) варто розуміти – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про рух і стан ресурсів бюджету та виконання кошторисів бюджетних установ зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [5, с. 256].

Інші дослідники, зазначають, що бюджетний облік – це інформаційна система керування, яка постійно пристосовується до потреб бюджетного процесу, що зростають [1].

Таким чином, бюджетний облік є науково обґрунтованою системою нагляду, відображення, групування й узагальнення та контролю за кількісними та якісними показниками виконання бюджету. Облік надає інформацію, яка допомагає прийняти рішення. Більшість важливих рішень, незалежно від суті, базуються на фінансових розрахунках. Облік забезпечує

для цих розрахунків потрібну базисну інформацію та дає аналітичну орієнтацію щодо можливих чинників та наслідків можливих альтернатив.

Бухгалтерський облік в органах Державного казначейства – це складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та обміну інформацією про операції в органах Державного казначейства та передачі її зовнішнім користувачам для прийняття управлінських рішень. На основі даних бухгалтерського обліку складається фінансова звітність про виконання бюджетів [2].

Слід мати на увазі, що система бухгалтерського обліку у бюджетній сфері має ряд особливостей. Якщо фінансові операції суб'єктів господарювання спрямовані на отримання прибутку, то у фінансових операціях, здійснюваних державою, домінує ідея надання державних послуг. З цих позицій:

- сума доходів важлива лише тією мірою, якою вона є джерелом покриття видатків;
- видатки здійснюються в загальнодержавних інтересах і, в основному, не оцінюються з точки зору фінансової рентабельності.

Бюджетні операції здійснюються у межах бюджетних призначень, встановлених законодавством України, тому їх виконання віддзеркалюється у бухгалтерському обліку відповідно до щорічного Закону про Державний бюджет України.

Значення бюджетного обліку полягає у тому, що він [5, с. 258–259]:

– є інструментом, який дає змогу здійснювати керівництво процесом виконання бюджету, сприяє дотриманню фінансової дисципліни і цільового використання бюджетних коштів;

– відіграє важливу роль у бюджетному плануванні. Дані про виконання бюджету за поточний рік і попередні періоди є базою для складання проекту бюджету на плановий рік. Від їх достовірності значною мірою залежить якість бюджету;

– має особливе значення у розвитку фінансової науки. Результати будь-якого наукового дослідження мають практичну цінність лише тоді, коли вони базуються на реальних фактах економічної дійсності. Всебічна і точна наукова оцінка того чи того явища може бути дана тільки на підставі повної та достовірної інформації.

Якість фінансової інформації щодо виконання бюджетів залежить від основних принципів здійснення обліку виконання бюджету, яких необхідно дотримуватися при його здійсненні. Проте на сьогодні, принципам організації бюджетного обліку приділяється мало уваги. В основному багато дослідників досліджують принципи бухгалтерського обліку та формування звітності в органах Казначейства: законності, достовірності, повноти бухгалтерського обліку, дати операції, прийнятності вхідного балансу, превалювання сутності над формою, суттєвості, доречності, відкритості, сталості, правильності,

обережності, незалежності, співставленості, своєчасності, безперервності, консолідації.

Враховуючи зазначене ми пропонуємо, до головних принципів організації бюджетного обліку відносити: законності, достовірності, безперервності, послідовності, нарахування та відповідності доходів та витрат, повного висвітлення, суттєвості, автономності, своєчасності (рис. 1). Такий підхід дає можливість дослідити бюджетний облік в усіх його проявах, та виявити причини його неефективності на тому чи іншому етапі руху фінансових ресурсів в бюджетній сфері.

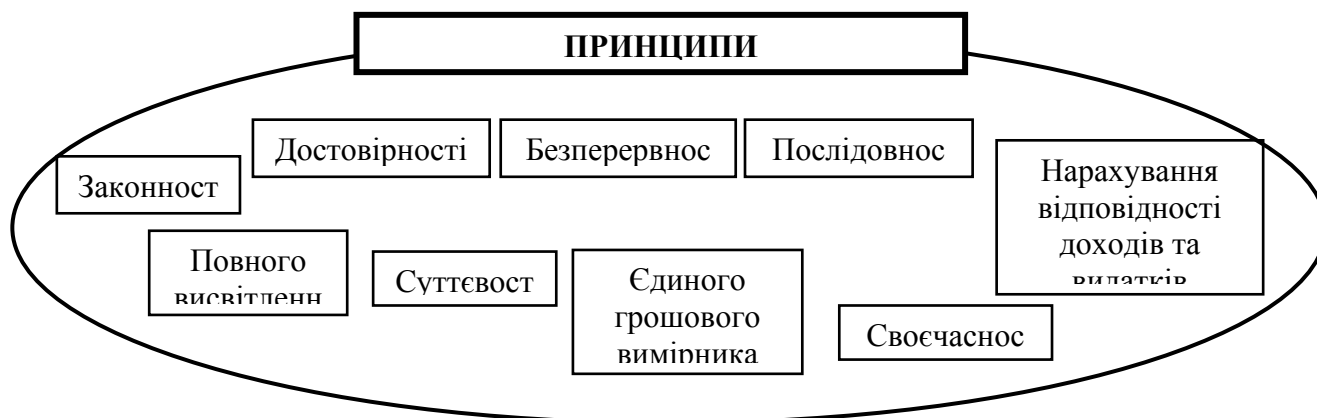

Рис. 1. Принципи організації бюджетного обліку

Принцип законності – означає, що бюджетний облік, який ведеться на основі первинної звітності повинен відповідати нормам чинного законодавства.

Принцип достовірності – означає достовірне відображення у бухгалтерській звітності фінансових операцій руху грошових коштів в бюджетній сфері згідно чинних норм законодавства.

Принцип безперервності – облік в бюджетних установах повинен бути постійним, створюючи таким чином єдину систему руху фінансових ресурсів.

Принцип послідовності – це принцип, яким передбачено послідовність дій всіх учасників бюджетного процесу та відповідне відображення їх у фінансовій звітності.

Принцип нарахування відповідності доходів та витатків – це принцип, який передбачає постійний аналіз діяльності органів державної влади які формують та розподіляють фінансові ресурси бюджетної сфери (постійне порівняння доходів та витатків бюджету).

Повного висвітлення – принцип який означає, що фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій і подій в бюджетній сфері, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі.

Принцип суттєвості – означає, що в бюджетному обліку мають бути відображені всі важливі, суттєві події, операції. Водночас незначні, несуттєві події та факти не повинні відображатися в обліку та звітності.

Принцип єдиного грошового вимірника – вимірювання та узагальнення всіх операцій руху грошових коштів в бюджетній сфері у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці.

Принцип своєчасності – принцип, який забезпечує органів законодавчої та виконавчої влади необхідною інформацією з метою прийняття відповідних рішень.

Таким чином можна зробити висновок, що принципи організації бюджетного обліку є взаємозалежними, при взаємодії яких, формується єдина система бюджетного обліку. Класифікаційні ознаки таких принципів є схожими й повторюють одна одну. Однак, вони мають право на існування, оскільки дозволяють здійснити детальну аналітику бюджетних видатків та забезпечити контроль за повнотою та ефективністю використання бюджетних ресурсів. Все це забезпечує можливість побудови ефективної системи управління формуванням та використанням фінансових ресурсів держави.

Список використаних джерел

1. Бюджетний менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1259060539206/ekonomika/sutnist_zavdannya_funktsiyi_b_yudzhetnogo_obliku
2. Бюджетний облік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kazedu.kz/referat/134266>
3. Бюджетно-податкова політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000138/inx16.php>
4. Історія розвитку бюджетного обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbukva.net/page,3,8017-Istoriya-razvitiya-byudzhetnogo-ucheta.html>
5. Коваленко Л. О. Бюджетний менеджмент: навчальний посібник / Л. О. Коваленко, С. М. Зеленський, М. М. Забаштанський. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 416 с.

Л. В. Микитюк,
директор

*Білоцерківського коледжу фінансів, обліку та аудиту
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ ЯК НОВИЙ ЕТАП СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

В сучасних умовах відбувається стійкий перехід до економіки нового типу – «економіки знань». Перехідний період характеризується значним підвищенням ролі людини у сучасній економіці.

Економіка знань – це така економічна модель, що створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення зростання і

конкурентоспроможності, в якій усі сфери матеріального та нематеріального виробництва, виробничі та соціальні відносини розвиваються на основі динамічного прирощення та оновлення знань.

Економіка знань є основною і головною складовою «інноваційної економіки». Фундаментальною основою економіки знань є продуктивні знання та якісна змістовна освіта. Головна відмінність економіки знань від «товарної економіки» полягає у безперервному технологічному оновленні виробництва та само відтворенні його знанневих чинників. Наукові дослідження дають людині нові знання, які трансформуються у технології та продукти наукоємного виробництва, стимулюють зростання продуктивності праці, зниження матеріало- та енергоємності, підвищення конкурентоспроможності суспільного виробництва, прискорюючи темпи накопичення суспільного прибутку, змінюючи мотивацію трудової діяльності, і тому виступають фактором постіндустріального економічного зростання. Інтелектуальний капітал здатен давати на кожну одиницю додаткового інвестування найвищу економічну віддачу, забезпечуючи не менш високу рентабельність виробництва та надійні конкурентні переваги на світових ринках, а й створюючи підґрунтя стратегічної прибутковості для інноваційних інвестицій.

Розвиток економіки, що розбудовується на знаннях, є безперервним процесом інвестування у людський капітал, а отже і розвитком людської особистості. Загальновідомо, що за рівнем конкурентоспроможності економік перше місце у світі займають саме ті країни, що встановлюють високі соціальні стандарти та сприяють всесторонньому зростанню людини. Для таких країн соціальна частина їх витрат є не просто обов'язком по відношенню до громадян, а перетворюється на потребу з метою одержання вищого економічного ефекту.

Процес побудови економіки знань тісно переплетений із глобалізацією світової економіки. Знання є автономним, портативним та швидко доступним фактором виробництва. Із розвитком мережі Internet та інших засобів комунікації легко передаються та споживаються. Економіка знань приносить зміни не тільки зі сторони виробництва, а і зі сторони споживання. У зв'язку із задоволенням потреб вищого рівня (матеріальні блага) домінуючим виступають потреби вищого рівня (нематеріальні послуги – самореалізація, духовне зростання особистості та ін.).

Враховуючи значне прискорення соціально-економічного розвитку у XXI столітті побудова економіки знань є цілковитою реальністю. Для України необхідною умовою розвитку має стати побудова своєї власної моделі, яка має базуватися на вже наявних «випереджальних конкурентних перевагах». Визначна роль у формуванні економіки знань повинна належати державі.

Передумовою формування економіки знань є продуктивне суспільство. Продуктивне суспільство – це таке суспільство, яке є інтелектуально та духовно забезпеченим, і завдяки цим рисам може не тільки адаптуватися до

швидкоплинності економіки, а й розвиватися, використовуючи свій потенціал. У зв'язку з цим зростає значення соціальних ресурсів особи, тобто закладений у людини потенціал соціальної взаємодії.

Необхідно відмітити, що велику роль у формуванні людини відіграє освіта, що забезпечує соціалізацію особистості. Освіта дає не тільки знання та вміння, але і певний престиж у суспільстві. Освіта, виховання та розвиток творчих здібностей – це основні напрями формування людського капіталу, який є джерелом стратегічної конкурентоспроможності та суспільного прибутку.

Для досягнення успіхів на шляху формування продуктивного суспільства та впровадження економіки знань, необхідним є виконання наступних умов:

- 1) усвідомлення переваг інноваційної моделі економічного розвитку;
- 2) формування нового світогляду суспільства, розвиток інноваційної культури як на рівні нації, так і на рівні кожного індивіда;
- 3) формування духовної культури нації;
- 4) удосконалення нормативно-правової бази з питань інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

Отже, перехід до економіки знань сприятиме утворенню національного інтелектуального потенціалу та даному рівні та забезпечить якісно нові умови розвитку України у соціально-економічному аспекті.

Економіка ґрунтується на знаннях принципово нового формату. Перехід до економіки знань вже розпочався і у майбутньому тільки посилюватиметься. Враховуючи значне прискорення соціально-економічних процесів у XXI столітті, розбудова економіки знань у найближчі десятиріччя є стратегічним напрямом розвитку України.

Список використаних джерел

1. Цілі розвитку тисячоліття: Україна – 2010. Національна доповідь [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://undp.org.ua/files/ua_53509MDGS_UKRAINE2010_UKR.pdf
2. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>
3. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / П. Друкер: пер с англ. – М. : ООО «Издательский дом Вильямс», 2006. – 432 с.
4. Доктрина економіки знань (проект) [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.semynozhenko.net/ufv/files/ec_znan.doc

О. І. Міняйло,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри
економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет;*

В. П. Міняйло,
*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри
фінансового аналізу і контролю,
Київський національний торговельно-економічний університет*

АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

В умовах ринкової української економіки виникає необхідність пошуку напрямів удосконалення механізму управління державними закупівлями, націлене на ефективне використання державних коштів при реалізації державних програм реалізації економічної політики держави. Оскільки бюджет є джерелом фінансування закупівель, від розвитку або обмеження конкуренції залежить результативність та ефективність не лише державних закупівель, а й державного бюджету. Конкурентна боротьба постачальників за державні контракти повинна призводити до зниження закупівельних цін і підвищення якості продукції, стимулювати розвиток національного виробництва. Неефективність механізму державних закупівель в Україні призвела до надмірних та необґрунтованих витрат, незадоволення державних потреб, особливо у сферах охорони здоров'я, освіти і науки, національної безпеки та оборони.

Одним із найперспективніших шляхів реалізації концепції ефективного використання державних коштів є широке впровадження у сферу закупівель товарів, робіт і послуг єдиної структурованої системи, заснованої на принципах конкуренції, прозорості, недискримінації. Використання конкурентних механізмів при здійсненні закупівель, відповідно до вимог чинного законодавства, сприяє заощадженню державних коштів, дозволяє зробити процедуру їх витрат максимально відкритою і прозорою, що безумовно, буде сприяти підвищенню ступеня довіри громадськості до держави.

Питання ефективності є ключовим питанням державного фінансового аудиту, котрий полягає у перевірці й аналізі результатів законного та ефективного використання державних коштів; безпосередня перевірка державних закупівель, яку здійснюють на всіх стадіях закупівельного процесу у формі документального і фактичного аналізу умов дотримання законодавства.

Існують два основних види аудиту: фінансовий аудит та аудит діяльності. Відмінність між ними полягає в тому, що фінансовий аудит стосується одного певного суб'єкта, в той час, як вибір суб'єкта аудиту діяльності є значно ширшим. Аудит діяльності може стосуватися суб'єкта,

програми, діяльності, окремих операцій, тощо. Аудит діяльності має більш широку природу, та є більш відкритим до оцінки та тлумачення. Звіти з аудиту діяльності більш різноманітні, та відкриті до обговорення.

Враховуючи специфіку сфери державних закупівель, більш актуальним залишається аудит діяльності. Аудит діяльності стосується економії, продуктивності та ефективності у цієї сфері, оскільки повинен визначати недоліки системи організації і проведення процедур, а також надавати висновки і рекомендації.

Аудит економії відповідає на питання, чи вартість ресурсів, які були використані для проведення діяльності, мінімізовані для досягнення належної якості. Визначити економію можна лише за допомогою зовнішнього критерію. Отже, при проведенні такого аудиту слід застосовувати критерії (зовнішні та внутрішні) визначення економії. Аудит продуктивності досліджує відношення між результатом (у виразі товарів, робіт, послуг тощо) та ресурсів, що були використані для отримання цих результатів. Чи оптимально було використано ресурси, та чи можна було досягти тих самих результатів із меншими витратами ресурсів. Аудит ефективності досліджує, чи були досягнуті цілі і відношення між очікуваним та реальним результатом діяльності. До цієї категорії перевірки і відноситься «аудит державних закупівель». Значний обсяг коштів, які витрачаються державними органами на виконання державного замовлення на закупівлю товарів, робіт і послуг, обумовлює необхідність ретельного контролю за їх використанням. Традиційною метою аудиту та оцінки ефективності державних закупівель є контроль за дотриманням законодавства в сфері державних закупівель. Проте, контроль за використанням державних коштів на закупівлю товарів, робіт і послуг повинен включати не тільки оцінку організації та проведення процедури закупівлі у відповідності до чинного законодавства, але й включати аналіз правильності проведених платежів, якість поставки товарів, виконання робіт, надання послуг. Іншими словами – здійснювати контроль, спрямований на оцінку результативності, ефективності та економії державних закупівель, який охоплює всі сфери функціонування державних закупівель.

Аудиторський контроль повинен здійснюватися на основі певної моделі та аналізувати достатню кількість елементів (даних конкурсної документації), необхідних для підготовки висновків про якість проведеної процедури закупівель та відповідність її вимогам Закону. Усі операції, пов'язані з державними закупівлями, в залежності від обсягу фінансування, повинні бути об'єктом такого контролю. Послідовність дій щодо здійснення державних закупівель має проводитися у такому контексті:

- затвердження бюджетних призначень на відповідний бюджетний рік;
- складання кошторисів бюджетних установ і фінансових планів господарюючих суб'єктів, чому повинно передувати обов'язкове вивчення потреб обсягу закупівель, з урахуванням затвердженого бюджетного призначення, та аналіз ринку постачальників і цін на ньому;

- ухвалення річного календарного плану щодо закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до затверджених кошторисів та фінансових планів;
- організація і проведення процедур закупівлі;
- укладання договорів із переможцями торгів;
- виконання укладених договорів, та правильність проведених розрахунків з виконавцями у терміни та обсяги, передбачених цими договорами.

На сьогодні проведення аудиту ефективності державних закупівель ускладнюється наступними обставинами: по-перше, суттєва працевіткість та додаткові фінансові витрати, які в кінцевому випадку будуть покриватися за рахунок бюджетних установ; по-друге, дана форма аудиту може перевищувати часові рамки визначені законодавством, що відведенні для закупівлі; по-третє, не зацікавленість замовника у такому аудиті, що пояснюється суб'єктивним фактором.

На наш погляд, напрями розвитку аудиту державних закупівель в Україні мають відбуватися з вирішенням зазначених проблем, що в свою чергу посилять відповідальність постачальників, мінімізує ризики при виконанні договору та забезпечить формування повноцінного конкурентного середовища. Впровадження аудиту державних закупівель буде надавати замовникам можливість виправляти виявлені проблеми, а не накладати санкції, що в свою чергу забезпечить перехід системи державних закупівель в Україні від такої, що заснована на покаранні, до системи, заснованої на професіоналізмі.

Л. Є. Момотюк,
*доктор економічних наук, професор НАСОНА,
проректор з науково-педагогічної та виховної роботи,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Одним із основних завдань статистичної науки є швидке та своєчасне розроблення нових підходів, моделей розвитку фінансової системи для вирішення конкретних, ситуативних проблем, а також для статистичного обґрунтування упереджувальних заходів з метою уникнення або значного пом'якшення впливу тих чи інших негативних чинників, які час від часу призводять до потрясінь та катаклізмів фінансової системи. Водночас визначальна роль у забезпеченні макроекономічної та макрофінансової стабільності належить саме фінансовій системі та її фінансовим інститутам, що забезпечують фінансово-економічну рівновагу і сталий розвиток економіки. Фінансово-економічні кризи, які останніми роками руйнують

економіки країн світу, загострили проблему підтримання фінансової стабільності та пошуку методів і способів її забезпечення.

Незважаючи на те, що термін «фінансова стабільність» з'явився ще в 90-ті роки минулого століття, до теперішнього часу не існує його однозначного загальновизнаного визначення. Це призводить до суттєвих розбіжностей у його трактуванні, а також у формуванні конкретних статистичних показників, динаміка яких характеризує фінансову стабільність. Документом, в якому визначені показники фінансової стабільності, є Керівництво з компіляції індикаторів фінансової стійкості, розроблене Міжнародним валютним фондом.

Починаючи з кінця 2005 р., Національним банком України формуються та офіційно розміщуються на веб-сайті основні індикатори фінансової стабільності. НБУ щоквартально складає та поширює індикатори фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій, з яких 12 є основними, а ще 12 – рекомендованими. Разом з тим фінансова стабільність характеризується значно більшою кількістю фінансових показників, а показники фінансової стійкості не можуть обмежуватися лише банківською сферою, що потребує розроблення також інших індикаторів.

Опрацювання результатів наукових досліджень фахівців свідчить про необхідність розробки таких економічних і фінансових індикаторів, які з найбільшою ймовірністю дають можливість оцінювати фінансову нестабільність, запобігати їй настанню та наближенню фінансової кризи. Найбільш перспективним у цьому контексті вважаємо використання непараметричних методів, у тому числі сигнального підходу, основна ідея якого полягає у фіксуванні поданих сигналів, що проявляються у зміні значень попереджувальних індикаторів упродовж «сигнального вікна», тобто визначеного періоду часу перед кризою.

Вивчення фінансово-економічної літератури, практичного досвіду зарубіжних країн у передбаченні фінансової нестабільності показує, що найбільш прийнятним строком, коли за допомогою сигнальних індикаторів можна визначити настання фінансової нестабільності, є тримісячний період. Ця позиція підтримується також російськими вченими, які вважають, що негативні фактори, здатні призвести до виникнення фінансової нестабільності, можна виявити за один-два квартали перед її фактичною появою, оскільки ситуація на фінансовому ринку характеризується високою волатильністю. До того ж такий відрізок часу є достатнім, щоб розробити попереджувальні заходи та дії щодо недопущення виникнення негативних тенденцій або їх пом'якшення. Методологія розрахунку попереджувальних сигнальних індикаторів настання фінансової нестабільності дозволяє здійснювати прогностні обчислення з більшою точністю й обґрунтуванням на основі «поганих» та «гарних» сигналів. Критерієм для встановлення порогового значення того чи іншого індикатора є відношення частки «поганих» сигналів до частки «гарних». При цьому «гарним» вважається сигнал, після подачі якого окремим індикатором настає фінансова

нестабільність, «поганим» – після якого не відбувається фінансової нестабільності. Проведений статистичний аналіз динаміки економічних показників дозволяє спрогнозувати настання фінансової нестабільності у випадку подачі такими показниками сигналів із ймовірністю, що перевищує безумовну ймовірність настання фінансової нестабільності.

Спираючись на вищевикладену методологію та в результаті проведених розрахунків порогових значень статистичних показників, найбільшу прогнозну здатність показали такі індикатори: індекс споживчих цін, процентна ставка на міжбанківському кредитному ринку, сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу. Використання цих індикаторів дозволяє досягти приросту ймовірності настання фінансової нестабільності у випадку подання ними сигналу порівняно з безумовною ймовірністю нестабільності на рівні понад 50 п. п. Також дієвими є такі індикатори: курс гривні, зовнішній державний борг, надлишкова пропозиція грошей, відтік капіталу, динаміка золотовалютних резервів, відношення ставки по кредитах до ставки по депозитам.

Отже, удосконалена методологія сигнального підходу для прогнозування настання фінансових криз за допомогою попереджувальних сигнальних індикаторів фінансової нестабільності дає можливість забезпечити стабільність фінансової системи держави і завчасно просигналізувати про можливі проблеми на фінансовому ринку держави, а також на основі відповідних показників дозволяє спрогнозувати настання фінансової нестабільності у випадку подачі ними попереджувальних сигналів.

Ю. Ю. Мороз,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ОБЛІК СТВОРЕНОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Формувати додану вартість зобов'язане кожне підприємство незалежно від його форми власності, організаційно-правової форми господарювання, виду й обсягів діяльності та місця знаходження. Складові доданої вартості разом з активами, фінансовими ресурсами, матеріальними та прирівняними до них витратами, доходами належать до найважливіших об'єктів бухгалтерського обліку. Додана вартість, яка визначає економічний потенціал підприємства, необхідна для підтримання його нормальної життєдіяльності, убезпечення від кризових явищ і несподіванок, забезпечення стратегічних перспектив розвитку.

За ринкових відносин для прийняття управлінських рішень на рівні підприємства щодо доданої вартості важливого значення набуває інформація в системі рахунків бухгалтерського обліку. Наразі облікова звітна інформація підприємства не повною мірою забезпечує потребу в даних для розрахунку доданої вартості. Це вимагає розробки теоретичних підходів до вирішення вказаної проблеми та практично орієнтованих рекомендацій щодо їх реалізації. Від того, як організовано бухгалтерський облік, як він виконує свої облікові, контрольні й аналітичні функції значною мірою залежить рівень прийнятих управлінських рішень. Організація бухгалтерського обліку доданої вартості – це сукупність дій зі створення цілісної облікової системи, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів щодо складових економічного потенціалу підприємства.

Найважливішим джерелом інформації про формування доданої вартості є господарські операції бухгалтерських рахунків і система показників, що відображається у фінансовій, статистичній і податковій звітності.

Для визначення доданої вартості як інтервального показника діяльності підприємства за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку запропоновано таку модель розрахунку:

$$\begin{aligned}
 ДВР &= ДОД - МВР + БНА - БВА + ПКА - УКА + ПВП - УВП + ПВД - УВД; \\
 ДСО &= АНМ + ДПП + ВСП + ВОП + ЧПП; \\
 ДВС &= АНМ + ДПП + ВСП + ВОП + ЧПП + БНА - БВА + ПКА - ЗКА + ПВП - УВП + ПВД \\
 &\quad - УВД; \\
 ДСП &= АНМ + ДПП + ВСП + ВОП + ЧПП; \\
 ВРС &= ДПП + ВСП; \\
 СПП &= ВОП + ЧПП; \\
 ДРО &= ДОД - МВР; \\
 ДПС &= БНА - БВА + ПКА - ЗКА + ПВП - УВП + ПВД - УВД,
 \end{aligned}$$

де *ДВР* – сукупна додана вартість підприємства за реалізованими об’єктами господарської діяльності; *ДВС* – додана вартість підприємства за створеними об’єктами господарської діяльності; *ДОД* – дохід від реалізації об’єктів господарської діяльності; *МВР* – матеріальні та прирівняні до них витрати в частині реалізованих об’єктів діяльності; *БНА* – безповоротні надходження активів; *БВА* – безоплатно використані активи; *ПКА* – приріст корисності активів; *УКА* – убуток корисності активів; *ПВД* – приріст вартості ділової репутації; *УВД* – убуток вартості ділової репутації; *АНМ* – розподілена амортизаційна вартість необоротних активів; *ДПП* – нараховані доходи персоналу підприємства; *ВСП* – поточні витрати і внески на соціальні потреби; *ВОП* – витрати на податки з діяльності підприємства; *ЧПП* – чистий прибуток підприємства; *ПВП* – приріст вартості прав та убуток зобов’язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; *УВП* – убуток вартості та приріст зобов’язань, що обліковуються на позабалансових

рахунках підприємства; *ВРС* – витрати на робочу силу підприємства; *СПП* – створений прибуток підприємства; *ДСП* – дохід для самофінансування підприємства; *ДРО* – додана вартість від реалізованих об'єктів діяльності; *ДСО* – додана вартість від створених об'єктів діяльності; *ДПС* – додана вартість, сформована поза процесами створення і реалізації об'єктів діяльності.

Проведені дослідження щодо формування складових доданої вартості в системі бухгалтерських рахунків свідчать про відсутність належного підходу до упорядкування необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. Таким чином, аналізуючи систему бухгалтерського обліку складових доданої вартості підприємства, необхідно відмітити, що вона не створює цілісної інформаційної бази. З огляду на це, слід здійснити трансформацію рахунків класу 8 «Витрати за елементами» з метою одержання інформації, пов'язаної з доходами, елементами витрат і складовими доданої вартості.

Використання такого підходу передбачає необхідність таких змін у діючій системі рахунків:

- назви 8 класу рахунків «Витрати за елементами» на «Формування доданої вартості»;
- виділення для кожної складової, що бере участь у формуванні доданої вартості, окремого рахунку;
- здійснення перегруповування об'єктів обліку за елементами в межах новоутворених рахунків;
- виділення в кожному рахунку субрахунків, які б надавали інформацію в необхідному розрізі;
- доповнення форми звітності «Звіт про фінансові результати» розділом IV «Формування доданої вартості».

Після впровадження наведених пропозицій до 8 класу рахунків «Формування доданої вартості» будуть належати 10 рахунків: рахунок 80 «Дохід підприємства», рахунок 81 «Матеріальні та прирівняні до них витрати», рахунок 82 «Створений резерв для відновлення необоротних активів», рахунок 83 «Доходи працівників», рахунок 84 «Витрати на соціальні заходи», рахунок 85 «Податкові платежі», рахунок 86 «Чистий фінансовий результат», рахунок 87 «Зовнішні безповоротні знаходження і використання активів», рахунок 88 «Зміна корисності активів» і рахунок 89 «Приріст вартості ділової репутації підприємства».

При розрахунку загальної величини створеної доданої вартості в процесі господарської діяльності створений резерв для відновлення необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи і податкові платежі визнаються у звітному періоді, в якому вони були здійснені (нараховані), а чистий фінансовий результат – за доходами і витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації готової продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

При використанні рахунків 87 «Зовнішні безповоротні находження і використання активів», 88 «Зміна корисності активів» і 89 «Приріст вартості ділової репутації підприємства» буде розмежовано створену додану вартість в процесі господарської діяльності й одержану за рахунок зовнішніх господарських операцій. Наразі ці господарські операції відображаються на рахунках доходів і витрат підприємства та формують фінансові результати, що суперечать їх економічному змісту.

Величезне значення вибору оцінки господарської діяльності підприємств обумовлюється глобальністю впливу її на всю світову економіку, що підтверджується самим фактом обговорення цієї проблеми на міжнародних самітах. Так, на World Economic Forum в Давосі відмічено: «Смысл нашего предложения в том, что в основу реформы стандартов аудита, бухгалтерского учета, системы рейтингов должно быть положено возвращение к понятию фундаментальной стоимости активов. То есть оценки того или иного бизнеса должны строиться на его способности генерировать добавленную стоимость, а не на разного рода субъективных представлениях. На наш взгляд, будущая экономика должна стать экономикой реальных ценностей. Конечно, возникает вопрос – как этого добиться? Это законный вопрос. ... Нужно подумать вместе» [1, с. 136].

Зрозуміло, що використання фундаментальної вартості має значні проблеми, пов'язані з розрахунком доданої вартості та ймовірнісних показників.

Список використаних джерел

1. Белова, І. В. Справедлива вартість – досвід, проблеми та перспективи застосування / І. В. Белова, О. Г. Коренева // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Серія «Науки: економіка, політологія, історія». – 2011. – № 21 (146). – С. 128–137.
2. Коренева О. Г. Методичні підходи до оцінки активів банку та їх розвиток [Текст] / О. Г. Коренева // Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика : [кол. моногр.] : у 2 т. / за ред. П. Й. Атамас. – Дніпропетровськ : ФОРМ Дробязко С. І., 2014. – Т. 2. – 2014. – 408 с.
3. Цаль-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз / Ю. С. Цаль-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Л. А. Суліменко. – Житомир : ПП «Рута», 2012. – 609 с.
4. Цаль-Цалко Ю. С. Управлінський облік / Ю. С. Цаль-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Н. І. Цегельник. – Житомир : ПП «Рута», 2015. – 632 с.

Л. А. Новікова,
*старший викладач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ТРЕЙДИНГУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Сьогодні на світовому біржовому ринку функціонує декілька електронних систем торгівлі. На ф'ючерсних біржах ще десять років тому було запроваджено системи Globex та Project A. Система Globex Чиказької торговельної палати – СВOT (Chicago Bord of Trade) та система Project A. Чиказької товарної біржі CME (Chicago Mercantile Exchange) були розроблені інформаційною компанією Reuters Ltd, яка виступила ініціатором, запропонувавши обладнання та програмні продукти.

Мета дослідження. Визначення особливостей та програмних продуктів електронного трейдингу для здійснення біржової торгівлі.

Основні результати дослідження. Після 90-х років ХХ-го століття всі новостворені біржі практикують запровадження електронного трейдингу. Виключенням із правил є лише Бразильська товарна ф'ючерсна біржа, на якій торги проводяться традиційним способом. Іншим напрямом протистояння альтернативним комп'ютерним торговельним системам є процес злиття та поглинання бірж, який особливо характерний для Європи. Більшість фондових бірж, які не витримують конкуренції з електронними торговельними системами щодо торгівлі цінними паперами, намагаються приєднати до себе ф'ючерсні та опціонні біржі і у такий спосіб вижити. У системі електронного трейдингу котируються фінансові ф'ючерси та опціони, мало використовуються похідні товарні інструменти. Однак деякі товарні ф'ючерси та опціони мають суттєві обороти у електронній торгівлі.

Однією з головних характеристик електронного трейдингу є алгоритм, що використовується для укладання біржових угод. В основному сучасні біржові електронні торговельні системи використовують алгоритм *ціна/час*. Підбір продавців та покупців здійснюється на основі співставлення цін у режимі реального часу. Система підбирає найкращу ціну (найвищу для покупця та найнижчу для продавця), якщо є команди з однаковою ціною, то обирається та, яка була введена раніше. На LIFFE використовується алгоритм *найкраща ціна/розподіл обсягів*, на японських ф'ючерсних біржах поряд з алгоритмом *ціна/час* використовується система *електронного аукціону*.

Всі функціонуючі системи сучасного електронного біржового трейдингу будуються за однією схемою, яка включає *три головних компоненти*:

- центральна біржова система, яка забезпечує зведення всієї ринкової інформації та виконання наказів трейдерів;
- лінія зв'язку з центральною біржею;

➤ робоча станція члена біржі – трейдера, через яку він отримує інформацію, вводить накази щодо купівлі-продажу біржових контрактів.

Електронні торги можуть розпочинатися під час звичайних торговельних сесій, як це відбувається через систему Project A. на Чиказькій торговельній палаті (CBOT) та у системі АРТ (Automated Pit Trading) Європейської біржі. Після їх закриття електронні торги на CBOT відбуваються у системі Globex, а також у системі ACCESS (American Computerized Commodity Exchange System and Service) Нью-Йоркської товарної біржі (NYMEX) та у системі SYCOM (Sydney Computerized Overnight Market) на Сіднейській ф'ючерсній біржі (SFE).

Однак жодна біржа, що використовує обидві технології паралельно, не допускає торгівлі одним контрактом одночасно. Навіть Чиказька торговельна палата, в якій, крім основних торгів, через систему Project A. додатково ведеться торгівля на ф'ючерс з казначейськими облігаціями США, здійснює розмежування за строками виконання контрактів. У біржовій ямі котируються ф'ючерси з близькими строками поставок, а за допомогою електронного трейдингу – з віддаленими. Це робиться з метою концентрації попиту та пропозиції в одному місці, а також недопущення здійснення арбітражних операцій на різних майданчиках однієї біржі.

Головною вимогою до функціонування системи електронного трейдингу є забезпечення надійності та ефективності її функціонування. Велике значення має швидкість зв'язку при передачі інформації, яка за ефективністю має відповідати людському спілкуванню. Ці проблеми вирішуються за умови використання можливостей нової економіки, сучасних інформаційних технологій. Однак біржовики провідних бірж світу свідчать, що сучасні принципи електронної торгівлі ще далеко не досконалі. Особливо важко вирішуються завдання щодо рівня складності правил укладання угод (використання спредів, арбітражу, свопзамовлень, замовлень із зазначеними умовами тощо), забезпечення надійності та ефективності.

Висновки. Дослідження функціонування електронної біржі на прикладі АТС/2 (Automated Trading System) та «Глобекс» («Global Exchange», Globex). «АТС/2» надає трейдеру інформацією про те, що відбувається на ринку. Ця інформація пересилається в його робочу станцію в реальному часі. Існують *три види ринкової інформації, закладені в системі:*

➤ вікно ринку (Market Window). Показує набір товарів, торгівля котрими ведеться на даному ринку чи його сегменті. По кожному товару показані останні на даний момент ціни покупця і продавця та відповідно зазначені кількості даного товару. Форма надання цієї інформації дуже гнучка, і вона може бути підібрана індивідуально з урахуванням вимоги біржі й особливостей товарів;

➤ трейдерські новини (Trader News чи Trader Ticker). У цьому вікні виводиться інформація, необхідна даному трейдеру. Наприклад, центральна біржова система автоматично надішле трейдеру

повідомлення про введення їм помилкового наказу, а у випадку вирішення угоди відразу ж надішле повідомлення про це;

➤ ринкові новини (Market News чи Market Ticker). У цьому вікні показується найбільш загальна інформація про ринок у цілому. Трейдер може вибрати, про які ринки він хотів би одержувати інформацію, і організувати в себе на екрані дисплея кілька рівнобіжних вікон.

Служба державного нагляду повинна переконатися в тім, що торгівля на даній біржі йде чесно і відкрито. Керівництво біржі також зацікавлене в цьому, тому розраховує на можливість контролю за біржовою торгівлею. Система «АТС/2» дає керівництву біржі можливість у будь-який момент бачити всі операції, що здійснюються на біржі. Система реєструє кожну дію, кожен наказ, кожну угоду, і в такий спосіб Диспетчер біржі (Exchange Monitor) може завжди запросити кожен з файлів, що реєструють, для розслідування поведження трейдера.

В даний час, за визнанням багатьох фахівців, одна з найбільш популярних і перспективних електронних систем – це система «Глобекс» («Global Exchange», Globex). Це міжнародна система електронної торгівлі ф'ючерсними й опціонними контрактами. Кожна угода в системі «Глобекс» проходить кілька послідовних етапів:

- введення наказів через термінали «Глобекс»;
- перевірка в спеціальному контролюючому модулі системи кредитоспроможності трейдера (по параметрах, виробленим членами розрахункової палати);
- підбор наказів покупців і продавців по алгоритму «ціна/час».

Відразу після висновку угоди інформація про виконані накази відсилається назад на ті термінали, з яких надійшли дані відомості накази. Тим часом ще невиконані накази продовжують залишатися в системі доти, поки вони не будуть виконані чи відкликані. Відразу після здійснення в системі угоди всім продавцям, що беруть участь у торгівлі, посилається інформація про останню на даний момент ціну, по якій був проданий товар, і дані про кількість товару, а також остання на цей момент інформація про найкращі ціни покупки і пропозиції з указівкою кількостей товару. У розрахунковій палаті відповідно до результатів угоди вносяться зміни в рахунки продавця і покупця у відношенні числа відкритих позицій і маржі.

Потреба ж у електронному трейдингу буде лише зростати. Уже сьогодні близько 40% угод з акціями у Системі автоматизованого котирування акцій асоціації дилерів з торгівлі цінними паперами СІНА (NASDAQ) здійснюється через Інтернет-брокерів. Одним із провідних Інтернет-брокерів є компанія «Charles Schwab», яка ще кілька років тому була аутсайдером серед фондових брокерів. Зараз вона обслуговує більше 3 млн. інвестиційних рахунків, її капіталізація удвічі перевищує аналогічний показник найбільшого інвестиційного банку «Merril Lynch».

У напрямку он-лайн технологій рухається і EASDAQ (європейський аналог NASDAQ). Глобальні пріоритети лежать в області інтеграції сервісу,

переходу торгівлі у мережу, максимальне залучення учасників та впровадження нових фінансових інструментів. ЄС докладає зусиль щодо створення єдиного європейського ринку фінансових послуг.

Список використаних джерел

1. Сохацька О. М. Біржова справа / О. М. Сохацька. – К.: Карт-бланш. – 2008.
2. Технический анализ для начинающих (Серия «Reuters для финансистов») / Пер. С англ. – М. : Альпина Паблшер, 2001.
3. Ульрих Х., Егорова И.Б., Новицкий В.Г. Брокер и товарная биржа: принципы работы, терминология, документы/ Х. Ульрих, И. Б. Егорова, В. Г. Новицкий. – К.: Фирма «ВИПОЛ», 2002.
4. Офіційний сайт аналітичного агентства Росбізнесконсалтінг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.rbc.ru>

Л. С. Новіченко,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СТРАТЕГІЧНІ ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Економічний розвиток України характеризується значним погіршенням кон'юнктури ринку та динамічними інфляційними процесами, що призводить до збільшення безробіття в країні, зниження рівня життя населення та реальних доходів працівників. Поглиблення зубожіння нанесення та диференціації доходів призводить до збільшення частки тіньової зайнятості населення та тіньових заробітних плат в Україні. Наявність тіньової зайнятості зумовлює формування ряду соціальних проблем, що проявляються у несвоєчасній виплаті пенсій у зв'язку з недоотриманням коштів у вигляді несплачених податків, відсутністю соціальних гарантій та в майбутньому пенсійного забезпечення.

Погоджуємось з І. В. Ангелко, що «за таких умов господарювання, коли легальна економіка не спроможна забезпечити ефективну зайнятість та нормальний прожитковий рівень населення, тіньова економіка з її мотивацією та мобільністю приречена на успіх» [1, с. 69].

Легалізація трудових відносин та зайнятості населення, дотримання підприємствами мінімальних гарантій з оплати праці є можливим лише при реформуванні системи оподаткування заробітної плати та створення дієвої системи контролю з боку державних органів влади в частині дотримання норм трудового законодавства та погашення заборгованості із виплати заробітної плати.

На сьогодні вже здійснені спроби законодавчого закріплення відповідальності за порушення законодавства про працю. Зокрема, в новій редакції викладено ст. 265 КЗпП в частині відповідальності за порушення норм трудового законодавства. З метою усунення випадків фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичної роботи повний робочий час в КЗпП передбачено застосування штрафу у 30 кратному розмірі мінімальної зарплати, встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення. Також за порушення встановлених строків виплати зарплати працівникам більш як за один місяць, виплата її не в повному обсязі – у 3-кратному розмірі мінімальної зарплати, встановленої на момент виявлення порушення. Зазначені штрафи накладаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Однак передбачення великих розмірів штрафних санкцій дозволяє частково подолати тіньове працевлаштування та виплату заробітної плати.

«Як свідчить досвід детінізації грузинської економіки, необхідним і достатнім виявилися три одночасних складники успіху: 1) значне зниження податків; 2) їх жорстке адміністрування; 3) мінімізація корупції у фіскальних органах» [3, с. 41].

Харазішвілі Ю. М., Коваль О. П. [3, с. 43] основними заходами щодо детінізації ринку праці в Україні вважають такі: «мінімізація (викорінення) корупції у фіскальних органах; зменшення та перерозподіл податкового навантаження; перерозподіл доходів; застосування високих штрафів за недотримання чинного законодавства та розроблення заходів щодо підвищення податкової моралі; зменшення диференціації доходів населення; введення податків на розкіш, прогресивного оподаткування доходів; підвищення мінімальних державних гарантій в оплаті праці; запровадження системи адекватних податкових пільг підприємствам, які будуть сплачувати та підвищувати заробітну плату без звільнення працівників, і тим більшу, чим вона наблизатиметься до оптимального рівня оплати праці».

«Детінізації заробітної плати можна досягти шляхом: зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці, перш за все ставок, за якими здійснюється нарахування на фонд заробітної плати єдиного соціального внеску за рахунок працедавця; перерозподілу часток роботодавця і працівника в структурі соціальних внесків; заміни податкової соціальної пільги на неоподатковуваний мінімум доходів на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що дозволило забезпечити рівномірне зростання податкового навантаження при зростанні рівня доходів; здійснення контролю державними органами за належним розміром заробітної плати» [2, с. 115].

Стратегічними шляхами подолання тіньової зайнятості населення та тіньової виплати заробітної плати вважаємо наступні: підвищення мінімальних державних гарантій в оплаті праці та посилення контролюючих функцій щодо їх дотримання; зменшення податкового навантаження на роботодавця шляхом зниження ставки єдиного соціального внеску, застосування понижуючого коефіцієнту при збільшенні розміру оплати праці на підприємстві; запровадження чіткої системи адміністрування штрафних санкцій за нелегальне працевлаштування та виплату тіньової заробітної плати; спрощення процедури державної реєстрації приватних підприємців з метою легалізації працевлаштування самозайнятих осіб; імплементація досвіду економічно розвинених країн в частині детінізації ринку праці.

В Україні потрібно розробити цілісну систему дій, основною метою якої є подолання та усунення причин виникнення тіньової зайнятості населення. Стратегія детінізації ринку праці повинна базуватися на запровадженні засобів правового впливу на усунення нелегального працевлаштування та створенні сприятливих умов для детінізації заробітної плати на підприємстві з максимальним врахуванням економічних інтересів суб'єктів господарювання та працівників.

Список використаних джерел

1. Ангелко І. В. Тіньова зайнятість населення України: причини, наслідки та шляхи подолання / І. В. Ангелко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 2. – Т. 1. – С. 69–74.
2. Носова Є.А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання / Є. А. Носова // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 110–116.
3. Харазішвілі Ю. М. Детінізація заробітних плат як чинник соціального розвитку та забезпечення економічної безпеки України / Ю. М. Харазішвілі, О. П. Коваль // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4 (29). – С. 38–49.

В. І. Одноволик,
*кандидат хімічних наук, доцент кафедри
інформаційних систем і технологій,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ЕФЕКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

На сучасному етапі реформування державних органів важливою проблемою є створення системи зрозумілих показників діяльності бізнесу

з точки зору прибутковості, рентабельності та інвестиційної привабливості. Сьогодні в Україні малий бізнес – це фізичні особи підприємці, малі та середні підприємства дають забезпечують не більше 15% надходжень до бюджету тоді, як в Європі ця частка сягає 70%. Лівову частку доходів бюджету а саме – 70% забезпечують 1500 великих підприємств. Між тим в умовах кризи малий бізнес забезпечує роботою і доходами значну частину населення забезпечуючи стійкість та виживання економічної системи за рахунок великої різноманітності та гнучкості. Малий бізнес, який сьогодні є основним якорем економіки веде свою діяльність закрито і не прозоро рятується за допомогою єдиного податку між тим дуже багато втрачає в інвестиційній привабливості та розвитку. Мета будь-якого бізнесу навіть малого є постійне зростання та розвиток, але розвиток не можливий без інвестицій, а інвестиції не можливі без відкритості, довіри та зрозумілості бізнесу.

Одним із шляхів вирішення даних проблем є запропонована система достовірної оцінки ефективності бізнесу. Оскільки сьогодні малий бізнес при всьому його різноманітті та великій кількості надає до державних органів мінімальну звітність, яка часом не зовсім достовірна і актуальна. Основні причини відсутність кваліфікації, складність звітності, недовіра до державних органів, відсутність зворотного зв'язку між суб'єктом і звітністю (тобто подання звітності не допомагає в бізнесі).

Пропонується впровадження системи електронної звітності для малого та середнього бізнесу, яка базується на таких принципах:

- простота (форма звітності максимально наближена до способу ведення обліку діяльності малого підприємства – журнал операцій);
- універсальність (в основі звітності принцип подвійного запису);
- диференційованість (виділення суб'єктів за видами діяльності);
- використання статистичних методів обробки даних (показники:
- середня прибутковість виду діяльності, середня рентабельність та ін.);
- зворотного зв'язку (суб'єкт може порівнювати свої показники з показниками інших аналогічного виду діяльності);
- анонімність звітності (орган звітності не може отримувати дані звітності конкретного суб'єкту);
- гнучкість (можливість побудови різних статистичних звітів по видах діяльності).

Дана система дозволить об'єктивно оцінювати бізнес середовище і допомагати бізнесу ефективніше вести свою роботу. Система дозволить оцінювати і забезпечувати величезну різноманітність малого бізнесу, а отже допомагати йому в розвитку. Система повинна носити не фіскальний та не репресивний характер.

Основне призначення системи це аналіз бізнес середовища та надання прогнозів розвитку бізнесу на основі законів статистики.

В чому необхідність системи для бізнесу: будь-який підприємець надаючи дані про свій бізнес зможе у відповідь отримати результати своєї

роботи в порівняннях з іншими суб'єктам, які ведуть аналогічний бізнес. Рейтинг системи буде об'єктивним із-за повної анонімності і використання статистичних законів і базуватиметься на основі абсолютної довіри підприємців і бізнес середовища. Чим ретельніше підприємець подає звіти тим достовірніші його результати в системі.

Дана система буде дуже корисною при оцінці малого бізнесу, а також отриманні кредитів та залученні інвестицій.

Дана система повинна бути забезпечена інтерфейсом електронної звітності та забезпеченням анонімного доступу та шифруванням.

Для реалізації системи та запровадження системи можливо використати потужності Державної служби статистики. Дана служба має всі необхідні сервіси електронної звітності та кваліфікованих спеціалістів з обробки великих масивів даних. Також Державна служба статистики викликає більше довіри у підприємців ніж Державна фіскальна служба як не репресивний і не корумпований державний орган.

М. П. Онуфрієнко,
аспірант,

*Університет банківської справи
Національного банку України*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

Сучасні тенденції розвитку кредитного сектору економіки змушують українських аналітиків банківської справи і безпосередньо банкірів виявляти інтерес до моделей оцінки кредитного ризику і методів його управління. Проблематика кредитних ризиків не була актуальною для планової адміністративно-командної економіки радянського періоду, у зв'язку з чим наразі очевидним є дефіцит наукових досліджень українських аналітиків і практиків банківської справи. Саме тому сьогодні важливо дослідити й об'єктивно охарактеризувати найкращі види оцінки кредитного ризику у зарубіжній банківській практиці з визначенням можливості їх ефективного використання у майбутньому в кредитній системі України.

Питання оцінки якості кредитного портфеля банку є предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, проте це питання наразі залишається актуальним, потребує подальшого дослідження як у теоретичному, так і в практичному плані.

Метою роботи є аналіз і порівняння оцінки кредитного ризику в країнах Європи та світу в цілому й окреслення можливості ефективного впровадження наявних підходів у кредитну систему України.

У зарубіжній практиці під кредитним ризиком розуміють можливе зниження прибутку банку або втрату частини акціонерного капіталу в результаті нездатності позичальника погашати й обслуговувати отриманий кредит. Зарубіжні банки для оцінки кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, для яких характерна комплексність і порівнянність усіх факторів кредитного ризику.

Англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу за кредитом із використанням методик «PARSEL» і «CAMPARI» [1, с. 432–437].

Останнім часом в банках розробляються методи оцінки якості потенційних позичальників за допомогою різного роду статистичних моделей. Прикладом такої моделі може бути «модель Зета» (Zeta model), що застосовується банками при кредитному аналізі юридичних осіб. Модель призначена для оцінки ймовірності банкрутства ділової фірми [2].

При аналізі ділових позик також застосовуються різні прийоми кредитного скорингу – від найпростіших формул до складних математичних моделей. Особливість його полягає у тому, що цей підхід є можливим для оцінки фінансового стану як малих так і великих компаній (юридичних осіб). Серед переваг скорингових систем західні банкіри вказують, у першу чергу, на зниження рівня неповернення кредиту.

У практиці більшості американських банків для оцінки позичальника використовують «правило п'ятьох сі», або 5С: 1С (customer's character – характер позичальника) – репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг; 2С (capacity to pay – фінансові можливості) – передбачає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому; 3С (capital) – капітал, майно; 4С (collateral) – забезпечення позики, достатність, якість і ступінь ліквідності реалізовуваної застави у випадку непогашення позички; 5С (current business conditions and goodwill – загальні економічні умови) – визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника [3, с. 312–319].

Цікавим є досвід зарубіжного банківського сектора із залученням до оцінки кредитного ризику незалежних рейтингових агентств. Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий обсяг інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій.

Проаналізувавши вищенаведені міжнародні методи оцінки кредитного ризику ми розробили зведену таблицю, що відображає спільні характеристики і відмінні риси вищезазначених методів оцінки (табл. 1).

Зведена таблиця спільних та відмінних характеристик міжнародних методів оцінки кредитного ризику

PARSER	CAMPARI	КРЕДИТНИЙ СКОРИНГ	МОДЕЛЬ ЗЕТ	5C	ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТА
person	character	–	ринкова вартість акцій фірми	character	інформація про позичальника
ammount	means	акціонерний капітал	операційний дохід	–	техніко-економічне обґрунтування кредиту
repayment	repayment	ефективність капіталу	нерозподілений прибуток	control	можливість погашення кредиту
security	insurance	–	–	collateral	оцінка забезпечення, страхування кредиту
expediensly	purpose	–	–	–	ціль кредиту
remuneration		–	–	–	винагорода банку
–	amount	–	–	–	обґрунтування суми кредиту
–	ability	–	–	capacity	оцінка бізнесу (грошові потоки)
–	–	коефіцієнт ліквідності	оборотний капітал	capital	оцінка фінансового стану позичальника
–	–	–	продаж активів	conditions	умови в яких розвивається бізнес

Проаналізовані вище системи мають багато спільних рис. На основі розробленої нами зведеної таблиці чітко видно, що найпоширеніші міжнародні методики оцінки кредитного ризику акцентовані на репутації потенційного позичальника, на техніко-економічному обґрунтуванні кредиту, можливості його погашення, забезпечення за кредитом і фінансовий стан позичальника. При цьому на другий план відходять цільовість кредитної операції, умови, в яких розвивається бізнес позичальника, винагорода, яку може отримати банк-кредитор.

Отже, здійснивши аналіз міжнародних методів оцінки кредитного ризику ми дійшли таких висновків:

- національному банківському секторові необхідно на основі світового банківського досвіду удосконалювати такі методи управління кредитним ризиком, як лімітування, резервування коштів під покриття очікуваних і непередбачених втрат, диверсифікованість, страхування, умови дострокового стягнення сум тощо;

- використання досвіду іноземних банків в Україні дозволить:
 - зменшити кількість помилок при оцінці й управлінні кредитним ризиком. Це можливо за умови адаптування і реалізації хоча б однієї з методик управління кредитним ризиком у кредитній діяльності банків України: «модель Зета», «PARSER», «CAMPARI», «5C» та ін.

– створити умови для формування нових організаційних структур (рейтингових агентств), які сприятимуть оптимізації управління системою кредитних ризиків, будуть стимулювати інвесторів розділяти банківські ризики і, разом з тим, дозволять одержувати їм значний прибуток.

• зменшити кількість та обсяги проблемних кредитів у разі застосування універсального методу розрахунку обсягу кредиту, що широко застосовується в західній банківській практиці.

Список використаних джерел

1. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: [підручник] / Р. А. Слав'юк ; Національний банк України, Університет банківської справи. – К. : УБС НБУ : Знання, 2010. – 550 с.
2. Грачева М. Н. Особливості корпоративного управління в банках / М. Н. Грачева // Банківський огляд. – 2004. – № 9. – С. 43–45.
3. Банківські операції : [підруч.] / за ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727 с.

В. П. Пантелєєв,

доктор економічних наук, професор,

декан економіко-статистичного факультету,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЕКОНОМІЧНЕ ТА ОБЛІКОВЕ НАПОВНЕННЯ ТЕРМІНА «КОНСОЛІДАЦІЯ» У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНИ

Ведення бізнесу передбачає широке використання доречних наукових понять. Теперішнє поняття «консолідація» має латинське коріння «*consolidat*», тобто «з посиленням»; із нього походять, наприклад, англійські іменник «*consolidation*» та дієслово «*consolidate*». Сучасні словники й енциклопедії трактують термін «*consolidatio*» як такий, що означає «об'єднувати кого-небудь, сплачувати що-небудь; це об'єднання окремих людей, груп для боротьби за загальні цілі»; прикметник «консолідований» означає «згуртований, міцний, об'єднаний». У фінансах «консолідація» – це перетворення короткострокових державних боргових зобов'язань у довгострокові або безстрокові тощо. У загальному сенсі «*consolidatio*» означає: зміцнення (зміцнювати, зміцнюватися); об'єднання (об'єднувати, об'єднуватися); укріплення (укріпляти, укріплятися); ущільнення (ущільнювати), консолідацію (консолідувати); затвердіння, скріплення тощо. Економічні еквіваленти поняття «консолідація» різноманітні; це, наприклад, об'єднання, злиття, інтеграція, поглинання, придбання, корпорація, холдинг, асоціація тощо. Предмети **консолідації** в економіці також значно розрізняються; ними можуть бути фірми, компанії, підприємства та їх групи,

організації, капітали, бізнеси, боргові зобов'язання, дані, інформація, звітність, зусилля, дії тощо.

Через багатозначність доречним буде аналіз змісту терміна «**консолідація**», вжитого у нормативно-правових актах України.

Консолідація при створенні об'єднань, холдингів. Функціонування материнської компанії та контрольованих нею дочірніх компаній; холдинг або голдинг (англ. *holding* – утримання, зберігання). Холдингові підприємства (холдинги) діють на основі економічної та / або організаційної залежності компаній, що здійснюють контроль, та знаходяться під контролем; вони функціонують протягом періоду, коли існують відносини контролю-підпорядкування та подають **консолідовану фінансову звітність** про діяльність свою та діяльність своїх дочірніх (корпоративних) підприємств. За Законом України «Про холдингові компанії в Україні» [1, ст. 10] холдингова компанія протягом усього періоду своєї діяльності повинна не рідше одного разу на рік оприлюднювати свою **консолідовану фінансову звітність** та фінансову звітність своїх корпоративних підприємств; в асоційованих підприємствах з вирішальною залежністю (тобто коли зазначене контролююче підприємство) складається **консолідована фінансова звітність** контролюючого й асоційованого підприємства.

Консолідація фінансової звітності відбувається шляхом впорядкованого додавання показників фінансової звітності дочірніх (корпоративних) підприємств до аналогічних показників фінансової звітності материнського (холдингового) підприємства. При цьому підлягають виключенню операції з такими об'єктами обліку: 1) балансова вартість фінансових інвестицій материнського (холдингового) підприємства в кожне дочірнє (корпоративне) підприємство і частка материнського (холдингового) підприємства в капіталі кожного дочірнього (корпоративного) підприємства; 2) сума внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупового сальдо; 3) сума нереалізованих прибутків та збитків від внутрішньогрупових операцій (крім збитків, які не можуть бути відшкодовані). Цей методичний підхід зберігся та використовується при складанні консолідованої фінансової звітності.

Фіскальна консолідація. Податковим кодексом України (далі – ПКУ) передбачений **консолідований податок на прибуток підприємств** [2, п. 152.4 та п. 161.4], встановлено розрахунок податкових зобов'язань щодо сплати **консолідованого податку на прибуток**, серед форм податкової декларації з податку на прибуток підприємств зазначається **консолідована декларація; консолідованим іпотечним боргом** вважається зобов'язання за договорами про іпотечний кредит, реформовані кредитором відповідно до закону [2, п. 14.1.89]. Як єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у ПКУ розглядається **консолідований страховий внесок**, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей

на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [3].

Консолідація в обліку бюджетних установ. На єдиному казначейському рахунку **консолідується** кошти державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування та кошти інших клієнтів, які відповідно до законодавства знаходяться на казначейському обслуговуванні [4, ст. 2, п. 23]. У Національному П(С)БО в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» подається визначення економічної групи, контролюючих та контрольованих суб'єктів державного сектору, а в розділі XI «Розкриття інформації у фінансовій звітності» містяться вимоги щодо її компонентів, наявність яких забезпечуватиме її зрозумілість для користувачів. Серед цих вимог – **консолідація фінансових звітів** [5].

Задоволення інформаційних потреб користувачів фінансової звітності. Вимоги сучасного бізнесу передбачають, що крім індивідуальної (автономної, самостійної, окремої тощо) звітності підприємств групи материнське підприємство зобов'язане подавати також консолідовану фінансову звітність. За Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [6], **консолідована фінансова звітність** – це фінансова звітність, яка відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці. Підприємства, що мають дочірні підприємства, крім фінансових звітів про власні господарські операції зобов'язані складати та подавати консолідовану фінансову звітність. Зміст підготовки останньої розкривався у перших національних бухгалтерських стандартах – П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» і П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» (1999 р.). Через набуття цими питаннями значної актуальності їх було висвітлено у національному П(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» (2013 р.) [7];. Консолідована звітність має неоціненне значення для інвесторів та акціонерів, оскільки відображає фінансовий стан і результат діяльності головного підприємства й усіх контрольованих ним підприємств (групи), що розглядаються як єдиний господарюючий суб'єкт. Слід зазначити зростання значення консолідаційних процедур – із 2013 р. в Україні використовуються спеціальні форми консолідованої фінансової звітності.

За Міжнародним стандартом фінансової звітності 10, «**Консолідована фінансова звітність**» (англ. *Consolidated Financial Statements*) – це фінансова звітність групи, в якій активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та потоки грошових коштів материнського підприємства та його дочірніх підприємств подаються як такі, що належать єдиному економічному суб'єкту господарювання [8]. Ключовим моментом утворення групи та обов'язком складання **консолідованої фінансової звітності** є наявність контролю з боку материнського підприємства. Нові вимоги з консолідації передбачено Директивою ЄС від 26.06.2013 р. «Про річну фінансову звітність» [9].

У світі та в Україні враховується, що консолідація потрібна при створенні об'єднань, холдингів, в оподаткуванні суб'єктів господарювання, в обліку бюджетних установ тощо. Найбільш динамічно поняття, пов'язані з консолідацією, розвиваються щодо консолідації фінансової звітності групи підприємств. За більш ніж 100 років підготовки консолідованої фінансової звітності (вперше така звітність була подана у 1903 р.), спрямованої на задоволення інформаційних потреб користувачів, виокремилися такі невирішені питання щодо розкриття результатів діяльності з погляду досягнення мети діяльності групи: запровадження внутрішньокорпоративного контролю; встановлення подібних / неподібних операцій; ефективне управління корпораціями / об'єднаннями; визначення концептуальної основи фінансової звітності на основі єдиної облікової політики, включаючи порядок складання внутрішньої (управлінської) звітності; визначення формату консолідованій щорічній доповіді про діяльність групи; розкриття інформації про рівень ризику та внутрішній контроль тощо. Додамо, що при вирішенні проблем консолідації та деталізації даних щодо групи можна наразитися на небезпеку втратити сенс під час агрегування даних та не зазначити особливо високі або дуже низькі результати діяльності окремих підприємств групи.

Процедури консолідації знаходять відображення у практиці аудиту, контролю, обліку й аналізу, вони стають предметом наукових досліджень та вивчаються у рамках відповідної навчальної дисципліни при підготовці фахівців зі спеціальності «Облік та оподаткування» (код 071).

На початку XXI сторіччя ідея використання поняття «консолідація» в економіці виявилася вдалою та плідною: розглянуті вище положення віддзеркалюються в економічній науці.

Список використаних джерел

1. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV, станом на 08.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>
2. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI, станом на 01.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI, станом на 13.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
4. Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010 р. № 2456-VI, станом на 06.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» 2 : Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10/ed20120518>

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, станом на 13.08.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

7. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 “Консолідована фінансова звітність” : Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13/print1362304905316381>

8. International financial reporting standard 10 «Consolidated financial statements» [Electronic resource]. – Access mode :

<http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2013/ifrs10.pdf> – Screen title.

9. Directive 2013/34/EU of the European parliament and the council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC [Electronic resource]. – Access mode :

<http://www.oroc.pt/fotos/editor2/diretivacont.pdf>

В. П. Пантелеєв,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів и кредита,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

НЕКОТОРЫЕ СТОРОНЫ ФИНАНСОВОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

«Трагедия – инструмент для обретения человеком мудрости»

Роберт Кеннеди

«Одна пятая часть народа – против чего бы то ни было когда бы то ни было»

Роберт Кеннеди

Економічну ситуацію в Україні передбачає широкий набір факторів. Це і зовнішня кон'юнктура, і внутрішня економічна і регуляторна політика, а також геополітика. Однак наше суспільство історично недооцінює вплив ситуації за межами України на українську економіку, особливо на її циклічний аспект, глибину і тривалість бумів і спадів. По понятних причинах дефіцит уваги саме до зовнішніх факторів в останнє час ще більше посилюється.

Якщо залишити в стороні питання геополітики і ризики територіальної цілості України, то легко помітити, що експертне суспільство зараз зосереджено на плануванні реформ, в тому числі економічних. В цій зв'язі здається, що дефіцит уваги до зовнішньої кон'юнктури закономірний. Однак проводити реформи і розраховувати на сприятливу

конъюнктуру – это одно, а проводить реформы с пониманием того, что помощи ждать неоткуда, – совсем другое.

Украинский экономический цикл во многом предопределяется ситуацией на внешних рынках: как рынках сбыта продукции, так и на финансовых. Если с первой группой рисков все сравнительно ясно, то риски финансового кризиса многим кажутся надуманными. Действительно, с экономической стороны вопроса все просто: замедление темпов роста логично приводит к снижению спроса на импорт (в том числе и на наш экспорт).

Последние 30 лет принесли два важных тренда, которые изменили общепринятое отношение к экономическим и финансовым кризисам. Во-первых, это развитие таких научных дисциплин, как поведенческая экономика (Нобелевская премия 2002 года) и поведенческие финансы (Нобелевская премия 2013 года). Во-вторых, серия неожиданных финансовых кризисов – Латинской Америки 1980-х, Азии 1990-х и мирового 2008 года.

Результатом совмещения этих двух трендов стало стремительное развитие нового взгляда на вопросы финансово-экономической стабильности и экономической политики, которые обычно сводят к термину «макропруденциальная политика». У этого подхода есть несколько важных аспектов, но для нас принципиален такой: финансовая система является одним из главных источников экономической нестабильности. В данном случае под нестабильностью подразумевается способность финансовой системы усиливать амплитуду экономического цикла: превращать экономический подъем в бум, а спад в кризис. Виной тому кредитование, которое активно растет в период экономического роста, усиливая этот самый рост (кредиты берут с целью увеличения инвестиций или потребления), но также активно снижается в периоды спада. В современной макроэкономике эту концепцию называют «финансовым акселератором», что следует читать так: финансовый сектор усиливает амплитуду цикла в реальном секторе. Второй аспект нестабильности состоит в том, что динамика финансовых рынков может не просто привести к ускорению бумов и углублению спадов, но и стать причиной формирования серьезных дисбалансов (пузырей) [1].

Власти нужен бизнес больших корпораций, причем не частных, а государственных. Они не станут терпеть конкуренции, они осознанно вычищают под себя поляну. Но лягушку нельзя сварить, если бросить ее в кипяток: она будет выпрыгивать оттуда. Это известная истина. А если лягушку медленно варить, она сварится. Так и граждане, и весь так называемый «бизнес». Его сейчас медленно варят [2].

Нынешний год укрепляет во мнении, что украинцы, собравшиеся вместе, намного эффективнее государства, которое делает вид, что управляет страной. Конечно, есть исключения и в госаппарате, и среди политиков. Но в целом страна нуждается в массовых увольнениях нанятых чиновников и в жестком фейс-контроле для участников выборов.

Мы – обычные граждане Украины – эффективнее государственной машины на порядок. От принятия решений до их реализации у нас проходят не месяцы, а дни. Об эффективности расходования ресурсов даже не приходится говорить. Масштабы финансового апокалипсиса в ведомствах – распорядителях бюджета ужасают, тогда как, например, волонтерские проекты за копейки решают колоссальные проблемы.

И все это – на фоне агрессии северного соседа, непростой адаптации к требованиям Соглашения об ассоциации с ЕС и проблемах на внешних рынках.

В такой ситуации умное правительство увеличивает рамки экономической свободы. Нынешнее украинское правительство пока что успешно учится у предшественников вводить новые ограничения экономических свобод (в том числе налично-денежных операций). Однако втрое больший эффект можно получить, перекрыв действующие каналы разворовывания госбюджета чиновниками, в том числе теми, что носят погоны? Маркером является готовность государства согласиться с нашей экономической свободой [3].

Проблемные банки будут появляться до тех пор, пока собственники и менеджмент будут находиться вне системы сдерживания и противовесов, которую обеспечивает эффективное корпоративное управление. Формирование такой системы возможно через введение фактора миноритария: привлечение «длинных» денег через публичные эмиссии акций (преимущественное размещение для вкладчиков), введение независимых директоров в наблюдательные советы, изменение позиции НБУ по отношению к корпоративному управлению в украинских банках [4].

Развитие финансовой системы Украины сопровождается наличием теневого сектора, недоверием населения к существующим институтам и нежеланием доверять им свои денежные средства, значительной коррупционной составляющей.

Украинский народ доказал, что он давно понимает существующие проблемы (налоговые, депозитные, кредитные, валютные Майданы). Несмотря на терпимость и консерватизм, он в состоянии в нынешних условиях потребовать решения финансовых, бюджетных и денежных проблем в интересах не только власти, но и простых людей и не позволит долго ставить на себе эксперименты с «варением лягушки».

Список використаних джерел

1. Ильяшенко П. Мировая экономика – Украине: снова плохие новости [Электронный ресурс] / П. Ильяшенко. – Режим доступа : <http://forbes.net.ua/business/1367981-mirovaya-ekonomika-ukraine-snova-plohie-novosti>
2. Потапенко Д. Поражают люди, которые верят, что малый бизнес в нашей стране кому-то нужен / Д. Потапенко // Коммерсантъ. Секрет Фирмы. – 2014. – № 5. – С. 10–12.

3. Крамаренко А. От редактора / А. Крамаренко // Деньги. – 2014. – № 18 (25 сентября – 8 октября). – С. 4.

4. Параскева О. Поздравляем, вкладчик, Вы — акционер! [Электронный ресурс] / О. Параскева. – Режим доступа :

<http://www.capital.ua/ru/publication/16661-pozdravlyаем-vkladchik-vy-aktsioner>

А. В. Пантюхова,
*аспірант кафедри бухгалтерського обліку,
Київський національний торговельно-економічний університет*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Непропорційне зростання чисельності населення та продовольчих ресурсів спричинює підвищення рівня навантаження на продуктивні сільськогосподарські угіддя. Це зумовлює необхідність забезпечення оптимального співвідношення між економічно доцільними та екологічно безпечними видами використання земель на основі об'єктивних даних економічного аналізу [1].

Економічний аналіз є системою знань, що дозволяє дослідити зміни економічних явищ та процесів у їх взаємозв'язку, як на макро- так і на мікрорівні [2]. Предметом аналізу є господарська діяльність, що характеризується сукупністю економічних відносин у зв'язку з виробничими ресурсами, навколишнім середовищем (природним, соціально-політичним) [2, с. 23; 3, с. 12; 4, с. 44; 5, с. 8]. Тому аналіз використання земельних ресурсів розглядається як складова аналізу ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств – основних користувачів цього виду ресурсів.

Метою аналізу земельних ресурсів є виявлення резервів підвищення ефективності їх використання. Диференціація напрямів та умов господарювання зумовлює різні підходи до формування системи показників, які характеризують ефективність використання земельних ресурсів. Колектив науковців під керівництвом М. Малиша для її визначення виділяє такі показники: урожайність сільськогосподарських культур, вартість валової продукції, валовий та чистий дохід, прибуток у розрахунку на одиницю земельної площі, окупність витрат на земельні ресурси у розрахунку на 100 грн матеріальних витрат, рентабельність продукції сільського господарства [6]. І. Мінаков додатково виділяє показник «землевіддача» та обернений до нього – «землемісткість» [7]. При цьому ефективність використання земельних ресурсів визначається комплексно як сукупність показників, що характеризують ступінь використання земель, ефективність сільськогосподарських культур та землі як основного засобу.

Ступінь використання земельних ресурсів аналізується за такими показниками кількісного та якісного характеру: питома вага сільськогосподарських угідь у загальній земельній площі; розораність сільськогосподарських угідь; питома вага площі посівів у площі ріллі; площі сільськогосподарських угідь, на яких порушено порядок сівозмін; питома вага меліорованих, порушених, рекультивованих та законсервованих сільськогосподарських угідь. Показники оцінки ефективності сільськогосподарських культур – урожайність, валовий дохід на 1 га посіву, прибуток на 1 га посіву, рентабельність.

Більшість науковців як основний показник, що характеризує ефективність використання земельних ресурсів, визначають вартість валової продукції (прибутку) в розрахунку на одиницю площі [8; 9; 10]. Проте його застосування для характеристики ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення необхідно обмежити.

По-перше, для визначення ефективності використання земельних ресурсів за час їх використання доцільно фіксувати календарний рік. Для розрахунку ефективності значення площі земельних ресурсів визначається на основі даних форми 4-сг «Посівні площі сільськогосподарських культур».

По-друге, процес реалізації сільськогосподарської продукції не збігається в часі з процесом виробництва. Продукція минулого року може бути реалізована в поточному році. Також об'єми реалізації сільськогосподарської продукції не обов'язково збігаються з обсягами виробництва. Тому для визначення ефективності використання земельних ресурсів пропонуємо використовувати показник, наведений у формулах (1) – (3):

$$E_{B_{\text{ЗР}}} = \frac{E_{\text{ря}} + E_{\text{роз}} + E_{\text{з}}}{S}, \quad (1)$$

де $E_{B_{\text{ЗР}}}$ – ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення;

$E_{\text{ря}}$ – ефект від реалізації сільськогосподарської продукції (ярих);

$E_{\text{роз}}$ – ефект від реалізації сільськогосподарської продукції (озимих);

$E_{\text{з}}$ – залишковий ефект від використання земельних ресурсів;

S – площа земельних ресурсів, що використовується під посів, га;

$$E_{\text{ря(оз)}} = \sum_{i=1}^n Q_p \times (C_p - C), \quad (2)$$

де Q_p – обсяг реалізованої продукції, вирощеної на площі за відповідний рік (ярих, озимих), тонн;

C_p – ціна реалізації i -го виду продукції (ярих, озимих), грн за тону;

C – собівартість i -го виду реалізованої (виготовленої) продукції, грн за тону.

Розрахунок залишкового ефекту проводиться на основі даних щодо залишків нереалізованої продукції та продукції, використаної в господарській діяльності:

$$E_z = \sum_{i=1}^n Q_c \times (Ц_p - C) + Q_{п} \times (Ц_{рп} - C), \quad (3)$$

де Q_c – обсяг i -го виду продукції, що залишився у розпорядженні підприємства, тонн;

$Ц_p$ – ціна реалізації i -го виду продукції, грн;

C – собівартість i -го виду виготовленої продукції, грн за тонну;

$Q_{п}$ – обсяг i -го виду продукції, що використовується як посівний матеріал, тонн;

$Ц_{рп}$ – ціна реалізації i -го виду посівного матеріалу, грн за тонну.

Отже, ефективність використання земельних ресурсів визначається структурою сільськогосподарських земель, посівних площ та комбінацією культур. Запропонований підхід до розрахунку показника «ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення» дозволяє визначити доцільність використання земельних ресурсів у господарській діяльності. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня обґрунтованості управлінських рішень та зменшенню рівня невизначеності при проведенні планування у сфері раціонального землекористування.

Список використаних джерел

1. Другак В. М. Стале землекористування як еколого-економічна складова сталого розвитку суспільства / В. М. Другак // Екологічні науки. – 2012. – № 2. – С. 106–112.
2. Мних Є. В. Економічний аналіз : [підруч.] / Є. В. Мних. – К. : Знання, 2011. – 630 с.
3. Серединська В. М. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. – Тернопіль : Астон, 2010. – 624 с.
4. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін. ; за ред. М. Г. Чумаченка. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
5. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Б. Є. Грабовецький. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
6. Аграрная экономика : [учеб.] / под ред. М. Н. Малыша. – [2-е изд., перераб и доп.]. – СПб. : Лань, 2002. – 688 с.
7. Минаков И. А. Экономика отраслей АПК / И. А. Минаков. – М. : Колос, 2004. – 464 с.
8. Петренко Ж. А. Ефективність використання земельних ресурсів: економіко-аналітичний аспект / Ж. А. Петренко, О. А. Томашевська // Вісник Полтав. держ. аграр. академії. – 2012. – № 2. – С. 162–168.

9. Вязов Г. Б. Эффективность использования земельных ресурсов экономики региона: методика оценки, анализ, типология социально-экономические явления и процессы / Г. Б. Вязов // Социально-экономические явления и процессы. – 2014. – Т. 9, № 9. – С. 19–25.

10. Кованов С. И. Экономические показатели деятельности сельскохозяйственных предприятий : [справ. книга] / С. И. Кованов, В. А. Свободин. – М. : Агропромиздат, 1985. – 239 с.

І. А. Панченко,

*кандидат економічних наук, доцент,
бухгалтер-експерт ТОВ “ЕС.СІ.АЙ-Консалтинг”*

ПОБУДОВА КОНЦЕПЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНІ

Питання розробки концепції бухгалтерського обліку не є новим явищем у частині наукових поглядів на його розвиток. Ці питання досліджували, зокрема, такі відомі українські вчені, як Н. Малюга [6, с. 467–468], В. Жук [3], М. Пушкар [7], які розробляли Концепцію як основу побудови національної системи бухгалтерського обліку у вигляді відповідного нормативного документа.

Вищеназвані вчені розглядають у своїх працях концепцію бухгалтерського обліку макрорівня як доктрину, що має стати основою для побудови системи бухгалтерського обліку в Україні з метою формування загальних для всіх суб'єктів господарювання або їх окремих груп (у випадку застосування концепції галузевого обліку чи ранжування суб'єктів господарювання для встановлення вимог до обсягу звітності залежно від їх розміру та виходу на міжнародні ринки) підходів до організації та ведення бухгалтерського обліку. Така концепція є основою для розробки нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку, положення яких не виходять за її рамки та відповідають цілям бухгалтерського обліку, визначеним нею.

Концепція бухгалтерського обліку, яка сьогодні є домінуючою в Україні та впроваджується на державному рівні, спрямована на поступовий перехід суб'єктів господарювання на застосування МСФЗ при веденні бухгалтерського обліку та складанні звітності, а також на зближення вимог П(С)БО та податкового законодавства для цілей формування єдиної системи бухгалтерського обліку.

Розробка концепції бухгалтерського обліку окремих об'єктів управління як сукупності теоретико-методологічних засад побудови та функціонування окремих підсистем у системі управління мікрорівня, які визначають їх роль, завдання, структуру, комунікаційні зв'язки, вимоги до

результатів діяльності, принципи її здійснення є предметом досліджень таких учених, як І. Жиглей [2] (розроблено концепцію бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності), О. Лаговська [4] (запропоновано концепцію обліково-аналітичного забезпечення вартісно орієнтованого управління), Н. Лоханова [5] (запропоновано підхід до реформування системи бухгалтерського обліку в Україні на основі концепції інституційних змін і інституційних матриць), В. Шпак [8] (розроблено концепцію організації бухгалтерського обліку), К. Боримська [1] (досліджено підходи до побудови концепції організації захисту бухгалтерської інформації та концепції облікового забезпечення економічної безпеки).

Різні погляди вчених щодо рівнів і сфер дослідження концепцій бухгалтерського обліку та контролю пов'язані з відсутністю в науковій та довідковій літературі однозначного підходу до визначення поняття “концепція”, що призводить до існування різних підходів до його трактування, складу елементів та сукупності концептів.

За домінуючим підходом до трактування сутності поняття “концепція”, під концепцією розуміють систему поглядів на сутність предмету або явища, що визначає принципи та основоположні засади розвитку виду діяльності, пов'язаної з відповідним предметом (явищем) для вирішення поставлених завдань. З такої позиції розробка концепції бухгалтерського обліку повинна ґрунтуватися на тому, що практика (емпіричний рівень) слугує стимулом для розвитку теорії (науковий рівень).

Початок ХХІ ст., який характеризується формуванням нового економічного мислення у зв'язку з черговою світовою фінансово-економічною кризою та необхідністю подолання її наслідків як на мікро-, так і на макрорівні, висуває на перший план удосконалення підходів до управління всіма економічними процесами, що вимагає ґрунтовних наукових розробок окреслених питань та розвитку нових сучасних напрямів в бухгалтерському обліку.

Сучасний підхід до бухгалтерського обліку, на якому повинна ґрунтуватися нова концепція його розвитку, передбачає розгляд обліку як важливої ланки процесу управління, призначеної для реалізації ситуаційного моделювання наслідків, переваг та недоліків управлінських рішень для підприємства. Відповідно, бухгалтерський облік повинен надавати для потреб управління інформацію про економічну ситуацію, а не лише про господарську операцію, яка відбулася.

З огляду на вищенаведене, на перший план виходить оцінка не лише наслідків операцій, а й факторів, що вплинули на отриманий результат. Такий підхід дозволяє забезпечити орієнтацію бухгалтерського обліку на можливість здійснення прогностичних розрахунків, задоволення інформаційних запитів користувачів, а також на впровадження адекватних реаліям часу методів управління. Відповідно, вибір такого вектора удосконалення бухгалтерського обліку є основою для створення сприятливих умов розвитку

як важливих елементів системи управління та реалізації покладених на них функцій.

Окреслений підхід до розвитку бухгалтерського обліку повністю корелює з вимогами системи стратегічного управління, розвинутої на сучасному етапі еволюції систем управління, яка орієнтується на досягнення обраної стратегії розвитку через розроблені практичні механізми її реалізації, аналізу, контролю та коригування з огляду на умови невизначеності. Основну мету розробки нової Концепції бухгалтерського обліку вбачаємо у визначенні гнучких механізмів реагування системи управління на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі функціонування підприємства, що пов'язані з невизначеністю та ризиками, які впливають на фінансові результати господарської діяльності. З огляду на це, вихідними базовими засадами побудови нової Концепції бухгалтерського обліку в системі управління, орієнтованій на стратегію розвитку, є:

Місія – як результат бізнес-ідеї, формулювання якої передбачає врахування ринкового, комерційного, соціального та якісного аспектів діяльності підприємства, в основі чого лежить його адаптація до конкурентних вимог ринкового середовища та існуючих умов господарювання.

Цілі – що передбачають забезпечення економічної стабільності підприємства; підвищення його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості; зростання вартості його активів; досягнення лідируючих позицій на ринку;

Стратегія – напрям розвитку пов'язаний з оптимізацією та стійким зростанням прибутковості й ризикостійкості суб'єкта господарювання в рамках реалізації завдань стратегічного управління.

Дії, спрямовані на досягнення цілей, що передбачають розробку програм щодо:

- підвищення рівня самофінансування за рахунок зростання рівня прибутковості та уникнення дефіциту фінансових ресурсів;
- мотивації працівників підприємства через участь у прибутку;
- управління ризиками, що впливають на результати діяльності;
- оптимального використання активів для цілей створення конкурентних переваг;
- створення нових інноваційних можливостей та переваг.

Вимоги, що викликають необхідність коригування цілей та стратегії, до яких належать:

- невідповідність конкурентному середовищу;
- невідповідність системи управління (її концептуальних засад та організаційно-методичного інструментарію) економічним реаліям, обраній стратегії розвитку тощо;
- невідповідність інтересів власників та найманого персоналу, їх неврегульованість за допомогою механізмів соціального партнерства.

Засоби, які будуть використовуватися для реалізації концепції, що включають:

◆ *кадрові* – підготовка кадрового потенціалу підприємства для реалізації поставлених завдань шляхом застосування дієвих механізмів його підбору, перепідготовки, підвищення кваліфікації, формування знань місії і цілей, а також навиків їх практичної реалізації;

◆ *економічні* – чітка ідентифікація та структурування наявних ресурсів; визначення планових та нормативних показників результатів діяльності, аналіз відповідності наявних ресурсів плановим (нормативним) завданням;

◆ *організаційні* – налагодження роботи відповідних служб (бухгалтерського обліку, контролю) або визначення функціональних повноважень відповідних суб'єктів згідно зі стратегією, цілями та місією підприємства;

◆ *методичні* – відпрацювання методик реалізації поставлених завдань; розробка програм та планів дій.

З огляду на окреслені базові засади, запропонована концепція бухгалтерського обліку може стати логічним переходом від фіскально орієнтованої побудови бухгалтерського обліку до його орієнтації на задоволення запитів системи управління як пріоритетного користувача облікової інформації.

Список використаних джерел

1. Боримська К. П. Бухгалтерський облік в системі забезпечення економічної безпеки підприємства: проблеми методології та організації / К. П. Боримська. – Житомир : ЖДТУ, 2014. – 624 с.
2. Жиглей І. В. Бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності: теорія, методологія, організація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / І. В. Жиглей. – Житомир, 2011. – 42 с.
3. Жук В. М. Теоретичні аспекти концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zhuk.faaf.org.ua/article-14/>
4. Лаговська О. А. Розвиток бухгалтерського обліку та аналітичного забезпечення вартісно-орієнтованого управління: теорія, методологія, організація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / О. А. Лаговська. – Житомир, 2012. – 42 с.
5. Лоханова Н. О. Облік у системі управління економічною стійкістю підприємств: інституціональний підхід : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / Н. О. Лоханова. – Одеса, 2013. – 36 с.

6. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : [моногр.] / Н. М. Малюга. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 548 с.
7. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) / М. С. Пушкар ; Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – 424 с.
8. Шпак В. А. Концепція організації бухгалтерського обліку: теоретичний та методологічний вимір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / В. А. Шпак. – К., 2011. – 32 с.

В. М. Пархоменко,
*доктор економічних наук,
професор кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
Заслужений економіст України*

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ У СПЕКТРІ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Стратегія економічного розвитку України не віддільна від розвитку бухгалтерського обліку як одного із основних інформаційних джерел при прийнятті управлінських рішень як на рівні окремого суб'єкта господарювання, так і на рівні держави. Між стратегією економічного розвитку та стратегією розвитку бухгалтерського обліку існує обернений зв'язок – з одного боку користувачі інформації (управлінці різних рівнів ієрархії) генерують інформаційні запити до системи обліку, визначаючи перспективні напрями його розвитку, а з іншого – обрана стратегія розвитку визначає завдання бухгалтерського обліку в процесі управління.

Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в Україні в спектрі стратегії економічного розвитку вбачаємо в:

1) розширенні переліку об'єктів бухгалтерського обліку, що передбачає дотримання принципу повного висвітлення та розкриття у звітності загального призначення всієї суттєвої інформації про господарську діяльність. Необхідність відображення у звітності інформації про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, які можуть мати вплив на управлінські рішення, актуалізує важливість розробки методологічних засад відображення в бухгалтерському обліку таких об'єктів, як умовні активи; умовні зобов'язання; активи, отримані на різних правових режимах - без переходу права власності на них, з отриманням права користування та

розпорядження такими активами (земля, водні ресурси, корисні копалини); електронні гроші; ризики; екологічні зобов'язання; соціальний капітал тощо;

2) трансформації основної мети складання та оприлюднення фінансової звітності загального призначення – з виконання обов'язку суб'єкта господарювання щодо подачі у встановлені строки обов'язкової звітності до оприлюднення фінансової звітності з метою залучення інвестиційних ресурсів. При цьому актуалізуються питання інвестиційної безпеки як самого суб'єкта господарювання, який має намір залучити інвестиційний капітал, від можливого витоку конфіденційної інформації, так і самого інвестора, який має бути впевнений в якості представленої інформації в оприлюдненій звітності підприємства, в які він інвестує кошти. Такий підхід передбачає необхідність підвищення якості облікової інформації та фінансової звітності;

3) переході суб'єктів господарювання, орієнтованих на залучення іноземних інвестицій, на застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності та, у зв'язку з цим, зміна концептуальних підходів до організації та ведення бухгалтерського обліку через механізм облікової політики;

4) удосконаленні нормативного регулювання бухгалтерського обліку через розробку та затвердження на законодавчому рівні методичних рекомендацій з обліку окремих об'єктів бухгалтерського обліку (в т.ч. і на галузевому рівні). Необхідність розробки методичного забезпечення бухгалтерського обліку пов'язана з потребою отримання більш детальних методик та інструментів ведення бухгалтерського обліку та його складових - аналітичного і внутрішньогосподарського для отримання оперативної та більш змістовної інформації з метою підвищення ефективності конкурентоздатності підприємства;

5) підвищенні рівня підготовки облікових кадрів через удосконалення управлінської компоненти та розвиток професійного судження фахівців в сфері бухгалтерського обліку. Напрямом практичної реалізації цього вектору є посилення практичної підготовки в рамках особисто-орієнтованої технології навчання та реалізації принципів навчання через діяльність шляхом застосування в навчальному процесі кейсових методів навчання, застосування завдань індивідуалізованого характеру, створення навчального середовища, близького до умов практичної діяльності, організація практичної роботи в малих групах для посилення рівня особистої професійної відповідальності;

6) удосконаленні організації бухгалтерського обліку в частині розширення повноважень працівників бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером шляхом їх участі в управлінні, в т.ч. в частині забезпечення безпеки обліково – економічної інформації на кожній ділянці їх роботи, а також удосконаленні механізмів кадрової безпеки (для мінімізації ризиків витоку інформації від співробітників бухгалтерської служби) та створення відповідного мотиваційного поля й дотримання на належному рівні положень соціальної політики підприємства;

7) використанні можливостей бухгалтерського обліку для вирішення завдань економічного розвитку на мікро- та макрорівні через реалізацію

принципів стійкого розвитку, забезпечення економічної безпеки, мінімізації рейдерських захватів та організації паролів доступу, шифрування та кодування в цілях інформаційної безпеки облікових даних.

Більш змістовне та спрямоване на галузеві особливості наповнення відповідного вектору розвитку бухгалтерського обліку можна і потрібно передбачати безпосередньо холдингами, корпораціями та підприємствами суспільного інтересу.

Н. М. Пономаренко,

*кандидат економічних наук, доцент,
Харківський інститут фінансів УДУФМТ*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

На сьогодні питання щодо розуміння сутності, складання й оцінки бухгалтерського балансу підприємства розглянуті в працях багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні засади та практичні рекомендації щодо методики складання та використання бухгалтерського балансу обґрунтовані в працях Ф. Бутинця, Н. Ткаченко, Ю. Вериги, Є. Мниха, Л. Чижевської, Б. Гриньова, В. Кулик та ін.

Наукового обґрунтування бухгалтерський баланс набув у XVI ст., коли з бухгалтерського балансу почали виділятися два поняття: баланс як спосіб перевірки правильності застосування подвійного запису і баланс як форма звітності. В сучасних умовах як обліковий термін «баланс» має два значення:

1) рівність, рівновага двох підсумків протилежного значення, що має місце в рахунках, відомостях і таблицях: рівність сум чи кількості прибутку і витрат, дебету і кредиту, активу і пасиву. У цьому розумінні баланс зберігає близький зв'язок зі своїм первісним значенням, тобто однакові підсумки ніби відповідають збалансованим шалькам терезів;

2) таблиця, яка відображає результат облікової реєстрації, майновий стан підприємства в грошовій оцінці на відповідний момент, тобто стан його активів і пасивів.

Поняття «баланс» в економіці взагалі має ще одне значення, коли його застосовують для кількісних зіставлень певних економічних явищ. У таких балансах може і не бути рівності активу й пасиву, їх називають активними, наприклад, активний торговий баланс, коли вивезення переважає ввезення, чи пасивними, коли потреби перевищують наявність відповідних ресурсів, товарно-матеріальних цінностей, нематеріальних активів тощо [1, с. 28–29].

Бухгалтерський баланс у контексті його класифікації на сьогодні налічує до десяти ознак. Для дослідження зупинимося на балансах за стадіями життєвого циклу та відображенням регулюючих статей, які

визначають рівень розкриття інформації про фінансовий стан. Залежно від включення у валюту балансу підсумків за регулюючими статтями виділяють баланси-брутто та баланси-нетто. Нині у балансі-брутто наводиться інформація про первісну вартість та суми накопиченої амортизації нематеріальних активів, основних засобів, довгострокових біологічних активів, поточної дебіторської заборгованості, суми резерву сумнівних боргів, на основі яких проводяться розрахунки і визначається залишкова вартість за окремими видами активів. Також вказується вартість зареєстрованого статутного капіталу та регулюючі до нього статті, зокрема, неоплачений і вилучений капітал [2, с. 61].

У балансі-нетто нематеріальні активи, довгострокові біологічні активи, основні засоби відображаються лише за залишковою вартістю, поточна дебіторська заборгованість – за чистою реалізаційною вартістю, вартість реально вкладеного капіталу, інша інформація за наведеними показниками не надається. Використання балансу-нетто запропоновано Міжнародними стандартами фінансової звітності (далі – МСФЗ).

Вітчизняна форма бухгалтерського балансу представляє собою змішану форму балансу і має такі особливості:

– інформація щодо необоротних активів відображається в балансі з зазначенням залишкової вартості, первісної вартості, зносу (амортизації), а до підсумку балансу включається залишкова вартість;

– передбачено відображення окремо розміру зареєстрованого статутного капіталу та розміру неоплаченого та вилученого капіталу. Водночас відсутня інформація про суму фактично внесених коштів у першому розділі пасиву балансу;

– відображення резерву сумнівних боргів, що відноситься до іншої поточної заборгованості, тоді як відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» такий резерв нараховується і включається до первісної вартості заборгованості за його вирахуванням, відображення у балансі ці статті не знаходять.

Проблемні питання також виникають і під час формування інформації у балансі про теперішню вартість зобов'язань та суми дисконту, суми капіталізації основних засобів, витрати майбутніх періодів тощо. Для підприємств, які сьогодні здійснюють перехід ведення обліку та/або складання звітності за МСФЗ, після визначення дати потрібно підготувати вступний бухгалтерський баланс за МСФЗ, дотримуючись таких дій:

- проаналізувати облікову політику на відповідність МСФЗ та щодо повноти розкриття інформації;
- визнати активи та зобов'язання відповідно до вимог МСФЗ;
- списати ті активи і зобов'язання, за якими відповідно до МСФЗ не дозволено такого визнання;
- перекласифікувати статті активів, зобов'язань, компонентів капіталу, що були визнані за П(С)БО, відповідно до МСФЗ;

- застосувати вимоги МСФЗ до оцінки активів і зобов'язань (вибір ставки дисконтування, порядок визначення і застосування справедливої вартості та чистої вартості реалізації);
- визначення суттєвості за окремими статтями звіту;
- складання таблиць коригувань.

Таким чином здійснюються гармонізація регулюючих положень звітності складеної за МСФЗ, чим досягається мета: надати користувачам необхідну повну і достовірної інформації про фінансовий стан.

Розглянувши питання методичного складання балансу, окремі вимоги до його формування при переході на МСФЗ зазначимо, що подальша гармонізація і уточнення методологічних складових сприятиме розвитку інтегрованої та управлінської звітності для зростаючих потреб користувачів.

Список використаних джерел

1. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : [підруч.] / Ткаченко Н. М. – [3-те вид. допов. і перероб.]. – К. : Алеута, 2011. – 926 с.
2. Кулик В. А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє : [моногр.] / Кулик В. А. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – 186 с.

В. В. Попова,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємств,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ВИМІРЮВАЛЬНА ШКАЛА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТИПУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ МАКРОСИСТЕМИ

Теоретико-методологічні засади статистичного вимірювання економічного розвитку базуються на філософській категорії розвитку, який визначається як «складний процес, внаслідок якого відбувається перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [1]. Тобто, процес будь-якого розвитку, а економічного тим більше, пов'язаний з певними системними перетвореннями, які відбуваються у діалектичній єдності якісно-кількісних змін. Відтак, методологічний апарат дослідження процесу економічного розвитку у діалектичній єдності якісно-кількісних перетворень має бути спрямований на вирішення комплексу проблем:

- визначення переліку необхідних даних для вимірювання та оцінювання економічного розвитку та встановлення їхньої природи;
- описування механізму, що їх продукує, та допустимих методів перетворень;

- встановлення типу шкали вимірювання та
- розроблення алгоритмів аналізу даних, результати яких є інваріантними відносно цих перетворень.

Складність та багатоплановість статистичних даних, що описують процес економічного розвитку, висуває спеціальні вимоги до первинної інформації щодо об'єкта статистичного спостереження: вона повинна відповідати реальному стану, бути достатньо повною, своєчасною та порівнянною. Остання вимога є особливо актуальною, оскільки для визначення закономірностей процесу економічного розвитку потрібна інформація за тривалий часовий термін. Непорівнянність статистичних даних може спричинити методологічні похибки та призвести до помилкових висновків, суджень та результатів.

Причиною непорівнянності статистичних даних можуть бути зміни одиниці вимірювання, сплески ділової активності, що спричиняють інфляційні процеси, а також і те, що вимірювана ознака може містити велику кількість статистичної інформації різного типу – як числової, так і нечислової. Термін “нечисловий” означає, що простір спостереження не містить структурних ознак дійсних чисел, векторів або функцій; або ознаки об'єктів нечислової природи відображаються такими числами, які при обробленні не можна додавати, віднімати, множити, тощо.

Відповідно до теорії вимірювань, як фундаментальної складової прикладної статистики, об'єкти нечислової природи не можуть бути виміряні грошовими показниками. Отже, економічний розвиток не можна вимірювати показниками ВВП, ВНП, ВДВ, ВВП на душу населення, тощо. У цьому випадку спостерігається невідповідність між видом статистичної інформації, яка описує процес економічного розвитку та накопиченням багатства; одиницею вимірювання та типом шкали вимірювання і її можливостями.

Термін «шкала» походить від латинського «*scalae*» – драбина, та означає: 1. Деталь вимірювальних приладів; відрізок прямої лінії або дуги кола, поділений на частини, що відповідають певним значенням вимірюваної величини. 2. Система чисел, якими вимірюють або оцінюють ту чи іншу величину [2].

Відповідно до типів систем чисел, існують і типи шкал вимірювання, що визначаються операціями, які можна здійснювати з вимірюваною ознакою та множиною припустимих перетворень. Основні шкали вимірювання поділяються на якісні (шкали найменувань та рангова) та кількісні (шкала інтервалів, відношень, різностей, абсолютна). Використання об'єктів нечислової природи, до яких, власне, належить процес економічного розвитку, спричинено бажанням обробляти більш об'єктивну та вільну від помилок інформацію. У випадках, коли не беруться до уваги сутність взаємозв'язку між властивостями об'єктів та їхніми ознаками, найчастіше обмежуються порівняльними судженнями. Наприклад, набагато простіше відповісти на питання: створені або ні можливості для вільного доступу до формування факторних комбінацій; які використовуються технології – більш

або менш витратні, ніж чітко визначити їхню ефективність. Те ж саме стосується орієнтації національного виробництва на внутрішнього або зовнішнього споживача, проміжне або кінцеве споживання. Для оброблення такої інформації використовуються вимірювальні шкали, відмінні від абсолютної, а також бінарні відношення, вектори, що складаються з 1 та 0, тобто дихотомічні данні.

Дослідження дихотомічних даних є давнім об'єктом математичної статистики. Особливо великого значення та широкого застосування вони набувають в економічних та соціологічних дослідженнях, в яких більшість змінних вимірюється за якісними шкалами. При цьому дихотомічні данні є більш адекватними, ніж результати вимірювання за складними методиками, які передбачають велику кількість градацій.

Застосування поняття типу шкали вимірювання та її побудова можливі лише тоді, коли розроблено формально-математизовану теорію процесу, до якої належить вимірюваний показник («Поняття типу шкали вимірювання повністю можна застосувати в тих ситуаціях, коли є формально математизована теорія процесу, до якої відноситься показник, що вимірюється» [3] та описаний механізм, що породжує ті чи інші результати («Описування виду даних та, при необхідності, механізму їхнього породження – початок будь-якого статистичного дослідження» [4]. У процесі дослідження економічного розвитку національної макросистеми розроблено «Факторну теорію економічного зростання і розвитку» [5] та описано механізм, що продукує ті або інші результати [6]. Отже, наукові розробки автора дають всі права та підстави щодо встановлення та побудови шкали для вимірювання економічного розвитку національної макросистеми, визначення її типу та можливих перетворень.

Попередніми дослідженнями теоретичного рівня встановлено, що зміни у процесі економічного розвитку відображаються показниками, ознаки яких характеризує поєднання інституційних і господарських факторів НМС, тобто показниками на п'яти рівнях інституційно-господарського спектру формування ВВП. Теоретичне бачення сутності та методології статистичного оцінювання економічного розвитку національної макросистеми виявило такі ознаки, шкала вимірювання яких має градацію комплексного відображення сукупної взаємодії числових і нечислових даних (рис. 1).

Інституційно-виробнича група	Шкала "регулювання" (I)							
	Командний розподіл				Вільний вибір			
	1				2			
	Шкала «технології» (II)							
	Витратні		Економні		Витратні		Економні	
1		2		3		4		
НО-спож	Шкала «розташування споживачів» (III)							
	Зовнішні	Внутрішні	Зовнішні	Внутрішні	Зовнішні	Внутрішні	Зовнішні	Внутрішні

мають виключно описовий характер, тому вимірювання в цьому випадку може здійснюватися за дихотомічною шкалою найменувань. Побудова номінальних шкал «регулювання» і «технології» базується на процедурі, яка не асоціюється з кількісним вимірюванням. Керуючись визначеними правилами, об'єкти групуються таким чином, щоб всередині класу групування вони були ідентичні за однією властивістю. Для ідентифікації на цій шкалі подібні елементи позначаються однаково, тобто найменуванням ознак надаються певні натуральні числа або числові коди, які використовуються як символічні мітки.

Фактори інтеграційно-споживчої групи (розташування споживачів, напрям споживання та продукт споживання, або 3, 4 та 5 рівні) мають менший вплив. Отже, рівні, що є визначальними для економічного розвитку, проранжовані наступним чином: найбільш вагомий рівень позначений цифрою 1, в подальшому зі зменшенням вагомості рівня його порядковий номер збільшується. Саме таке ранжування підтверджується також і тими шкалами, які є прийнятними для вимірювання ознак економічного розвитку: на 1 та 2 рівнях можливе лише застосування номінальних або рангових шкал (або шкал неметричного типу), на 3 – 4 – 5 – застосовуються метричні шкали (інтервальна, відношень, різниць, абсолютна) в залежності від статистичних даних.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додатками, доповненнями та СД) / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел.]. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. Словник іншомовних слів / [ред. О. С. Мельничук]. – К. : Поліграфкнига, 1974. – 776 с.
3. Статистический словарь / [гл. ред. М.А. Королев]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 623 с.
4. Орлов А. И. Прикладная статистика : [учебник] / А. И. Орлов. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 656 с.
5. Попова В. В. Факторная теория экономического роста и развития: [Монографія] / Попова В. В. – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2005. – 451 с.
6. Попова В. В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком національної макросистеми: архітектоніка та методологія статистичного оцінювання: [монографія] / Валентина Вікторівна Попова. – К. : ВПД «Формат», 2008. – 488 с.

В. Ю. Попов,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ВИМІРЮВАННЯ КОНВЕРГЕНТНОСТІ ПІДСУМКОВОГО ІНДЕКСУ ФІЗИЧНОГО ОБСЯГУ ВВП В УКРАЇНІ

Термін «конвергенція» має латинське походження та означає: «виникнення у різних місцях незалежно одне від іншого схожих або однакових культурних явищ під впливом загальних законів суспільного розвитку» [1, с. 313].

Не зважаючи на спільність та універсальність законів суспільно-економічного розвитку щодо різних країн, глибока прірва розділяє рівень життя пересічних громадян найбагатших та найбідніших країн в умовах сьогодення. Колосальна грошова допомога найбіднішим країнам не спроможна зменшити цю прірву: половина населення Землі мають добовий дохід, менший за 2 дол., а розрив у рівнях життя пересічних громадян у економічно розвинених та відсталих країнах продовжує збільшуватися.

Відповідно питання, чи виникнуть риси подібності між багатими та бідними країнами, чи відбудеться їхнє зближення за основними соціально-економічними показниками, або буде завжди існувати різниця, залишається без відповіді. Використання терміну «конвергенція» щодо рівня соціально-економічного розвитку різних країн якраз і означає виникнення рис подібності або зближення національних економік за основними соціально-економічними показниками [2, с. 349].

Щодо України, то з урахуванням останніх тенденцій у зміні макроекономічних показників (темпів приросту ВВП, рівня інфляції, мінімального розміру оплати праці, курсу української гривні до валюти інших країн, тощо) Україна приєдналася до тієї частини країн світу, населення яких має дохід, менший за 2 дол. на добу. Тобто, в Україні спостерігається стійка тенденція дивергентності (розходження) траєкторії її економічного розвитку відносно розвинених країн та певної конвергентності (наближення) до економічно відсталих. Тому дослідження цієї проблеми для України є над актуальним.

Д. Норт, лауреат Нобелівської премії з економіки, намагався знайти відповідь на ці питання у рамках інституціональної економіки: «Головна загадка людської історії – як пояснити широку дивергенцію (розходження) траєкторій історичних змін. Як трапилося, що суспільства стали розвиватися по історичних траєкторіях, що розходяться? Чому суспільства так відрізняються одне від одного?» [3, с. 22].

Науковці розходження за основними соціально-економічними показниками намагаються пояснити у рамках теорії конвергенції, у якій існує декілька течій.

Прихильники однієї течії вважають, що різниця у рівнях життя пересічних громадян буде поступово зменшуватися, а прірва поступово може бути подолана. Вони дотримуються думки, що між країнами можлива безумовна конвергенція, а рівень життя у всьому світі стане більш-менш однаковим. Інша течія вчених вважає, що зближення рівнів життя може спостерігатися тільки між тими групами країн, які мають спільні ознаки та фундаментальні характеристики щодо певних економічних показників, таких як рівень національних заощаджень, темпи приросту населення та можливості доступу до науково-технічного прогресу. Такі науковці є прихильниками теорії умовної конвергенції. Ще інша група вчених вважає, що багаті та бідні країни ніколи не подолають цю прірву, і вона буде тільки збільшуватися. Тому ці науковці дотримуються теорії відсутності конвергенції. Прихильники цієї теорії, або песимісти, вважають, що бідні країни ніколи не доженуть багаті, а розрив у рівні життя між ними буде тільки збільшуватися.

Механізм конвергентності значно ускладнюється при збільшенні відкритості економік [4, с. 305–314]. Відповідно до моделі Солоу, якщо економіки є відкритими, між ними вільно здійснюється рух капіталів, а безумовну конвергенцію підтримують додаткові економічні сили. А саме: так як бідніші країни мають менше капіталу на одного працівника і тому більш високий граничний продукт капіталу, то суб'єкти заощаджень з більш багатих країн можуть отримувати більші доходи, інвестуючи у порівняно бідніші країни. Тому іноземні інвестиції повинні забезпечувати більш високий рівень зростання запасів капіталу у бідних країнах, навіть якщо рівень національних заощаджень у цих країнах порівняно невисокий. У кінцевому підсумку запозичення за кордоном дозволять первісно бідним країнам досягнути такого самого значення співвідношення капітал / праця та обсягу виробництва на одного працівника, як і у багатих країнах.

Чисельні емпіричні дослідження відомих вчених (Н. Грегорі Менкью, В. Баумоля, Дж. Бредфорда Делона, Девіда Ромера, тощо), які намагалися статистично підтвердити наявність умовної або безумовної конвергенції або ж її відсутність, довели, що існують незначні тенденції до наближення життя пересічних громадян багатих і бідних країн, але реально посилюється розрив між багатими і бідними країнами, багаті стають ще багатшими, а бідні – ще біднішими, або потрапляють у «пастку бідності» [5, с. 197].

Потраплення країни у «пастку бідності» при тлумаченні науково-технічного прогресу як екзогенного явища складно пояснити. А ситуацію, коли країна протягом тривалого періоду має від'ємні темпи приросту населення, переважно від'ємні темпи приросту ВВП, систематичне скорочення заощаджень, постійну інвестиційну спрагу та встановлення ринкової рівноваги не на більшому, а на меншому рівні, не тільки не

тлумачать, а навіть не припускають. На жаль, така ситуація спостерігається в Україні.

Довгостроковий тренд економічного розвитку в Україні у вигляді підсумкового індексу фізичного обсягу ВВП демонструє наявність безумовної конвергенції з нерозвиненими економіками, але повну відсутність конвергенції з розвиненими.

Аналіз темпів приросту ВВП в Україні доводить, що за 24 роки існування держави нею навіть не досягнуті показники 1990 р., а ВВП у 2014 р. склав усього 64,5% від ВВП 1990 р. Отже, тільки на підставі цієї статистики можна констатувати, що у цілому економіка України деградує більше 24 років поспіль.

Тривала деградація та негативні тенденції темпів приросту ВВП у довгостроковій перспективі призвели до того, що розрив України у показниках душевого ВВП порівняно з такими країнами, як Франція, Польща, Литва, Білорусь та Молдова відчутно збільшився (табл. 1).

Таблиця 1

ВВП на душу населення, ПКС (міжнар. дол., за поточним курсом)

	ВВП на душу населення		Ранг	
	1990 р.	2013 р.	1990 р.	2013 р.
Україна	6798	8790	4	2
Білорусь	5230	17620	2	3
Литва	9324	25467	5	5
Молдова	4153	4670	1	1
Польща	5991	23649	3	4
Франція	17593	37872	6	6

Порівняльна база обрана не випадково – душевий ВВП в Україні порівнюється: з душевим ВВП Франції – країни, яка має найбільшу площу після України, економіка якої ніколи не мала ознак адміністративно-командної, а розвиток її економіки є типовим для розвинених країн Старого Світу; душевим ВВП Польщі – країни, яка є типовим представником країн Східної Європи, економіка яких зазнала часткових руйнувань під час перебування під економічним впливом колишнього СРСР; та душевим ВВП Литви, Білорусі та Молдови. Останні три країни тривалий час перебували у складі СРСР, мали економіку з усіма ознаками адміністративно-командної, але в умовах сьогодення їхні шляхи суттєво розійшлися – Литва перебуває у складі ЄС, Молдова – прагне членства ЄС, а Білорусь впевнено продовжує шлях, який був закладений ще у період перебування у складі колишнього СРСР.

За досліджуваний період ВВП на душу населення, ПКС (міжнар. дол. за поточним курсом) збільшився в усіх країнах: в Україні – у 1,3 рази, у Білорусі – у 3,4 рази; у Литві – у 2,7 рази; у Молдові – у 1,1 рази; у Польщі – у 3,9 рази; у Франції – у 2,2 рази.

Але різні темпи збільшення душевого ВВП у порівнюваних країнах на кінець досліджуваного періоду визначили різні результати.

Найбільший розрив спостерігається у показниках душевого ВВП України та Франції: якщо на початку досліджуваного періоду душевий ВВП Франції був у 2,6 рази більший за аналогічний показник в Україні, то наприкінці 2013 р. цей розрив збільшився до 4,3 разів. Цікаві тенденції спостерігаються за досліджуваними показниками України та Польщі і Білорусі: якщо у 1990 р. Україна мала душевий ВВП більший за ці країни (душевний ВВП Білорусі складав тільки 77% душевого ВВП України, а Польщі – 88%), то у 2013 р. душевий ВВП Білорусі був більшим за аналогічний показник в Україні у 2 рази, а у Польщі – у 2,9 рази.

Збільшився розрив між душевим ВВП України та Литви: якщо на початку досліджуваного періоду душевий ВВП Литви перевищував душевий ВВП в Україні у 1,4 рази, то наприкінці досліджуваного періоду – уже у 2,9 рази. Тільки між Україною та Молдовою у показниках душевого ВВП зберігається майже незмінний розрив: якщо у 1990 р. душевий ВВП у Молдові становив 61% від душевого ВВП в Україні, то у 2013 р. – 53%.

Порівняння підсумкових індексів фізичного обсягу ВВП показало, що в Україні суттєво збільшився розрив не тільки між нею та Францією (тобто, однією з найрозвинутіших країн світу, яка на початок досліджуваного періоду випереджала Україну), але зріс розрив між Україною та Польщею, та навіть між Україною, Литвою і Білоруссю. Але надзвичайну подібність (конвергентність) показують траєкторії довгострокового економічного зростання Молдови і України.

Застосування коефіцієнтів кореляції для вимірювання конвергентності української економіки довело, що в Україні підтверджується наявність безумовної конвергенції у межах певної групи країн – Молдови (майже функціональна залежність – коефіцієнт кореляції дорівнює 0,944), Білорусі та Литви (середня додатна кореляція 0,4098 та 0,5500), але підтверджується відсутність конвергенції між Україною та Польщею і Францією (коефіцієнти кореляції відповідно 0,0495 та -0,006) (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції підсумкових індексів фізичного обсягу ВВП

	Україна	Білорусь	Польща	Франція	Литва	Молдова
Україна	-	0,4098	0,0495	-0,006	0,55	0,944
Білорусь		-	0,9239	0,8462	0,92	0,4083
Польща			-	0,9612	0,82	0,0611
Франція				-	0,81	-0,0459
Литва					-	0,5254
Молдова						-

Україна перемістилася у групу до найменш розвиненої країни – Молдови, і суттєво погіршила свій душевий ВВП. Комплексний огляд реалій української економіки повністю підтверджує справедливості думки про глибоко суперечливу сутність моделі економічного зростання в Україні.

Список використаних джерел

1. Новий словник іншомовних слів / [ред. Л. І. Шевченко]. – К.: АРІЙ, 2008. – 672 с.
2. Словник іншомовних слів / Ред. О. С. Мельничук. – К. : Поліграфкнига, 1974. – 776 с.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт ; [пер. с англ. А. Н. Несторенко]. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 180 с.
4. Абель Э., Берданке Б. Макроэкономика. 5-е изд. / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2012. – 768 с.
5. Бурда М. Макроекономіка. Європейський контекст. / Майкл Бурда, Чарлз Виплош.; [пер. з англ. С. Панчишин]. – К. : Основи, 1998. – 682 с.

Н. В. Резнікова,
*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ФРАГМЕНТАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ ЯК ПРОЯВ ВІДНОСИН МІЖКРАЇНОВОЇ НЕОЗАЛЕЖНОСТІ

Протягом останніх десятиліть глобалізація проявлялась і досліджувалась як ключова тенденція світогосподарського розвитку, трансформуючись із певної тенденції у всепоглинаючий процес, що включає в себе політичні, економічні, соціальні, науково-технологічні та інші складові. Взаємопов'язаний, взаємозалежний характер сучасного світу виступає сьогодні як протиріччя між об'єктивною необхідністю та суб'єктивною неготовністю різних держав і регіонів співробітничати один з одним через наявність цивілізаційних, етнічних та ідеологічних бар'єрів. Беручи до уваги, по-перше, стан світогосподарських балансів, а по-друге, сформований на сьогодні економічний потенціал та галузеві пропорції в Україні, варто зазначити об'єктивну складність реалізації державою прагнення інтегруватись у світовий ринок, де вже відбулися потужні глобалізаційні процеси з узгодження інтересів учасників міжнародного виробництва.

Транснаціоналізація виробничих відносин відобразилась у появі нових форм міжнародного поділу праці, серед яких транснаціональний

міжкорпоративний і внутрішньофірмовий поділ праці. Ще у ХХ ст. товари виготовлялися в одній країні й експортувалися до споживачів іншої країни, а торгівля ХХІ ст. є явищем значно складнішим. Вона тісно поєднує торгівлю товарами, в якій питому вагу займає торгівля деталями та компонентами, з потоками міжнародних інвестицій, що вкладаються в інфраструктуру, підготовку персоналу, науково-дослідні розробки і довгострокові бізнес-відносини. Додана вартість, втілена у готовому виробі, створюється у багатьох країнах, на багатьох фабриках, заводах тощо. Для виготовлення товару в одній країні та його експорту до країни – кінцевого споживача країна-виробник імпортує деталі й компоненти у постачальників першого ступеня, для виробництва яких останні отримують ресурси з інших країн (у постачальників другого ступеня). Наприклад, у виробництві літака «Боїнг» беруть участь принаймні 6 країн – Італія (вертикальні стабілізатори, центральна частини фюзеляжу), Японія (крила літака, вбиральні, передні частини корпусу, шини), Південна Корея (деталі до крила), Велика Британія (системи антизледеніння крил, сидіння кабіни пілотів), Швеція (двері вантажного відсіку), Франція (шасі, електромагнітні гальма) і, нарешті, США (боки корпусу літака, аварійний трап, гондоли двигуна), де і відбувається складання готового продукту [1].

Головними акторами глобальних ланцюгів створення вартості є транснаціональні корпорації, їх дочірні компанії, а також незалежні постачальники на внутрішньому та іноземному ринках. Економічні трансакції в межах глобальних ланцюгів створення вартості охоплюють міжфірмові відносини всередині транснаціональних корпорацій (ТНК), а саме, між штаб-квартирою корпорації та дочірніми фірмами, а також зв'язки ТНК із їх незалежними постачальниками. ТНК залишаються ключовими гравцями у глобальних ланцюгах вартості. Фрагментація виробництва поряд із досягненнями в інформаційно-комунікаційних технологіях дає можливість для малих та середніх підприємств, а особливо тих, що задіяні у сфері послуг, розгорнути транскордонну діяльність із початку їх заснування. Компанії, яким вдалось адаптувати цю бізнес-модель, відносять до нової категорії підприємств – мікротранснаціональних.

Фрагментація виробництва у глобальних ланцюгах створення вартості значно інтенсивніша у галузях промисловості, де технічні характеристики товару дозволяють розділити процес виробництва на окремі стадії. Модульність продукту, особливо в таких галузях, як машинобудування електричних приладів і апаратів, транспортних засобів дозволяє максимально скористатися перевагами міжнародного поділу праці та дислокувати окремі стадії. Це також стосується високотехнологічного сектору хімічної промисловості, дещо меншою мірою – таких традиційних галузей промисловості, як гірничодобувна промисловість та виробництво сировинних товарів (нафтопереробки, чорної та кольорової металургії, хімічної промисловості, виробництва гуми та пластику). Самі по собі галузі первинного сектору не вимагають високого рівня імпортного вмісту в експорті, за винятком окремих видів послуг, однак слугують, як правило, початковою ланкою ланцюгів вартості, тобто створюють виробничий ресурс

для інших галузей. У виробництві товарів вищезазначених груп іноземний фактор перевищує 30% усієї створюваної вартості.

За критерієм розподілу ринкової сили і спрямованістю потоків знань та інформації залежно від ролі ТНК та незалежних постачальників, ланцюги створення вартості поділяють на «мотивовані виробником» (producer-driven) та «мотивовані покупцем» (buyer-driven). «Мотивовані виробником» ланцюги вартості створюються у високотехнологічних секторах: виробництві напівпровідників, електроніки, автомобільній та фармацевтичній галузях, де і спостерігається найвища фрагментація виробничого процесу. Через їх високу наукоємність провідні компанії – GM, Apple, Sony – контролюють дизайн продукту, а також здебільшого і його збірку, що може здійснюватись у кількох країнах. Безпосередньо провідна компанія приділяє суттєву увагу знанням щодо продукту та науково-технічним розробкам, що здійснюються у штаб-квартирі, дочірніх компаніях або ж залежних (кептивних) постачальниках.

«Мотивовані покупцем» ланцюги створення вартості формуються навколо великих підприємств роздрібної торгівлі на зразок Walmart або ж успішних торговельних брендів на зразок Nike. Товари, що виробляються у ланцюгах вартості цього типу, зазвичай відносно прості у виробництві, не капіталомісткі й не вимагають висококваліфікованої робочої сили: одяг і текстиль, взуття, господарські товари, іграшки. У цих секторах іноземна вартість також становить 25–30%. Головна компанія ланцюга, як правило, зосереджує свою діяльність на маркетингу та продажах, володіє невеликою кількістю власних виробничих підприємств, однак має розгалужену мережу незалежних постачальників [1, с. 21]. У третинному секторі, де в силу особливостей послуги як об'єкта купівлі-продажу важливим є контакт постачальника послуги та споживача, рівень «іноземного елементу» в експорті послуг суттєво нижчий – 10–15%. Слід зазначити, що галузевий розріз доданої вартості, створеної у світовій економіці, не дає абсолютно об'єктивної картини реалій міжнародного виробництва. Протягом тривалого часу послуги у світовій торгівлі складають не більше 1/5. Втім, з урахування того, що вони є втіленими в експортних товарах у формі доданої вартості, їх «присутність» у міжнародній торгівлі значно суттєвіша.

До комплексу завдань зі створення вартості долучаються послуги як органічна складова координації та обслуговування міжнародного виробництва. Роль та значення останніх суттєво зросло: наприклад, у 2014 р. частка комерційних послуг у міжнародній торгівлі за валовими показниками складала 23%, а за обсягом доданої вартості – 45%, що становить майже половину світового товарообороту [2]. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям збільшився спектр послуг, що можуть виступати як об'єкт купівлі-продажу в міжнародній економіці. І хоча галузь обслуговування є менш вертикально інтегрованою порівняно з промисловістю – послуги персонального характеру відносно іммобільні у міжнародних масштабах – доступність технологій дозволяє частково подолати подібні бар'єри.

Водночас сучасне сповільнення темпів економічного розвитку та звуження масштабів транснаціонального бізнесу, інвестиційна вибірковість

ТНК, перетворення України в об'єкт геополітичних претензій глобальних гравців, посилення офшоризації у зовнішньоекономічній сфері загрожуватиме вітчизняній економіці тотальною експансією ТНК, структурною деградацією. Втім, у перспективі, залежно від ефективності державної конкурентної політики, уможлиблюється перехід від тіньової до легалізованої транснаціоналізації, від локального до системного регулювання результативності ТНК, від впливу капіталу до його реінвестування в українську економіку, що, з одного боку, справджуватиме мотиви входження ТНК на ринок та задовольнятиме їх підприємницькі запити, а з другого – надаватиме нові можливості конкурентного розвитку національної економіки.

Отже, орієнтована на ланцюги створення вартості модель економічного зростання України створила б великі можливості для стимулювання соціально-економічного розвитку. Потoki інвестицій, товарів, послуг та знань, що є невід'ємною частиною ланцюгів вартості, відкрили б шлях до «промислового переоснащення». Ланцюги доданої вартості є носіями глобальних стандартів ведення бізнесу, а тому забезпечують ліпший доступ до інформації, засвоєння нових технологічних знань та навиків. При цьому місцеві українські компанії завдяки доступу до іноземних проміжних товарів можуть створювати нові галузі виробництва, що визначатимуть міжнародну спеціалізацію країни [3, с. 2–3]. Водночас, для України, як і для більшості малих економік, як правило, відсутні будь-які альтернативи – вони ап'орі приречені бути залученими до ланцюгів вартості через низьку забезпеченість власними ресурсами і залежність від зовнішніх ринків.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wto.org/>
2. Interconnected Economies: Benefiting From Global Value Chains [Electronic resource] // OECD. – 2013. – Mode of access : <http://www.oecd.org/sti/ind/interconnected-economies-GVCs-synthesis.pdf>
3. Memedovic O. Mapping Global Value Chains: Intermediate Goods Trade and Structural Change in the World Economy / O. Memedovic, T. J. Sturgeon // UNIDO Working Paper 05/2010. – Vienna: UNIDO, 2011. – 50 p.

І. Г. Савченко,

*кандидат наук з державного управління, доцент,
Харківський інститут фінансів УДУФМТ*

ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Глобальна фінансово-економічна криза 2008–2009 р. з усією очевидністю підтвердила важливість інформації для роботи фінансових

ринків, а також показала, що більшість його суб'єктів не мають достатньої інформації для прийняття оптимальних економічних та управлінських рішень. Значною мірою це зумовлено проблемами в роботі інститутів інформаційної інфраструктури фінансових ринків, недосконалістю методик, які вони застосовують для оцінки якості фінансових активів, емітентів фінансових інструментів, а також наявністю конфлікту інтересів при наданні відповідних послуг.

В Україні, де фінансовий ринок загалом та його інформаційна інфраструктура зокрема перебувають у стадії становлення, а система державного регулювання цієї сфери далека від стандартів розвинених країн, до цих проблем додається низький рівень інституційної спроможності державних регуляторів адекватно аналізувати інформацію для своєчасного реагування на прояви нестабільності фінансових ринків. Відсутність розвинутої інформаційної інфраструктури фінансових ринків не дозволяє їх учасникам вивчати потенційні ризики, знаходити платоспроможних клієнтів для надання своїх послуг і таким чином зумовлює стискання розмірів фінансових ринків. Учасники ринків у таких умовах часто приймають рішення на основі неопублічної інформації, що підвищує ризикованість їхньої діяльності.

Інформаційна інфраструктура є складовою загальної інфраструктури фінансових ринків. Фінансова інфраструктура у широкому розумінні створює основу фінансової системи країни. Інформаційна інфраструктура як складова загальної інфраструктури фінансових ринків створює умови для їх розвитку, дотримання ринкової дисципліни, ефективного здійснення державного нагляду. Інформаційна інфраструктура включає інституційний устрій і структури, що впливають на якість, доступність та прозорість інформації щодо монетарних і фінансових умов та політики на різних рівнях; вона являє собою стимули й організаційні структури, необхідні для здійснення державної політики щодо регулювання фінансових ринків. Таким чином, інформаційна інфраструктура охоплює: а) устрій для забезпечення прозорості фінансової політики; б) рамки здійснення бухгалтерського обліку та аудиту, що допомагають визначати та перевіряти інформацію, яка розкривається для громадськості та регуляторних органів; в) механізми збирання, обробки та розповсюдження інформації щодо фінансових умов і кредитоспроможності позичальників та інших емітентів фінансових зобов'язань [1, с. 241].

В Україні до інститутів інформаційної інфраструктури фінансових ринків доцільно включити департамент кредитних історій, кредитні рейтингові агентства, організаторів торгівлі (фондові біржі), депозитаріїв, зберігачів та реєстраторів. Інформацію, що оприлюднюється інститутами інформаційної інфраструктури фінансових ринків, залежно від причин розповсюдження та користувачів можна структурувати таким чином:

- 1) обов'язкова інформація, що надається державним регуляторам;

2) обов'язкова інформація, що підлягає публічному розкриттю (на власних веб-сайтах, у друкованих ЗМІ та/або у офіційних друкованих виданнях державних регуляторів);

3) необов'язкова інформація, поширена самими інститутами інформаційної інфраструктури;

4) інформація, надана користувачам на умовах договору або розповсюджена відповідно до договору з замовником.

Як щодо перших двох видів інформації, так і щодо всієї іншої інформації, розповсюджуваної публічно, державні регулятори встановлюють вимоги до змісту та достовірності.

Фінансово-економічна криза показала: перелік і види інформації про стан фінансових ринків, що підлягають публічному розкриттю, потребують розширення. Водночас розширення переліку такої інформації має супроводжуватись її аналітичною обробкою державними регуляторами. Крім того, для вдосконалення інформаційної інфраструктури фінансових ринків необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих, з одного боку, на зниження вхідних бар'єрів на окремі сегменти ринку (зокрема, ринок послуг кредитних рейтингових бюро), а з іншого боку, посилити вимоги до діючих операторів ринку щодо дотримання ними чинного законодавства та професійних стандартів діяльності.

Державні регулятори потребують розширення повноважень і нової інфраструктури для збирання й аналізу адекватної інформації про діяльність усіх професійних учасників фінансових ринків. Цей новий інформаційний режим має бути структурований за такими головними елементами. По-перше, всі великі фінансові інститути повинні звітувати регулятору про свої активи та ризики щокварталу. Це може покращити внутрішні системи ризик-менеджменту у фінансових інститутах, що, як виявилось під час фінансової кризи, є недостатньо надійними. По-друге, для того щоб максимізувати обсяг інформації, яка збирається, регулятори мають стандартизувати процес оцінювання розміру ризиків та вразливості до ризиків. Регулятори мають також розробити стандартний набір факторів (таких як коротко- і довгострокова динаміка процентних ставок, розмір дивідендів на акції, ціни на нерухомість і валютні курси), які мають враховувати фінансові інститути при оцінці своїх ризиків. По-третє, для забезпечення належного аналізу зібраної інформації різні регулятори повинні мати повноваження щодо розповсюдження інформації. По-четверте, після проходження певного часу інформація, зібрана регуляторами, має бути поширена на приватний сектор. Останній може суттєво доповнити та якісно покращити урядовий аналіз інформації про фінансові ринки [2, с. 4–5].

Таким чином, інформаційна інфраструктура фінансових ринків являє собою сукупність спеціалізованих професійних учасників фінансових ринків (інститутів інформаційної інфраструктури), які здійснюють діяльність щодо збирання, обробки та поширення інформації про стан ринків, емітентів, фінансові інструменти, ціни та обсяги торгівлі фінансовими інструментами

тощо, а також взаємозв'язків між ними, між ними та фінансовими посередниками, державними регуляторами, іншими учасниками фінансових ринків. Державні регулятори фінансових ринків є центрами інформаційної інфраструктури, оскільки встановлюють інституційні засади її побудови та функціонування, визначають перелік, види та форми розкриття обов'язкової інформації, встановлюють вхідні бар'єри на ринок та ін. На сьогодні основними завданнями держави щодо розвитку інформаційної інфраструктури є розширення переліку інформації, що підлягає обов'язковому розкриттю, удосконалення процедур обміну інформацією, забезпечення аналітичного супроводу розкритої інформації тощо.

Список використаних джерел

1. A New Information Infrastructure for Financial Markets [Electronic resource] / Center for Geoeconomic Studies, Council of Foreign Relations, Squam Lake Working Group on Financial Regulation. – Access mode : <http://www.cfr.org/economics/new-information-infrastructure-financial-markets/p18568>
2. Assessing Information and Governance infrastructure [Electronic resource] / Financial Sector Assessment : A Handbook ; The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, The International Monetary Fund. – Access mode : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsa/eng/pdf7c1110.pdf>

Л. О. Свистун-Золотаренко,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СТАТИСТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Нелегкими виявилися для України часи після здобуття нею незалежності. Наша країна зіткнулася з проблемами економічної нестабільності та спаду інвестиційної активності. І сьогодні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів активно обговорюються вітчизняними й закордонними політиками та науковцями.

Для підвищення конкурентоспроможності України та її окремих регіонів необхідно об'єктивно проводити та запроваджувати у практику діяльності вітчизняних органів влади результати статистичних досліджень.

Для здійснення управління соціально-економічним розвитком в усіх державах світу територія організовується у певну адміністративну

територіальну систему. В Україні в адміністративно-територіальній системі законодавчо закріплено чотири рівні адміністративного управління:

а) держава, б) адміністративна область та міста республіканського значення, в) райони та міста обласного значення, г) міста районного значення, селища, територія сільських рад та села.

Відповідно на кожному із зазначених рівні адміністративного поділу території України здійснюються процеси управління життєдіяльністю та соціально-економічним розвитком території, в тому числі процеси статистичної оцінки, програмування розвитку та вироблення політики розвитку тощо. Через територіальні ознаки виражаються усі статистичні оцінки соціально-економічного розвитку території: населення, природні ресурси, виробничий потенціал, організація поселень, інтелектуальні, соціальні та культурні цінності тощо.

Термін же «регіон» в основному використовують для визначення території, в якій соціально-економічна ситуація відрізняється від ситуації у адміністративно-територіальній одиниці або у державі в цілому. Таким чином, за допомогою цього терміну може бути здійснена оцінка діяльності як на території декількох областей або декількох районів, так і оцінка стану частини адміністративної одиниці держави. Тобто, переваги терміну «регіон» полягає в тому, що він не має адміністративно-територіальної прив'язки. «Регіон» може визначати територію: а) що вивчається за спільними ознаками (економічними, соціальними, політичними, екологічними та ін.), б) на якій здійснюється статистичний облік явищ і процесів, в) для якої проводиться планування певних спільних дій щодо її функціонування та розвитку.

Саме тому метою проведення регіональних статистичних досліджень є аналіз різних соціально-економічних аспектів розвитку регіону для визначення об'єктивного діагнозу, на основі якого повинна будуватися стратегія і тактика управління розвитком території.

В. М. Семяновський,

кандидат фізико-математичних наук,

професор кафедри економічної кібернетики,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ

Дотримання курсу євроінтеграції залежить від якісного та послідовного виконання Україною всіх взятих на себе міжнародних зобов'язань. Одним із таких зобов'язань перед європейською спільнотою є виконання підписаної та ратифікованої Україною Європейської хартії місцевого самоврядування (далі – Хартія) [1].

Хартія є одним із базових документів, що визначають основні принципи організації та реалізації місцевого самоврядування в країні. Забезпечення реального місцевого самоврядування є одним із важливих факторів розвитку демократичної публічної влади в країні шляхом надання місцевим співтовариствам права здійснювати керівництво та впорядкування місцевими справами на власний розсуд та під власну відповідальність. Місцеве самоврядування забезпечує не тільки участь населення у вирішенні владних питань та демократичність влади, але й ефективність вирішення проблем, що виникають на місцях. Спроможні територіальні громади з законодавчо визнаними повноваженнями та фінансами є основою ефективності європейської системи управління у державі [2–3].

Правове визначення понять та сутності місцевого самоврядування забезпечують міжнародні правові акти, сучасне українське законодавство та локальне законодавство України. До локального законодавства належать статути територіальних громад, регламенти місцевих рад, інші акти, які приймаються органами й посадовими особами місцевого самоврядування. Міжнародні документи, Конституція України [4] та закон «Про місцеве самоврядування в Україні» [5] визнають базовим (первинним) суб'єктом місцевого самоврядування саме територіальну громаду.

Згідно зі ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення, а згідно зі ст. 143, територіальні громади мають сім базових повноважень, середі яких: затвердження та контроль виконання програм соціально-економічного розвитку громади; управління комунальним майном; затвердження та контроль виконання бюджетів відповідних адміністративно-економічних одиниць; встановлення місцевих податків і зборів; місцеві референдуми тощо.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», воно є гарантованим державою правом та реальною здатністю територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах законів. Стаття 8, п. 3 зазначеного закону декларує: «Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади».

Таким чином діяльність місцевого самоврядування визначається законами України та статутом територіальної громади. Таких прав, які має територіальна громада в Україні, не має жоден інший суб'єкт цивільних правовідносин, орган влади чи будь-яка політична організація. Особливо правами, які надає територіальній громаді ратифікована в Україні Європейська хартія місцевого самоврядування, що є частиною національного законодавства.

Європейська хартія місцевого самоврядування є результатом серії ініціатив та багатьох років дискусій, що мали місце у Раді Європи з 1968 року. Метою Європейської хартії місцевого самоврядування є компенсування

браку спільних європейських стандартів оцінки та захисту прав органів місцевого самоврядування, які є найближчими до населення.

Хартія узагальнює та визначає загальновизнані у Європі принципи здійснення демократії на місцевому і регіональному рівні та зобов'язує сторони застосовувати основні правила, які гарантують політичну, адміністративну та фінансову незалежність органів місцевого самоврядування. Хартія була відкрита для підписання країнами-членами 15 жовтня 1985 року і її ратифікувала переважна більшість країн-членів Ради Європи.

Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» було прийнято Верховною Радою України 15 липня 1997 року [6]. Таким чином, відповідно до статті 9 Конституції України, Європейська хартія «... є частиною національного законодавства України», а її норми мають переважну силу над нормами законів України (пункт 2 статті 7 закону України «Про міжнародні договори України»).

Але великою проблемою для впровадження місцевого самоврядування є існування значної кількості розбіжностей щодо розуміння понять та реалізації принципів і положень, що закріплені в тексті Хартії. Особливо важливою проблемою законодавства України залишається точне визначення базових понять щодо місцевого самоврядування та їх відповідність міжнародним правовим документам, особливо ратифікованими Україною. На некоректність перекладу тексту Хартії звертають увагу багато як вітчизняних [7–9], так і міжнародних фахівців.

Так, базова 4 стаття Хартії в офіційному перекладі має вигляд:

Стаття 4. Сфера компетенції місцевого самоврядування

1. Головні повноваження і функції **місцевих властей** визначаються конституцією або **законом**. Однак це положення не перешкоджає наділенню **місцевих властей** повноваженнями і функціями для спеціальних цілей відповідно до **закону**.

Оригінальними текстами Хартії є тексти англійською та французькою мовами. Звернемо увагу на оригінал тексту статті 4 п. 1 англійською:

The basic powers and responsibilities of **local authorities** shall be prescribed by the constitution or by **statute**. However, this provision shall not prevent the attribution to **local authorities** of powers and responsibilities for specific purposes in accordance with the **law**.

Звідси перше речення абзацу слід було перекласти так: Головні повноваження і функції **локальних влад** (територіальних громад) визначаються конституцією або **статутом**.

У Хартії використовуються терміни і «закон», і «статут», проте з офіційного перекладу тексту Хартії з мало зрозумілих причин усунуто слово «статут». Одночасне використання в оригіналі термінів і «закон», і «статут» чітко вказують на їх різне смислове значення. Таким чином, статути територіальних громад є частиною національного законодавства і не потребують жодного додаткового затвердження будь-яким органом.

У статті 3 офіційного перекладу Хартії та деяких інших поняття **local authorities** чомусь перекладається як **органи місцевого самоврядування**, а не **локальна** (територіальна) **влада**.

На сучасному етапі дуже важливим є донесення до громадськості інформації про сутність і великі можливості місцевого самоврядування, які базуються на справжніх європейських принципах та засадах з використанням ідентичного перекладу європейського законодавства.

Список використаних джерел

1. Європейська Хартія місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
2. Семяновський В. М. Європейська система управління державою – стратегія для України / В. М. Семяновський, В. Г. Бабчук // Стратегія розвитку України: економічний та гуманітарний виміри : матеріали 1-ї наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті І. І. Пилипенка. – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2014. – С. 68–70.
3. Семяновський В. М. Самоврядування по-польськи: уроки для України / В. М. Семяновський // Науковий вісник НАСОНА. – 2014. – № 2. – С. 40–49.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, станом на 07.08.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>
6. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15.07.1997 р. № 452/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>
7. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : [кол. моногр.] / за ред. В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. – К. : Атіка, 2007. – 864 с.
8. Гурняк І. Територіальна громада – юридична особа [Електронний ресурс] / І. Гурняк. – Режим доступу : <https://uk-ua.facebook.com/vilnyi.prostir/posts/608624669188995>
9. Панасюк С. А. Якісний переклад тексту Європейської хартії місцевого самоврядування: шлях до реальної євроінтеграції [Електронний ресурс] / С. А. Панасюк. – Режим доступу : <http://vartaprava.com.ua/analitika/problemy-perekladu-evropejskoji-hartiji-mistsevoho-samovryaduvannya.html>

А. Г. Тарасенко,
*старший викладач кафедри
фундаментальних економічних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИТОКИ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НАЦІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Здійснюючи ретроспективний огляд чинників, які поклалися дослідниками в основу науково-технічного і соціально-економічного прогресу націй, можна зробити висновок, що акцент поступово переносився з матеріально-речових чинників на морально-інституційні.

Як підтвердження цього процесу наприкінці ХХ ст. з'явився і швидко затвердився у наукових публікаціях термін «соціальний капітал» як дещо відмінне від поширених категорій фізичного і людського капіталу. Визнаними теоретиками нової концепції є західні соціологи та політологи, зокрема П. Бурд'є, Р. Патнем, Дж. Коулман, Ф. Фукуяма та ін.

Ці вчені акцентували увагу на тому, що комбінація природного, фізичного і людського капіталу лише частково пояснює процес економічного зростання. При цьому не враховується процес взаємодії і організації учасників економічної діяльності, тобто вклад соціального капіталу, в результаті якого здійснюється і економічне зростання, і суспільний розвиток. Отже, так само як і фізичний та людський капітал, соціальний капітал створює реальне багатство і є економічною цінністю національної економіки [3].

Однак, що стосується визначення самого поняття «соціальний капітал», розуміння його сутності та впливу на різноманітні аспекти й рівні соціально-економічної організації суспільства сьогодні ми маємо значну розбіжність у поглядах дослідників.

Зокрема, виразно простежується тенденція до монополізації тлумачення соціального капіталу соціологічною наукою, що беззастережно обрала «звужений» його варіант, представлений у роботах вищезгаданих авторів. Так, соціальний капітал трактується більшістю дослідників лише як особисті зв'язки індивідів у межах відносин особистого знайомства чи визнання, що використовуються з метою досягнення власної вигоди. Загалом соціологічні концепції здебільшого репрезентують соціальний капітал як виключно спонтанно сформований міжособистісний чи груповий ресурс, що абсолютно незалежить від держави чи формальних інститутів суспільства. Такий підхід надає концепції соціального капіталу досить вузькодисциплінарного ізоляційного спрямування.

З позиції поки що недостатньо представленого у науковій літературі поширювального економічного структурного підходу, у стислому вигляді під

соціальним капіталом розуміють вклад соціальної організації суспільства у суспільний прогрес. До соціального капіталу нації відносять ті форми суспільного багатства, які тривалий час ігнорувалися традиційною економічною наукою: соціальну інфраструктуру суспільства в широкому розумінні – соціально-економічний устрій та систему політичних і економічних інституцій, культурні цінності, право, систему судочинства, історичні традиції, звичаї, релігію, моральні норми та правила, всі види міжособистісних відносин, завдяки яким функціонує суспільство, культурно-ментальні особливості різних націй, що визначають характер їх розвитку.

Як засвідчує прискіпливий аналіз, методологічний фундамент теоретичних підходів до концепції соціального капіталу (якщо вести мову не про назву, а про суть) сягає своїм корінням ще ХІХ століття і пов'язується з так званою «історичною школою» економічної науки. Упродовж тривалого часу цей напрям відносили до «нетрадиційних» або «бокових пагонів» економічної думки, що, на наш погляд, абсолютно несправедливо.

Маючи назву «історична», ця школа по суті втілює не стільки історичний, скільки комплексний соціально-інституціональний, техніко-економічний та історико-економічний характер, оскільки «історики» включили до своїх досліджень поряд із суто економічними також нееконімічні фактори соціально-економічного розвитку. При цьому вони уперше започаткували одночасний розгляд в історичному контексті усього спектра соціальних, природних, економічних, технологічних, ментальних та інших чинників. Особливістю методології їх досліджень слід вважати аналіз економіки з погляду усіх історичних аспектів життя конкретної нації – історії розвитку її культури, науки, мистецтв, індустрії, моралі, релігії, державних інститутів тощо. Можна стверджувати, що представники цієї школи першими застосували цивілізаційний підхід як наукову методологію. Урахування національної конкретики можна вважати найважливішою ознакою та здобутком усієї історичної школи, що і дозволяє характеризувати її як історико-національну.

Так, усупереч міновій концепції А. Сміта засновник історичної школи Ф. Ліст доводив, що реальне багатство й добробут нації зумовлюється не кількістю мінових вартостей, які вона продукує, а, насамперед, ступенем розвитку продуктивних сил, оскільки здатність створювати багатство нескінченно важливіша за саме багатство; вона не тільки забезпечує володіння набутих і його примноження, але й винагороджує втрачене [2, с. 124]. Таким чином, економічне виховання нації Ліст вважав більш важливим, ніж безпосереднє виробництво матеріальних благ. Усі нації є результатом попереднього історичного розвитку – економічного, науково-технічного й технологічного, організаційного досвіду, знань, науки, культури, психології та ментальності. Кожна окрема нація продуктивна настільки, наскільки вона засвоює спадщину попередніх поколінь, робить її власним надбанням.

До продуктивних сил суспільства Ліст відніс, поряд із матеріальними, і всю сукупність нематеріальних духовних чинників: культуру, мораль,

традиції, ідеологію та політичних чинників – урядові та державні інститути, принципи державної ідеології, соціально-економічну політику, пресу, духовні заклади, мистецтво – усе, що є неодмінними атрибутами високорозвиненого суспільства. Згідно з його баченням, у продуктивних силах нації органічно поєднуються природні джерела, простір і географічне положення, чисельність населення та його властивості – моральні, розумові, фізичне здоров'я, а також геополітичний чинник тощо.

Що характерно, Лістч не вперше в політичній економії звернув увагу на провідну роль держави у конкретній історичній ситуації, на значення її організуючої основи для пробудження і відродження національних продуктивних сил країни, які він трактував так надзвичайно всеохоплююче.

Визначальною заслугою Ліста є подолання ним обмеженої класичної концепції багатства та продуктивної праці, з приводу чого він полемізував з Ж. Б. Сеєм. На його думку, якщо закони та державні установи і не виробляють безпосередньо цінностей, то вони створюють продуктивні сили; і Сей помиляється, коли стверджує, що народи збагачуються за будь-якого способу правління і що закони не можуть створювати багатств [2, с. 131]. Фактично це є вказівка на інституційні форми суспільного багатства, що є стрижнем соціального капіталу будь-якої нації.

Продовжуючи тезу Ліста про суть національного багатства, С. Вітте зазначав, що багатство нації залежить від маси різноманітних причин – і не тільки матеріального, але і духовного характеру. Воно залежить від національної могутності, від географічного положення, від політичних і громадянських закладів, законів, релігії, моралі та іншого [1, с. 352].

Таким чином, методологія Ф. Ліста служить основою формування сучасної концепції соціального капіталу нації, що характеризується:

1) спрямуванням на подолання усталених і застарілих політекономічних поглядів на категорію капіталу як на деяке однорідне явище матеріально-виробничого характеру;

2) сприянням утвердженню більш широкої концепції суспільного розвитку, в основі різноманітних чинників якого лежать обставини нематеріального, навіть соціально-духовного порядку, що включають не тільки економічний, але й соціальні, політичні та ментальні національні аспекти.

Спираючись на методологію «історичної школи», економічна наука має всі підстави для формування чіткої всеохоплюючої концепції соціального капіталу нації, що синтезує напрацювання всіх суспільних наук в цій сфері. Фундаментом такої концепції повинна бути не тільки ідея проважливості впливу соціальної організації суспільства, формальних інститутів та неформальних норм і цінностей на його соціально-економічний розвиток, а й підтвердження того беззаперечного факту, що соціальна складова є важливим чинником економічного зростання, рівноцінною, а в певних історичних умовах відродження націй – ще й

більш значущою, ніж традиційні фактори: праця, фізичний капітал та людський капітал. Це положення постійно отримує переконливе підтвердження і в новітній історії України.

Список використаних джерел

1. Корелин А. П. Витте С. Ю. – финансист, политик и дипломат / Корелин А. П., Степанов С. А. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 1998. – 464 с.
2. Лист Ф. Национальная система политическойэкономии / Лист Ф. – М. : Европа, 2005. – 382 с.
3. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Фукуяма Ф. – М. : АСТ, 2003. – 474 с.

А. А. Філіпповська,

магістрант

спеціальності «Прикладна статистика»,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри статистики

Г. В. Голубова

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЇ АБІТУРІЄНТІВ У ВИБОРІ ВНЗ

«Корінь навчання гіркий, а плід його солодкий...»

Вибір професії складний і довготривалий процес.

Важливою складовою успішного вибору ВНЗ є співставлення потреб абітурієнта з оптимальними умовами ВНЗ для отримання ним професійної та вищої освіти відповідно до потенціальних можливостей кожного абітурієнта.

Одним з найважливіших пріоритетів старшокласників є вступ до ВНЗ та здобуття освіти. Свідомість абітурієнтів на рівні школи формується під впливом таких чинників:

- профорієнтація батьків щодо вибору професії та ВНЗ;
- викладання вчителів у школах;
- умови навчання у ВНЗ;
- морально-естетичного виховання учнів;
- морального формування досвіду;
- формування особистості в цілому.

В міру різних соціально-економічних, психологічних та інших причин окремі випускники шкіл так і не наважуються зробити свій вибір. В результаті залишаються без вищої освіти, працевлаштування, кар'єрного зростання,

матеріального задоволення тощо. Таким чином, саме вища професійна освіта дозволяє активно соціалізуватися в суспільстві.

Але, в умовах неоголошеної війни в Україні та економічної кризи, сьогодні виникає велика складність вибору професії і ВНЗ для випускників загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, технікумів.

З метою аналізу та оцінювання пріоритетів молоді щодо вибору ВНЗ автором було проведено анкетування, як серед випускників ЗОШ Київської області, так і студентів ВНЗ м. Києва, які уже зробили свій вибір.

Тема опитування: «Пріоритети, що впливають (вплинули) на Ваш вибір навчального закладу». В Інтернет мережі було опитано сто студентів різних ВНЗ м. Києва. Вікова категорія респондентів від 18 до 22 років. Було запропоновано перелік запитань, які визначали пріоритет щодо вибору ВНЗ. Запитання оцінювались від 1 до 10 балів:

1. Якість науково-педагогічного потенціалу.
2. Рейтинг ВНЗ.
3. Вартість навчання у ВНЗ.
4. Конкурсний бал (для студентів які склали ЗНО на рівні мінімальний).
5. Умови проживання в гуртожитку.
6. Гуртки, спорт, дозвілля у ВНЗ.
7. Інформаційне забезпечення персонального сайту та його естетичний вигляд.
8. Наявність бюджетних місць.
9. Наявність підготовчих курсів у ВНЗ.
10. Диплом європейського зразка.
11. Поради батьків та друзів.

За результатами опрацьованих ста анкет, було визначено, що найпріоритетнішим для студентів є якість науково-педагогічного потенціалу, що було оцінено студентами в 8,3 бали з 10 можливих. На другому місці є такий критерій як рейтинг ВНЗ – оцінено 7,6 бали з 10. На третьому місці – інформаційне забезпечення персонального сайту ВНЗ та його естетичний вигляд – 7,1 бала. Четверте місце посіла цінова політика ВНЗ – 7,0 балів з 10 можливих. На п'ятому місці – можливість отримання диплому європейського зразка, яку було оцінено в 6,6 балів. Шосту сходинку рейтингу посіла думка батьків та друзів, як сімейних експертів.

Останнім критерієм, що впливає на мотивацію студентів щодо вибору ВНЗ є наявність гуртків, розвиток спортивної діяльності, художньої самодіяльності та дозвілля в цілому.

Ці результати свідчать про розуміння студентів актуальності та необхідності отримання освіти європейського рівня, зокрема, якісних знань та науково-практичного досвіду, саме у фаховому ВНЗ.

Також, автором було проведено аналогічне анкетування серед цьогорічних абітурієнтів столиці. За результатами опрацьованих ста анкет, було визначено, що найвагомими критеріями для випускників шкіл цього

року був рейтинг ВНЗ та перспектива отримання диплому європейського зразка, які було оцінено респондентами в 9,2 бали кожен. Другу сходинку посів критерій «Якість науково-педагогічного потенціалу», – 8,6 балів з 10 можливих. На третьому місці – інформаційне забезпечення персонального сайту та його естетичний вигляд –7,4 бали. На четвертому місці абітурієнти визначили такий критерій як можливість навчання за рахунок державного бюджету – 7,1 бали. П'ятірку рейтингу закриває критерій «Гуртки, спорт, дозвілля», який набрав 5,3 балів з 10 можливих.

Результати проведеного опитування серед студентів ВНЗ і випускників шкіл подані автором в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця результатів анкетування щодо мотивації вибору ВНЗ серед студентів та абітурієнтів 2015–2016 н.р.

Рейтинг	За результатами опитаних студентів ВНЗ		За результатами опитаних абітурієнтів ЗОШ	
	<i>Критерій</i>	<i>Бал</i>	<i>Критерій</i>	<i>Бал</i>
1	Якість науково-педагогічного потенціалу	8,3	Рейтинг ВНЗ Диплом європейського зразка	9,2 9,2
2	Рейтинг ВНЗ	7,6	Якість науково-педагогічного потенціалу	8,6
3	Інформаційне забезпечення персонального сайту ВНЗ та його естетичний вигляд	7,1	Інформаційне забезпечення персонального сайту ВНЗ та його естетичний вигляд	7,4
4	Вартість навчання у ВНЗ	7,0	Бюджетне місце	7,1
5	Диплом європейського зразка	6,6	Гуртки, спорт, дозвілля	5,3

Як свідчать дані табл. 1, отримані результати від різної категорії респондентів є дещо відмінними. Так, категорія студентської молоді, які вже навчаються у ВНЗ, виділили для себе першочерговий пріоритет, який слід покласти за основу при виборі ВНЗ України – це якість навчання у вузі. Оскільки, на ринку праці найціннішим є ґрунтовні знання та здобуті під час навчання теоретико-практичні навички й досвід.

На відміну від студентів, більшість абітурієнтів перед вибором ВНЗ моніторять Інтернет-мережу в пошуках рейтингових оцінок ВНЗ України. Таким чином, на сьогоднішній вибір випускників першочергово впливає рейтинг ВНЗ та видача диплому європейського зразка. Ці критерії, на їх думку, є ключовими, а, на нашу думку, головне, щоб вони були виправдані.

Отже, для підвищення рейтингу та покращення набору в Академії автором запропоновано низку пропозицій:

- Для студентів та абітурієнтів організувати курси з іноземної мови;
- Створити дошку пошани для найкращих студентів кожного факультету як стимул покращення рівня навчання;
- Забезпечити місцями проходження виробничої практики студентів;

- Забезпечити працевлаштуванням магістрів, які отримали диплом з відзнакою;
- Організувати для студентів академії туристичні подорожі по Україні;
- Покращити умови проживання в гуртожитку та інші.

Список використаних джерел

1. Український центр оцінювання якості освіти. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів України у 2014 році. – Режим доступу:
<http://www.testportal.gov.ua/reports/>
2. Занюк С. Психологія мотивації. К. : Эльга-Н; Ника-Центр, 2002. – 502 с.
3. Михайличенко В. Є. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів/ В. Є. Михайличенко, В. В. Полянська //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : [зб.наук. пр.] / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011. – Вип.17 (70). – С. 32.

Ю. В. Філосова,
*асистент кафедри фінансів,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розподіл прибутку є невід’ємною частиною процесу управління на будь-якому підприємстві. Враховуючи, що питання розподілу прибутку зачіпляють інтереси великої кількості користувачів облікової інформації, які в переважній більшості випадків мають протилежний характер, актуалізуються питання, пов’язані з визначенням напрямів розподілу прибутку, використання яких би дозволило підвищити ефективність діяльності через реалізацію обраної стратегії бізнесу. Необхідність забезпечення ефективного управління прибутком визначається також його значною роллю у виробничому та соціальному розвитку суб’єктів господарювання як джерела реалізації соціальної відповідальності бізнесу. Це пов’язано з тим, що зростання прибутку створює можливості для самофінансування та розв’язання проблем соціального захисту працівників в умовах посилення кризових явищ в економіці для мінімізації їх впливу на фінансовий стан суб’єкта господарювання.

Система розподілу прибутку повинна бути побудована таким чином, щоб задовольнити вимоги чинних нормативних документів, з одного боку, і

забезпечити внутрішні потреби підприємства (покриття витрат, погашення зобов'язань, стимулювання працівників, розширення виробництва), а також інші напрями (досягнення соціального ефективу), з іншої сторони.

Напрями розподілу прибутку в Україні можуть визначатися на двох рівнях: на державному рівні через нормативне регулювання обов'язкових напрямів розподілу і на рівні суб'єктів господарювання через обрану політику розподілу, затверджену установчими документами чи протоколами зборів засновників (учасників).

Питання особливостей нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку прибутку підприємства є досить актуальним враховуючи те, що чинним законодавством в Україні повною мірою не врегульовано організацію процесу його формування, розподілу та використання. Діюче законодавство щодо обліку формування прибутку та його розподілу у наш час потребує доопрацювання і більш чіткого тлумачення. Нормативні документи мають різний правовий статус, а тому одні з них підпорядковуються іншим, формуючи в загальному п'ять основних рівнів регулювання бухгалтерського обліку прибутку, які представлені на рис. 1.

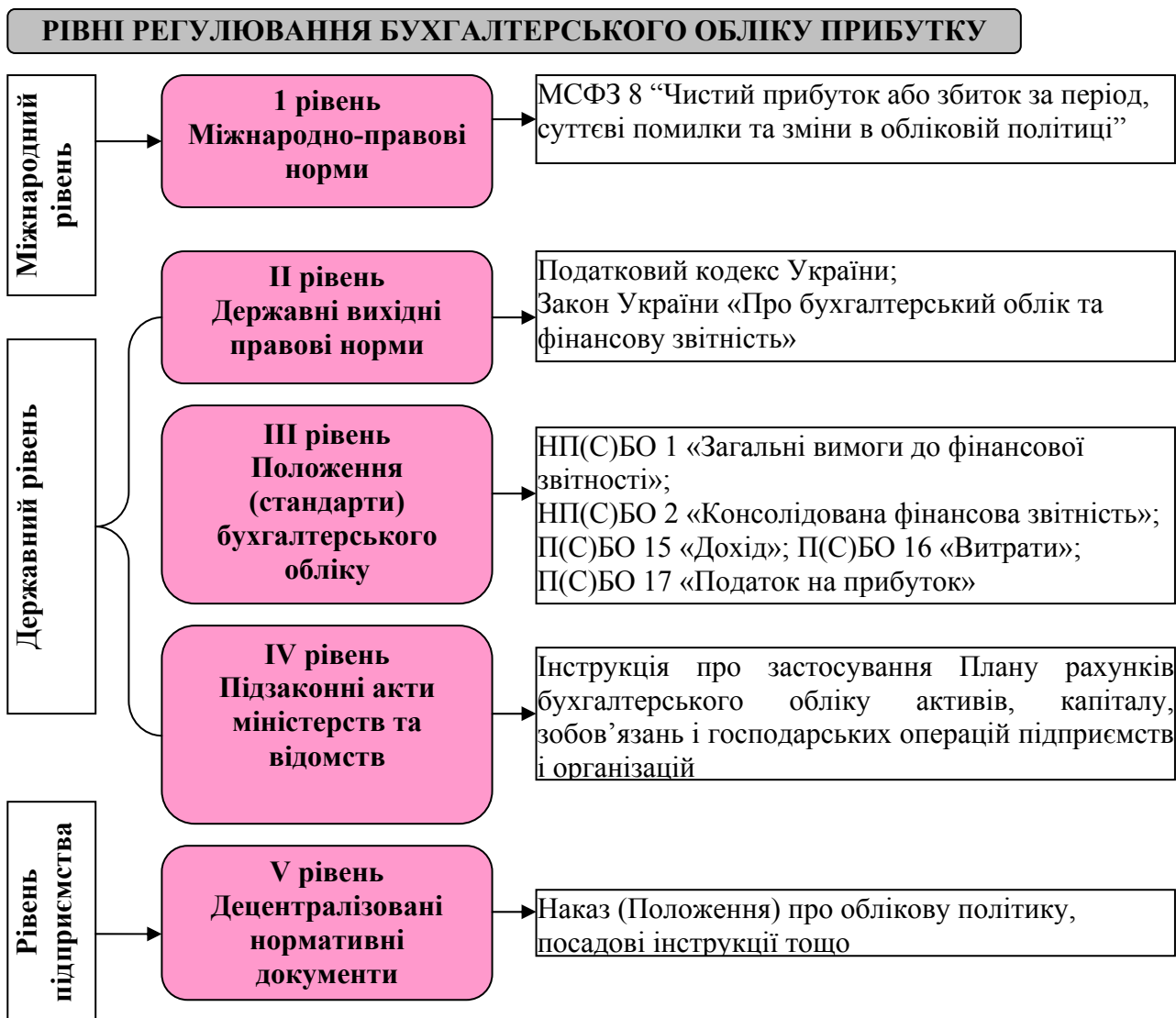

Рис. 1. Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку прибутку

Щодо рівнів нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку, то існують різні погляди. Наприклад, проф. М. С. Пушкар, М. Т. Щирба нормативно-правове регулювання фінансового обліку в Україні відповідно до МСФЗ розглядають на чотирьох рівнях: законодавчому, нормативному, методичному і організаційно-розпорядчому [1, с. 41].

Проф. Л. К. Сук та П. Л. Сук [2, с. 30–31] вважають, що до основних нормативних документів, що забезпечують регулювання та регламентацію бухгалтерського обліку в Україні, належать такі документи як Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», П(С)БО, Плани рахунків бухгалтерського обліку (повний і спрощений) «Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку».

На нашу думку, нормативно-правове забезпечення обліку включає сукупність нормативно-правових актів найвищих гілок влади у державі, Міністерства фінансів України, інших міністерств та відомств, і, власне, кожного підприємства зокрема, які забезпечують повноцінне функціонування та динамічний розвиток бухгалтерського обліку, фінансової звітності й контролю в нашій державі. Тому за доцільне вважаємо розглядати регулювання бухгалтерського обліку прибутку на таких рівнях: міжнародному, державному, на рівні підприємства (рис. 1).

Відповідно міжнародний рівень характеризується нормативними актами міжнародного значення. До них можуть належати міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, директиви ЄС. Державний рівень включає регулювання бухгалтерського обліку законами, кодексами, положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, інструкціями, методичними рекомендаціями, вказівками та ін. На рівні суб'єкта господарювання бухгалтерський облік регулюється Наказом (Положенням) про облікову політику, а також іншими розпорядчими документами, що видаються керівником. Це накази, розпорядження, посадові інструкції та інші внутрішні документи.

Міжнародний рівень регулювання бухгалтерського обліку прибутку представлений Міжнародним стандартом фінансової звітності 8 «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці». Метою цього стандарту є визначення класифікації, розкриття інформації та облікового підходу до певних статей звіту про прибутки та збитки з тим, щоб усі підприємства склали і подавали звіти про прибутки та збитки на послідовній основі. Це сприяє зіставності як фінансових звітів підприємства за попередні періоди, так і зіставності з фінансовими звітами інших підприємств. Відповідно, цей стандарт вимагає класифікації та розкриття інформації про екстраординарні статті, а також розкриття інформації про певні статті у межах прибутку і збитків від звичайної діяльності. Він визначає також облікові підходи щодо змін в облікових оцінках, обліковій політиці та коригування суттєвих помилок [3, с. 168].

Державний рівень нормативного регулювання бухгалтерського обліку прибутку було згруповано за основними трьома напрямками: державні

вихідні правові норми (кодекси і закони); положення (стандарти) бухгалтерського обліку; підзаконні акти міністерств та відомств (інструкції, вказівки та методичні рекомендації).

Слід зауважити, що держава регулює лише окремі аспекти обліку формування та розподілу прибутку, залишаючи при цьому широкий спектр варіативності, що надає можливість власникам обирати оптимальний альтернативний варіант. Врахування специфіки діяльності суб'єкта господарювання, обумовленої, насамперед, особливістю організаційно-правової форми господарювання підприємства, дає можливість розробити основні положення бухгалтерського обліку прибутків, що належатимуть до внутрішніх нормативних документів, головними серед яких буде Наказ (Положення) про облікову політику.

Список використаних джерел

1. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : [монографія] / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2009. – 260 с.
2. Сук Л. К. Організація бухгалтерського обліку : [підручник] / Л. К. Сук, Л. П. Сук. – К. : Каравела; Піча Ю. В., 2009. – 624 с.
3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2001: зміни та доповнення / [пер. з англ. за ред. С. Ф. Голова]. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2001. – 224 с.

О. І. Хоруженко,

*доцент кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Економіка України перебуває у стані глибокої кризи. Згідно з даними Світового банку, за роки незалежності реальний ВВП України скоротився на 35%. Експерти вважають, що військові дії на сході країни та руйнування найбільшого промислового регіону не є результатом економічної та фінансової нестабільності, адже і за період 1991–2013 р. Україна була серед країн, у яких цей показник постійно знижувався.

Рівень вітчизняного виробництва різко похитнувся в 1990-х. У перші дев'ять років незалежності Україна втратила майже 60% ВВП. Цей спад удвічі перевищив глибину падіння американської економіки у роки Великої депресії. У 2000 р. вітчизняний ВВП вперше зріс на 5,9%. Але наступні 14 років показали його граничну нестійкість. Навіть у найкращі роки Україну лихоманило, і темпи зростання її ВВП змінювалися стрибками від у 12,1% (2004 р.) до 2,7% (2005 р.). З початком глобальної рецесії у 2009 р. українська

економіка з чисельністю робочої сили 23,2 мліосіб очолила список світових «лідерів», впавши на 14,8%. Цю «славу» з нами розділила Литва (-14,8%), де чисельність працюючих становить 1,56 млн осіб. Тоді глибина спаду українського ВВП у сім разів перевищувала середньосвітовий показник (-2,1%). На цьому тлі виникла низка банкрутств, валютна лихоманка та знецінення гривні.

Вітчизняний ВВП за 24 роки незалежності так і не досяг рівня 1990 р. Однією з причин такої ситуації стала технологічна деградація України. Країна втратила не просто окремі підприємства й наукові комплекси, а цілі галузі. З вітчизняної промисловості практично зникли галузі – виробники складної і дорогої продукції: мікроелектроніка, верстатобудування, приладобудування, автоматика, що призвело до падіння доходів, закриття виробництв-суміжників, звуження національних перспектив.

Втративши колишню технологічну базу, вітчизняна економіка стала прив'язаною до світової кон'юнктури та сировини. Злети (2002–2008 рр.) і падіння (2009 р.) української економіки чітко корелюють зі зростанням та зниженням цін на сировину.

Проблеми, які виникли в економіці України у 2009 р., – знецінення гривні, валютні борги, зовнішня заборгованість, неплатоспроможність позичальників, банкрутство банків, фінансова залежність від МВФ, падіння доходів, зростання безробіття – не вирішено й досі.

Нинішня фаза вітчизняної кризи почалася 2012 р. з поновленням сировинної рецесії. Динаміка цін на сировину, до яких прив'язаний вітчизняний ВВП, залежить від багатьох причин:

- динаміка і структура світового виробництва;
- зміна глобальних переваг попиту і пропозиції;
- кліматичні та погодні умови;
- продуктивність праці;
- стан і насиченість окремих товарних ринків;
- міжнародні котирування долара США.

Частка долара США у світових валютних резервах перевищує 60%. Його основним валютним візаві є євро: при зниженні привабливості вкладень у долар інвестори автоматично придивляються до євро (і навпаки). Попутно вільні кошти інвестуються і в сировинні активи. Через це коливання в парі долар – євро прямо впливають на сировинну кон'юнктуру. Вона підвищується при ослабленні долара, і навпаки, зміцнення долара зменшує зацікавленість до альтернативних вкладень, тоді сировинні ціни тяжіють до зниження. Це прив'язує динаміку сировинних економік (у т. ч. й української) до курсових коливань двох мегавалют – долара США і євро. Із березня 2014 р. по серпень 2015 р. долар зміцнився щодо євро на 20%. Таким чином, на ціни й обсяг товарного експорту України негативно впливають послаблення євро та фінансові проблеми Європи.

Експерти вважають, що Україна рухається за моделлю депресивного зростання, яке не потребує науки, задовольняється мінімумом старіючих технологій, націлене на сировинну ренту, породжує монополії, безробіття й бідність. Як наслідок, не вирішене питання стабільності грошей і цін, допущена фінансова дестабілізація, втрачено контроль над курсом національної грошової одиниці (гривні), а це погано впливає на початок ділового сезону, адже угоди переважно укладаються у вільно конвертованих валютах.

Сьогодні влада повинна мати план виходу з кризи та план розвитку економіки країни. Необхідно провести реформи, які будуть орієнтовані на довгострокову перспективу, а саме:

- реформу зайнятості та оплати праці;
- реформу охорони здоров'я ;
- податкову реформу;
- реформу системи підтримки національного товаровиробника [3].

Як в умовах нестабільності та стагнації виживати підприємствам, проводити свою цінову політику?

Ціна як економічна категорія нерозривно пов'язана з товаром. Товар завжди виробляється для продажу, має бути корисним для споживача і, відповідно, мати споживчу вартість, яка на товарному ринку створює попит на цей товар. Тобто ціна уособлює в собі єдність його споживчої та власної вартості. Формуючи ціни, підприємство повинно враховувати витрати на створення товару та витрати, пов'язані з його придбанням та реалізацією.

Нині підприємства працюють в умовах падіння попиту на українську продукцію й загострення загальносвітової конкуренції, втрати ринків збуту в межах СНД, зменшення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, соціальної нестабільності, стійкого скорочення ринку праці, втрати українського кадрового потенціалу, використання дешевої робочої сили тощо. Значна частина економіки (за деякими оцінками – 47%) перебуває в тіні, населення споживає більше дешевих, але не якісних товарів і послуг. У ціни закладаються зростаючі тарифи на електроенергію, газ, воду, паливо, велике податкове навантаження, курсове коливання гривні, сезонні підвищення.

Стабілізація цін на споживчі товари та зростання внутрішнього попиту можливе лише за умови фінансової стабілізації, зміцнення національної валюти, розширення внутрішнього ринку, розвитку промислового та оборонного комплексів України.

Сьогодні джерелом зростання економіки країни повинна стати оборонна промисловість. Уряду необхідно створити умови для ведення бізнесу, розвитку та модернізації експортно орієнтованих підприємств, розширення ринку послуг, що базуються на внутрішньому споживанні, відмовитися від практики використання дешевої робочої сили, зменшити податкове навантаження на підприємства.

Список використаних джерел

1. Василенко Ю. Фактори розвитку економіки України /Ю. Василенко // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 4. – С.24–31.
2. Василенко Ю. Вплив цін, девальвації, емісії і податків на економіку України / Ю. Василенко // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 6. – С. 7–14.
3. Геєць В. М. До питання застосування підходів «плану Маршала» для України / В. М. Геєць // Економіка України. – 2015. – № 4. – С.6–11.

Ю. С. Цаль-Цалко,

*доктор економічних наук, проректор з навчальної роботи,
професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Житомирський національний агроекологічний університет*

МАЙБУТНІ ДОХОДИ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІКОВО-ОЦІНОЧНИЙ АСПЕКТ

Бухгалтерський облік визначає дохід як збільшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді надходження або збільшення корисності активів чи зменшення зобов'язань, що веде до збільшення власного капіталу, крім випадків, пов'язаних із внесками учасників власного капіталу. Дохід визнається, коли існує надходження до суб'єкта господарювання економічних вигід і ці вигоди можна достовірно оцінити. Дохід від продажу товарів визнається у разі задоволення всіх наведених далі умов:

- а) суб'єкт господарювання передав покупцеві суттєві ризики і винагороди, пов'язані з власністю на товар;
- б) за суб'єктом господарювання не залишається ані подальша участь управлінського персоналу у формі, що, як правило, пов'язана з володінням, ані ефективний контроль за проданими товарами;
- в) суму доходу можна достовірно оцінити;
- г) ймовірно, що до суб'єкта господарювання надійдуть економічні вигоди, пов'язані з операцією;
- д) витрати, які були або будуть понесені у зв'язку з операцією, можна достовірно оцінити.

Сучасна система бухгалтерського обліку характеризується рядом проблем щодо узгодженості формування майбутніх доходів від активів у процесі оцінки справедливої вартості підприємства.

Проведені дослідження свідчать, що до джерел майбутніх доходів підприємства, які впливають на його справедливую вартість, можуть бути віднесені об'єкти обліку на балансових і позабалансованих рахунках, зокрема фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість, товарні активи (поточні біологічні активи, готова продукція, товари, необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу), векселі одержані, авансовані платежі,

доходи майбутніх періодів, контрактні зобов'язання, аграрні записки, списані активи, гарантії та забезпечення отримані, непередбачені активи. Такого роду об'єкти, відображені в балансі підприємства, мають здатність генерувати доходи в майбутньому, які можна отримати в результаті їх використання.

Під фінансовими інвестиціями розуміють активи, які утримуються підприємством у фінансових інструментах з інших підприємств з метою вигоди в майбутньому (збільшення прибутку у формі дивідендів, відсотків; зростання вартості активів; інших економічних вигод). Фінансовий інструмент – це контракт, який приводить до фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу іншого суб'єкта господарювання. Залежно від терміну утримання на підприємстві інвестиції поділяють на короткострокові (до одного року) і довгострокові (більше одного року).

Довгострокові фінансові інвестиції здійснюються на період більше одного року і вони не можуть бути реалізовані в будь-який момент. Їх класифікація залежить від того, у що інвестує підприємство активи. Так підприємство може вкладати вільні активи у: боргові зобов'язання (облігації, довгострокові векселі); ринкові цінні папери (акції), що надають право власності; дочірні підприємства, філіали, спільні підприємства, якщо дані про їх діяльність не входять до консолідованої звітності; матеріальні необоротні активи, які призначені для перепродажу, майбутнього використання чи утримуються з метою майбутнього збільшення вартості; спеціальні фонди або грошові кошти, законсервовані для майбутнього використання. На справедливую вартість підприємства в частині оцінки фінансових інвестицій впливає ймовірність одержання від їх прибутків або збитків в майбутньому.

Товарні активи забезпечують можливе майбутнє надходження грошових коштів для господарської діяльності підприємства. Товарний актив являє собою масу товарів, призначену для подальшого продажу, що знаходяться в сфері обігу в процесі переміщення від виробництва (створення) до споживача. Товарні запаси по мірі продажу потребують систематичного поповнення. При оцінці справедливої вартості підприємства необхідно враховувати ймовірність попиту на товарні активи покупців, одержання від них коштів та рівень цін, що будуть формувати прибуток (збільшення активів) або збиток (зменшення активів).

Для розробки стратегії управління товарними активами та оцінки справедливої вартості підприємства їх класифікують за такими ознаками: призначення (початкові обсяги, сезонні потреби, дострокове надходження, цільове призначення); місце формування (в мережах продажу, на складах, на відповідальному зберіганні); асортиментна структура активів; регулярність поповнення (надходження) та їх витрачання (регулярне, сезонне, періодичне); попит (відповідають попиту, не відповідають попиту – неходові, залежані, ті, що надійшли понад норму); чутливість до господарської діяльності (зумовлюється розміром та динамікою виробництва, в межах асортиментного

представницького набору для покупців), момент і характер оцінки (в межах нормативу та понаднормативні).

Потреба в нормуванні як одна з функцій управління товарними активами зумовлена тим, що недостатній обсяг товарних запасів призводить до неотримання належного доходу та прибутку, а понаднормативний розмір – зниження ефективності використання авансованих коштів в активи підприємства.

Якщо реалізація товарних активів здійснюється на умовах відстрочки платежу (підприємство надає покупцеві кредит), відбувається трансформування товарних запасів у дебіторську заборгованість покупців. Дебіторська заборгованість – сума заборгованості підприємству, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума. Активи підприємства за дебіторською заборгованістю формуються за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення чистої реалізації вартості дебіторської заборгованості обчислюється величина резерву сумнівних боргів. Завершення процесу реалізації товарних активів відбувається погашенням дебіторської заборгованості та одержанням доходів.

Таким чином, перетворення товарних активів в доход призводить до виникнення прибутку, який збільшує власний капітал підприємства.

Одним із засобів попередження безнадійної заборгованості є розрахунки векселями. Вексель – це зобов'язання заплатити визначену суму грошей на вимогу власника векселя або у зазначений час. Правда, цей спосіб є більш складним, але надійнішим. Перевага векселів полягає в тому, що по них нараховуються відсотки (плата за використання основної суми боргу протягом певного часу) і вони є більш дієвим інструментом при вирішенні спорів, ніж звичайні рахунки до отримання. Крім того, векселі можна продати для отримання коштів. Сума погашення векселя – це загальна сума, яка сплачується по векселю в день його погашення. Вона складається з номінальної вартості векселя і суми відсотків по векселю.

У процесі надходження доходів від покупців можливий авансовий платіж, який передбачає передачу покупцем продавцю грошової суми або майнової цінності (активів) до відвантаження товарних запасів у рахунок виконання зобов'язань за контрактом. Аванс може надаватись у розмірі повної вартості товарних активів, які необхідно передати покупцю, а також у вигляді частки, певного відсотка від них. Авансовий платіж, або попередня оплата, є найбільш вигідним для продавця, бо він:

- захищений від ризику, що покупець відмовиться або буде не в змозі оплатити товарні активи;
- отримує у своє розпорядження вільні кошти, які він може використати для господарської діяльності;
- звільняється від необхідності використовувати в господарській діяльності позики із сплатою відсотків та інших виплат, пов'язаних з нею.

Основну частину доходу продавець отримує після відвантаження товарних активів покупцю. Погашається аванс шляхом заліку товарних активів

переданих покупцю. Недоліком авансового платежу є комплексний ризик покупця, а саме:

- продавець може не надати товарні активи або надати несвоєчасно, невідповідної якості або неправильної специфікації;
- продавець може не дотримуватись асортименту товарних активів, умов транспортування, пакування, що зробить їх некондиційними або навіть покупець може втратити аванс та матеріальну компенсацію;
- покупець фінансує поставку за певний проміжок часу, до того як він фізично отримує товарний актив у своє розпорядження, тобто він використовує свої доходи на користь продавця до отримання товару.

Аванс слід відрізнити від завдатку та відступних. Завдаток, як і аванс, видається у рахунок сум, що належать продавцю, і при невиконанні умов договору покупцем, який дав завдаток, він втрачає його суму. Відступні – це зумовлена сума, при сплаті якої покупець отримує право звільнитись від прийнятих на себе зобов'язань.

До доходів майбутніх періодів належать, зокрема, доходи у вигляді одержаних авансових платежів за здані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання, виручка від продажу квитків транспортних і театральних-видовищних підприємств, абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо. Такі доходи вже є, але ще не зароблені. Майбутні доходи підприємства можуть формуватися через деривативи (форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони) та інші контракти. Дериватив – стандартний документ, що засвідчує право або зобов'язання придбати чи продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених умовах у майбутньому. Відповідно до виду цінностей, деривативи розподіляються на фондові, валютні, товарні. До деривативів належать угоди: свопів, опціонів, форвардних контрактів, ф'ючерсних контрактів.

Сезонність сільськогосподарського виробництва, його залежність від природно-кліматичних умов зумовлюють потребу агротоваровиробників у кредитних ресурсах шляхом одержання авансових доходів від майбутнього продажу товарної сільськогосподарської продукції з використанням аграрних розписок, які забезпечуються заставою майбутнього врожаю.

Відповідно до виду зобов'язання, аграрні розписки поділяються на товарні та фінансові. Товарна аграрна розписка встановлює зобов'язання майбутнього покупця надати майбутньому продавцю аванс (кредит), а продавця – здійснити поставку покупцю узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою. Фінансова аграрна розписка встановлює зобов'язання кредитора сплатити підприємству майбутньому боржнику грошову суму як аванс (кредит), розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості.

На справедливу вартість підприємства впливає також ймовірність одержання доходів від списаних у минулому активів (дебіторської заборгованості внаслідок неплатоспроможності боржників, сум невідповідних нестач і втрат від псування цінностей), за гарантіями і забезпеченнями (за третіх осіб, активів в заставі), непередбачених активів щодо яких можливі надходження економічних вигід у сумі очікуваного відшкодування збитків.

Таким чином, щоб здійснити трансформацію показників бухгалтерських рахунків у справедливу вартість підприємства в частині наявних активів за балансом і поза балансом необхідно визначити в стратегічному аспекті можливість перетворення майбутніх доходів у ринкові активи. При цьому зацікавлений покупець мотивований, але не зобов'язаний купувати. Визначення справедливої вартості є операцією між незалежними сторонами, тобто між сторонами, що не мають між собою жодних особливих або конкретних стосунків, які зробили б ціну операції не характерною для умов ринку.

Проведений аналіз впливу майбутніх доходів підприємств на його справедливу вартість дає розуміння того, що основною проблемою є не власне використання справедливої вартості, а її визначення в умовах коливань ринкової вартості активів.

Список використаних джерел

1. Цаль-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз / Ю. С. Цаль-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Л. А. Суліменко. – Житомир : ПП «Рута», 2012. – 609 с.
2. Цаль-Цалко Ю. С. Управлінський облік / Ю. С. Цаль-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Н. І. Цегельник. – Житомир : ПП «Рута», 2015. – 632 с.
3. МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_068

Н. М. Цветкова,
*кандидат економічних наук,
професор кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

У сучасних умовах продовжується перехід різних країн світу на Міжнародні стандарти фінансової звітності (далі – МСФЗ). Як відомо, їх визнають більше 120 країн світу. Глобалізація світової економіки потребує складання фінансової звітності за міжнародними стандартами. В Україні розпорядженням Кабінету Міністрів була схвалена Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності [1], що має

210

практичне значення як для залучення іноземних інвестицій в економіку України, так і для участі українських підприємств на міжнародних ринках капіталу. Це потребує удосконалення національної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності з урахуванням вимог МСФЗ, а також Директив ЄС. Міжнародне значення МСФЗ полягає в тому, що вони забезпечують прозорість, високу інформативність та порівнянність показників фінансової звітності компаній світу. Застосування МСФЗ підвищує конкурентоспроможність рішення.

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що фінансова звітність та консолідована фінансова звітність складаються в Україні за міжнародними стандартами публічними компаній і дозволяє приймати правильні управлінські акціонерними товариствами, банками, страховиками починаючи з 1 січня 2012 р., кредитними спілками – з 1 січня 2015 р., підприємствами, які провадять господарську діяльність за такими видами: надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення, за винятком діяльності з управління активами, а також недержавне пенсійне забезпечення, – з 1 січня 2013 р.; допоміжну діяльність у сферах фінансових послуг і страхування – з 1 січня 2014 р., а діяльність з управління активами – з 1 січня 2015 р.

Одна з проблем застосування МСФЗ зумовлена їх постійними змінами та доповненнями новими стандартами. Але це здійснюється з метою покращення МСФЗ з урахуванням передового досвіду США, європейських та інших країн. Так, у 2013 р. були обов'язковими до застосування такі нові стандарти: МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність», МСФЗ 11 «Спільна діяльність», МСФЗ 12 «Розкриття інформації об участі в інших підприємствах», МСФЗ 13 «Оцінка за справедливою вартістю». З 1 січня 2016 р. передбачено застосування МСФЗ 14 «Відстрочені рахунки тарифного регулювання», а з 1 січня 2018 року – МСФЗ 15 «Виручка за контрастами з клієнтами».

Рада з МСФЗ планує завершити проект нових Концептуальних основ фінансової звітності і представити його в 2016 р. Для покращення Концептуальних основ [2] передбачено додати новий розділ щодо вимірювання елементів фінансової звітності, більше приділити уваги їх визначенню та розкриттю у звітності, підготовці інформації, необхідної інвесторам для оцінки якості управління активами, а також включити концепцію обачності. В сучасних умовах у Концептуальній основі фінансової звітності, виданої Радою з МСБО, вказані такі якісні характеристики корисної фінансової інформації: 1) основоположні – доречність, суттєвість, правдиве подання; 2) посилювальні – зіставність, можливість перевірити, своєчасність, зрозумілість, а також порядок їх застосування. У МСБО 1 «Подання фінансової звітності» наведені загальні характеристики фінансової звітності: достовірне подання та відповідність МСФЗ, безперервність, принцип нарахування в бухгалтерському обліку, суттєвість та об'єднання групи, згортання, частота звітності, порівняльна інформація, послідовність подання [3]. У цих документах відсутня така характеристика інформації, як обачність і її

застосування, що, на наш погляд, буде мати важливе значення для правильного вимірювання активів, зобов'язань, доходів та витрат. МСФЗ сприяють уніфікації обліку, оскільки дозволяють компаніям застосовувати єдину термінологію, а також порядок визнання та оцінки об'єктів бухгалтерського обліку, їх відображення у фінансовій звітності. Для впровадження компаніями України МСФЗ потрібно: провести аналіз відмінностей між П(С)БО і МСФЗ; розробити облікову політику та аналітичний план рахунків за МСФЗ; здійснити визнання й оцінку елементів фінансової звітності відповідно до МСФЗ; визначити методологію відображення господарських операцій, що враховує особливості роботи компанії; удосконалити документацію для отримання інформації, яку потрібно розкривати у фінансовій звітності, та ін. Досвід роботи корпорацій показує, що для формування консолідованої звітності в компаніях групи підприємств в ній має бути застосована єдина облікова політика, однакові принципи побудови аналітичних рахунків у материнської та дочірніх підприємствах. До плану рахунків за МСФЗ потрібно включити субрахунки для обліку операцій материнської та дочірніх компаній групи, а також передбачити на окремих субрахунках відображення сум, які належать власникам материнської компанії, і неконтрольованої частки.

Відповідно до Стратегії [1], у IV кварталі 2015 р. Мінфіном, НКЦПФР і Нацкомфінпослуг (за згодою) має бути здійснено удосконалення досвіду висвітлення питань соціальної відповідальності й екології у звітності підприємств країн Європейського Союзу та щодо застосування інтегрованої звітності. Це пов'язано з тим, що одним із форматів звітності стає інтегрована звітність. Міжнародна рада з інтегрованої звітності (International Integrated Reporting Council, IIRC) у грудні 2013 року видала міжнародний стандарт «Інтегрована звітність», в якому передбачені принципи її підготовки: орієнтація на майбутнє, суттєвість, достовірність і повнота, сталість і порівнянність, взаємодія з зацікавленими сторонами, стислість, зв'язність інформації. Ця звітність включає інформацію про фінансовий, виробничий, інтелектуальний, людський, соціальний та природний капітали. Інтегрована звітність має розкривати інформацію, що впливає на можливості компанії створювати вартість у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періодах [4]. Тобто звітності компанії має бути розкрита інформація про стратегію її розвитку та бізнес-модель. Слід зазначити, що деякими компаніями в Україні й за кордоном вже складається інтегрована звітність і це має важливе значення для прийняття як поточних, так і стратегічних управлінських рішень.

Застосування МСФЗ в Україні потребує обов'язкової сертифікації бухгалтерів. Відповідно до Стратегії [1], у IV кварталі 2015 р. Мінфіном і професійними організаціями бухгалтерів (за згодою) має бути здійсненого зроблення і запровадження єдиної національної програми професійної сертифікації бухгалтерів для підтвердження ними знань МСФЗ. На наш погляд, вже в 2016 р. потрібна обов'язкова сертифікація головних бухгалтерів

підприємств і організацій України, які застосовують МСФЗ. На другому етапі (в 2017 р.) має бути проведена сертифікація бухгалтерів цієї сфери, а в 2018 році – головних бухгалтерів і бухгалтерів інших підприємств і організацій України. Важливим є питання, яка організація буде видавати сертифікати бухгалтерам. Це може бути Міністерство фінансів, спеціально створена Палата для сертифікації бухгалтерів або інша організація.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р [5] у статті 387 (додаток XXXV) передбачено, що Мінфіном, Мінекономрозвитком, Мін'юстом та НКЦПФР (за згодою) у 2015 році має бути здійснено розроблення, прийняття та впровадження нормативно-правових актів з метою імплементації положень Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26.06.2013 р. № 2013/34/ЄС про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язану звітність певних типів підприємств. Національні П(С)БО мають не суперечити не тільки МСФЗ, а й Директивам ЄС. Вважаємо, що потрібно застосувати досвід ЄС щодо впровадження МСФЗ.

Як відомо, починаючи з 2005 р., компанії країн ЄС, акції яких котируються на біржах, складають консолідовану фінансову звітність відповідно до МСФЗ. В ЄС створена Європейська консультативна група з фінансової звітності (EFRAG), яка забезпечує експертизу МСФЗ та оцінює, чи може МСФЗ бути схвалено в ЄС. EFRAG є консультантом Комісії Євросоюзу з питань бухгалтерського обліку та дає рекомендації цій комісії щодо прийняття МСФЗ. Тільки ця комісія може офіційно вносити законопроекти в Європарламент. Членами EFRAG є Федерація європейських бухгалтерів, Європейська федерація бухгалтерів і аудиторів для МСП, Європейська банківська федерація, Європейська федерація товариств фінансових аналітиків, Комітет зі стандартів бухгалтерського обліку Німеччини, Рада зі стандартів бухгалтерського обліку Голландії, Рада з фінансової звітності Великої Британії та ін.

Таким чином, за останні роки впроваджені нові МСФЗ, здійснені зміни до діючих, поставлено завдання щодо застосування нормативно-правових актах України Директиви ЄС щодо фінансової звітності. Вважаємо, що для покращання роботи щодо впровадження МСФЗ у компаніях України, а також Директиви ЄС (№ 2013/34/ЄС) потрібні подальші наукові дослідження з таких методологічних питань бухгалтерського обліку та складання звітності, як: узгодження термінології в нормативно-правових документах України з МСФЗ і Директивою ЄС; розробка методики вимірювання елементів фінансової звітності; документування господарських операцій і ведення облікових реєстрів; розробка плану рахунків, включаючи аналітичні рахунки для розкриття інформації і прийняття управлінських рішень, а також довідників з кореспонденцією рахунків; розробка методики формування облікової політики; розробка методичних рекомендацій щодо впровадження кожного стандарту з урахуванням галузевих особливостей; правила складання консолідованої звітності.

Список використаних джерел

1. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні від 24.10.2007 р. № 911-р, в ред. від 27.11.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR070911.html
2. IASB представил долгожданные улучшения Концептуальных основ МСФО. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.gaap.ru/news/144743/>
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1) «Подання фінансової звітності»: Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/929_013
4. Integrated Reporting [Electronic resource]. – Access mode :
<http://integratedreporting.org/> – Screen title.
5. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>

С. П. Червона,

*кандидат економічних наук,
професор кафедри статистики,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ОЦІНЮВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ ЗА РІВНЕМ ЗАГАЛЬНИХ ДОХОДІВ

Важлива роль у загальній системі показників, що використовуються для комплексної характеристики рівня життя, надається показникам статистики доходів населення. Адже доходи є основним джерелом задоволення особистих потреб населення у товарах і послугах.

Нерівність у розподілі (диференціація) доходів характерна для всіх економічних систем. Вона виникає внаслідок впливу певних об'єктивних факторів, серед яких можна виділити: відмінності у здібностях (фізичних та інтелектуальних), відмінності освіти і кваліфікації, працьовитість і мотивація, професійна ініціативність і схильність до ризику, походження, розмір і склад сім'ї, володіння власністю і становище на ринку, удачу, везіння і дискримінація. Саме вплив цих факторів призводить до диференціації суспільства на багатих і бідних.

Одним з показників, що використовують для характеристики соціально-економічної ситуації в країні, стану соціальної справедливості, є

співвідношення загальних доходів 10% найбільш та найменш забезпеченого населення (домогосподарств) – децильний коефіцієнт доходів.

Для аналізу розподіл домогосподарств України за рівнем середньомісячних загальних доходів за допомогою децильного коефіцієнта визначено за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств [1–3, 5–6] максимальні доходи 10% найменш забезпеченого населення та мінімальні доходи 10% найбільш забезпечених домогосподарств (рис. 1).

Мінімальні доходи 10 % найбільш забезпечених домогосподарств України мають більш швидкі темпи зростання в порівнянні з максимальними доходами 10 % найменш забезпечених домогосподарств.

В Україні у 2014 році мінімальні середньодушові місячні загальні доходи 10 % найбільш забезпечених домогосподарств майже в 3 рази перевищували максимальні середньодушові місячні загальні доходи 10% найменш забезпечених домогосподарств (табл. 1).

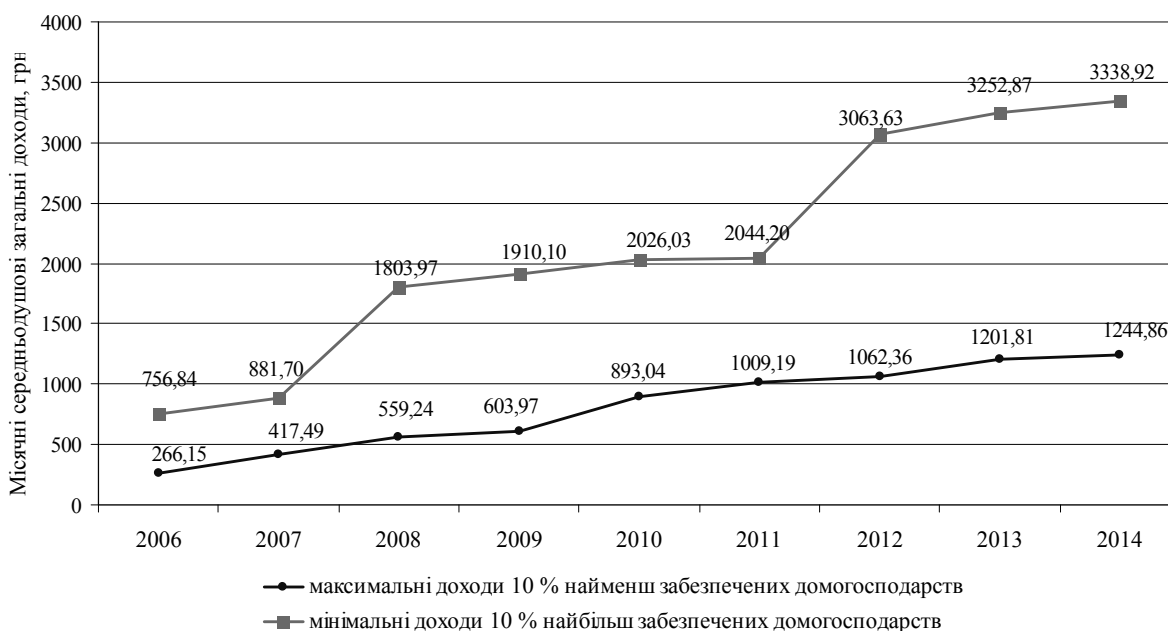

Рис. 1 Максимальні та мінімальні загальні доходи 10% найменш та найбільш забезпечених домогосподарств України у 2006-2014 рр.

Таблиця 1

Децильні коефіцієнти розподілу загальних доходів домогосподарств України за 2006–2014 рр.

Роки	Децильний коефіцієнт доходів (Kd)
2006	2,84
2007	2,11
2008	3,23
2009	3,16
2010	2,27
2011	2,03
2012	2,88
2013	2,71
2014	2,68

Найбільша різниця між середньодушовими місячними загальними доходами 10% найбільш та найменш забезпечених домогосподарств була у 2008 р. ($K_d = 3,23$) та у 2009 р. ($K_d = 3,16$), що пояснюється кризовими явищами, що мали місце в українській та світовій економіці. Протягом 2009-2011 рр. цей коефіцієнт зменшувався і досяг 2,03 у 2011 р., у 2012 році знову підвищився до 2,88 разів, у 2013 та 2014 рр. незначно знизився (до 2,71 та 2,68 рази), але його значення було вище, ніж у до кризовий період. Проте, необхідно зазначити, що за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств у I кварталі 2015 року розрахований децильний коефіцієнт доходів засвідчив збільшення соціальної диференціації українського суспільства – збільшився до 2,93 рази [4]. Проте це не вважається високим рівнем диференціації, тож можна стверджувати, що різниця середньодушових загальних доходів між бідними та багатими домогосподарствами України за даними офіційної статистики є незначною.

Зазначимо, що показники соціальної диференціації є досить суб'єктивними, відносними та заниженими, оскільки населення з високими доходами уникає опитування і оприлюднення власних доходів і витрат. Тобто можна вважати, що рівень диференціації в Україні є значно вищим, а дані офіційної статистики не є свідченням покращення соціальних стандартів життя населення.

Список використаних джерел

1. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) – К. : Держстат України, 2012. – 248 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) – К. : Держстат України, 2013. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2014 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) – К. : Держстат України, 2015. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)
4. Витрати і ресурси домогосподарств України у I кварталі 2015 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) – К. : Держстат України, 2015. – 86 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)
5. Статистичний щорічник за 2007 рік / Державна служба статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – К., 2008. . – 419 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)

6. Статистичний щорічник за 2009 рік / Державна служба статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – К., 2010. – 409 с. [електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http // ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)

В. В. Черненко,
*студентка IV курсу
напряму підготовки «Облік та аудит»,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*
Науковий керівник:
*доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та наукової роботи*
В. О. Шевчук

ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ РЕСУРСІВ

Ефективне використання енергії – один із інтегральних показників розвитку економіки, науки і соціокультурного розвитку нації.

Першорядне значення і найбільшу актуальність має проблема економного споживання енергоресурсів або їх альтернативна заміна, оскільки тарифи на енергоносії і ресурси зростають і надалі будуть зростати.

Україна споживає втричі більше енергоресурсів, ніж в середньому держава Європейського Союзу.

Витрати на енергоресурси складають 40%–80% собівартості українських товарів. Основною причиною такої ситуації є неефективне використання енергії в усіх галузях економіки.

На рік ми споживаємо 450 секстильйонів Джоулів, що дорівнює енергії вибуху 10 тисяч ядерних бомб. На 1 особу споживання становить 19,000 к Вт год/рік. 87% енергії, яку ми використовуємо, походить з вугілля, нафти та природного газу.

Україна має значний потенціал у виробництві екологічно чистої енергії (вітру, сонця, біомаси), який важливо правильно використовувати. Але на будівництво об'єктів альтернативної енергетики потрібні інвестиції, а для залучення інвесторів – політична стабільність і прозорі умови роботи.

Яким є наш потенційний внесок у вирішення проблеми енергозбереження? Яким чином можна знизити споживання електроенергії, не знижуючи при цьому рівня комфорту? Для відповіді на ці питання необхідно з'ясувати, як споживається енергія у будинках:

- 79% цієї енергії відходить на опалювання приміщень;
- 15% – на теплові процеси (нагрівання води, приготування їжі тощо);
- 5% – енерговитрати побутової техніки;

– 1% – освітлення, радіо, телевізійна техніка;

Відтак, необхідно проводити ефективні заходи економії енергоресурсів у побуті.

На Заході давно підраховано, що використання енергозберігаючих технологій скорочує споживання електроенергії до 80%, а останні розробки в області світлових рішень дали можливість виготовити лампочку, термін служби якої досягає 20 років при споживанні всього 10 Вт. Безумовно, підвищення енергоефективності не зводиться до заміни лампочок. Та все ж близько 22,5% електроенергії в Україні йде саме на освітлення.

Усі заходи для покращення власного побуту за нових умов, можна розділити на чотири напрями:

1. Заощадження ресурсів: води, газу, тепла тощо. Для цього потрібно просто відкоригувати побутові звички та здійснити прості заходи, наприклад, налагодити крани та встановити тепловідбивні екрани за радіаторами.

2. Утеплення приміщення. Наприклад, заміна чи заклеювання вікон, проведення теплоізоляції даху, модернізація системи вентиляції тощо.

3. Встановлення приладів обліку. Це дозволить платити лише за спожиті ресурси.

4. Перехід на більш сучасні, енергозберігаючі та альтернативні джерела енергії та системи комунікацій. Наприклад, заміна газового котла твердопаливним і встановлення сонячних батарей чи вітрогенераторів.

Вирішення проблем енергозбереження як у будинках так і на підприємствах передбачає насамперед проведення енергетичного аудиту, який дає картину втрат тепла в такому будинку і виявляє основні слабкі місця.

Певним зразковим є приклад встановленої побутової електростанції в Буковелі. Запустила її мешканка м. Кіцмань Оксана Твердохліб разом зі своїм батьком. Жінка встановила біля свого будинку 80 сонячних панелей заввишки 1 метр та завширшки 60 см. Потужність сонячної електростанції – 20 кВт: 10 кВт на Оксану і 10 кВт на батька.

До минулого року встановити такі панелі на власному подвір'ї українцям забороняло законодавство. Сонячна електростанція обійшлася Оксані в 9 тисяч євро, але жінка впевнена, що альтернативне джерело енергії окупиться за кілька років. Така станція робить економію 10 тон вугілля на рік. 18 лютого 2015 року пані Оксана підписала угоду з ПАТ ЕК «Чернівціобленерго» про продаж сонячної енергії компанії-монополісту. Для виробників сонячної енергії застосовується так званий «зелений» тариф, за яким вони продають енергію обленерго.

Ще одним прикладом є можливості енергозбереження у гуртожитку НАСОА. Норма споживання води у гуртожитках із загальними душовими становить 85 л за добу на одного споживача, у тому числі гарячої – 50 л. Дійсні середні витрати води по Україні перевищують 200 л за добу на одного мешканця.

Дослідження витрат води та електроенергії, дозволило отримати такі дані: витрати на Використання води у гуртожитку НАСОО становлять: за місяць – в середньому приблизно 15472,4 грн., відповідно 2074 куб.м.; за рік – приблизно 185664 грн., відповідно 24888 куб.м.

Ефективним способом скорочення витрат води на гігієнічні потреби є обладнання кранів і душових сіток водозберігаючими насадками (аераторами, принцип їх роботи полягає у змішуванні потоку води з повітрям). Економія води становить до 30 – 40 %.

Згідно зі статистичними даними до 30 % електричної енергії витрачається на освітлення приміщень, у яких відсутні люди. І якщо вести мову про освітлення гуртожитка, то воно використовується неефективно.

При проведенні дослідження в гуртожитку НАСОО витрати на використання електропостачання склали:

за місяць – в середньому приблизно 27594 грн., відповідно 32183 кВт
за рік – приблизно 331128 грн., відповідно 386196 кВт

Ефективним способом скорочення витрат на електроенергію, а саме світло, є заміна ламп в коридорах, ванних кімнатах та кухнях на світлодіодні лампи з датчиками руху, що дозволить економно використовувати світло в гуртожитку.

Чимало енергії споживається телевізорами та іншими побутовими пристроями з увімкненою функцією stand-by. Діод, що світиться, означає, що пристрій постійно відбирає струм із мережі. Отже, щороку в країні марнується близько 300 000 МВт · год. електроенергії. Завдяки повному вимиканню пристроїв із мережі можна заощадити до 10 % енергії протягом року.

Відключення комп'ютерів (автоматичний перехід у сплячий режим), зарядних пристроїв мобільних телефонів, аудіо і відеотехніки у разі відсутності потреби у їх роботі дає можливість реалізувати суттєвий потенціал енергозбереження при використанні електричної енергії.

Б. І. Чиж,
*доцент кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ І АУДИТУ ВНЗ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтеграція України до європейського простору та реалізація норм Болонського процесу вимагає кардинальних змін у системі управління якістю в кожному вищому навчальному закладі. Це забезпечить відповідність такого

ВНЗ міжнародним стандартам ISO 9000:2007 «Система управління якістю. Основні положення та словник термінів», ISO 9001:2009 «Система управління якістю. Вимоги» [1] і директивам ENQA (Європейської асоціації гарантії якості у вищій освіті) та дозволить вийти на міжнародний рівень зі створенням упізнаваного бренду. Кожний ВНЗ, який позиціонує себе як сучасний, інноваційний, конкурентоспроможний і затребуваний навчальний заклад, повинен постійно вдосконалювати систему діагностичних, оціночних та контролюючих процедур, що забезпечать управління якістю освітньої діяльності та якістю освіти.

Так, одним із обов'язків вищих навчальних закладів, визначених Законом України «Про вищу освіту» [2], є необхідність упровадження системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Тому запровадження періодичного контролю й аудиту ВНЗ із моделюванням процесу управління ризиками з урахуванням міжнародних стандартів ISO 9000:2007 та ISO 9001:2009, директив ENQA є передумовою стабільного розвитку ВНЗ і забезпечення його конкурентоспроможності як в Україні, так і на європейському просторі.

Одними з ключових завдань керівництва вищого навчального закладу при реалізації права автономії і забезпечення якості освіти повинні бути: ефективна кадрова політика; спільна з радою роботодавців при ВНЗ адаптація практичної частини освітньо-професійних програм і навчальних планів до реалій сьогодення; вирішення проблем технічного забезпечення освітнього процесу; прозорість оцінювання знань студентів, у тому числі за рахунок упровадження ІТ-досягнень і використання новітніх технологій із забезпеченням учасників освітнього процесу навчальними матеріалами з електронної бібліотеки ВНЗ, тощо.

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у вищому навчальному закладі повинна складатись із системи внутрішнього забезпечення якості та системи зовнішнього забезпечення якості. У свою чергу, система внутрішнього забезпечення якості має включати: кадрове забезпечення освітньої діяльності; навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності; матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності; забезпечення якості проведення навчальних занять; забезпечення якості знань студентів; забезпечення академічної мобільності учасників освітнього процесу; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; систему запобігання академічному плагіату у здобувачів вищої освіти.

Система зовнішнього забезпечення якості має охоплювати: стандарти освітньої діяльності та вищої освіти; ліцензування ступенів вищої освіти; акредитацію рівнів і ступенів вищої освіти; систему менеджменту якості; відповідність навчальних планів і програм підготовки фахівців вимогам європейського та світового освітнього простору; співпрацю з роботодавцями

щодо контролю за якістю підготовки фахівців; державну атестацію випускників державною екзаменаційною комісією; підвищення іміджу вищого навчального закладу та рейтингової оцінки його діяльності.

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти повинна враховувати такі процедури й заходи: моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою тощо.

Метою науково обґрунтованої документованої процедури контролю й аудиту діяльності ВНЗ є відповідність впровадженої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти вимогам чинного законодавства і міжнародним стандартам із визначенням шляхів мінімізації або уникнення виявлених недоліків і порушень у майбутньому.

Вагомим чинником при здійсненні контролю й аудиту є своєчасна і якісна оцінка економічно-правових, фінансових, інвестиційних, інноваційних, комерційних, виробничих та інших ризиків. Ризики, що впливають на забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, можуть виникати на будь-якому етапі освітнього процесу та зумовлюватися: недостовірною або неповною інформацією про проблему; нечітким розумінням поставленої мети; неможливістю точного врахування реакції зовнішнього середовища на вжиті дії; введенням у дію нормативно-правових актів, які унеможливають реалізацію поставлених завдань, тощо. Саме тому доцільним є не пасивне оцінювання ризиків та наслідків від них, а активне цілеспрямоване управління ризиками з метою максимального зменшення невизначеностей і впливу випадкових факторів на забезпечення якості освіти та прийняття відповідних рішень.

Запровадження вищим навчальним закладом періодичного контролю й аудиту, моделювання процесу управління ризиками дозволить обґрунтувати необхідність реалізації систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості з можливістю їх вдосконалення або внесення коректив з урахуванням виявлених недоліків і порушень.

Список використаних джерел

1. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 22.06.2009 № 225 «Про затвердження національних стандартів України, змін до міждержавних стандартів та скасування нормативних документів» (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN47902.html.

2. Закон України 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

О. В. Чумак,

*кандидат економічних наук, докторант,
ДННУ «Академія фінансового управління»*

ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: СУТНІСНИЙ ВИМІР В ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Реформування економічної системи України сьогодні відбувається досить інтенсивно зі суттєвими змістовими зрушеннями, тому під значним впливом перебуває фінансове регулювання економічних процесів у державному секторі економіки. Складність реформування полягає у тому, що сьогодні та протягом останніх років економіка країни знаходиться на стадії економічного спаду. За таких умов стан і прозорість державних фінансів мають покращуватися, передусім, шляхом застосування ефективних інструментів фінансового регулювання. Відтак, постає необхідність визначити сутнісне наповнення цього поняття, оскільки вивчення його змісту вченими не дозволило розкрити повною мірою значення в системі управління фінансами державного сектору.

Л. Шірінян, наголошуючи, що сьогодні в економічній літературі немає єдиного погляду на зміст фінансового регулювання господарюючого суб'єкта або окремої галузі економіки, розглядала його економічну сутність з огляду на особливості страхового ринку. Вченою дається визначення фінансового регулювання страхового ринку як сукупності різноманітних фінансових методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на економічну діяльність суб'єктів страхових правовідносин, забезпечує фінансову надійність страхування для всіх учасників страхового ринку [6]. О. Грабчук фінансове регулювання розвитку економіки розглядає через призму використання фінансових інструментів, які ґрунтуються на результатах дослідження структурної організації економічної системи. Виходячи з розуміння розвитку та квазірозвитку економіки, специфічних рис, факторів та проблем розвитку економіки України, тенденцій динаміки кількісних характеристик невизначеності за окремими секторами економіки, акцентується увага на існуванні достатньо жорсткої спрямованості використання фінансових інструментів для регулювання рівня невизначеності [2]. Розгляд фінансового регулювання шляхом використання фінансових інструментів здійснює А. Ватульов, проаналізувавши основні моделі економічного розвитку. Водночас сутність фінансового регулювання ним розглядається через сутність фінансової політики як вагомому інструменту

стимулювання соціально-економічного розвитку суспільства [1]. Досліджуючи фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності, В. Мацьків визначив його як певну цілісну діалектичну сукупність взаємозумовлених і взаємопов'язаних методів, форм та інструментів впливу на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання з метою забезпечення макроекономічної рівноваги й моніторингу стану економіки на кожному конкретному етапі її розвитку [4].

В. Сизоненко досліджував сутність фінансового регулювання інноваційної сфери, яке, на його думку, здійснюється з двох протилежних позицій. Згідно з першою, відбувається рух фінансових і інвестиційних потоків та стимулювання діяльності інститутів фінансової системи й інвесторів; відповідно до другої – розширення використання ринкових важелів впливу, зняття бар'єрів на шляху капіталів, забезпечення однорідних умов їх переміщення [5]. Автором теоретично обґрунтовано фінансове регулювання на підставі теорій кейнсіанства, неокласики та інституціоналізму.

Фінансове регулювання в навчальній літературі здебільшого визначають як метод впливу (М. Грідчина, В. Захожай) на об'єкт, метод здійснення державою функцій управління економічними й соціальними процесами (О. Василик) та метод розподілу (В. Опарін, В. Оспіщев). Воно спирається на систему відносин, що включають цінову, бюджетну, кредитну, податкову, страхову, тарифно-митну та інші складові.

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок: в економічній літературі існують різні трактування поняття «фінансове регулювання», що ґрунтуються на підході, який передбачає вплив низки інструментів, способів, форм та методів на певну систему або діяльність.

Отже з теоретичних позицій, якщо під регулюванням розуміти напрям розвитку для забезпечення нормального функціонування об'єкту впливу, а під фінансами – систему елементів, яка зумовлює рух фінансових потоків, то фінансове регулювання можна визначити як систему (методи, способи, прийоми, форми) впливу суб'єкта (регуляторний та / або керівний орган) на сукупність елементів об'єктів, що спричинює зміни фінансових потоків учасників економічного процесу мікро- та макrorівня.

Список використаних джерел

1. Ватульов А. Фінансові інструменти регулювання соціально-економічного розвитку / А. Ватульов // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 5. – С. 76–88.
2. Грабчук О. М. Фінансове регулювання розвитку економіки України у стані глибокої рецесії / О. М. Грабчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць ТНЕУ. – Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2014. – Т. 18, № 2. – С. 134–141.
3. Кравченко Л. А. Державне фінансове регулювання економіки в умовах ринкової трансформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» /Л. А. Кравченко. – К., 2002. – 18 с.

4. Мацьків В. В. Теоретичні основи фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В. В. Мацьків // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. – Вип. 8 (1). – С. 279–290.
5. Сизоненко В. О. Фінансове регулювання підприємницької діяльності: теоретичні та прикладні аспекти / В. О. Сизоненко // Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2006. – № 83. – С. 8–10.
6. Шірінян Л. В. Понятійна сутність і теоретико-концептуальні засади фінансового регулювання страхового ринку / Л. В. Шірінян // Світ фінансів. – 2012. – № 1. – С. 129–138.

В. О. Шевчук,

*доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та наукової роботи,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КОНТРОЛЬ ІННОВАТИВНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ: СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Глобалізація розвитку економіки потребує перегляду існуючих і обґрунтування нових підходів до здійснення контролю з метою підвищення його результативності.

Глобалізаційні виклики спричиняють істотний вплив на ресурсні, технологічні, інформаційні та інші чинники розвитку економіки, впливаючи на менеджмент і його функції. Новітні фактори мають враховуватися в концепціях модернізації контролю господарських систем.

В цих умовах контроль належить розвивати на засадах рятівного, а не смертоносного знання. Йдеться про знання, яке є достатнім у сенсі його сприяння, а не створення загроз для існування та життєдіяльності людей.

Ідеєю достатності передовсім мусять бути «пронизані» складові економічної науки, у середовищі якої нині має відбуватися теоретичне обґрунтування практичного розвитку контролю. Ця ідея безпосередньо стосується сфер освіти, практики управління та господарювання, де впроваджуються та удосконалюються теоретичні і прикладні знання про контроль.

Сучасна економічна наука, як основа удосконалення контролю й окреслення стратегій та перспектив розвитку, покликана творити фундаментальну теоретичну економію біо-, гео-, техно- і ноосфери, а також прикладну економіку живого, неживого й розумного. Відтак завданням економічної освіти стає виховання адвокатів нащадків, привиття молоді навичок інновативного мислення на природничих засадах. Суб'єкти контролю повинні ставати і бути адвокатами нащадків.

Облік, контроль та аналіз є ключовими функціями менеджменту. Не лише відсутність, а навіть погіршення якості здійснення будь-якої з них погіршує чи навіть унеможливує менеджмент. Це слід брати до уваги в умовах, коли ґрунтована на рятівному економічному знанні практика управління має забезпечувати керованість процесів збереження і продовження життєдіяльності господарських систем.

Безперервність господарювання забезпечується через уловлювання людьми додаткової енергії, яка є новою для земної кулі. Ця нова енергія стає абсолютною додатковою вартістю лише в аграрній сфері, де частину її уособлюють надлишки зерна, що спричиняють генезис ринків, держав, культур і цивілізацій. У такий спосіб виключно в цій сфері закладаються підвалини нового в економіці і суспільстві.

Інновативність базованої на достатньому знанні господарської практики передбачає уподібнення економіки природі та «вписування» господарювання у довкілля. Пропонований інновативний підхід відповідно потребує принципово нової ідентифікації об'єктів та суб'єктів контролю.

Так, об'єктами потрібно вважати системи господарського освоєння живого, неживого й розумного та їх взаємодії: адже живе не завжди і не обов'язково має бути розумним, хоча розумному для продовження свого існування належить залишатися тільки живим.

Визначальними серед благ, якими володіє українство і людство, є блага, котрі слід вважати абсолютними, тому що відсутність будь-якого з них унеможливує людське існування. Перелік найважливіших із них можна звести до 5. Це гумус, зерно, солома, худоба, органічні добрива.

Такий підхід визначає «точки контролю», в яких потрібно зосереджувати першочергову увагу контролюючих суб'єктів. Практичної ваги набуває виявлення за кожним із названих абсолютних благ тих відхилень, які з погляду забезпечення життєдіяльності сучасних і майбутніх поколінь є неприпустимими чи небажаними.

Своєю чергою це зумовлює акцентування уваги на відповідних об'єктах контролю. Пріоритетною сферою контролю має бути сільське господарство, що пояснюється його справді рятівною місією для теперішніх та майбутніх поколінь. Бо тільки воно дає найпосутніший для життєдіяльності сучасних та майбутніх поколінь ресурс – продовольство.

Традиційне виготовлення знарядь для обробітку землі, отримання решти абсолютних благ, спорудження вітряних та водяних млинів, енергоустановок на вугіллі, нафті, газів та інших спалюваних енергоносіях відповідно має бути трансформованим в інновативні господарюючі структури, якими бачаться ентропійні техніко-економічні, антиентропійні нефотосинтетичні та ентропійні енергетичні системи.

Ідеологією реформування індустріальної сфери на засадах достатності економічного знання має бути інноваційний розвиток техніко-економічних, енергетичних та інших індустріальних систем, спрямований на збереження, а не руйнування довкілля.

Ефективність взаємодії живого з неживим забезпечуватиметься завдяки їх керованості розумним. Історично апробований симбіоз сільської управи, церкви і школи належить перетворювати в новітні антиентропійні владно-інтелектуальні системи.

Інновативна побудова кластерів, кластерних мереж, інфраструктур і транснаціональних корпорацій на основі описаних типів самовідтворюваних, самодостатніх господарських систем відкриває можливості творення стійкої до кризогенних викликів економіки та сприяння її розвитку незагрозливим для нащадків шляхом. З метою забезпечення контрольованості таких об'єктів відповідно стає все невідкладнішим проектування інновативних моделей контролю.

Умовою вказаних суспільно-господарських трансформацій є наповнення антиентропійним змістом діяльності монетарного сектору економіки. Україна здатна запропонувати європейському та світовому співтовариству засновану на біоенергетичних засадах новітню грошову систему, покликану витіснити існуючу, котра грошово-кредитними важелями і діями провокує руйнівне господарювання.

Викладене окреслює інновативні підходи до концептуалізації та визначення напрямів контрольованості економіки, адекватні теперішнім глобальним викликам. Рекомендовані концептуальні положення пропонується класти в основу ідентифікації об'єктів і суб'єктів контролю та удосконалення контролюючих систем.

Підтримка ініціатив щодо побудови інновативних моделей контролю відкриває перспективу творення Україною стійкої до кризогенних викликів національної економіки, посилення її контрольованості і керованості та сприяння розвитку безпечним для нащадків шляхом.

О. В. Шевчук,
*кандидат економічних наук,
викладач спецдисциплін,
ВНЗ «Київський коледж легкої промисловості»*

РОЗВИНЕНА ІНФРАСТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ – СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Будь-який ринок передбачає наявність сучасної розвиненої інфраструктури. Це зумовлено тим, що інфраструктура є обов'язковим компонентом будь-якої цілісної економічної системи, у тому числі і національного ринку. Нагадаємо, що поняття «інфраструктура» походить від латинського і складається з двох слів: «infra» – нижче, під і «structura» – будова, розташування [1, с.10].

У найзагальнішому розумінні, інфраструктура – це комплекс виробничих і невиробничих галузей, які забезпечують умови суспільного

відтворення, та необхідна умова здійснення обмінних операцій на ринку. Однак, у сучасній економічній літературі представлено досить багато підходів до визначення сутності цього поняття. Найчастіше інфраструктура ринку розглядається як система спеціалізованих установ та організацій, які обслуговують функціонуючі структури [2, с. 18] і забезпечують взаємодію суб'єктів ринкових відносин або як комплекс інститутів, служб, організацій, які забезпечують нормальний режим безперебійного функціонування ринку [3, с. 201]. Р. Іохімсен вважає, що інфраструктура – це сукупність матеріальних, інституційних і індивідуальних умов, що є в розпорядженні господарюючих одиниць, що дозволяють при доцільності розміщення ресурсів забезпечити інтеграцію і можливо найвищий рівень господарської діяльності [4, с. 99]. Деякі дослідники до інфраструктури зараховують не лише мережу підприємств, які обслуговують споживчий ринок, але й засоби матеріально-технічного призначення [5, с. 234]. Також існує точка зору, згідно з якою інфраструктуру слід розглядати і як сукупність матеріальних об'єктів, і як різновид суспільно-корисної діяльності. При цьому сукупність матеріальних об'єктів є матеріально-технічною базою інфраструктурної діяльності [6, с. 31].

Усі наведені визначення розглядають сутність інфраструктури ринку через її роль, структуру, функції тощо, але нам імпонує точка зору німецького економіста Р. Жозімсена (Jochimsen), який під інфраструктурою ринку розглядає сукупність установ, організацій, нормативно-правових та інформаційних засобів, що організаційно і матеріально забезпечують функціонування споживчого ринку, як певної цілісності, та зв'язки цього ринку з іншими структурними елементами національного ринку [4]. В економічній літературі його праця вважається класичною з питань інфраструктури.

Роль інфраструктури національного ринку полягає в забезпеченні взаємозв'язку між суб'єктами споживчого ринку, його структурними елементами, сприянні вільному руху товарів, а також у задоволенні попиту споживачів і безперервності процесу розширеного відтворення. Основним показником ефективності функціонування інфраструктури є задоволення зростаючих потреб населення, підвищення загальної культури споживання.

Очевидно, що найбільш повно роль інфраструктури національного ринку розкривається через її функції. До функцій ринкової інфраструктури, автори праці [7, с.203] зараховують організацію оптової та роздрібно-торгівлі, товарне дороблювання продукції, її транспортування і зберігання, кредитування і страхування, інформаційне та консалтингове обслуговування, інвестиційне забезпечення товарообігу, формування конкурентного середовища, контроль якості продукції. Такий перелік функцій, є надто узагальненим і дещо спрощеним. Інфраструктура національного ринку зводиться не тільки до безпосередньо торговельної або будь-якої іншої діяльності, яка носить комерційно-господарський характер та посередництва в реалізації товарів та наданні необхідних послуг суб'єктам споживчого

ринку. На наш погляд, вона сприяє суб'єктам національного ринку в реалізації їх економічних інтересів загалом: споживачам – у придбанні товарів та послуг, виробникам – у їх реалізації, а також забезпеченню юридичного, фінансового, страхового, інформаційного обслуговування; вивченню кон'юнктури та динаміки ринку, товарів, посередників, споживачів.

Окремі автори до елементів інфраструктури ринку зараховують також різноманітні державні установи, що здійснюють функції регулювання ринку: Антимонопольний комітет України, Комісію з цінних паперів, державні інспекції по контролю за цінами та стандартами, за цінними паперами, податкову, страховий нагляд, інспекцію з контролю за дотриманням законодавства про зайнятість, інші «спеціальні служби та організації, які забезпечують чіткий розподіл та використання трьох основних чинників ринку – засобів виробництва, грошових коштів і людських ресурсів [8, с. 20–21]. Це справедливо, оскільки розвиток національного споживчого ринку неможливий без дієвого державного регулювання. Роль держави у розвитку національного споживчого ринку пов'язана із здійсненням заходів щодо законодавчого і нормативного регулювання, спрямованих на забезпечення дотримання всіма учасниками ринку економічного правопорядку і захисту їхніх прав і свобод, а також інтересів суспільства.

Слід підкреслити також, що при зростанні розмірів національного ринку, розширюється і його інфраструктура, збільшується зосередження навколо нього підприємств, організацій та інших господарських структур, які забезпечують безперерйне та ефективне функціонування цього ринку.

Деякі науковці вважають, що найважливішою та специфічною складовою інфраструктури національного споживчого ринку є торговельно-посередницька інфраструктура. На думку відомого вченого-маркетолога Ф. Котлера, саме торговець (посередник) у кінцевому підсумку підвищує торговельно-операційну ефективність економіки [9, с.28].

В цілому підтримуючи точку зору щодо специфічності торговельно-посередницької інфраструктури, не можна погодитися з тим, що вона є найважливішим елементом інфраструктури споживчого ринку. Дійсно, торговельно-посередницькі підприємства відіграють важливу економічну роль на споживчому ринку: організовуючи постачання товару від виробника до споживача; прискорюючи товарообіг шляхом визначення найбільш ефективних напрямків товарообороту, скорочуючи ланки руху товару і витрати обігу; забезпечуючи тісну взаємодію виробника і споживача на основі вивчення платоспроможного попиту, що дозволяє пристосовувати виробництво до потреб споживачів, які постійно змінюються, виробляючи товари здатні максимально задовольнити уподобання споживача.

Тим часом, безперечним є і той факт, що при високому рівні розвитку виробництва національних споживчих товарів і послуг та розвинутій матеріально-технічній базі оптової і роздрібної торгівлі, але при слабкій фінансово-кредитній сфері, нерозвинутій виробничій та науково-

інформаційній та інших складових інфраструктури висока ефективність функціонування національного ринку є практично неможливою. Завдяки інформатизації, логістиці, непевному моніторингу товарно-грошових потоків, виконанню замовлень «точно в строк», збору та передачі інформації в режимі реального часу по всій ланці товароруку тощо створюються умови для прискорення реалізації товарної маси, оптимізації обсягів товарних запасів на кожному сегменті споживчого ринку, а виробники можуть своєчасно реагувати на диспропорції попиту та пропозиції. На зниження подібного роду ризиків спрямовані послуги маркетингових, рекламних агенцій, які безпосередньо займаються вивченням та формуванням ринків, а також структурно розгалужена та високотехнологічна фінансова система, яка забезпечує маневреність учасників національного ринку, швидкий перелив капіталів.

Насамкінець, зазначимо, що в національній економіці національний ринок відіграє роль активного елемента макроекономічної системи. Що здійснює самостійний вплив на розвиток економіки через розвинену інфраструктуру національного ринку шляхом налагодження взаємозв'язків між виробництвом і споживанням – стратегічний напрям сталого розвитку України.

Список використаних джерел

1. Ибрагимов Л.А. Инфраструктура товарного рынка / Л.А. Ибрагимов. – М.: «Издательство ПРИОР», 2001. – 256 с.
2. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини багатства народів: / А. Сміт; пер. з англ. – К.: Port-Royal, 2001. – 180 с.
3. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: [підручник] / В. Д. Базилевич, В. М. Попов, К. С. Базилевич, Н. І. Гражевська ; за ред. В. Д. Базилевича. – 7-е вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с. : іл., табл.
4. Jochimsen R. Theorie der Infrastruktur / R. Jochimsen. – Tübingen, 1966. – 289 p.
5. Виноградська А.М. Комерційне підприємництво: сучасний стан, стратегії розвитку / А.М. Виноградська. – К.: Центр навч. літ-ри. – 2004. – 807 с.;
6. Волощук Г.А. Инфраструктура рынка: сущность, проблемы, перспективы / Г.А. Волощук. Торговля в розничной экономике : Сб.науч.трудов. – К.: Киев. торг.-экон. ин-т. – 1991. – 196 с.
7. Гайдуцький П. І. ,Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; за ред. П. І. Гайдуцького ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». – К., 2005. – 422 с.: іл., табл.
8. Шубіна О. О. Інфраструктура товарного ринку: Навч. посіб. / під ред, О. О. Шубіна. – 2-е вид., перероб. та допов. – К.: НМЦВО МОН України: Студцентр, 2004. – 816 с.
9. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер, Г. Армстронг ; пер. с англ.: Клекота Т. В. и др. – 9-е изд. – М.; СПб.; К.: Вильямс, 2003. – 1197 с.: ил., табл.

О. А. Шевчук,
*доктор економічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи,
інновацій та міжнародних зв'язків,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В Україні політика дерегулювання підприємницької діяльності здійснюється за великою кількістю напрямів та з використанням різноманітних інструментів. І хоча ця політика не набула системного характеру, позитивні зрушення відбуваються. Зокрема, попри економічну кризу, політичні та військові потрясіння за умовами ведення бізнесу Україна перемістилася в рейтингу Doing Business-2015 з 112-го на 96-те місце завдяки прогресу у сферах реєстрації прав власності та оподаткування (за цими двома показниками (індикаторами) Україна поліпшила своє місце більш як на 25 позицій). Поліпшення у сфері оподаткування сталися за рахунок впровадження електронної системи подання та сплати податків до фонду заробітної плати. У рамках цієї ініціативи кількість податкових платежів було зменшено з 28 до 5, а час, витрачений на їхню сплату, скоротився з 390 до 350 годин.

Однак в Україні існує значна кількість невирішених проблем, які створюють перешкоди в діяльності суб'єктів господарювання. Однією з найважливіших проблем є необхідність вдосконалення, підвищення дієвості й ефективності податкового контролю.

Завдяки податковому контролю держава не лише вирішує свої фіскальні завдання, а й формує обґрунтовану фіскальну політику, регулює фінансову і економічну діяльність господарюючих суб'єктів. Крім того, за допомогою податкового контролю вирішуються завдання зниження рівня економічних злочинів і економічної стабілізації суспільства.

Розвиток конкуренції залежить від створених у суспільстві умов для розвитку підприємництва. Однією з таких умов є ефективність податкової системи й податкової політики (в тому числі податкового контролю – О. Ш.). У свою чергу, податкова політика як складова фінансової й економічної політики держави залежить від того, яку роль остання відіграє в економічних процесах і наскільки активно вона втручається в ринковий саморегулятивний механізм. Ефективна й виважена податкова політика опосередковано сприяє розвитку конкуренції між суб'єктами господарювання, зменшує можливості реалізації ринкової влади домінуючими (чи монопольними) господарюючими суб'єктами та стимулює раціональність їх поведінки [1].

З огляду на те, що податкові відносини є найбільш формалізованою сферою суспільних відносин, актуальності набуває інституціональний підхід в дослідженні проблематики податкового контролю. При цьому слід зазначити,

що з теоретико-методологічної точки зору ступінь розробленості проблематики системи планування податкового контролю як об'єкта інституціонального регулювання недостатньо розвинений і не є вичерпним. Водночас, обґрунтування інституціонального підходу до дослідження системи планування податкового контролю дозволяє аргументувати її в розвитку, взаємозв'язку різних податкових інститутів і їх елементів, реалізувати синтез комплексного, системного і ситуаційного підходів до досліджуваної теми.

Реформування податкових інститутів має базуватись на компетентнісно-сервісних засадах, що базуються на компетентнісному підході і сервісній парадигмі. Створення таких засад вимагає уточнення можливостей і компетенцій усіх учасників податкових відносин і стосується як посилення фіскальної функції оподаткування, так і нових векторів податкової діяльності – антикризового і антиінфляційного впливу на економічні процеси. Податкові інститути включають систему податків, спосіб організації податкових органів та дію інших механізмів державного регулювання, пов'язаних з податковою сферою.

На наш погляд, податковий контроль слід розглядати як неодмінну і дуже важливу складову як, насамперед, державного фінансового контролю (державний податковий контроль), так і внутрішньо-корпоративного фінансового контролю, регіонального фінансового контролю і самоконтролю приватних підприємств та домогосподарств.

Державний податковий контроль здійснюють не лише податкові, а й митні органи, а також рахункові палати в частині контролю податкових надходжень до дохідної частини державного і місцевих бюджетів й використання наданих суб'єктам господарювання і фізичним особам податкових пільг.

З урахуванням вищезазначеного, на нашу думку, під державним податковим контролем слід розуміти діяльність уповноважених державою органів з контролю за дотриманням платниками податків, податковими агентами і платниками зборів і обов'язкових платежів правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків, зборів і обов'язкових платежів до державного і місцевих бюджетів і державних позабюджетних фондів, а також відшкодування частини утриманих податків з метою збалансування інтересів учасників податкових відносин, контролю за реалізацією підконтрольними суб'єктами своїх прав, зниження податкових ризиків держави, територіальних громад, господарюючих суб'єктів і населення, виявлення порушень податкового законодавства, запобігання їх виникненню, підвищення податкової культури і дисципліни платників податків (обов'язкових зборів і платежів).

Немає однозначного розуміння й функціонального призначення податкового контролю. Так, скажімо, Л. Черномордов підкреслює, що податковий контроль реалізує головну функцію податків – фіскальну. Він є її носієм, а економічна функція проявляється через механізм головної,

фіскальної, функції. Ступінь прояву економічної функції залежить від того, як здійснюється збір податків [2, с. 57].

Як зазначає Г. Нестеров, концептуально податковий контроль виступає як процес реалізації продуктивної функції податкової системи через функції системи (інститути) податкового контролю. Таким чином, система податкових відносин є частиною фінансових відносин, пов'язаних з перерозподілом ВВП, у т.ч. в інтересах економічної (включаючи фінансову – О.Ш.) безпеки, проявляє свої функції в межах потоку грошових коштів зі сфери «бізнес» в сферу «бюджет». Ця її трансфертна здатність визначається як фіскальна функція податкового контролю, що діє незалежно від рівня розвитку економіки. Крім того, цей дослідник виокремлює й такі функції податкового контролю, як конституційна, координуюча і правова [3].

На наш погляд, з огляду на вище окреслену природу державного податкового контролю, правомірно акцентувати увагу, поряд з традиційно вживаними, і на таких його функціях, як профілактична, політико- і безпекозабезпечуюча. Сутність першої полягає в зниженні внаслідок контролю рівня економічних (податкових) злочинів і податкових ризиків; другої – реальному впливі державного податкового контролю на реалізацію фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, митної і валютної політик, а третьої – забезпеченні національної безпеки загалом і фінансової безпеки держави й її регіонів, галузей господарського комплексу, господарюючих суб'єктів і окремих громадян зокрема.

З метою реалізації політики дерегулювання підприємницької діяльності, спрямованої на спрощення умов господарювання, покращення бізнес-клімату надважливим є підвищення дієвості податкового контролю за рахунок: розширення сфери превентивного податкового контролю (надання консультаційно-методичної допомоги платникам податків, своєчасне висвітлення відомостей про зміни податкового законодавства, інформації про найбільш типові і злісні порушення податкового законодавства та судову практику, що є важливою умовою для зменшення кількості податкових правопорушень); розширення юридично значущого електронного документообігу не лише на процеси міжвідомчого обміну документами, а й на процеси взаємодії платників і податкових органів (вимоги про сплату податків, проведення автоматизованого звіряння розрахунків, надання інформації про відкриття і/або закриття рахунків платника податків у банках і вимога документів, що підтверджують підстави застосування пільг), що істотно знижує витрати на адміністрування і сплату податків (за оцінками європейської Асоціації фінансових директорів корпорацій, витрати лише на обробку паперових рахунків-фактур можуть бути знижені за рахунок їх електронної обробки до 80%, що дозволяє економити країнам ЄС близько 250 млрд. євро на рік [4]); впровадження сервісу «Особистий кабінет платника податків», доступного через Інтернет, який має включати проведення реєстрації, перереєстрації, звіряння розрахунків, запити документів, здійснення заліків і повернення податків.

Список використаних джерел

1. Філюк Г.М. Вплив бюджетно-податкової політики на трансформацію ринкових структур в Україні. / Г. М. Філюк // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 56–65
2. Черномордов Л. И. Организационно-правовые методы и формы осуществления налогового контроля / Л. И. Черномордов // Культура народов Причерноморья. – 2008. – № 144. – С. 57–61. – (Серия «Экономическая»)
3. Нестеров Г. Г. Развитие механизмов налогового контроля в системе обеспечения экономической безопасности России : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Г. Г. Нестеров. – М., 2009. – 26 с.
4. Communiqué following a meeting between EACT and EPC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eact.eu/content/view/106/45/>

С. В. Шиласва,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
економіки підприємств,*

Національна академія статистики, обліку і аудиту

ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Забезпечення виробництва і побуту паливно-енергетичними ресурсами визначає можливості, темпи й напрями економічного та соціального розвитку суспільства. У структурі використання енергоносіїв найбільшу питому вагу займають невідновлювані енергетичні ресурси, а саме: нафта і газ, вугілля, ядерне паливо.

Обмеженість не відновлюваних енергетичних ресурсів визначає їх економічну цінність, крім того нафта, газ і вугілля використовується як сировина для металургії, нафтохімічної, хіміко-фармацевтичної та інших галузей промисловості, а тому ці ресурси постійно зростають в ціні. Загальновідому метафору Д.І. Менделєєва про спалювання нафти – «опалювати можна і асигнаціями» доцільно віднести й до використання не відновлюваних енергетичних ресурсів. Поряд з тим, спалювання природних енергоносіїв зумовлює погіршення екологічної ситуації у зв'язку з ростом концентрації шкідливих викидів в атмосферу, а вуглекислий газ із викопних палив призводить до парникового ефекту.

Альтернативним видом енергетики є атомна. Щодо енергії урану, важливість якого для сучасного ПЕК безсумнівна, слід звернути увагу на такі факти. За 62 роки (вік атомної енергетики) у світі сталося 4 аварії: Англія (Windscale-1), США (ТМІ, 1979), СРСР (ЧАЕС, 1986), Японія (Фукусіма-1,

2011). Тож вірогідність ядерної катастрофи досить велика – приблизно 1 катастрофа в 15 років. Це суттєво обмежує екстенсивний розвиток атомної енергетики, принаймні на сучасному технологічному рівні [1, с.41]. До 2030 р. у структурі світового ПЕК ядерних ресурсів буде лише 854 млн т умовного палива в нафтовому еквіваленті [2]. Зважаючи на аварію на АЕС «Фукусіма-1», ця цифра навряд чи збільшиться.

Використання відновлюваних джерел енергії (біомаса, вітрова, сонячна, гідро- і геотермальну енергія) є одним з найбільш перспективних шляхів вирішення зростаючих проблем енергозабезпечення. Біомаса – це єдине джерело відновлюваної енергії, здатне замінити всі види викопного палива і є в достатній кількості практично в усіх точках земної кулі. Вона являє собою вуглецевомісткі органічні речовини рослинного та тваринного походження (деревина, рослинні залишки сільськогосподарського виробництва, спеціально вирощена біомаса, гній та органічна частина твердих побутових відходів). Біомаса може забезпечувати виробництво тепла, електроенергії та різних видів газоподібного (біогаз), рідкого (біоетанол, дизельне біопаливо) та твердого палива.

Дизельне біопаливо отримують із соняшника, ріпаку, сої, тобто тих рослин, які вирощуються в нашій країні. Україна відноситься до енергодефіцитних країн – її забезпеченість власними енергоресурсами не перевищує 30%. Членство нашої держави в міжнародних організаціях потребує такої енергетичної політики, яка відповідає б основним принципам політики провідних країн, і особливо Європейського Союзу.

За даними щорічного дослідження Bloomberg New Energy Finance, у 2014 році інвестиції у чисті джерела енергії зросли на 16% і сягнули 310 мільярдів доларів. Основою для зростання були інвестиції у сонячну енергетику та вітрові електростанції на шельфі. Серед країн лідером за обсягом інвестицій у відновлювані джерела енергії став Китай – 89,5 млрд дол. У США було інвестовано 51,8 млрд дол., в Японії – 41,3 млрд дол., в Канаді – 9 млрд дол., а в Бразилії та Індії – по 7,9 млрд дол. [3].

Енергетична стратегія України до 2030 року передбачає зниження імпорту первинних енергоресурсів у паливно-енергетичному балансі країни більш ніж на 40%. Цього передбачається досягти за рахунок енергозбереження, зменшення споживання природного газу більш ніж на 30% і використання поновлюваних джерел енергії.

За даними Міністерства аграрної політики і продовольства потенціал виробництва біодизелю – 1 млн. тонн на рік, а біоетанолу – 2 млн. тонн. На жаль, виробляється лише 100 тис. тонн на рік біодизеля, а біоетанолу трохи більше 200 тис. тонн. Те ж стосується і біогазу, потенціал його виробництва на фермерських підприємствах – 2,45 млн. тонн умовного палива, а з теоретичних 3000 тис. біогазових установок (згідно з оцінками експертів) працюють одиниці [4].

В Україні існує достатня сировинна база для розвитку робіт з виробництва поновлюваних видів палива, так, наприклад, загальні річні

обсяги відновлюваних ресурсів біомаси складають 115,5 млн.т. Можливий енергетичний потенціал по біомасі складає 27,0 млн.т у.п., з яких технічно доступний енергетичний потенціал оцінюється в 13,2 млн.т у.п. на рік, що складає біля 7% загального споживання первинних енергоресурсів в Україні.

Головними проблемами, які стримують виробництво та використання біопалива, є: відсутність чіткої стратегії розвитку, в якій були б враховані фактори впливу забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки, забезпечення зростаючого попиту на моторне паливо та збереження родючості ґрунтів; відсутність збалансованої системи правових, регуляторних та інших ринкових інструментів, які б дозволяли проводити ефективну економічну діяльність у сфері виробництва і споживання біопалива; недостатній розвиток інфраструктури зберігання та реалізації рідкого біопалива; відсутність контролю за якістю біопалива на всіх етапах його виробництва та реалізації; несприятливі умови для залучення інвестицій, у тому числі іноземних.

Світовий досвід інших країн свідчить про необхідність належної державної підтримки виробництва біопалива. У країнах Євросоюзу виробництво біодизельного палива має істотну державну підтримку. У Німеччині його не оподатковують мінеральними й екологічними податками, існує система дотування вирощування ріпаку, у Франції податкова знижка становить 0,35 євро / літр. В Іспанії автомобілістам, які використовують біопаливо, дозволено безплатне внутрішньоміське паркування. В цілому по Європі літр такого палива на 0,10-0,15 євро дешевше, ніж дизельного [5].

На сьогоднішній день основні інвестиції спрямовано переважно для галузі сировинної бази, оскільки іноземні та вітчизняні інвестори зацікавлені у збільшенні експорту насіння ріпаку, а не в переробці його на біопаливо. Як свідчить досвід країн Європи та України, лише єдина та послідовна державна політика з використанням законодавчих і економічних засобів може гарантувати реальне впровадження біопалива на ринку. Біопаливо потрібно виробляти не тільки на великих заводах, але й на підприємствах малої потужності. Це дозволить зробити технологічний процес гнучким і пристосованим до українського і світового ринків. Перевагою таких заводів є можливість комплектації обладнанням вітчизняного виробництва, вартість якого нижча зарубіжного. Зростає можливість кооперації виробників біодизелю з виробниками насіння ріпаку. Як свідчать розрахунки, літр біодизелю, виробленого з власної сировини, коштуватиме дешевше, ніж літр дизпалива. Господарства матимуть можливість економити обігові кошти і при цьому повністю забезпечувати себе біопаливом, а тваринницьку галузь макухою. В сільськогосподарських підприємствах для власних потреб монтують дрібні установки та міні-заводи з виробництва біодизелю продуктивністю 100–300 т за рік. Середня продуктивність – 2 т біопалива за добу. Собівартість виробництва біопалива на них менша, ніж на великих заводах, завдяки використанню власної сировинної бази та вітчизняного інноваційного обладнання.

На сьогодні, в умовах енергетичної кризи, створились реальні умови для розвитку відновлювальних джерел енергії та виробництва біопалива. Водночас, основною рушійною силою в розвитку ринку біопалива має бути держава. Передумовою для виробництва в Україні біопалива у комерційних масштабах має стати потужний внутрішній ринок, гарантований обов'язковим використанням сумішевого палива на основі традиційного та біологічного, а також впровадженням державних норм якості продукції, які повинні співпадати з нормами ЄС. Ці заходи при зростаючому попиті на біопаливо у Європі сприятимуть зростанню рівня залучених вітчизняних та іноземних інвестицій і технологій у виробництво та використання біопалив.

Список використаних джерел

1. Лукін О. Ю. Газові ресурси України: сучасний стан і перспективи освоєння / Лукін О.Ю. // Вісник НААН України. – 2011. – № 5. – С. 40–48.
2. Journal of the Petrotech Societi „Energy Independence with global cooperation: Challenges & Solutions // Petrotech 2009. Commorate Issue. – 2008. – December.
3. Інвестиції у відновлювані джерела енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http:// www.newenergyfinance.com/](http://www.newenergyfinance.com/)
4. Український ринок – потенціал для виробництва біопалива [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http:// www.ua.energyday.com.ua](http://www.ua.energyday.com.ua)
5. Семенов В. Біодизель в Україні чи з України? // Дзеркало тижня № 26 (754) 11–31 липня 2009.

Л. В. Шкуліпа,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах сучасної фінансової кризи на перший план кожного керівника підприємства постає гостра необхідність у контролі стану розрахунків з кредиторами та дебіторами. Адже, перш ніж вирішити власні фінансові зобов'язання по платежах перед партнерами, керівництво прагне максимально збільшити надходження грошових потоків за рахунок зменшення рівня дебіторської заборгованості. Але часто через неможливість стягнення боргів зі своїх контрагентів, керівництво змушене перетворювати високоліквідні активи підприємства в грошові кошти для погашення власних боргів, що загрожує підприємству банкрутством. Таким чином, проблемність

питання полягає у пошуку можливих шляхів уникнення негативного впливу дебіторської заборгованості на діяльність підприємства та переваг у існуванні такого виду заборгованості.

Зазначимо, що нині корисність дебіторської заборгованості є необхідним чинником для успішного розвитку підприємства. Так, з підприємницької точки зору, якщо реалістично поглянути на господарську діяльність будь-якого підприємства, то можна з упевненістю виділити наступні переваги у зростанні дебіторської заборгованості:

* вигідна кредитна лінія та лояльні умови співробітництва сприяють розширенню клієнтської бази;

** зростання обсягів реалізації товарів відповідно збільшує прибуток підприємства;

*** підвищується конкурентна привабливість підприємства.

З науково-теоретичної точки зору, постійне зростання дебіторської заборгованості беззаперечно має негативний вплив на діяльність підприємства. Зокрема, до недоліків дебіторської заборгованості відносимо:

– збільшення додаткових фінансових витрат через наявність на балансі дебіторської заборгованості;

– загроза втрат, пов'язаних з інфляцією грошових коштів;

– виникнення нестабільності в роботі підприємства, яка залежить від покупців, що систематично затримують розрахунки за відвантажену продукцію;

– погіршення показників ліквідності підприємства;

– виникнення збитків підприємства, адже вилучена з обігу частина такого капіталу підприємства бере участь у виробничо-фінансовій діяльності боржника;

– збільшення суми безнадійних боргів, які виникають внаслідок непогашеної заборгованості в строк за продукцію, товари, роботи, послуги за попередні звітні періоди;

– низька платоспроможність дебіторів та зростання їх кількості призводить не тільки до погіршення фінансового стану підприємства, а й породжує ризик непогашення та банкрутства підприємства загалом.

Варто зазначити, що вплив на процеси зростання дебіторської заборгованості здійснює політика підприємства у розрахунках з покупцями, а саме:

1) неправильне встановлення строків і розрахункових умов надання товарних кредитів;

Так, наприклад, якщо розрахункові умови є жорсткими, то зменшується обсяг реалізації товарів через те, що покупці не мають змоги придбати товар у кредит і відповідно не призводить до зростання величини дебіторської заборгованості. З іншого боку, якщо розрахункові умови послаблюються, тоді з'являється більше замовників, зростає товарообіг і сума дебіторської

заборгованості. Саме за допомогою розрахункових умов регулюються перші дві переваги дебіторської заборгованості (познач. *, **).

2) *ненадання знижок при достроковій оплаті покупцями за товари, послуги;*

Наприклад, відсутність фінансової зацікавленості у вигляді торгівельних знижок для покупця у випадку дострокової оплати за отриманий товар призводить до виникнення довгострокової дебіторської заборгованості, а в подальшому – до сумнівної заборгованості.

3) *неврахування ризиків непогашення.*

Наприклад, проблеми, пов'язані із відсутністю коштів у покупця, можна уникнути до моменту підписання договорів постачання шляхом ретельного вивчення керівництвом підприємства характеристики клієнтів щодо мети придбання продукції, їх платоспроможності та попередніх клієнтів-постачальників. Так, якщо продукція придбана для реалізації, то вірогідність своєчасної сплати грошових коштів вища, ніж у випадку, коли замовник придбаває продукцію для власних потреб. Якщо основна діяльність підприємства полягає у наданні послуг, то ризик несплати підвищується. Якщо клієнт-покупець на ринку зарекомендував себе недобросовісним, то довіра та прагнення співпрацювати з ним знижується в рази. Такому клієнту необхідно встановлювати жорсткіші розрахункові умови та строки погашення під час надання товарних кредитів.

Наведені пропозиції носять рекомендаційний характер для передбачення негативного впливу дебіторської заборгованості ще на початку розрахункових відносин із замовниками, покупцями за реалізовану продукцію, виконані роботи чи послуги.

Таким чином, розуміння корисності дебіторської заборгованості носить неоднозначний характер, тому що присутні як позитивні, так і негативні моменти повністю залежать від ефективності існуючої системи управління на підприємстві. Адже саме управління на будь-якому підприємстві пов'язане насамперед з оптимізацією розміру заборгованості покупців за розрахунками щодо реалізованої продукції. Тому, для підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю на підприємстві має розроблятися і впроваджуватися особлива фінансова політика управління, яка характеризується таким сегментами:

- аналізом дебіторської заборгованості за попередній звітний період;
- розрахунком співвідношення кредиторської заборгованості до дебіторської (рекомендоване перевищення – на 10-20%);
- аналізом обсягів виготовленої продукції;
- забезпеченість власними коштами;
- правильне дотримання принципів побудови обліку, що здатне забезпечити керівництво підприємства своєчасною та повною інформацією про стан та оцінку боргових вимог;
- визначення резерву сумнівних боргів.

В цілому можна зазначити, що дебіторська заборгованість являється об'єктивним процесом, якому характерне існування ризиків під час проведення взаєморозрахунків між контрагентами за результатами господарської операції. Але слід додати, що такий вид заборгованості потребує систематичного проведення аналітичної роботи зі сторони працівників бухгалтерії та особливого внутрішньогосподарського контролю зі сторони керівництва підприємства. Таким чином, за допомогою правильної фінансової політики, управління дебіторською заборгованістю підприємства дасть змогу підвищити її оборотність, поліпшити якість та прозорість заборгованості, збільшити товарообіг, що водночас буде корисним для підприємства.

Список використаних джерел

1. Верхоглядова Н. І. Бухгалтерський фінансовий облік / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна. – Київ: ЦУЛ, 2010. – 536 с.
2. Бровко О. Т. Значення ефективної організації обліку дебіторської заборгованості / О. Т. Бровко, В. В. Олійник [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://intkonf.org>.
3. Лищенко О. Г. Актуальні аспекти обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги / О. Г. Лищенко, Т. М. Суха [Електронний ресурс, 2012]. – Режим доступу:
www.zgia.zp.ua.
4. Пінчук Т. А. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / Т. А. Пінчук, Т. В. Шрам. – Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», № 10, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
www.economy.nayka.com.ua.

В. А. Шпак,
*доктор економічних наук,
професор кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Проблемою розвитку бухгалтерського обліку є консервативний підхід у розумінні місця та ролі бухгалтерського обліку в системі соціально-економічних відносин як способу відображення діяльності суб'єктів господарювання, яке ґрунтується на стереотипах минулого – сприйнятті бухгалтерського обліку скоріш як ремесла пов'язаного з обліком (рахівництво), а не науки (рахунковедення) з власною теорією та методологією обліку.

Сучасний розвиток науки про бухгалтерський облік ґрунтується на комплексному підході до досліджень його теорії, методології із залученням

широкого спектру знань з інших наукових дисциплін, зокрема математики, теорії систем, теорії організації, кібернетики тощо. Бухгалтерський облік у дослідженнях вчених постає вже не тільки як спосіб та засіб відображення фактів господарського життя і складання звітності, а як система оброблення та інтерпретації облікової інформації, що забезпечує прийняття управлінських рішень.

Розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку сприяє гармонізація вітчизняної облікової системи з міжнародною. Незважаючи на прагматичний підхід до розроблення засад методології та організації бухгалтерського обліку у П(С)БО, а також завдяки стандартизації облікових правил на основі МСФЗ, значно розширився понятійний апарат вітчизняного бухгалтерського обліку, суттєво змінились принципи і методи побудови та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

Зрушення у розвитку нових концепцій проявляються у збільшені останнім часом кількості досліджень з проблем теорії та методології бухгалтерського обліку. Однак необхідно зазначити, що фундаментальних концептуальних досліджень проблем теорії та методології бухгалтерського обліку за час, що минув після переходу України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, у вітчизняній обліковій науці ще досить мало.

Цілком очевидно, що розвиток бухгалтерського обліку безпосередньо пов'язаний з розвитком його наукових теорій. У процесі розвитку теорії бухгалтерського обліку науковцями пропонуються різні парадигми, концепції обліку, що містять адекватні нинішнім реаліям та запитам моделі бухгалтерського обліку (стратегічний облік, креативний облік, соціальний облік, екологічний облік тощо). Відбувається накопичення і узагальнення знань емпіричним та індуктивним шляхом.

Публікації з проблем розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку дають підстави вважати, що наукова думка поступово наближується до розроблення інтерпретації метамоделі бухгалтерського обліку, яка б пояснювала і відображала спільні риси та підходи до побудови підсистем бухгалтерського обліку. Відбувається поступовий перехід від емпіричних та індуктивних до теоретичних та дедуктивних методів пізнання предмету дослідження.

Якщо філософію, математику, які є науками з сильною версією теоретичних розробок, можна у певному сенсі вважати метатеоріями природничих наук, оскільки їхні теорії побудовані на дедуктивній основі, то сучасний стан теорії бухгалтерського обліку більшою мірою відповідає основам бухгалтерського обліку з вкрапленнями різних поглядів, парадигм, уявлень та ідей (концепцій), що пояснюють певні явища, процеси, взаємозв'язки між ними, ніж повноцінній теорії – вищій формі знання, яка дає цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки облікової системи. Якщо розмірковувати по-іншому, то відбувається підміна понять, коли теорію бухгалтерського обліку необхідно вважати метатеорією для теорій (фактично основ) фінансового, управлінського, податкового, стратегічного, креативного, соціального, екологічного та інших різновидів обліку.

Дослідження систем у науці довгий час здійснювалось методом редукціонізму (методологічний підхід, який передбачав зведення складного до простого, цілого до суми властивостей частин). У подальшому було доведено, що властивість цілого не є сумою властивостей його складових. Система як цілісність є дещо більше, ніж сума її елементів. Зокрема, була виявлена властивість емерджентності систем: системи володіють властивостями, які можуть бути відсутні у його елементів.

Економічні системи загалом і система бухгалтерського обліку зокрема є складними, нелінійними, динамічними системами, які неможливо повністю математично описати формульною моделлю, дотримуючись чітких, універсальних та однозначно сформульованих правил, що дозволять будувати адекватні реальності моделі економічних явищ та процесів. Крім математичних моделей, які є інструментом кількісного та символічного відображення алгоритмів функціонування бухгалтерської системи, для цього необхідно використовувати вербальні та графічні описи.

Отже, бухгалтерський облік як достатньо консервативна у практичній площині і, разом з тим, основна інформаційна підсистема управління вимагає радикальної зміни концепції інформаційного забезпечення діяльності господарюючих суб'єктів.

Як показує історичний досвід становлення облікової системи та сучасна облікова практика орієнтація на ринкові показники діяльності суб'єктів господарювання (попит, ціна, собівартість, прибуток тощо) не завжди адекватно відображають стан та перспективи розвитку економіки. Припущення, що ринок все відрегулює, не завжди відповідає сучасним реаліям суспільно-економічного життя країн з ринковою економікою та не є універсальним саморегулюючим фактором економічного зростання. Тому необхідно проводити подальші дослідження теоретико-методологічних засад бухгалтерського обліку для пошуку нових підходів до розробки концепцій організації облікової системи з залученням міждисциплінарних наук, які б узгоджували економічну та правову природу господарської діяльності, інтереси держави та окремих суб'єктів господарювання.

С. В. Шульга,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри аудиту,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

РОЛЬ АУДИТУ У ВІДНОВЛЕННІ ДОВІРИ ДО РИНКІВ

Перманентна криза, що триває в економіці України з 2009 року, призвела до істотного погіршення бізнес-очікувань, відтоку інвестицій, припинення інноваційного розвитку та модернізації підприємств, масштабних

збитків в корпоративному секторі (кумулятивний фінансовий результат до оподаткування за останні 4 роки склав 438 млрд. грн.) [1].

Однією з причин колапсу економіки стало стрімке падіння довіри учасників щодо спроможності ринків генерувати прибуток, а також подальша тінізація економіки, яка за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України зросла з 35% в 2013 році до 47% в 1 кварталі 2015 року [2].

Разом з тим, стабілізація ринків залежить не стільки від об'єктивних макроекономічних індикаторів, скільки від суб'єктивних очікувань інвесторів, підприємців та домогосподарств, зокрема, довіри до партнерів, їх сприйняття середовища ведення бізнесу.

Що може зробити аудитор для відновлення довіри на ринках?

По-перше, бути з'єднувальною ланкою між ринками капіталу та суб'єктами, що потребують фінансових ресурсів. Завдання з надання впевненості, зокрема, аудит, дають інвесторам високий рівень довіри щодо інформації, наданої реципієнтами капіталу. Крім того, глибоке розуміння аудитором бізнесу клієнта сприяє більш чіткому і виваженому рішенням щодо M&A активності, знижує волатильність на ринках товарів та послуг.

По-друге, забезпечувати високу якість прийняття внутрішньогосподарських рішень. Консультаційний супровід аудитором бізнесу клієнта протягом фінансового року дозволяє мінімізувати ризики операційної діяльності, особливо у взаємовідносинах з податковою службою, органами державного регулювання.

По-третє, співпраця з аудитором, що має гарну репутацію, приносить компанії додаткові приховані вигоди, оскільки вона може використовувати цей факт в якості аргументу в конкурентній боротьбі. Недарма з ТОП-500 компанії, акції яких вільно котуються на фондових біржах світу 497 обслуговуються представниками Великої четвірки [3].

Розуміючи важливість аудиторів для ринків регулятори в ЄС та США зробили крок назустріч шляхом удосконалення нормативної бази функціонування аудиторського ринку, спрямовані на мінімізацію можливих шахрайств та посилення якості наданих послуг, а також етики співпраці аудиторів та клієнтів [4].

Таким чином, аудитори, незважаючи на складність економічних відносин, проблеми клієнтів, обумовлені тінізацією та шахрайством, можуть сприяти підвищенню довіри на ринках та відновленню ділової активності.

Список використаних джерел

1. Україна в цифрах 2014. Статистичний щорічник. – К.: Держстат України, 2015. – 248 с.; Фінансові результати великих та середніх підприємств України за січень-червень 2015 року. Експрес-випуск № 211. – К.: Держстат України, 2015. – 2 с.
2. Рівень тіншової економіки досяг 47% в 1 кварталі 2015 року [Електронний ресурс] // Джерело доступу:

<http://www.5.ua/ekonomika/Riven-tinovoi-ekonomiky-v-Ukraini-v-pershomu-kvartali-2015-roku-sklav-47-VVP--Minekonomiky-90376.html>

3. Big 4 auditors spend more than ever on U.S. lobbying [Електронний ресурс] / by David Ingram and Anna Aubin // Reuters, Mar.13, 2012. Джерело доступу: <http://www.reuters.com/article/2012/03/13/us-usa-accounting-big-idUSBRE82C0JQ20120313>

4. Directive 2014/56/EC of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 amending Directive 2006/43/EC on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts [Електронний ресурс] // Джерело доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0056>

О. В. Щирська,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри аудиту,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Беззаперечна необхідність внутрішнього контролю в процесі діяльності підприємства зумовлена потребою в забезпеченні прозорості облікових даних процесу господарювання. Ця умова дозволяє апарату менеджменту своєчасно реагувати на ситуаційні фактори зовнішнього середовища, зміни в процесах діяльності підприємства, чітко визначати завдання та пріоритети, коригувати й узгоджувати роботу окремих підрозділів, надавати оперативну та об'єктивну інформацію для прийняття оптимальних управлінських рішень. На шляху України до підвищення рівня економічних взаємовідносин до світового рівня необхідно змінювати свідомість суспільства шляхом постановки та вирішення проблем оптимізації, раціоналізації, економічності тощо. Такі проблеми постійно виникають в процесі господарювання як у приватному так і в державному секторі.

На державному рівні кваліфікований внутрішній контроль на рівні внутрішнього аудиту систематизовано та регламентовано низкою нормативних актів, серед яких: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [1], ст. 45. «Внутрішній аудит»; Постанова Національного банку України від 29.12.2014 р. № 867 [2]; Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 р. № 1001 [3], Накази Міністерства фінансів України від 29.09.2011 р. № 1217 [4], від 04.10.2011р. № 1247 [5], від 10.12.2014 року № 1200 [6] тощо. Такий підхід дає чітке розмежування напрямів, повноважень, завдань, обов'язків та рівня відповідальності виконавців контролю, а також визначає методику та процедури проведення перевірок окремих об'єктів дослідження, що позитивно впливає на якість та результативність цих перевірок.

Для приватного сектору вирішення питань внутрішнього контролю покладені на розсуд власника і лише Національний банк України та Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України частково регламентує зазначені питання в межах своїх повноважень. Причому цей контроль організовується власником, а здійснюється здебільшого бухгалтерською службою, хоча на великих підприємствах можуть працювати цілі підрозділи (відділи) внутрішнього контролю.

Проблематика питань внутрішнього контролю для приватного бізнесу полягає в обмеженості ресурсів: з одного боку, недостатньо коштів для утримання посади внутрішнього аудитора, з іншого – негаразди дешевше упередити, ніж виправляти їх негативні наслідки. На цьому етапі розвитку економічних відносин в Україні в умовах як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків власник не має права на помилку, а отже, йому необхідно чітко усвідомлювати відповідальність за ігнорування потреби створення системи внутрішнього контролю, покликаної мінімізувати ризики діяльності. В умовах ринку, на відміну від планової економіки, внутрішній контроль виконує превентивні функції упередження порушень та коригування процесу господарювання залежно від внутрішніх можливостей і потреб та зовнішніх факторів і обставин, що ймовірно спричинять негативні наслідки для бізнесу. Основою організованого контролю є правильна система утворення й обігу інформації, а також адекватні методи її інтерпретації, які застосовуються в економічному аналізі [7, с. 86].

Отже, власнику необхідно розмежувати та деталізувати інформаційні потоки, залучати до контролю працівників усіх рівнів апарату управління, делегувати функції контролю керівникам окремих підрозділів, дослухатися до думки кожного працівника, мотивуючи у такий спосіб самоконтроль на місцях. Також слід чітко визначити рівень відповідальності зазначених осіб за достовірність наданої інформації. За цих умов вартість внутрішнього контролю можна значно зменшити, залучивши на посаду внутрішнього контролера кваліфікованого фахівця, який би вивчав, перевіряв, узгоджував, аналізував отриману з різних джерел інформацію та робив зважені висновки для прийняття своєчасних та оптимальних рішень керівництвом підприємства. Відповідно, до кваліфікаційного рівня внутрішнього контролера мають бути поставлені підвищені вимоги: обізнаність у специфіці та галузевих особливостях діяльності; вміння опрацьовувати статистичні дані; ситуаційне розуміння зовнішнього економічного середовища; уміння аналітично мислити, моделювати та прогнозувати розвиток подій і результати вжиття різних заходів тощо. Ці питання заслуговують на подальший розгляд та обговорення, що стане предметом дослідження в наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>

2. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України : Постанова Національного банку України від 29.12.2014 р. № 867 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=76106
3. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади» : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF>
4. Про затвердження Кодексу етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту : Наказ Міністерства фінансів України від 29.09.2011 р. № 1217 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1195-11>
5. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту : Наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 р. № 1247 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11>
6. Про затвердження Змін до методичних рекомендацій з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах : Наказ Міністерства фінансів України від 10.12.2014 р. № 1200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=405727&cat_id=391128
7. Белік В. Д. Підходи до організаційної системи внутрішнього контролю / В. Д. Белік // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : Міжнар зб наук праць. – 2009. – Вип. 3 (15). – С. 84–100.

О. А. Юрченко,
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОПОДАТКУВАННЯ ДИВІДЕНДІВ: НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Податкова реформа в Україні продовжує набирати обертів, постійно вдосконалюється законодавство щодо адміністрування податків, зборів і платежів. Не обійшлося і без змін, які запроваджено з 01.01.2015 р, що торкнулися й порядку оподаткування податком на прибуток, зокрема його невід'ємної частини – дивідендних авансів. У редакції Податкового кодексу України (далі – ПКУ), що діє з 01.01.2015 р., змінено не лише порядок оподаткування прибутку підприємств, а й розмежовано авансові платежі та загальні правила розрахунку податку на прибуток [1].

Так, платником дивідендних авансів є платник податку на прибуток – емітент корпоративних прав, на які нараховуються дивіденди. Проте обов'язок щодо сплати дивідендних авансів у емітента корпоративних прав виникає у разі прийняття рішення про виплату самих дивідендів та здійснення такої виплати. При цьому якщо дотримуються попередні умови, емітент корпоративних прав здійснює виплату дивідендів власнику таких корпоративних прав незалежно від того, чи є оподаткований прибуток, розрахований за правилами, визначеними ст. 137 ПКУ.

Варто зазначити, що у господарському законодавстві України право розподіляти прибуток віднесено до виключної компетенції загальних зборів підприємства. Така процедура розподілу повинна оформлятися відповідними рішеннями учасників (власників) про спрямування частини прибутку на виплату дивідендів. У разі прийняття такого рішення загальні збори визначають суму прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів, їх розмір, що припадає на одну акцію (для акціонерного товариства) або на частку кожного учасника (для інших господарських товариств), порядок виплати дивідендів, а також терміни початку та закінчення їх виплати. Зазначене рішення фіксується у протоколі загальних зборів. Після його прийняття загальними зборами підприємство має право здійснювати виплату дивідендів у розмірі, порядку та строки, які визначено цими зборами для своїх власників.

Емітент корпоративних прав, який приймає рішення про виплату дивідендів своїм акціонерам (власникам), нараховує та вносить до бюджету авансовий внесок із податку на прибуток, тобто дивідендний аванс. Сума такого авансу обчислюється за ставкою встановленою п. 136.1, ст. 136 ПКУ (18%), та вноситься до бюджету до/або одночасно з виплатою дивідендів.

Правило щодо виплати дивідендних авансів також поширюється на державні не корпоративізовані, казенні або комунальні підприємства, які зараховують суми дивідендів у розмірі, встановленому органом виконавчої влади, до сфери управління якого належать такі підприємства, відповідно до державного або місцевого бюджету. Податкове законодавство визначає випадки, за яких авансовий внесок не справляється (рис. 1).

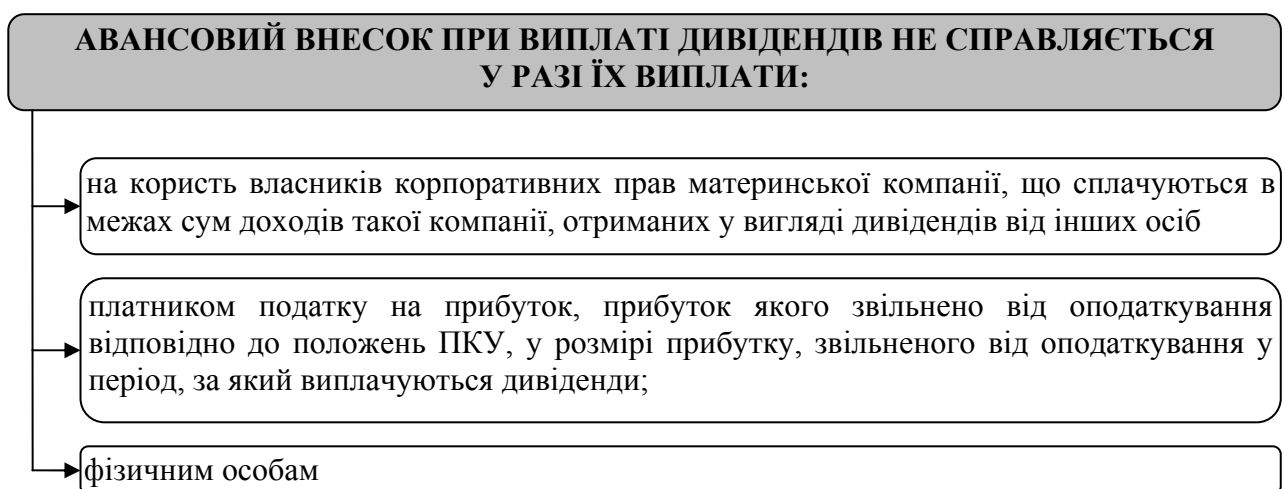

Рис. 1. Випадки не сплати авансового внеску з податку на прибуток при виплаті дивідендів

Авансовий внесок при виплаті дивідендів тепер розраховується із суми перевищення дивідендів, що підлягають виплаті над значенням об'єкта оподаткування за відповідний податковий (звітний) рік, за результатами якого виплачуються дивіденди, грошове зобов'язання щодо якого погашено. У разі наявності непогашеного грошового зобов'язання авансовий внесок розраховується з усієї суми дивідендів, що підлягають виплаті. Як бачимо, базу оподаткування дивідендних авансів було змінено порівняно з тою, що існувала до 01.01.2015 р. Відповідно авансовий внесок справляється не з усієї суми дивідендів (у редакції ПКУ до 01.01.2015 р.), а лише із суми перевищення дивідендів над об'єктом оподаткування (у редакції ПКУ після 01.01.2015 р.).

У випадку, коли дивіденди виплачуються за неповний календарний рік, для обчислення суми зазначеного перевищення використовується значення об'єкта оподаткування визначене пропорційно кількості місяців, за які сплачуються дивіденди. Тобто, якщо дивіденди виплачуються за 9 місяців, то їх порівнюють із розрахунку об'єкта оподаткування за формулою: річний прибуток : 12 місяців x 9 місяців. Узагальнюючи вищевикладене сформує єдину схему порядку розрахунку дивідендних авансів (рис. 2).

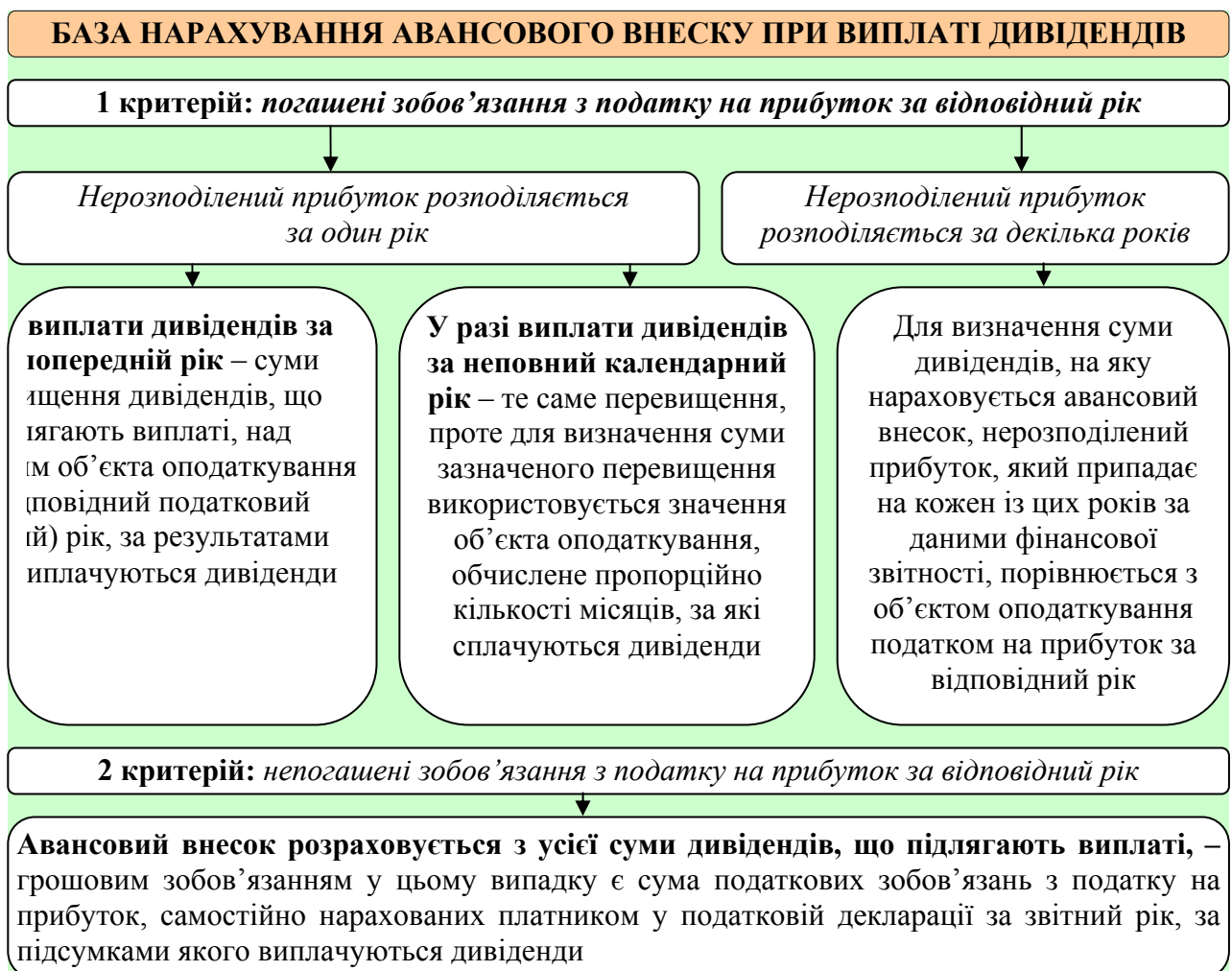

Рис. 2. Способи розрахунку дивідендних внесків для платників податку на прибуток

Сума сплачених авансових внесків з податку на прибуток при виплаті дивідендів не підлягає поверненню платнику податків або зарахуванню в рахунок погашення грошових зобов'язань з інших податків і зборів (обов'язкових платежів). При цьому така сума підлягає зарахуванню:

– у зменшення податкового зобов'язання з податку на прибуток, задекларованого у податковій декларації за звітний (податковий) рік;

– у зменшення розміру щомісячних авансових внесків при виплаті дивідендів, не зарахованих у зменшення податкового зобов'язання.

Слід зважувати, що раніше ПКУ (у редакції до 01.01.2015 р.) передбачав право платника податку на перенесення залишку непогашеного авансового внеску у майбутні періоди, однак у новій редакції ця норма відсутня. Тобто дивідендні аванси погашаються в межах одного року, а залишок не переноситься на наступні звітні роки.

Таким чином, розглянуті новації у податковому законодавстві стосовно оподаткування дивідендів стосуються лише платників податку на прибуток на загальних підставах.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI, станом на 01.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Б. І. Ярмаченко,
магістрант

*спеціальності «Фінанси і кредит»,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

Науковий керівник:

*доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів*

Т. Г. Бондарук

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Згідно Бюджетного кодексу України (ст. 5): місцевими бюджетами визнаються бюджети АР Крим, обласні, районні, районні бюджети у містах та бюджети місцевого самоврядування [1].

Бюджетами місцевого самоврядування у Бюджетному кодексі України визначаються, як бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад [1].

Також, щоб більш детально зрозуміти природу місцевих бюджетів, розглянемо їх функції, зокрема основні:

- розподільча – функція, яка перерозподіляє грошові кошти між всіма рівнями місцевих бюджетів, зважаючи на рівень даного бюджету та певні перспективи даного регіону;

- регулююча – функція, яка прямо залежна від розподільчої, тобто здійснюється регулювання на внутрішньо та міжрегіональних рівнях наявних грошових коштів в сфері виробництва та соціальні сфери;

- контрольна – функція, яка по суті контролює всі бюджетні та міжбюджетні процеси через органи місцевої влади та самоврядування.

Проте, вважаємо, що слід виділити наступні функції, такі, як:

- фіскальна – функція, яка забезпечує виконання важливого завдання, досягнення фіскальної справедливості, так як по регіонах бази загальнодержавних податків розподілені нерівномірно, а для деяких місцевих бюджетів не вистачає для виконання основних зобов'язань, відбувається акумулювання грошових коштів необхідною для виконання даних зобов'язань; та фінансового забезпечення місцевого самоврядування – функція, яка за для рівномірного фінансування видатків повертає частину податків і зборів у вигляді трансфертів до місцевих бюджетів, які їх потребують.

Місцеві бюджети присутні у всіх високорозвинених державах, адже вони відіграють значну роль не тільки в бюджетному процесі, а й в економіці держави в цілому. Від пріоритетів держави змінюються пріоритети формування бюджетів на місцевому рівні. Тобто зменшення, чи збільшення розділів дохідних частин місцевих бюджетів, асигнувань до них, в ті спектри та галузі, які держава хоче підняти в певних містах чи в регіоні в цілому.

Як вважає доктор економічних наук Бондарук Т.Г. основними складовими багатопланової ролі місцевих бюджетів є те, що вони виступають:

- важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності;
- інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільчих процесів;

- фінансовою базою місцевого самоврядування;

- інструментом реалізації державної регіональної політики

- планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень;

- основним важелем фінансового вирівнювання [2].

Отже, після розгляду вищевикладеного матеріалу можна дійти до висновку, що місцеві бюджети – система показників формування, розподілу та перерозподілу грошових коштів на місцевому та регіональному рівні, за для ефективного функціонування держави і виконання нею своїх обов'язків перед громадою, та виконує дуже важливу роль у формуванні бюджетної системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 08.09.2015р.)
2. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / Бондарук Т. Г. – Київ, 2013. – 102 с.

Секція 2

ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

З. Д. Варавкіна,

*доцент кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ НАУКОВЦЯ – ЗАПОРУКА ВИСОКОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ НАУКОВОЇ ПРАЦІ

Важливою складовою діяльності будь-якого фахівця є комунікативна компетенція, що належить до ключових професійних характеристик.

Чи важливо це для вчених? Чи потрібно їм володіти майстерністю мовного оформлення наукового твору? Адже, на думку деяких науковців, головне у науковому творі – зміст, нові факти, оригінальна теорія. Це так. Але справедливо й те, що саме за допомоги мови вчені ознайомлюють колег та аудиторію з результатами своєї праці. Без цього етапу процес творення і поширення нових знань залишається незавершеним.

У розвитку науки істотну роль відіграють різні форми усного спілкування: доповіді, лекції, дискусії на конференціях і семінарах тощо. Проте за своєю комунікативною потужністю вони не можуть дорівнятися до написаної та опублікованої праці, що охоплює набагато ширшу аудиторію, яка з часом збільшується.

Отже, слово для науковця вимагає пильної уваги. Опановуючи виражальні можливості мови, а потім уміло послуговуючись ними, вчений виконує роботу не менш важливу, ніж осмислення праць попередників, висунення гіпотез, пошук фактів, розбудова й доведення теорії тощо. Тому мовне оформлення наукових праць не варто сприймати як дрібницю, що її цілком можна довірити літературному редакторові.

У середньовічній Європі вміння вправно писати, добре говорити й правильно мислити були складовими ідеалу освіченої людини. Не випадково тогочасний початковий ступінь освіти, так званий тривіум, складався з граматики, риторики й діалектики (логіки). Ці науки закладали підмурівок для подальшого розумового розвитку, а тому були чи не головними

предметами в університетах. М. Ломоносов мав усі підстави назвати славнозвісну «Граматику словенську» Мелетія Смотрицького «вратами своєї вченості»

Нові часи не тільки не зруйнували цей ідеал, а й утвердили його ще більше. Сьогодні *мовна вправність*, або, кажучи сучасною термінологією, *комунікативна компетенція*, лишається неодмінною умовою високої кваліфікації в науці. Вченому не обійтися без мистецтва слова. Його професійний обов'язок – не тільки глибше опанувати обраний фах, а й наполегливо підвищувати власну мовну культуру, бо неграмотно оформлена публікація підриває довіру до автора, кидає тінь на його професійну репутацію.

Навпаки, добре написана стаття чи монографія привертає увагу не лише тих, хто теж працює над цією проблемою, а й фахівців суміжних галузей і навіть інших наук. Якщо праця вразила, то цілком імовірно, що вони забажають ознайомитись і з іншими публікаціями її автора.

Як бачимо, мовна майстерність – потужний рушій для поширення наукових ідей і теорій.

Сьогодні, коли в інформаційному просторі справжню науку часом витісняє псевдонаука, переймаючи на себе громадську увагу, а часом і фінансові ресурси, ефективна й фахова популяризація знань стає особливо потрібною.

Доктор історичних наук С. Алексєєв зазначив: «Біда не в тому, що немає наукових праць, біда – в їхній непопулярності» [4, с. 143]. На думку вченого, наука повинна не тільки переважати аматорів інтелектуально, а й «навчитися писати людською мовою, бути зрозумілою та доступною».

Та найголовніша користь, яку дають мовні знання вченому, – це активізація та вдосконалення його розумової діяльності, уміння точніше передати логічні зв'язки й категорії та описати проведення аналізу і синтезу, узагальнити та конкретизувати свої наукові ідеї.

Ще у 18 ст. французький природознавець, математик і письменник Ж. Бюффон стверджував: «Добре писати – це водночас добре думати ... Стиль передбачає поєднання і вияв усіх здібностей розуму» [1]. Справді, розумову й мовну культуру слід вважати взаємозалежними явищами.

Отже, досконале знання мови потрібне і для популяризації наукових ідей, і для їх створення. Для вченого висока мовна культура й розвинені стилістичні навички – професійна необхідність, бо у царині науки мова несе особливе понятійно-змістове навантаження.

Звичайно, більшість науковців – не філологи й не літератори. Але від них очікують принаймні точного слововживання, правильної побудови речення, ясного, змістовного й послідовного викладу.

У країнах Західної Європи та США для студентів, аспірантів і вчених виходять десятки посібників зі стилістичної майстерності. Уявлення про їхній зміст і скерованість дають підзаголовки й анотації: «поради зі структурування тексту», «рецепти ясності», «путівник до кращого стилю», «шість кроків до

успіху», «як перетворити дослідження на статтю», «як писати, щоб перемагати» тощо. За рубежом у практичній стилістиці сформувався цілий напрям під назвою «риторика науки».

В Україні посібники з української наукової мови почали з'являтися тільки останніми роками [2; 3; 4].

Виші й аспірантура мають випускати ерудованих фахівців, чиїм надбанням була б не тільки вузька спеціальність, а й словесна культура – запорука подальшого розумового розвитку, високої творчої активності.

У наукових колах відомий вислів про те, що чорнило вчених рівноцінне крові мучеників. Висока оцінка наукового ремесла й наукової мови червоною стрічкою пройшла крізь усі століття до наших днів. Сьогодні, за умов інформаційного вибуху, потік наукових публікацій у світі зростає. Зростає й кількість публікацій українською мовою. Перспектива розвитку людства показує, що суспільна значущість науки зростатиме й далі. Отже, проблема «науковець і його мова» буде актуальною завжди.

Список використаних джерел

1. Селігей П. Науковець і його мова [Електронний ресурс] / П. Селігей. – Режим доступу : <http://www.inmo.org.ua/assets/files/Selihey.%20Naukovets%20i%20yoho%20mova%20%282012%29.pdf>
2. Данкіна Л. С. Сучасна українська літературна мова (науковий стиль) : [навч. посіб.] / Данкіна Л. С. – Х. : ХДЕУ, 2002. – 124 с.
3. Михайлов О. Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості : [навч. посіб.] / Михайлов О. Г. – Х. : ХДПУ, 2000. – 96 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : [навч. посіб. для студ. ВНЗ] / Онуфрієнко Г. С. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 310 с.

В. А. ВИСОЦЬКИЙ,

*старший викладач кафедри фізичного виховання,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Фізичне виховання створює умови для формування у студентів ціннісних орієнтацій щодо культури здоров'я і здорового способу життя, виховання потреби й звички займатися фізичною культурою та спортом, прагнення досягти оптимального рівня особистого здоров'я, фізичного розвитку, рухових якостей, морально-вольових рис характеру і психологічної підготовки до ведення активного життя та професійної діяльності.

Навчання у вищих навчальних закладах – важка і напружена розумова праця в умовах дефіциту часу на фоні різкого зниження рухової активності

студентів. Однією з дієвих умов з підвищення розумової працездатності та охорони здоров'я студентів є збільшення їхньої рухової активності шляхом виконання фізичних вправ у процесі занять фізичною культурою та спортом. Згідно з сучасними даними наукових досліджень, у молодого покоління різко прогресують хронічні хвороби серця, неврози, артрити, сколіози, ожиріння. За даними МОЗ України, 80% молоді мають відхилення у стані здоров'я. Ситуація загострюється через зростаючу популярність у молодіжному середовищі привабливих видів нефізичної діяльності – перегляду телевізійних передач, комп'ютерних ігор тощо.

Наразі студентська молодь мало інформована про значення фізичних вправ для підтримання необхідного рівня працездатності, її фізична підготовленість не є достатньою для виконання навчальних програм з фізичного виховання для вищих навчальних закладів. Водночас навчальні заняття з фізичного виховання в закладах освіти не можуть усунути дефіцит рухової активності студентів, забезпечити відновлення їх розумової працездатності, запобігти захворюванням, що розвиваються внаслідок хронічної втоми. Нині доведено, що одно-, дворазові заняття з фізичного виховання на тиждень є недостатніми і належну фізичну підготовку мають лише ті студенти, які систематично займаються індивідуально або у спортивних секціях. Ця проблема може бути вирішена завдяки ефективному плануванню та регулярному проведенню самостійних занять з фізичного виховання, які мають сприяти підвищенню рухової активності, підтриманню тижневого рухового режиму та високого рівня фізичної й розумової працездатності.

Існують три основні форми самостійних занять:

- 1) ранкова гігієнічна гімнастика;
- 2) вправи протягом навчального дня;
- 3) самостійні тренувальні заняття.

У комплекси **ранкової гігієнічної гімнастики** варто включати вправи для всіх груп м'язів, вправи на гнучкість і дихальні вправи. Не рекомендується виконувати вправи статичного характеру, зі значними обтяженнями та на витривалість. Можна включати вправи зі скакалкою, еспандером, з м'ячем. При складанні та виконанні комплексів ранкової гігієнічної гімнастики рекомендується фізіологічне навантаження на організм підвищувати поступово, з максимумом у середині й у другій половині комплексу. До кінця виконання комплексу вправ навантаження знижується і організм приводиться у порівняно спокійний стан.

Вправи протягом навчального дня можна виконувати в перервах між заняттями. Такі вправи забезпечують попередження втоми, сприяють підтримці високої працездатності на тривалий час без перенапруги та є ефективнішими за пасивний відпочинок. Фізичні вправи потрібно проводити у добре провітрюваних приміщеннях, дуже корисно їх виконувати на відкритому повітрі. Спортивні ігри є досить ефективним засобом для зміцнення здоров'я та фізичного розвитку.

До *самостійних форм тренувальних занять* належать спортивні ігри на відкритому повітрі, туристичні походи, змагання з різних видів спорту, рухові ігри, заняття у спортивних секціях та інші види занять фізичними вправами. Особливу популярність серед студентів чоловічої статі мають заняття з обтяженнями та атлетична гімнастика. Для індивідуальних занять з атлетичної гімнастики можна рекомендувати використання гантель різної ваги, еспандерів, гумових джгутів, штанг різної ваги, тренажерного обладнання тощо. Крім цього, для розвитку сили можна використовувати власну вагу тіла. Серед дівчат більш популярними є такі види рухової активності, як аеробіка, шейпінг, пілатес тощо. Основна мета таких занять полягає в надбанні гарних форм тіла, оволодінні основами координації рухів, розвитку фізичних якостей, формуванні життєво необхідних та професійно-прикладних навичок

Таким чином, організація самостійної фізкультурно-оздоровчої роботи студентів сприяє профілактиці та зміцненню здоров'я молодих людей, підвищенню їх життєвого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Гусєв Т. П. Можливості використання засобів самоконтролю та самоорганізації в процесі фізичного виховання студентів-медиків / Т. П. Гусєв, А. П. Дяченко, І. Й. Малинський // Український медичний альманах. – 2007. – Т. 10, № 3. – С. 214–216.
2. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : в 2 т. : [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] / за ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – Т.1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. – 2008. – 391 с.
3. Попов М. Д. Навчально-методичний посібник із організації самостійних занять оздоровчого спрямування (на прикладі аеробіки) / Попов М. Д., Сорокіна Т. Р. – К. : ІЗИН, 2005. – 125 с.

С. В. Волох,

*старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики обліку та аудиту*

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ ЯК ОСНОВНОГО ЧИННИКА В ОВОЛОДІННІ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Приєднання до Болонського процесу означає входження України в європейський освітній та науковий простір, при цьому сучасний студент має відповідати вимогам ринкового середовища. Для співпраці на міжнародному просторі однією з умов є підготовка з іноземної мови на високому рівні, а потреба у фахівцях, що вільно володіють іноземною мовою, стає все більш

актуальною в сучасному суспільстві. Отже, іноземна мова є одним із головних напрямів професійної підготовки студента економічних спеціальностей і важливим чинником побудови успішної кар'єри випускника в майбутньому. Проте, розуміючи необхідність знань іноземної мови, студенти немовних спеціальностей стикаються зі складнощами, опановуючи її.

Питанням мотивації навчання займалися вітчизняні (І. Зимова, А. Леонт'єв, Г. Бородіна, Е. Знанецька, О. Тарнопольський) і зарубіжні науковці (У. Ламберт, П. Якобсон, З. Дорней, А.Г. Маслоу, Р. Шмідт ті ін.).

Мотивація (з лат. movere) – спонукування до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини і визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби. Якщо людина мотивована, її задоволення від роботи обов'язково матиме гарний результат [4].

С. Гончаренко у своєму «Українському педагогічному словнику» визначає мотивацію як «систему мотивів або стимулів, які спонукають людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [2]. На його думку, мотивами можуть виступати «уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини». Поняття «мотив» означає спонукальну причину дій і вчинків людини (те, що штовхає до дії) [1].

Беручи до уваги той факт, що мотивація – основна рушійна сила у вивченні іноземної мови студентами немовних спеціальностей, слід зазначити, що мотиви належать до суб'єктивного світу людини, визначаються його внутрішніми спонукуваннями, звідси і виникають всі складнощі виклику мотивації. Студент вивчить іноземну мову тільки тоді, коли відчує власне бажання та необхідність у цьому, тобто у нього виникне мотивація.

Мотивація поділяється на два види: внутрішню та зовнішню. Внутрішня мотивація – це бажання здійснювати діяльність заради неї самої, прагнення до особистого розвитку, бажання отримати гарну роботу тощо. Водночас зовнішня мотивація залежить від стосунків людини з іншими людьми. Це може бути бажання отримати нагороду або, навпаки, уникнути покарання. Таким чином, можна виділити такі особливості внутрішньої та зовнішньої мотивації:

- внутрішня мотивація сприяє збільшенню якості роботи, а зовнішня – кількості;
- за внутрішньої мотивації важливим є сам процес навчання, а за зовнішньої – кінцевий результат навчання;
- внутрішня мотивація сприяє зростанню впевненості у собі та своїх силах, тоді як зовнішня мотивація не пов'язана з предметом, а зумовлена зовнішніми обставинами.

Мотивацію з боку студента можна поділити на позитивну та негативну. Думка «якщо я буду вчити англійську мову, то буду мати оцінки, а на іспиті отримаю відмінно» – це приклад позитивної мотивації, а думка «якщо я буду вчити англійську мову, то здам іспит, і мене не відрахують» – приклад негативної мотивації. В основному студентами рухають зовнішні мотиви, при

цьому не секрет, що є і значна частка негативної мотивації – «щоб не відрахували», «щоб батьки не сварили», «щоб не поставили неатестацію». Але цей вид мотивації має короткодіючий ефект, тоді як внутрішня мотивація демонструє довготривалу дію. За власними спостереженнями, студенти, що вивчають іноземну мову в немовному вищому навчальному закладі, як правило, навчаються на заняттях в діаметрально протилежних психічних станах нудьги або тривоги. Нудьгують студенти, що невмотивовані до вивчення іноземної мови і не прагнуть оволодіти нею, а тривожність відчують ті, хто бояться припуститися помилки, невпевнені у собі, але мають бажання оволодіти іноземною мовою.

У Національній академії статистики, обліку та аудиту підготовка майбутніх бакалаврів та магістрів проводиться за професійною орієнтацією, тому студенти мають усвідомити, що отримані знання з іноземної мови матимуть важливе значення для їх майбутньої професійної кваліфікації та більшої «вартості» на ринку праці.

З.Дорней у своїй статті «Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom» аналізує феномен мотивації навчання іноземній мові, виділяючи три рівні, а саме:

- 1) рівень мови (культура, суспільство);
- 2) рівень студента (впевненість у своїх силах, цілеспрямованість, орієнтація на результат);
- 3) рівень навчальної ситуації (вплив особистості викладача, його методики та стилю викладання) [3].

Під час проведення занять викладачеві необхідно створювати такі умови, щоб у студентів виникала особиста мотивація, зацікавленість і потреба у вивченні іноземної мови, навіть якщо вона не є профільюючим предметом. Насамкінець хотілося б сказати, що головним завданням викладача іноземної мови на немовних спеціальностях є вміння донести до студентів важливість підвищення внутрішньої мотивації, переконання, що знання іноземної мови є одним із показників підготовки спеціаліста високого рівня.

Список використаних джерел

1. Бородіна Г. І. Щодо проблеми формування стійкої мотивації до вивчення іноземної мови у студентів інженерних спеціальностей / Г. І. Бородіна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – 2013. – Вип. 22. – С. 60–67. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vmvpn_2013_22_9.pdf
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко ; гол. ред. С. Головка. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Dornyei Z. Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom / Z. Dornyei // The Modern Language Journal. – 1994. – № 3. – P. 273–284.
4. <https://uk.wikipedia.org/>

Т. В. Гаврилюк,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РЕЛІГІЙНІСТЬ УКРАЇНЦЯ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Релігійна мапа сучасної України наразі характеризується не лише поліконфесійністю, а й постійно зростаючою часткою віруючих людей. Це вказує на притаманний українській ментальності попит на пошук духовної істини, яка надає відповіді на потаємні питання про сенс усього існуючого взагалі та сенс людського буття зокрема. Важливість цих питань підвищується в умовах природних та соціальних катаклізмів, коли людина віч-на-віч стикається з втратою усталених життєвих орієнтирів, і особливо світоглядні питання загострюються в періоди революцій та війн.

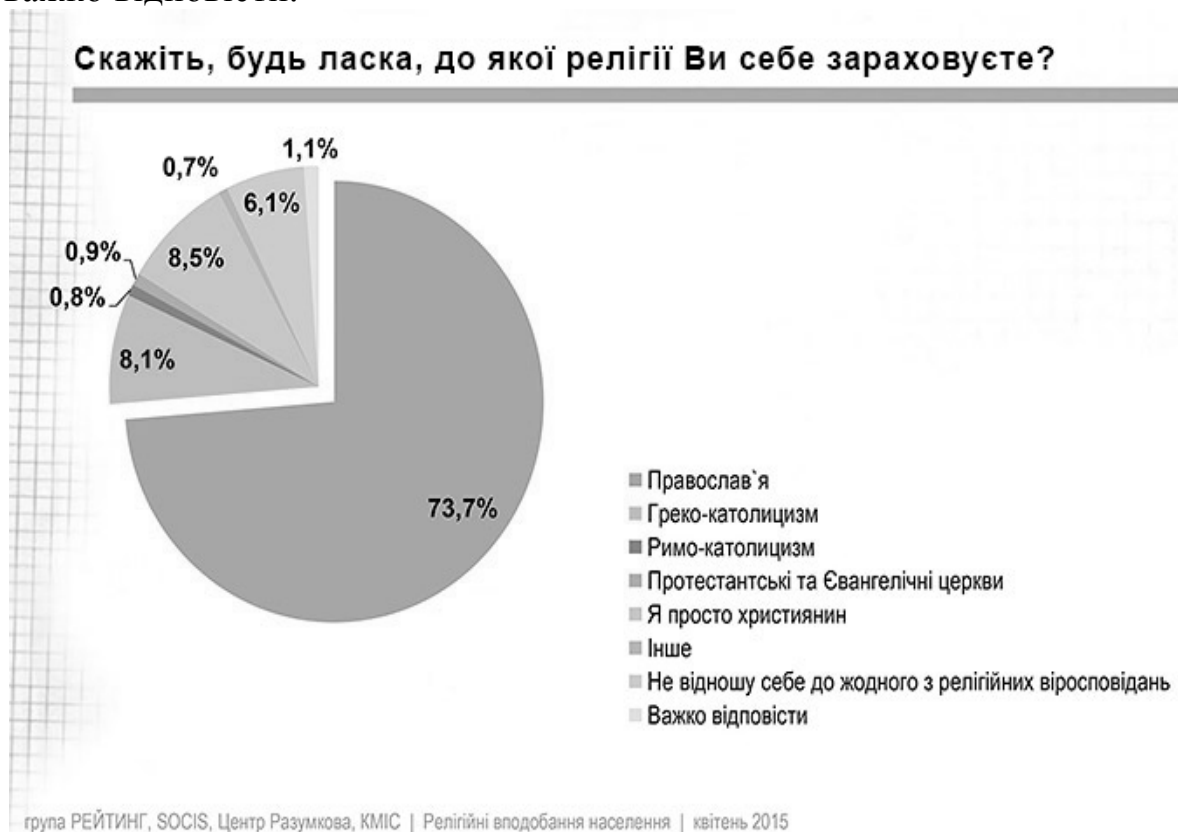
Нещодавні події Революції Гідності, тривала війна на сході України збурили національний дух українців, примусивши наново й усвідомлено пережити загострення національних почуттів, відчуття належності саме до українського етносу і, безумовно, усвідомлення власної релігійної належності.

Міністерство культури України оприлюднило цікаву статистичну інформацію, згідно з якою кількість релігійних організацій в Україні за останній рік зросла на 328 та сягнула 35317 організацій на початок 2015 року, включаючи 989 релігійних громад без статусу юридичної особи [1]. Наголосимо на тому, що означена статистика не враховує, з об'єктивних причин, релігійні організації на незаконно анексованій російськими військами території України – у Криму та не відображає реальну картину окупованих територій Донецької та Луганської областей з огляду на цілеспрямовані релігійні переслідування місцевих віруючих і релігійних громад з боку проросійських сепаратистів протягом останнього року.

Загалом, станом на 01.01.2015 року в Україні зареєстровано 87 релігійних центрів та 292 релігійних управління (єпархії, дієцезії тощо), які представляють понад 50 різних конфесійних напрямів. Означене очевидно вказує на загальне зростання релігійності сучасного українця. Водночас, незважаючи на урізноманітнення поліконфесійного поля України, більшість українців переконливо ідентифікують себе з православ'ям. Це, безумовно, вказує на вкорінене на рівні суспільної свідомості переконання українців в тому, що православна віра є історичною релігією України.

Так, згідно з опитуванням, проведеним Центром Розумкова, 74% жителів України вважають себе православними, 8% – греко-католиками, по 1% – римо-католиками та протестантами (євангельські християни). Просто християнами себе вважають майже 9% опитаних, не відносять

себе до жодного з релігійних віросповідань 6%, а ще 1% респондентів було важко відповісти.

Як показують опитування, в регіональному розрізі православ'я зберігає своє домінування в усіх областях, окрім Тернопільської, Івано-Франківської та Львівської областей, де більше половини мешканців є греко-католиками. Зауважимо, що греко-католиками себе вважають майже 20% мешканців Закарпаття. Римо-католиків зустрічається більше на Закарпатті (7%), у Хмельницькій (3%), Тернопільській (3%), Вінницькій та Житомирській областях. Протестанти (євангеліські християне) найбільше поширені у Рівненській (5%), Волинській, Тернопільській, Чернівецькій, Київській, Донецькій і Хмельницькій областях (рис. 2).

Події на Майдані привели, як слушно зауважує українська дослідниця Л. Филипович «...до сподіваних та несподіваних наслідків в релігійній сфері» [2, с. 43–51].

Загострення конфлікту між УПЦ КП та УПЦ МП, в умовах військової агресії з боку Росії, спричинило падіння авторитету УПЦ МП. Тепер серед тих, хто вважає себе православними, відносна більшість (38%) вважають себе прихожанами Української православної церкви Київського патріархату і майже вдвічі менше (20%) – Української православної церкви (Московського патріархату). При цьому лише 1% православних відносять себе до Української автокефальної православної церкви, а решта 39% вважають себе просто православними, без конкретної конфесійної належності.

Скажіть, будь ласка, до якої релігії Ви себе зараховуєте?

- Православ'я
- Греко-католицизм
- Римо-католицизм
- Протестантські та Євангелічні церкви
- Я просто християнин
- Не відношу себе до жодного з релігійних віросповідань
- Важко відповісти

група РЕЙТИНГ, SOСIS, Центр Разумкова, КМІС | Релігійні вподобання населення | квітень 2015

До УПЦ КП найчастіше відносять себе на Заході та в Центрі України, а до УПЦ (МП) – на Півдні та Донбасі. Зауважимо між тим, що навіть у південних і східних областях, крім Донбасу та Одещини, кількість прихильників Київського Патріархату більше, ніж Московського. При цьому чим далі на Південь і Схід, тим більше опитані схильні себе вважати просто православними і не відносити себе до жодної православної юрисдикції. Зокрема, найбільше таких у Кіровоградській, Миколаївській, Харківській, Запорізькій, Дніпропетровській, Сумській, Одеській, Донецькій та Луганській областях.

Підсумовуючи зазначимо, що в умовах політичної та економічної кризи релігійність українця не лише зростає, що є характерною ознакою будь-яких суспільств, але і якісно змінюється в контексті національної релігійної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Більшість українців вважає себе віруючими християнами [Електронний ресурс] / Інститут релігійної свободи. – Режим доступу : http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1594%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk
2. Филипович Л. Революція Гідності як об'єднуючий чинник українських конфесій і специфічний вияв екуменізму / Л. Филипович, О. Горкуша // Україна – Ватикан: християнство в контексті його включення в різноманітні сфери суспільного буття : наук. зб. ; за ред. Л. Филипович, П. Яроцького. – К. : УАР, 2015. – С. 43–51.

О. В. Горбань,
*доктор філософських наук,
професор кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР СТАТИСТИКИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

«Людина є міра всіх речей»
Протагор

На сучасному етапі розвитку цивілізації все більше зростає роль гуманізації та гуманітаризації як загалом стратегічних напрямів розвитку суспільства, так і наукових та педагогічних пошуків зокрема. Модерна й особливо постмодерна епохи поставили людство перед фактичним вибором: збереження людини як ядра та центру подальшого прогресу цивілізації, чи докінецьна дегуманізація поступального суспільного руху, наслідком якого може стати фактична елімінація людства як основного елемента соціальної організації матерії або навіть як біологічного виду взагалі. Тому однією з нагальних справ сучасних наукових пошуків є вибудова гуманітарної стратегії розвитку наукового знання, виділення людиномірності як пріоритетного моменту об'єкта та предмета дослідження будь-якої галузі науки чи напряму науково-педагогічної діяльності.

Людський вимір пов'язується з визначенням смислу. Наявність людини є важливою для прийняття відповідальності, визначення обмеженості причинної цілераціональності й важливості визнання і встановлення смислу та наслідків дії, що відбувається, для людини і суспільства. Втрата людського виміру означає підкорення людини системі, що в сучасній практиці перетворюється на безжалісне вичерпання людських ресурсів.

З погляду гуманітарного виміру статистики, на наш погляд, доцільно розрізняти статистику як науку та як навчальну дисципліну. Як наука статистика представляє собою процеси та результати досліджень, що включають в себе методи збирання, аналізу й обробки даних, які описують масові дії, явища і процеси. Щодо навчальної дисципліни, то тут під статистикою слід розуміти фундаментальну дисципліну, спрямовану на формування наукового економічного світогляду, вміння збирати, обробляти й аналізувати інформацію про соціально-економічні явища та процеси. Головними завданнями її виступають: виявлення теоретичних засад статистичного методу дослідження соціально-економічних явищ і процесів; засвоєння методологічних основ вимірювання соціально-економічних явищ і процесів; набуття практичних навичок проведення статистичного дослідження: статистичного спостереження, обробки й аналізу отриманої інформації; проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників, що характеризують діяльність господарюючих суб'єктів, на

основі статистичних підходів, типових методик з урахуванням діючої нормативно-правової бази; аналізу та інтерпретації мікро- і макроекономічних показників, що характеризують соціально-економічні явища та процеси, підготовки статистичних оглядів і звітів.

Людиномірність статистичного дослідження диктує дискусійність питання щодо предмета наукового пізнання в статистиці. Актуальним воно залишається і на сучасному етапі розвитку статистичної науки. Управління економікою в умовах переходу до ринкових відносин висуває нові вимоги до статистико-економічного аналізу суспільних явищ, розкриття специфічних тенденцій і закономірностей у змінах цих явищ, зумовлених новими формами та методами господарювання. Слід урахувати також тенденції і закономірності в розвитку статистичної науки. Перш за все, це загальний процес «математизації» точних наук і статистичної зокрема. Істотних змін набувають організація та форми проведення статистичного спостереження у зв'язку з широкою автоматизацією статистичних розрахунків. За таким підходом предметом статистики вважають розміри і кількісні співвідношення масових суспільних явищ, закономірності їх формування, розвитку та взаємозв'язку. Отже, предметом дослідження статистики є масові явища соціально-економічного життя; вона вивчає кількісну сторону цих явищ у нерозривному зв'язку з їх якісним змістом у конкретних умовах простору та часу.

Важливо зазначити, що особливістю статистики є те, що вона вивчає саме масові суспільні явища, а це означає, що в статистичних показниках узагальнюються ті чи інші факти досліджуваних сукупностей. У своїх показниках статистика, характеризуючи конкретну міру явищ, встановлює загальні властивості, виявляє відмінності окремих рис, об'єднує окремі елементи в однорідні групи, виявляє певні типи досліджуваних явищ.

Особливістю масового явища є наявність у ньому множини елементів, схожих за істотними властивостями. Наявність певної властивості у будь-якого поодинокого елемента є випадковістю. Об'єднання таких елементів у єдине ціле нівелює дію випадковості, тобто дає результат, практично незалежний від випадку.

Спираючись на данні масових суспільних явищ, статистика за допомогою кількісних характеристик показує ступінь розвитку явищ (чи процесів), напрями та темпи їх змін, характер (щільність) взаємозв'язку та взаємозалежності.

Широке впровадження математико-статистичних методів в економічний аналіз, автоматизація процесів збирання, зберігання, передачі й обробки статистичної інформації зумовлюють нові підходи до визначення предмета, змісту і структури статистичної теорії суспільних явищ і процесів. Поряд з цим людина як творче начало будь-якого наукового дослідження чи науково-педагогічного процесу не нівелюється, а навпаки, набуває визначального значення в процесі опанування статистичного методу як способу пізнання соціальної дійсності.

Головне в статистичному методі – наукова обробка даних. Це сфера одноосібної чи колективної людської творчості, філософських заглиблень і, можливо, натхнення, що не завжди вкладається в рамки теоретичних обґрунтувань. Така робота набуває самостійного значення. Вона дає зображення дійсності або рамки для її пізнання, необхідні для вирішення найрізноманітніших питань.

Людиномірність статистики також можна розглядати в ракурсі проблематики людини як об'єкта статистичного дослідження. Тут, зокрема, постають ряд проблемних запитань, які також пов'язані, насамперед, з дискусією про об'єкт та предмет статистики як науки та науково-педагогічної творчості. На наш погляд, потребують подальшої уваги та наукового обговорення такі питання, як перехід від використання статистичних даних цифрового формату (кількісні показники та характеристики) до статистичних показників, за допомогою яких окреслюються тенденції щодо якості життя людини, її основних параметрів, індикаторів тощо.

Якість життя – це системне поняття, що визначається єдністю його компонентів: самої людини як біологічної і духовної істоти, її життєдіяльності та умов, в яких вона протікає. Це поняття охоплює як об'єктивні характеристики самої людини (або соціуму), так і суб'єктивні оціночні характеристики, що відображають ставлення суб'єкта до реалій його життя. Тобто якість життя є оцінною категорією життя людини, що узагальнено характеризує параметри всіх складових: життєвого потенціалу, життєдіяльності та її умов (інструментів, ресурсів і середовища) щодо деякого об'єктивного чи суб'єктивного еталону. Тому якість життя населення визначається життєвими потенціалами суспільства та соціальних груп, що входять до нього, окремих громадян і відповідністю характеристик процесів, засобів, умов і результатів їх життєдіяльності соціально-позитивним потребам, цінностям і цілям. Проявляється якість життя в суб'єктивній задоволеності людей самих собою і своїм життям, а також в об'єктивних характеристиках, властивих людському життю як біологічному, психічному (духовному) і соціальному явищу.

Таким чином, гуманітарний вимір статистики базується на сприйнятті ідеї про людський фактор як головний чинник у дискусії про предмет науки та пріоритетний елемент статистичного методу дослідження з метою виявлення тенденцій, вироблення та впровадження основних показників життєдіяльності, що сприяють покращанню якості життя людини.

Список використаних джерел

1. Осауленко О. Г. Статистика України в сучасних умовах: проблеми і перспективи / О. Г. Осауленко // Статистика України. – 1999. – № 4. – С. 7–12.
2. Степин В. С. Философия науки. Общие проблемы / Степин В. С. – М. : Гардарики, 2006 – 384 с.
3. Опря А. Т. Статистика : [навч. посіб.] / Опря А. Т. – К. : ЦУЛ, 2014. – 448 с.

М. М. Горюнова,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

МНОЖИННИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЙОГО ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ЗАНЯТТЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасний темп розвитку суспільства, інтенсивні інтеграційні процеси, збільшення професійних і академічних обмінів та поглиблення міжнародного співробітництва потребує вільного володіння іноземними мовами. Їх вивчення формує не тільки мовну, а й міжкультурну компетенцію, яка демонструє ступінь здібності людини брати участь в іншомовному спілкуванні на міжкультурному рівні.

Освітній процес останніх двох десятиліть все більше приділяє уваги його особистісному змісту. Цей процес почався в 60-70 роки 20 століття з тенденції «гуманізації», коли навчання, орієнтоване виключно на авторитет викладача, поступається особистісному підходу до учнів, студентів, слухачів, а їх суб'єктивний досвід визнається як самоцінність. Також звернули увагу на вплив таких факторів як почуття, емоції, інтереси, напруженість, впевненість, фрустрація, мотивація та ін., від яких залежить ступінь засвоєння навчального матеріалу студентами.

1983 року в США була надрукована книга Говарда Гарднера «Структура розуму: теорія множинного інтелекту» (*Howard Gardner «Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences»*), в якій американський психолог стверджував, що не існує єдиного інтелекту, так званого *general intelligence*, який вимірюється відомим IQ-тестом. Навпаки, існують множинні форми прояву інтелекту. Вони незалежні один від одного і не можуть вкладатися в рамки стандартних тестів.

Г. Гарднер виділив сім видів інтелекту, додавши згодом ще два: лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, музичний, натуралістичний, тілесно-кінестатичний, внутрішньоособистісний, міжособистісний, екзистенціальний.

Кожен з видів інтелекту характеризує особливий засіб взаємодії людини з дійсністю; вони мають свою структуру й функції, що надає їм особливий потенціал для розвитку. Те чи інше суспільство оцінює одні інтелекти вище, ніж інші. Це залежить виключно від певних культурних традицій, але всі види інтелекту рівні між собою. Так, європейське та північно-американське суспільства високо цінують логіко-математичний інтелект – здібність оперувати цифрами та раціонально мислити (вчений, математик, бухгалтер, статистик, комп'ютерний програміст, аналітик) і лінгвістичний інтелект – здібність до усного та письмового володіння словом (викладач, вчений, журналіст, редактор, політик, письменник, поет).

Хоча теорію Г. Гарднера психологи сприйняли спочатку без особливого ентузіазму, то педагоги звернули увагу на можливість нового підходу до навчання. Незважаючи на дискусії навколо *multiple intelligences*, теорія множинного інтелекту здобуває все більше значення в дидактиці. Заняття з іноземної мови, яке більше, ніж інші орієнтується на схильності студентів, повинно враховувати цю різноманітність в навчальному процесі. В методиці викладання іноземної мови спираються на такі види інтелекту:

- Внутрішньоособистісний інтелект – представлений здатністю чітко сприймати себе з перевагами й недоліками, здатністю самодисципліни, саморозуміння та знаннями про саморегуляцію та самоконтроль.
- Міжособистісний інтелект – представлений здатністю успішно спілкуватися з іншими людьми, розпізнавати й оцінювати їх настрої, наміри, мотивації та почуття.
- Логіко-математичний інтелект – типовий для наукового, аналітичного мислення та вирішення проблем; виявляється в здатності класифікувати, прогнозувати, порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
- Лінгвістичний інтелект – це здатність говорити, розмірковувати, думати через відносини між формою й змістом мови.
- Музичний інтелект – це ритм, тембр, висота тону, сила звуку, інтонація.
- Візуально-просторовий інтелект – це здатність машинально уявляти образи, простори, приміщення, міста; вміння уявляти та візуально охоплювати маленькі та великі структури, обмежені та безмежні.
- Тілесно-кінестатичний – це здатність використовувати тіло для вирішення задач, спілкуватися за допомогою жестів, навчатися в русі.

Представлені нахили студентів дозволяють уникати стандартизації змісту навчання під час занять з іноземної мови. Спираючись на різні види інтелекту, такі заняття впроваджують креативні форми роботи і роблять можливим персональний підхід до студента та його стилю навчання. Застосування методу множинного інтелекту дозволяє викладачу цікаво, насичено, продуктивно організувати заняття, а студентам – ефективно досягати своїх цілей за найменшу кількість часу.

А. М. Гуляєв,
*старший викладач кафедри фізичного виховання,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ГУМАНІТАРНИЙ НАПРЯМ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Серед цих векторів розвитку важливе місце займають гуманітарні питання, в тому числі – пов’язані із формуванням фізично розвинутої нації [1].

Однак виникають великі сумніви в досягненні поставлених цілей. Розглянемо основні перешкоди, які можуть стати на шляху до виконання гуманітарних пріоритетів.

Взагалі, проблеми в гуманітарній галузі доцільно виміряти Індексом людського розвитку. За його допомогою вимірюється досягнення країни з точки зору стану здоров’я, освіти, доходів населення, а для цього використовують три основних індекси: тривалості життя, освіти та валового національного доходу на душу населення. Встановлено, що для очікуваної тривалості життя при народженні мінімальне значення індексу становить 20 років, для обох змінних у сфері освіти – 0 років (тобто суспільство може існувати без формальної освіти), а для ВНД на особу населення – 163 дол. США, це найменше значення, досягнуте будь-якою країною за наявними історичними даними (Зімбабве, 2008 рік), що є еквівалентом 0,45 дол. США на добу і не перевищує однієї третьої встановленої Світовим банком межі бідності (за вартістю добового споживання 1,25 дол. США за ПКС) [2].

Дослідження людського розвитку в контексті розширення людських можливостей проводять з використанням міжнародних методик виміру розвитку людського потенціалу та використовують для аналізу динаміки національних рейтингів за складовими ІЛР. При цьому динаміка національних досягнень в розвитку людського потенціалу відображає прогрес у галузі розвитку, досягнутий за останні роки, і дозволяє побачити актуальні тенденції, що виникли в окремих державах. Високі темпи прогресу відносно ІЛР спостерігались в країнах з низьким та середнім рівнем людського розвитку [3].

За даними Світового Банку, середня тривалість життя українців у 2012 році становила близько 71 року, що майже на 10 років менше тривалості життя громадян ЄС. Крім того, тривалість життя українських чоловіків (близько 66 років) на десять років менша, ніж українських жінок (близько 76 років). Було досягнуто значного покращення показників дитячої та материнської смертності, які знизилися більш ніж на 40% порівняно з 2000 роком. Однак, рівень бідності протягом останніх кількох років залишається

незмінним, а кожен четвертий українець й досі живе за національно визначеною межею бідності. Стійке економічне зростання в період з 2000 по 2008 роки мало незначний вплив на покращення цього показника.

Оскільки в Україні триває конфлікт в зоні АТО, а уряд країни оголосив про 7 хвилю мобілізації, можна стверджувати, що несприятливі умови для формування здорової нації та виконання стратегічного орієнтуру, спрямованого на подовшення тривалості життя – виконуватися не буде. Тим більше, що відбувається стале погіршення рівня економічної забезпеченості громадян.

Негативні наслідки збройного конфлікту, а також погіршення економічної ситуації призвели до відсутності належного стану соціальних умов, зокрема для вразливих груп, які найбільше потерпають від наслідків скорочення державних витрат і зростання цін. Потрібні реформи, оскільки механізми розподілу допомоги від держави демонструють свою очевидну неефективність. Виклик полягає у спрямуванні адресної соціальної допомоги найбільш вразливим верствам і вимушеним переселенцям, які її потребують.

З урахуванням тих проблем, що зараз є в наявності в фізичній культурі та спорту України, сумнівним є виконання на пряму щодо участі у XXXII літніх Олімпійських іграх, на яких планується, що Україна завоює щонайменше 35 медалей.

Нагадаємо, що основні причини виникнення проблем, пов'язаних із кризовою ситуацією у сфері фізичної культури і спорту, характеризуються такими чинниками:

1. Низька відповідальність за дотримання вимог законодавчих та нормативно-правових актів щодо організації фізичного виховання в системі освіти;

2. Обмежена рухова активність, нераціональне та незбалансоване харчування, фактори асоціальної поведінки у суспільстві;

3. Низький рівень ресурсного забезпечення дитячо-юнацького та резервного спорту;

4. Відсутність спортивної інфраструктури, здатної задовольнити потреби населення у щоденній руховій активності відповідно до фізіологічних потреб, у тому числі осіб з обмеженими фізичними можливостями;

5. Невідповідність баз олімпійської та параолімпійської підготовки європейським та світовим стандартам якості;

6. Низький рівень пропаганди в засобах масової інформації та просвіти населення щодо усвідомлення цінності здоров'я, відповідального ставлення батьків до виховання своїх дітей та не сформовано ефективну систему стимулювання населення до збереження свого здоров'я;

7. Низький рівень медичного та медико-біологічного забезпечення осіб, що займаються фізичною культурою і спортом, та медико-біологічного забезпечення підготовки спортсменів високого класу;

8. Вкрай недостатнє бюджетне фінансування та неефективне залучення позабюджетних коштів;

9. Недосконалість організаційно-правового та економічного механізму державної політики у сфері фізичної культури і спорту, слабка міжвідомча координація та взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування [4].

Незрозумілими є шляхи досягнення гуманітарного напрямку, що стосується глобального індексу конкурентоздатності у боротьбі за таланти, який розраховує одна з провідних світових бізнес-шкіл INSEAD.

Серйозні реформи – це тривала і виснажлива робота, вони не відбуваються за один день. Китай запровадив свої «Чотири модернізації», що перетворили його у провідну державу світу, розпочавши їх із простого завдання: подолання голоду. І крок за кроком, справа за справою рухався вперед. Основною умовою успішності реформ таких держав як Китай, Сінгапур, Південна Корея чи Польща було конкретне розуміння, що необхідно робити зараз, а що потрібно буде робити завтра. І відштовхувались вони від реальності, а не від теорії, якою б унікальною вона не була.

Задекларовані в документі 62 реформи та програми розвитку держави, які планується здійснити за 5 років, можуть не лише переобтяжити вітчизняне державне управління й зрештою зробити його низькоефективним, а й стримати економічний розвиток України. Тому наразі необхідний ґрунтовний аналіз, які саме реформи ми спроможні провести на належному рівні, щоб поліпшити соціально-економічну ситуацію і не спричинити чергового розчарування людей у діях влади.

Перелік використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Національна Доповідь про людський розвиток 2011. «Україна: на шляху до соціального залучення». – К., 2011
3. Доповідь про людський розвиток за 2013 рік. «Піднесення Півдня: Людський прогрес у багатоманітному світі» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_RU.pdf
4. Розпорядження від 31 серпня 2011р .N828-р Київ Просхвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2012/06/28/2/konceptc_fk.pdf

І. В. Даць,
*професор кафедри філософії та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
Народна артистка України,
солістка Національної опери України*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ РЕЖИСЕРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ СУЧАСНОЇ ОПЕРИ

Український оперний простір завжди заповнювався видатними постатями. Одне з почесних місць належить режисерові, педагогу та музично-громадському діячеві В. Лукашову, який протягом більш ніж тридцяти років здійснив чимало постановок творів сучасних авторів у Харківському академічному театрі опери та балету.

В. Лукашов, як і інші його колеги-сучасники – В. Скляренко, І. Молостова тощо – жив та працював в певну історичну добу, яку прийнято називати періодом тоталітаризму. Він не міг уникнути вимог цього часу, хоча б для забезпечення умов для фізичного існування, тому інколи мусив підкорятися і кон'юктурі, і директивам партійних та державних органів. Доводилось ставити твори, які відповідали вимогам комуністичної ідеології. Але справжній митець навіть у «прокрустовім ложі» ідеологічних рамок соцреалізму намагається виявити свій творчий потенціал і зробити твір життєздатним та актуальним на тривалий історичний період.

Володимир Анатолійович Лукашов висловлює з цього приводу такі міркування: «Істотні суперечності мають місце не лише у виконавському втіленні музичного матеріалу. Вони часто починаються з тієї миті, коли театр прослуховує новий твір сучасного автора. При шанобливому ставленні до класиків ми дуже часто забуваємо, що вони не відразу стали класиками і подібно до сучасних композиційних творів училися писати шедеври, спостерігаючи за сценічною долею своїх попередніх творів» [1].

Нині в період тотальної комп'ютеризації усіх процесів, в тому числі й мистецьких, ситуація дещо полегшується. Майже кожний композитор має у своїй творчій майстерні численну кількість електронних помічників, у нього є можливість синтезувати звучання не лише інструмента, а навіть людського голосу. Нині автор може представити на розгляд свій твір, що міститься в маленькій флешці. У той час, коли у театрі працював В. Лукашов та багато інших його сучасників, такої можливості ще не було, й самому автору доводилося бути під час показу одночасно і капельмейстером, і виконавцем всіх партій і ролей. Якщо автор має вокальні здібності та блискуче володіє фортепіано, природні суперечності, які виникають між автором та виконавцем, стають менш загостреними.

Принципу шанобливого, толерантного та компетентного ставлення до особистості композитора В. Лукашов дотримувався протягом усього періоду

роботи як режисера-постановника. Однак це не виключало й напружених диспутів з авторами, оперні твори яких вже мали тривалу сценічну біографію. Наприклад, опера Т. Хреннікова «В бурю» була створена ще в 1939 році й мала успіх та довге сценічне життя у визначних театральних колективах тодішнього Радянського Союзу та за кордоном. Але в 1974 році В. Лукашов вирішив поставити її в Харкові. Під час роботи у режисера з композитором тривали довгі дискусії щодо порядку розташування сцен, але зрештою режисеру вдалось переконати славетного метра у своїй правоті, і автор вимушений був піти на деякі поступки.

Свою вимогливість до художньої досконалості творів сучасних авторів В. Лукашов виявляв упродовж усього періоду роботи з ними. Про це свідчить така його думка: «... включивши той чи інший твір до репертуарного плану, ми несемо відповідальність і за його художню недосконалість. Я не можу поділити думку деяких режисерів, які стверджують, що тільки побачивши на сцені свої помилки композитор писатиме краще. Дорого ж нам коштуватиме така практика! У своїй роботі з авторами прагнемо виправити помилки ще до втілення твору на сцені, якщо це, звичайно можливо. Лише талановитий режисер здатний на таке» [2].

Прагнення виправити помилки ще до втілення твору на сцені, на наш погляд, – завдання найбільш актуальне для авторів у часи, коли експериментаторська практика може коштувати дорого в прямому сенсі. Якщо автор, долаючи свої амбіції, спроможний ураховувати думки всіх учасників постановочного процесу, його твір стане культурною подією і матиме шанс на довге сценічне життя.

Торкаючись теми життєздатності сучасної опери, не можна обійти увагою таке важливе питання, як виховання молоді. У цій царині В. Лукашову також належить одне з провідних місць. Близько півстоліття поряд з основною діяльністю режисера-постановника у Харківському національному академічному театрі опери та балету імені М. В. Лисенка, а потім художнього керівника Київської національної філармонії імені М. В. Лисенка він знаходив час для педагогічних занять. За цей період В. Лукашов випустив понад сімдесят кваліфікованих фахівців оперної режисури, які гідно продовжують традиції свого вчителя. Водночас він є автором численної кількості навчально-методичних розробок викладання сценічних основ, навчальних посібників з цього питання та низки статей на тему виховання майбутніх майстрів оперної сцени, надрукованих у провідних культурно-мистецьких періодичних виданнях.

Отже, навіть у ті періоди, коли суспільно-політична обстановка не сприяє повному розкриттю творчого потенціалу як автора, так і виконавців його творів, завжди з'являються митці, які своєю ініціативою, професіоналізмом та прагненням можуть знайти позитивні моменти навіть у тих творах, які не можна ставити в один ряд з еталонними зразками, забезпечуючи безперервний розвиток музично-сценічного мистецтва.

Однією з таких видатних мистецьких постатей є український режисер-постановник оперної сцени В. Лукашов.

Список використаних джерел

1. Лукашов В. А. Така сучасна класика / В. А. Лукашов // Культура і життя. – 1985. – 4 серпня.
2. Лукашов В. А. Театр композитор, вистава / В. А. Лукашов // Культура і життя. – 1988. – 27 липня.

Н. М. Дюканова,
доцент кафедри сучасних європейських мов;
А. Л. Касьяненко,
старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ АСПІРАНТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Проблема адекватної мовної підготовки аспірантів набуває особливої актуальності з огляду на підвищення вимог до кандидатських дисертацій. Питаннями вдосконалення підготовки наукових кадрів займалися такі провідні лінгвісти, як Л. Абросимова, І. Басов, О. Бурбак, О. Ільченко та ін. [1–4].

Метою роботи є виклад основних вимог щодо підготовки аспірантів до складання кандидатського іспиту з англійської мови. Передбачаються такі форми роботи: аудиторні заняття – 70 годин (з них 10 годин лекційних), а також 40 годин консультацій.

Мета курсу практичних занять – досягнення аспірантами необхідного рівня володіння англійською мовою, що означає знання фахової термінології, граматики та стилістики наукового письма, основ теорії перекладу, розвиток навичок письмового й усного перекладу, уміння спілкуватися на професійну та наукову тематику з обраного фаху. Головне завдання курсу полягає в підготовці аспірантів та здобувачів для самостійної науково-дослідницької діяльності, що охоплює уміння послуговуватися оригінальною англійською науковою літературою та періодикою з фаху, писати тези, анотації, резюме, реферати, наукові статті, огляди літератури, конференційні матеріали, робити доповіді, повідомлення та брати участь у дискусіях на наукових конференціях.

Протягом навчального курсу аспіранти мають виконати лексико-граматичний тест, підготувати повідомлення про свою наукову діяльність і

прочитану літературу англійською мовою, написати реферат до прочитаної ними оригінальної наукової літератури з фаху обсягом 250–300 сторінок.

Програма навчального курсу сприяє засвоєнню лінгвістичних знань з таких розділів мовознавчої науки:

– **фонетика**: наголос у словах, що належать до різних граматичних категорій, поділ речення на інтонаційно-сміслові групи (синтагми), інтонаційне оформлення англійських розповідних та питальних речень, логічний та емпатичний наголос;

– **лексика**: власні назви, вчені звання та наукові посади, назви навчальних закладів та наукових установ, назви книжок, журналів, заголовки статей, спеціальна та міжгалузєва термінологія тощо (загальний запас слів аспіранта/здобувача має складати 3-4 тисячі лексичних одиниць, з них 1 тисяча – фахові терміни);

– **граматика**: основні способи термінотворення, система граматичних часів англійської мови, узгодження часів та непряма мова, часові форми пасивного стану, неособові форми дієслова, інфінітивні, прислівникові та герундіальні звороти, модальні дієслова та їхні еквіваленти;

– **стилістика**: особливості наукового стилю, жанрова диференціація наукових текстів: анотація, резюме, тези, реферат, огляд літератури, наукова стаття, монографія, доповідь;

– **переклад**: різновиди та способи перекладу, поняття адекватного перекладу та перекладацькі трансформації, природа мовного знаку, денотативне і конотативне значення, міжмовна омонімія (слова-інтернаціоналізми), безеквівалентна лексика.

Курс навчання в аспірантурі передбачає розвиток навичок з таких видів мовленнєвої діяльності:

1) **аудіювання**: адекватне розуміння усного мовлення, наближеного до стандарту, автентичного, зокрема, в межах наукової, професійної та побутової тематики;

2) **читання**: *вибіркове/переглядове читання* передбачає розуміння загального змісту тексту, орієнтування в його логіко-смісловій структурі з метою пошуку потрібної інформації;

3) **письмо**: укладання анотацій, резюме, тез, рефератів, оглядів літератури, наукових статей, текстів доповідей англійською мовою;

4) **переклад**: володіння способами перекладу еквівалентної термінологічної лексики;

5) **усне мовлення**: володіння навичками *монологу-повідомлення* про зміст та результати власного дослідження, ведення діалогу на цю тему.

Отже, перед сучасними аспірантами ставляться доволі високі вимоги щодо рівня володіння англійською мовою. Це вимагає від них, передусім, напруженої самостійної роботи з орієнтацією на викладену вище програму.

Список використаних джерел

1. Абросимова Л. М. Курс англійського языка для аспірантов : [учеб. пособ.] / Л. М. Абросимова. – Севастополь : Изд-во СевГТУ, 2000. – 208 с.
2. Басов І. С. English for Post-Graduate Students. Англійська мова для аспірантів та здобувачів : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І. С. Басов. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – 276 с.
3. Ільченко О. М. Англійська для науковців. The Language of Science : [підруч.] / О. М. Ільченко. – [2-ге вид., доопр.]. – К. : Наук. думка, 2010. – 288 с.
4. English for science students (англійська мова для аспірантів та здобувачів) / уклад. О. Ф. Бурбак [та ін.] ; Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Рута, 1998. – 125 с.

М. О. Желуденко,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології;*

А. П. Сабітова,

*викладач кафедри іноземної філології,
Національний авіаційний університет*

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЙ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Кожна мова є втіленням певного лінгвокультурного простору, якому притаманні особливі норми вживання мовних одиниць. А тому, щоб передати зміст іншомовного тексту, перекладачі звертаються до часткової або повної зміни структури речень тексту оригіналу, тобто до трансформацій.

Я. Рецкер вважає трансформації прийомами логічного мислення, які допомагають розкривати значення іншомовного слова в контексті та знайти йому український відповідник, який не збігається зі словником [4, с. 38].

Ми поділяємо погляд О. Швейцера на перекладацьку трансформацію як на відношення між вихідними і кінцевими мовними вираженнями (тобто одиницями МО та МП) [6, с. 121].

У науковій літературі існують різні підходи до визначення класифікацій трансформацій. Традиційний підхід розглядає трансформації в рамках однієї мовної структури. У такому випадку йдеться про внутрішньомовні трансформації [5, с. 85–86]. Існують також міжмовні трансформації, коли структури МО безпосередньо трансформуються в структури МП [1, с. 32].

У теорії перекладу існують класифікації міжмовних перекладацьких трансформацій за різними ознаками. Так, пропонується класифікувати перекладацькі трансформації залежно від висунутої моделі рівнів еквівалентності, у якій розрізняють синтаксичний, семантичний і

прагматичний рівні. На синтаксичному рівні трансформації описуються як проста заміна одних мовних одиниць іншими зі збереженням синтаксичного інваріанта [6, с. 42], тобто зі збереженням паралелізму синтаксичних структур оригіналу і перекладу, що, фактично, є відсутністю синтаксичної трансформації.

На підрівні компонентної еквівалентності виділяють граматичні трансформації, за яких перетворюється формальна структура висловлення, а набір сем, що складає його зміст, залишається незмінним. Тут можна виокремити трансформації номіналізації, заміни слова словосполученням, заміни морфологічних форм і синтаксичних конструкцій та ін. На підрівні референційної еквівалентності говорять про складніші лексико-граматичні перетворення, що торкаються не лише синтаксичної структури висловлення, а й її лексико-семантичного наповнення [6, с. 52–69].

Трансформації на цьому рівні поділяють на два основні типи: лексичні та лексико-синтаксичні. До першого типу належать гіперонімічні трансформації – заміна слова з конкретнішим значенням на слово з більш загальним значенням (частка – загальне), гіпонімічні трансформації (загальне – частка), метонімічні (причина – наслідок, дія – результат, дія – ознака та ін.), метафоричні.

До другого типу належать антонімічний переклад та конверсивні заміни. На прагматичному рівні еквівалентності зустрічаються трансформації, які, на відміну від попередніх, не укладаються в єдину модель (вилучення, додавання, повний перифраз та ін. [6, с. 77–101].

Існує класифікація міжмовних перекладацьких трансформацій за характером відхилення від міжмовних відповідників [2, с. 117], у якій всі перекладацькі трансформації підрозділяються на:

- 1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншою або іншим категоріальними формами;
- 2) синтаксичні – заміна синтаксичних функцій слів і словосполучень;
- 3) стилістичні – зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;
- 4) лексичні – контекстуально-синонімічні заміни;
- 5) семантичні – зміна не тільки форми вираження змісту, алей самого змісту, а саме тих ознак, за допомогою яких описана ситуація;
- 6) змішані – лексико-синтаксичні, синтактико-морфологічні.

Основу іншої класифікації перекладацьких трансформацій складають формальні ознаки. Відповідно до цієї класифікації трансформації поділяють на перестановки, додавання, зміни, опущення [1, с. 67]. Перестановки – це зміна місцезнаходження елементів у ТП, порівняно з ТО. До заміни належать зміни при перекладі слів, частин мови, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, а також лексичні зміни (конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, компенсація). Додаваннями вважають використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідників в оригіналі, говорячи про вилучення, маємо на увазі вилучення тих або інших слів у перекладі.

Деякі науковці – Л. Латишев, Т. Левицька, Е. Скороходько, Ю. Солодуб – розрізняють лексичні, стилістичні та синтаксичні трансформації. За детальнішою класифікацією останні поділяють на морфологічні та синтаксичні трансформації.

Важливим видається той факт, що трансформації часто поєднуються і набувають характеру складних комплексних перетворень. На практиці окремі типи трансформацій в «чистому вигляді» зустрічаються дуже рідко, в процесі перекладу вони найчастіше бувають змішаного типу, оскільки трансляційно-модифікуючі операції перекладача носять змішаний характер, поєднуючи в собі ознаки різних структурно-рівневих трансформацій.

Більшість перекладознавців визнають той факт, що усі класифікації типів перекладацьких трансформацій, і типів синтаксичних трансформацій, зокрема, – умовні. Між різними типами трансформацій немає глухої стіни, одні й ті самі трансформації іноді можуть бути віднесені до різних типів. У деяких роботах не проводиться чіткого розмежування граматичних трансформацій на морфологічні і синтаксичні, не вказується також місце і значення тієї або іншої трансформації, частотність її використання [2; 3].

Таким чином, для досягнення основної мети – семантичної еквівалентності вихідного тексту та тексту перекладу – необхідно використовувати різноманітні перекладацькі перетворення та трансформації. Причина, що викликає потребу у використанні трансформацій, полягає у тому, що кожна мова має свою власну, своєрідну структуру і це необхідно враховувати під час перекладу. Для того, щоб вибрати правильний й адекватний варіант перекладу, перекладачеві необхідно знати всі види трансформацій. При цьому особливу увагу необхідно звертати на лексико-граматичні трансформації, тобто на структурні та лексико-семантичні розбіжності між відповідними мовами, які вимагають під час перекладу перебудови синтаксичної структури речення або певних лексичних змін.

Список використаних джерел

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов / Л. С. Бархударов. – М. : Советский писатель, 1975. – 238 с.
2. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – М. : Академия, 2003. – 192 с.
3. Львовская З. Д. Теоретические проблемы перевода / З. Д. Львовская. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 229 с.
4. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский / Я. И. Рецкер. – М. : Просвещение, 1982. – 159 с.
5. Розенцвейг В. Ю. Перевод и трансформации // Трансформационный метод в структурной лингвистике / В. Ю. Розенцвейг. – М. : Наука, 1964. – С. 83–98.
6. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 214 с.

О. Ф. Загородня,
*старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;
аспірант кафедри української мови,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Суспільно-політичний простір сучасної України особливо вартий уваги в період швидких соціальних трансформацій, які неминуче ведуть до змін у ментальному просторі людності. Сучасна лінгвістика широко досліджує ментальність народу через вивчення його мовної картини світу. Категорія «мовна картина світу», з одного боку, пов'язана із власне системою мови. За В. Жайворонком, це «...мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему фонетичних явищ, лексико-семантичних і граматичних значень, а також стилістичних характеристик відбиває відносно об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини, тобто загалом картину (модель) світу як таку» [1, с. 15]. З іншого боку, будь-яку мовну картину світу неможливо відділити від людини, оскільки мова виражає, за В. фон Гумбольдтом, «дух народу», а за Б. Уорфом – спрямовує спосіб мислення її носіїв. І. Голубовська тлумачить мовну картину світу як виражене засобами певної мови світовідчуття та світорозуміння етносу, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе в цьому світі [2]. Мовна картина світу є надзвичайно складним і динамічним явищем. Вона зазнає впливу багатьох екстралінгвістичних факторів: віку, статі, сфери діяльності та соціально-економічних умов існування носіїв; її структура і семантичне наповнення легко відбивають наслідки міжкультурної комунікації, швидко змінюються під час трансформаційних процесів у суспільстві.

Мовна картина світу широко вивчається лінгвістами за допомогою асоціативних експериментів [3], які полягають в тому, що респондентам пропонується надати слова-асоціації на певне слово-стимул. Асоціативне поле слова розкриває характер осмислення інформантами відповідного поняття, демонструє актуальні для них смисли, відображає їх емотивне ставлення до позначуваного об'єкту дійсності.

Аналіз осмислення суспільно-політичної лексики майбутніми фахівцями-економістами вбачається актуальним з огляду на важливу роль відповідних фахівців у державотворчих процесах та суспільно-економічних перетвореннях в Україні. З метою вивчення актуальних смислів у відповідній категорії респондентів нами був проведений вільний асоціативний експеримент серед студентів Національної академії статистики, обліку та аудиту. Респондентами виступила збірна група студентів фінансового факультету у кількості 25 осіб, яким були пред'явлені 35 лексичних одиниць

суспільно-політичного змісту, як-от: держава, лідер, країна, уряд, партія, політика тощо. Були визначені слова-асоціати з найбільшою частотністю появи (ядерні асоціати та асоціати ближньої периферії асоціативного поля), а також емоційно-оцінні асоціати, що відображають оцінку та емотивне ставлення респондентів до реалій сучасного суспільно-політичного простору; були визначені коефіцієнти позитивної / негативної оцінки стимулів. Деякі результати за досліджуваною групою відображені в табл. 1 (з коефіцієнтами частотності асоціатів та за мірою емоційної реакції респондентів на реалію, позначену словом-стимулом):

Таблиця 1

Результати аналізу осмислення студентами суспільно-політичної лексики

№	Слово-стимул	Ядерні асоціати та асоціати ближньої периферії АП	Приклади емоційно-оцінних асоціатів в АП	Коефіцієнт оцінки конотацій стимулів
1.	Незалежність	свобода (0,360), Україна (0,110), воля (0,071); 24.08 (0,071)	необхідність, політична	51,5
2.	Громадянин	України (0,270), українець (0,190)	патріот, особистість, свободівець	34,5
3.	Країна	Україна (0,180), державна (0,080)	рідна, єдина, моя, міцна, сім'я	32,0
4.	Прапор	України (0,190), жовто-синій (0,221), червоно-чорний (0,074)	честь, незалежність, душа	30,5
5.	Свобода	незалежність(0,210), слова (0,279)	Банду геть!	29,5
6.	Держава	Україна (0,400)	моя, єдина Україна, незалежна	26,0
7.	Громадянський обов'язок	закон (0,087)	потрібно виконувати, відстояти честь, повинен кожний	25,5
8.	Нація	люди (0,120), українці (0,077), єдина (0,077), народ (0,077)	здорова, рідна, єдина, молодіжна	25,0
9.	Демократія	Україна (0,091), США (0,091)	неможлива, немає, воля народу, вільна країна	22,0
10.	Армія	військо (0,065), сила (0,065)	герої, мужня, сильна	21,5

11.	Патріот	вірність (0,074), Україна (0,074), держави (0,074)	справедливий, безстрашний, мужній	21,0
12.	Реформа	зміни (0,370), постанова (0,091)	не завадило б, економічна, податкова	19,0
13.	Лідер	головний у всьому (0,080), націоналіст (0,040), народ(0,040)	впевнена людина, нема таких, патріот, чемпіон	18,5
14.	Конституція	закон (0,300), обов'язки (0,120), правила (0,077), України (0,077), право (0,077)	змінити, чесність	17,0
15.	Вибори	президент (0,361), голосування (0,110)	потрібно, народні, обман, махінації, голос народу	9,0
16.	Економіка	обліковці (0,054), держави (0,027), економісти (0,027)	дефолт, дно, спад, стабільна	9,0
17.	Сепаратизм	Крим (0,036), тріщина (0,036), відривати (0,036)	нісенітниця, жалюгідність	-43,5
18.	Політика	українська (0,040), Майдан (0,040), Україна (0,040), реформа (0,040), економічна (0,040)	надоїла, грязь, шахрайство, свавілля, продажна, хабарництво	-15,5
19.	Революція	свобода (0,066), зміна (0,033)	відстоювання своїх прав, заколот	-12,5
20.	Уряд	Кабмін (0,042), країна (0,042), головний (0,042)	брехня, крадії, бандити	-9,5
21.	Мітинг	протистояння(0,071), зброя (0,038), – Слава Україні! – Героям слава! (0,038)	мирний, боротьба	-2,0
22.	Політична партія	ложь (рос.) (0,071), політика (0,071), Правий Сектор(0,038), УДАР(0,038), Заступ (0,038), Партія регіонів(0,038)	ложь (рос.), обдурюють, крадіжка	-1,5

Бачимо, що в мовній картині світу майбутніх фахівців-економістів простежується чітка закономірність підтримки національного, гуртування і єдності, спрямованості на зміни, негативного ставлення до політичного безладу, активна позиція щодо виправлення недоліків суспільно-політичних умов існування. Поняття «Україн» є домінантою відповідного фрагменту мовної картини світу інформантів: воно червоною ниткою проходить через її складові, міцно пов'язується у свідомості респондентів з поняттями «незалежність», «громадянин», «країна», «прапор», «держава», «демократія», «патріот», «конституція», «політика».

Хоча, за В. П. Серкіним [4], мінімальна група респондентів психолінгвістичних експериментів має складатися з 25 осіб (що виконується в нашому фрагменті дослідження), необхідним є розширення інформантської аудиторії, збільшення кількості факультетів (ВНЗ економічного напрямку, географії проведення), залучених до експерименту. Це дозволить збільшити ступінь об'єктивності даних, виконати порівняльний аналіз асоціативних семантичних рис стимулів, визначити ступінь впливу екстралінгвістичних чинників на мовну картину світу відповідних категорій респондентів.

Список використаних джерел

1. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська ; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – [2 вид., випр. і доп.]. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
3. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е. И. Горошко. – Харьков. М. : Изд. группа «РА-Каравелла», 2001. – 320 с.
4. Серкин В. П. Методы психосемантики : [учеб. пособ.] / В. П. Серкин. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 207 с.

І. Ю. Іванов,

кандидат політичних наук,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Білоцерківський коледж фінансів, обліку та аудиту НАСОН

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ОСВІТА – ФАКТОРИ СТВОРЕННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Політична ідентичність є об'єктом вивчення багатьох досліджень, в яких зосереджується увага на різноманітних аспектах цього феномену. Для українського суспільства дослідження ролі освіти у формуванні політичної ідентичності стає вкрай актуальним, адже система освіти як простір

конструювання ідентичностей безпосередньо впливає на формування уявлення щодо «держави», «державних інституцій», «державної влади». Освіта закладає у свідомість молоді свого роду «матрицю», з якою вони у подальшому зв'язують своє ставлення до минулого і сучасності.

Майбутнє України великою мірою залежатиме від того, наскільки успішно вона просуватиметься шляхом створення згуртованої політичної нації. Молодіжна політика в сучасних умовах спрямовується на адаптацію молоді до можливостей громадянського суспільства і повинна передбачати поєднання з етнонаціональною політикою через вітчизняну правову базу та міжнародний досвід, визначення як одного з пріоритетів утвердження основоположного для державної самоідентифікації принципу «нація – держава», що має відігравати у свідомості молоді роль не лише етноконсолідуючого чинника, а й політичної мети.

Відродження і збереження духовного потенціалу сучасної молоді можливе за рахунок долучення до глобалізаційних процесів у сфері освіти, науки та культури, що ґрунтуватимуться на основі морально-духовних цінностей. І якщо громадянське суспільство або особистість сповідують високі гуманістичні цінності, то цілі й засоби їх досягнення будуть досить високими та гуманними. Таким чином, ми можемо досягти поступового економічного, політичного і духовного піднесення нашої країни, оскільки ці сфери досить тісно переплетені та взаємопов'язані [1; 2].

Активне ставлення особистості до світу передбачається її соціальною діяльністю, у процесі якої відбувається перетворення людини на основі здобутого досвіду, збагачення внутрішнього світу, накопичення соціального капіталу, розвиток комунікацій як соціальної взаємодії, вдосконалення соціальних умов і взаємин, розвиток самої людини як накопичення людського капіталу. За П. Бурдье, соціальний капітал є продуктом суспільного виробництва, матеріальних і тим самим класових практик, засобом досягнення групової солідарності [4].

Осмислення різних аспектів цієї проблеми представлено в численних дослідженнях вітчизняних учених, зокрема В. Андрущенко, О. Антонюка, М. Головатого, В. Горбатенка, Л. Гриневич, Л. Губерського, В. Журавського, І. Зязюна, В. Кременя, М. Обушного, І. Оніщенко, І. Надольного, М. Шульги.

В умовах становлення державності України, її виходу на міжнародну арену як незалежного суб'єкта міжнародного права, а також залучення до загального потоку генерального руху світового співтовариства у майбутнє першочергового значення набуває проблема якості навчання з метою підготовки людини до життя і праці в цивілізованому світі. Сьогодні доля всіх кардинальних реформ у системі освіти значною мірою залежить від сформованості серед освітян потреби у досягненні визнання значущості та результативності власної професійної діяльності завдяки реалізації власного успіху особистості.

Стрімко змінюються умови життя у світі, його складність і нестабільність вимагають від навчальних закладів постійних зусиль,

спрямованих на адаптацію до цих змін. Ведеться пошук найбільш адекватної інституційної форми пристосування до соціокультурного середовища, що трансформується з одночасним урахуванням забезпечення та захисту навчальних закладів.

Потрібно зазначити, що у світі загострюється боротьба за фахівців із високим інтелектуальним рівнем. Тому у недалекому майбутньому розвинуті країни замість експорту капіталу і створення сприятливих умов для залучення обдарованої молоді з інших країн почнуть здійснювати експорт знань, створюючи на територіях недостатньої розвинутих країн філії провідних міжнародних науково-освітніх центрів.

Україна повинна зберегти все краще, що є у традиціях вітчизняної вищої школи. Наша вузівська система має свої досягнення, і це переконливо демонструють перемоги українських студентів і молодих вчених у міжнародних конкурсах. Випускники університету імені М. П. Драгоманова працюють у 20 країнах світу, викладаючи політологію, правознавство, економічну теорію, соціологію та психологію. Університет, в якому навчається 36 тис. студентів, має у своєму складі 20 інститутів, 106 кафедр. Щорічно викладачі та студенти проходять педагогічну практику за кордоном, більш як 600 з них беруть участь у міжнародних конференціях. Співробітництво здійснюється з вищими навчальними закладами Італії, США, Китаю, Болгарії, Білорусі та Казахстану. Університет став центром міжнародних освітніх і наукових зв'язків. У навчальному закладі навчаються 500 студентів з 26 країн світу. Ключовими особливостями університету є: єдність національних і загальнолюдських пріоритетів; академічна чесність; пріоритет науки; відповідність якості освіти європейським стандартам. Університет є лідером сучасної вітчизняної педагогічної освіти. За його напрацюваннями здійснюється не тільки навчально-виховний процес у школах, дошкільних і позашкільних закладах освіти, а також і підготовка вчителів [3].

Відомо, що у Європейську асоціацію університетів 2014 року включено Харківський національний економічний університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна [5]. Європейська освітня програма «Горизонт-2020» надасть Україні можливість освоїти 60–80 млн євро. Також планується закласти у бюджет України на 2016 рік 120 млн гривень, що дає можливість Академії педагогічних наук для розвитку соціально-гуманітарних наук.

З огляду на необхідність утвердження у свідомості української молоді національно-державної ідентичності, визначимо основні напрями її становлення: формування етнонаціонально визначеної ментальності, що дає можливість чітко відрізнити представника певної держави від громадян інших держав; подолання маргінальної невизначеності економічної ситуації, політичної ідеології, життєвих орієнтирів; поєднання еліти суспільства з

широкими верствами через розвинене відчуття державної спільності. Національно-політична ідентичність молоді проявляється в наявності чи відсутності соціального оптимізму, оцінці власних життєвих перспектив, в настроях найближчого оточення. Якщо ми хочемо, щоб наша освічена молодь мала перспективу і набула надійну платформу для впровадження своїх творчих ідей, слід потурбуватися про те, щоб у неї була авторитетна і впливова Батьківщина. У систему сучасного прогресу зможе увійти тільки об'єднаний, згуртований соціум, який вміє пов'язати громадян солідаристською етикою і національно-політичною ідентичністю.

Отже, за допомогою освіти кожна людина долучається до здобутків людства, які мають глобальне значення, осягає все краще зі скарбниці власного народу, зберігає власну національно-політичну ідентичність, що є запорукою духовного, економічного існування в умовах суперечливих планетарних процесів.

Освіта є потужною соціальною інституцією, яка може і повинна формувати духовно-інтелектуальний потенціал нації як запоруку її всебічного розвитку. Саме з освітою пов'язуються сучасні завдання трансформації суспільства, збереження єдиного соціокультурного простору України, формування ціннісної системи, яка забезпечить становлення громадянськості й патріотизму, національно-політичної ідентичності.

Концептуальне розуміння самовдосконалення як інструментарію досягнення особистістю певних цілей сприяє вибудові сполучної ланки між державою і громадянином, суспільством та особистістю, окремою людиною і людством, накладає на кожного з нас соціальну відповідальність бути представником держави, що претендує на упорядкування і розвиток соціуму, підвищення рівня і якості життя людей, збереження життя на землі.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Духовна сутність освіти / В. Андрущенко // Вища школа України. – 2007. – № 31 (24). – С. 10–15.
2. Андрущенко В. Освіта має плекати духовність / В. Андрущенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Сер. 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Вип. 11 (24). – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 3–7.
3. Андрущенко В. Університету Драгоманова 180 років / В. Андрущенко // Освіта. – 2014. – 5 березня. – С. 1–2.
4. Бурдьє П. Соціологія політики / П. Бурдьє ; пер. с фр.; сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. – М. : Socio – Logos, 1993. – 261 с.
5. Хелена М. У Європейській асоціації університетів прибуло / М. Хелена // Віче. – 2014. – № 21. – С. 35.

О. В. Ковтун,
*доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри іноземної філології,
Національний авіаційний університет*

КОМУНІКАТИВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

Діахронічний аналіз лінгводидактики свідчить про різноманітність застосовуваних підходів до навчання мови в різні історичні періоди. Домінування того чи того підходу визначається, на наш погляд, двома чинниками: потребами суспільства та панівними в кожний період часу лінгвістичними парадигмами.

Упродовж значного часу домінантними в мовознавстві були порівняльно-історична і структуральна парадигми. В означених парадигмах лінгвістичного знання, як свідчать дослідники, підхід до мовного матеріалу був переважно описовим, а не пояснювальним (Є. Кубрякова). У другій половині ХХ ст. відбувається поступовий зсув наукової парадигми з підходу, заснованого на математичному погляді на мову як на формальну систему, до менш формалістичного підходу, згідно з яким мова розглядається як біологічна система (М. Раренко), мову починають розглядати не як систему в самій собі й для самої себе (за висловом Ф. де Соссюра), а у зв'язку з людиною, без якої виникнення і функціонування цієї системи було б неможливим (М. Кочерган), відбувається перехід зі структуральної теорії на функційну. Остання розглядає мову як засіб передання функційного значення. Метою вивчення мови, за цією теорією, є вміння виражати комунікативні наміри і категорії значення. Іншим наслідком такого «прагматичного» підходу до дослідження мови стала розробка комунікативної лінгвістики, науки про процеси спілкування з використанням природної мови, в основі якої перебуває розгляд елементів мовного коду в динамічному аспекті спілкування особистостей (Ф. Бацевич).

Основні позиції комунікативної лінгвістики (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, Т. Винокур, Г. Колшанський, D. Baakke, J. Habermas, G. Leech, D. Wunderlich) узагальнено можна представити так: 1) у процесі комунікації як особливого виду людської діяльності, спрямованої на встановлення й підтримку зв'язку і застосовуваної для передання інформації між людьми, взаємодіють два аспекти – лінгвістичний і соціальний, оскільки будь-яке висловлювання, створене у конкретній ситуації спілкування, має за собою досить широке тло попередніх умов (Г. Колшанський), що впливають на його організацію; 2) мова використовується з урахуванням ситуації спілкування і впливу на вербальну стратегію продуцента / реципієнта, тобто з урахуванням прагматичного ефекту, що виключає можливість існування ізольованих висловлювань, створених поза комунікативним контекстом; 3) одиницею комунікації (а відповідно, й навчання) є певного роду дії чи мовленнєві акти: прохання, питання, вибачення тощо. Комунікативна значущість структурних

елементів комунікативного акту (слів, словосполучень, речень) виявляється у зв'язному тексті (дискурсі), який детермінує їх функції і відношення; 4) породженню мовленнєвого акту передують формування мовленнєвого наміру мовця, в якому враховуються попередні знання про партнера зі спілкування, мета, предмет, місце і час висловлювання; 5) найбільш природними є усні види спілкування – слухання і говоріння, що найчастіше виявляються в діалогічній формі.

Отже, функційна теорія мови і комунікативна лінгвістика створили підґрунтя для формування комунікативного підходу у викладанні мов. Засновниками комунікативного методу були британські лінгвісти Дж. Фірт і М. Халлідей та американські соціолінгвісти Д. Хаймс, Дж. Гамперц і У. Лабов. У подальшому ідею навчання мови на комунікативній основі підтримало широке коло науковців, з-поміж них: Г. Піфо (Німеччина); Г. Відоусан, У. Літлвуд (Велика Британія); Б. Беляєв, І. Бім, П. Гурвич, Є. Пассов (Росія); А. Богуш, М. Вашуленко, О. Вишневський, С. Караман, М. Пентилюк, В. Скалкін, Н. Скляренко, І. Хом'як (Україна) та ін.

Упродовж кількох років із моменту зародження цей підхід до навчання завоював провідні позиції в західноєвропейській та американській методології. Перша хвиля «комунікативної революції» засновувалася на ідеї про групування одиниць мови згідно з їх комунікативною функцією («мовленнєвим актом»): вибачення, прохання, порада тощо. Виявити пряму залежність між мовою і функцією вдавалося нечасто, оскільки одна й та сама функція може бути виражена кількома мовними засобами. Однак ті одиниці мови, в яких пряме відношення може бути встановлене (напр., англ. *do you mind if I + pr. simple* як прохання про дозвіл), добивалися за домовленістю для використання в навчальних цілях. Такі одиниці мови були названі «зразками» (exponent). Студентів навчали таких «зразків» переважно без граматичного аналізу. На цьому етапі розвитку комунікативного підходу ще не було запропоновано якогось певного методу навчання мови, тому на заняттях продовжували користуватися вправами на кшталт «послухайте і повторіть», «прослухайте і продовжте», тобто різного роду «дріллі» (drills) залишались основним прийомом навчання.

Друга хвиля «комунікативної революції» виникла в кінці 70-х рр. ХХ ст. і була поширена переважно у Великій Британії. Основним принципом цього етапу був розподіл роботи в аудиторії на роботу щодо правильності мовлення (ассигасу) і роботу щодо його плинності (fluency). Метою першої було заучування нових одиниць мови (граматичних зразків, функційних моделей, лексики і т. ін.), друга орієнтувалася на використання вивченого матеріалу в мовленні, закликаючи студентів до вільної дискусії. Основним принципом усіх комунікативних завдань цього етапу була «інформаційна прогалина» (Ch. Lowe). Прикладом завдання, спрямованого на навчання правильності мовлення з використанням «інформаційної прогалини», може слугувати «комунікативний дрілл», коли студенти розпитують один одного про свої щоденні справи (контрольоване використання теперішнього часу); а

для навчання плинності мовлення – вільна дискусія, коли студенти обговорюють реальну проблему.

Ще одним різновидом «комунікативної революції» може слугувати теорія навчання мови, розроблена американським ученим С. Крашеном (S. D. Krashen), за якою студенти засвоюють (acquire) іноземну мову, якщо вони «дотримуються дієти істинної комунікації», тобто засвоюють іноземну мову так, як діти засвоюють рідну. Проблема лінгводидактики, на думку науковця, полягає в тому, що, згідно з її приписами, студенти вивчають (learn) мову, оскільки їх «годуєть вправами». Послідовники ідей С. Крашена солідарні з ним у тому, що несвідоме «засвоєння» глибше і краще за свідоме «вивчення». «Істинна комунікація» на їх заняттях забезпечується за рахунок практично повної відмови від свідомого вивчення мови. Саме такий тип навчання А. Ховатт називав «сильним» різновидом комунікативного навчання. За А. Ховаттом, таких різновидів є два – «сильний» і «слабкий». «Слабка» версія, що стала популярною у другій половині 70-х – на початку 80-х рр. ХХ ст., робить акцент на підготовці студентів до використання виучуваної мови в комунікативних цілях і, відповідно, намагається ввести необхідні види діяльності у процес її викладання. Іншими словами, якщо перший варіант може бути коротко схарактеризований як «учитися, щоб використовувати», то другий – «використовувати, щоб учитися».

У радянській і пострадянській лінгводидактичних школах розвиток комунікативного підходу відбувається як з урахуванням загальних світових тенденцій, так і на основі наукових знахідок вітчизняних учених.

За понад сорокарічну історію комунікативний підхід доповнювався особистісно-діяльнісним (І. Зимня), культурологічним (Є. Пассов), когнітивним (О. Митрофанова, М. Пентилюк). Комунікативний підхід до навчання мов збагатив методику розробкою структури і змісту різноманітних компетенцій (мовної, мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної і т. ін.), пов'язаних із виявленням рівнів, необхідних і достатніх для досягнення заданих комунікативних цілей; включив у сферу лінгводидактики дослідження лінгвістики тексту, прагматики мови, лінгвокраїнознавства, культурології, а також багато іншого, цінного з погляду автентичної комунікації.

Підвищений інтерес до діалогу культур загострив увагу на особистості студента («студент не об'єкт, а суб'єкт навчального процесу, навчально-виховних впливів», «педагогіка співробітництва», «міжособистісне спілкування на занятті» тощо). Означене було обґрунтоване психологами (І. Бех, І. Зимня, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.) і різноаспектно представлене лінгвістично в теорії мовної особистості Ю. Караулова, згідно з якою мовну особистість розуміють як сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення і сприйняття нею мовних утворень (текстів), які розрізняються за : а) ступенем структурно-мовної складності; б) глибиною і точністю відображення дійсності; в) певною цільовою спрямованістю». Наслідком цього стало домінування особисто-діялісно-

комунікативного підходу в навчанні мови, коли головні зусилля педагога спрямовані на підвищення ступеня залучення студента до навчального процесу, його вмотивованість, його згоду з метою та умовами навчання. І.Зимняя зазначала, що самоорганізація студента в межах навчальних занять значною мірою впливає на ефективність засвоєння знань про мову, її практичне володіння. За такого підходу, методика як така і різноманітні дидактичні матеріали (підручники, навчальні посібники тощо) відіграють іншу роль, стаючи каталізаторами процесу засвоєння практичних навичок і вмінь. На діяльнісних засадах навчання мови наполягав О. Леонтьєв, який стверджував, що навчання мови є не що інше, як навчання мовленнєвої діяльності за допомогою мови.

З позицій особисто-діялісно-комунікативного підходу навчання і педагогічне спілкування повинне, на думку науковців (А. Богуш, К. Климова, Р. Мартинова, М. Пентилюк), реалізовуватися за схемою $S^1 \leftrightarrow S^2$, де S^1 – це вчитель / викладач, людина, яка викликає справжній інтерес до предмета спілкування, до себе як партнера, інформативна і змістова для учнів / студентів особистість, цікавий співрозмовник. S^2 – це учень / студент, спілкування з яким розглядається вчителем / викладачем як співробітництво в розв'язанні навчальних завдань за його організаційної, координаційної і стимулювальної реакції. Паралельно повинно бути організоване навчальне співробітництво учнів / студентів у розв'язанні навчальних завдань, щоб формувалася колективний суб'єкт і реалізовувався принцип колективної комунікативності навчання.

В основі комунікативно-когнітивного підходу до навчання мов лежить когнітивна лінгвістика. Згідно з цим мовознавчим напрямом, функціонування мови розглядається як різновид пізнавальної діяльності людини, а когнітивні механізми і структури людської свідомості досліджуються через мовні явища. Комунікативно-когнітивна парадигма методики як науки концептуально виходить із того, що важливо бачити людину, яка діє, при цьому поняття «суб'єкт» є первинним відносно поняття «діяльність», а вона (діяльність) зумовлена і пов'язана з ментальними феноменами (О. Митрофанова). Когнітивна методика, зауважує М. Пентилюк, передбачає: посилення практичної спрямованості змісту предмета «Українська мова»; зміну акцентів у навчальній діяльності, спрямованих на інтелектуальний розвиток студентів за рахунок зменшення репродуктивної діяльності; моделювання навчальних ситуацій, що спонукають до різних видів мовленнєвої діяльності; збільшення питомої ваги завдань, що стосуються пояснення подій, явищ, вчинків людей тощо та способів і засобів їх вербального відтворення. Метою комунікативно-когнітивної методики є опанування тими, хто навчається, мовних одиниць як концептів – глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора, з метою формування умінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних (усних і писемних) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку пізнавальної активності тих, хто навчається, підвищення їхнього інтересу до

вивчення української мови, виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування.

Загалом комунікативна методика (у будь-якому її різновиді) зорієнтована на посилення практичної спрямованості змісту навчання мови, надання пріоритету формування в студентів умінь і навичок спілкуватися в різних сферах суспільного життя. Головне завдання комунікативного підходу – формування комунікативно компетентної особистості, здатної вільно й легко висловлюватися з будь-яких питань, виявляючи високий рівень мовної культури, дбаючи про якість свого мовлення. Своєрідність цієї методики полягає в оволодінні тими, хто навчається, всіма формами і видами мовленнєвої діяльності з метою спілкування.

В. В. Козлов,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри інформаційних систем і технологій;

А. Ю. Пашковська,

асистент кафедри інформаційних систем і технологій;

Т. В. Томашевська,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри інформаційних систем і технологій,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

«СОЦІАЛЬНА ІНФОРМАТИКА» У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Домінуючою тенденцією подальшого розвитку сучасної цивілізації є перехід від індустріального до інформаційного суспільства, в якому об'єктами й результатами праці основної частини зайнятого населення стануть інформаційні ресурси та наукові знання. Закономірною реакцією науки на такі соціальні зміни став розвиток нового напрямку досліджень в галузі інформатики, який зародився в середині 80-х років ХХ століття і дістав назву «Соціальна інформатика» [1, с. 11]. Особливо активно цей напрям розвивається в ХХІ столітті, що наразі знаходить своє віддзеркалення і в системі вищої освіти.

Соціальна інформатика є характерним прикладом нового міждисциплінарного наукового напрямку, який формується на стику ряду природних і гуманітарних наук під впливом інтеграційних чинників, зумовлених соціальною необхідністю формування наукової бази нової постіндустріальної цивілізації – інформаційного суспільства. До вказаних природних наук необхідно в першу чергу віднести інформатику, психологію й економіку, а до гуманітарних – соціологію, філософію, когнітологію та

філологію. При цьому під інформатикою сьогодні доцільно розуміти комплексний науковий напрям, що вивчає загальні властивості інформації та інформаційних процесів в природі й суспільстві, а також способи раціональної організації цих процесів у технічній, соціальній і природній сферах [2, с. 12–14].

Сформульоване вище досить узагальнене уявлення про інформатику як про цілісну інтеграційну міждисциплінарну галузь наукового знання сформувалось у результаті досліджень процесу еволюції інформатики як фундаментальної науки та комплексної наукової проблеми. Дані цих досліджень публікуються в наукових виданнях, починаючи з 1990 року, і свідчать про те, що предметна область інформатики як науки і комплексної проблеми швидко розширюється [3, с. 22].

Предметна область соціальної інформатики як науки про закономірності й форми руху інформації в суспільстві значною мірою перекривається предметним полем інформатики в її сучасному розумінні. Водночас необхідно відмітити: багато проблем соціальної інформатики як науки про соціальні інформаційні комунікації лежить в секторі наукового знання, що традиційно належить до сфери гуманітарних наук, які вивчають проблеми розвитку суспільства і положення в ньому людини. Саме це дозволяє говорити про комплексний характер цього наукового напрямку і розглядати соціальну інформатику як нову міждисциплінарну область досліджень [4, с. 24–25].

Ще одне питання науково-методологічного характеру, на якому необхідно зупинитися, полягає в обґрунтуванні правомірності виділення соціальної інформатики як самостійної наукової дисципліни. Дійсно, що примушує вважати соціальну інформатику фундаментальною наукою, а не просто сукупністю методів використання засобів інформатики для аналізу соціальних процесів? Критерієм тут є, передусім, наявність власних і досить важливих об'єкта і предмета досліджень, а також власної, характерної для цієї наукової дисципліни методології проведення досліджень.

Об'єктом дослідження соціальної інформатики як фундаментальної науки, на нашу думку, є прояв інформаційної реальності світу, що оточує нас, у соціальній сфері суспільства. Іншими словами, це сукупність усіх видів і форм прояву інформації в суспільстві, інформаційних процесів, систем і комунікацій, які мають соціальну значущість для його функціонування і розвитку.

Що ж до предмета досліджень соціальної інформатики, то він є лише певною сукупністю властивостей вказаного об'єкта досліджень. Такою сукупністю на сучасному етапі розвитку соціальної інформатики слід визнати глобальний процес інформатизації суспільства та його дію на соціальні структури останнього, а також на проблеми і становище в суспільстві самої людини. При цьому хотілося б підкреслити, що цей вплив є двостороннім, тобто соціальні структури суспільства і ставлення людей до процесу

інформатизації, у свою чергу, справляють істотний вплив на характер і темпи розвитку цього процесу [5, с. 11].

Таким чином, фундаментальною проблемою соціальної інформатики як науки є проблема узгодженого розвитку (кoeволюції) суспільства і процесу його глобальної інформатизації. Ця проблема зараз є стратегічно важливою й актуальною, оскільки вона найтіснішим чином пов'язана з проблемою подолання кризи сучасної цивілізації та її переходу на шлях стійкого і безпечного розвитку на основі оволодіння інформацією та широкомасштабного використання нових знань і технологій.

З цих позицій розгляд соціальної інформатики як однієї з найважливіших дисциплін, які повинні скласти науковий базис постіндустріального інформаційного суспільства, що вже формується в розвинених країнах, представляється цілком правомірним.

Список використаних джерел

1. Колин К. К. Социальная информатика : [учеб. пособ. для вузов] / Колин К. К. – М. : Академический проект; Фонд «Мир», 2003. – 432 с.
2. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Уэбстер Ф. – М. : Аспект Прес. 2004. – 400 с.
3. Макарова Н. В. Информатика : [учеб. для вузов] / Макарова Н. В., Волков В. Б. – СПб. : Питер, 2011. – 576 с.
4. Соколова И. В. Социальная информатика (социологические аспекты) / Соколова И. В. – М. : Союз, 1999. – 208 с.
5. Урсул А. Д. Путь в ноосферу. Концепция выживания и устойчивого развития цивилизации / Урсул А. Д. – М. : Луч, 1993. – 276 с.

П. С. Корнієнко,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Тема охорони та захисту прав і свобод особи завжди була у центрі уваги юридичної науки. В українській юридичній науці цій проблемі приділяли увагу провідні вчені, такі як: М. І. Козюбра, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, П. Б. Стецюк, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. Шаповал та інші.

Але проблема захисту прав людини має не лише науково-теоретичне, а і практичне значення. Теоретичне значення має дослідження теорії

правозахисної мети, співвідношення гарантування прав та функцій права, значення інституту захисту в процесі побудови правової соціальної держави. Практичний характер має визначення механізму правового захисту прав людини, його функцій та шляхів підвищення ефективності.

Зміст гарантій конституційних прав і свобод людини полягає в утворенні таких правових інститутів, які б охороняли та захищали це право від зазіхань органів державної влади, інших організацій, окремих громадян. Можна сказати, що вказані гарантії покликані безпосередньо забезпечувати правомірність у реалізації конституційних прав і свобод людини, їх охорону та захист, що видається неможливим без відповідного «наукового фундаменту».

Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини безпосередньо спрямована на захист прав і свобод людини, розширення обізнаності громадян про порушення органами влади, посадовими особами їхніх прав і свобод. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України в межах повноважень.

Згідно Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»: метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі; поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод; сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Узагальнюючи, можна погодитися з думкою, що метою парламентського контролю Уповноваженого є: 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; 2) дотримання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами [1, с. 102].

Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод. Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях.

Серед іншого у правозахисній сфері, Уповноважений має право: невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, головами Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, Генеральним прокурором України, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами; бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, колегії прокуратури України та інших колегіальних органів; звертатися до Конституційного Суду України з поданням: про відповідність Конституції України законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини і громадянина; про офіційне тлумачення Конституції України та законів України; вносити в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина; безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях; на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах. Доступ до інформації з обмеженим доступом здійснюється в порядку, встановленому законом; вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків; запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі; бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим; звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто або через свого представника брати участь у судовому процесі у випадках та порядку, встановлених законом; направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів; перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними

державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, вносити в установленому порядку пропозиції щодо поліпшення діяльності таких органів у цій сфері;здійснювати контроль за забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Уповноважений зобов'язаний додержуватися Конституції України і законів України, інших правових актів, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати виконання покладених на нього функцій та повною мірою використовувати надані йому права. Уповноважений зобов'язаний зберігати конфіденційну інформацію. Це зобов'язання діє і після припинення його повноважень. [2, с. 12].

Список використаних джерел

1. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон від 23.12.1997 № 776/97-ВР (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, с. 99.
2. Конституція України: прийн. на 5-й сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996, № 30, с. 141.

В. В. Лесик,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ВОДА – ПРИРОДНИЙ ТРЕНАЖЕР: МЕТОДОЛОГІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ

Відомо, що фізичне виховання, включаючи виконання правил особистої гігієни та гігієни місць занять, ефективно сприяє формуванню здорового способу життя, організації режиму дня, харчування. Як вважають автори сучасних досліджень, нетрадиційні засоби фізичного виховання студентської молоді дозволяють стимулювати її до занять оздоровчою фізичною культурою, вчити основним навичкам та принципам рухової підготовленості [1; 3].

Рухова активність посилює компенсаторні можливості молодого організму, підвищує його супротив до хвороб. Здоров'я – це велике благо, недарма народна мудрість говорить: “Здоров'я – всьому голова”. Рухова активність є одним із найпотужніших засобів попередження захворювань та зміцнення захисних сил організму. За останні десятиліття рухова підготовленість дітей та молоді, а отже, і здоров'я нації загалом як такої стрімко падає. Неоціненний скарб – люди – хворіють та помирають, 90% дітей народжуються з вадами здоров'я. Велика частка немовлят (від

народження до 1 року) помирає в цей дуже важливий для них період життя, за даними Міністерства охорони здоров'я України [2; 3; 5].

Динаміка захворювання дитячого населення (на 1000 дітей), за даними Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзєєва Національної академії медичних наук України, подана на рис. 1. Нині ситуація ще погіршується негативними чинниками щодо цієї соціальної проблеми є: економічна ситуація в країні; спадковість; спосіб життя людей; психологічний мікроклімат у сім'ї; безробіття; безгрошів'я та ін. Фактично всі оздоровчі та спортивні споруди комерційні, секції та спортивні гуртки доволі дорогі. Держава не впливає на ці комерційні структури, якщо хтось із фахівців і працює безкоштовно, це одиниці, патріоти України [6].

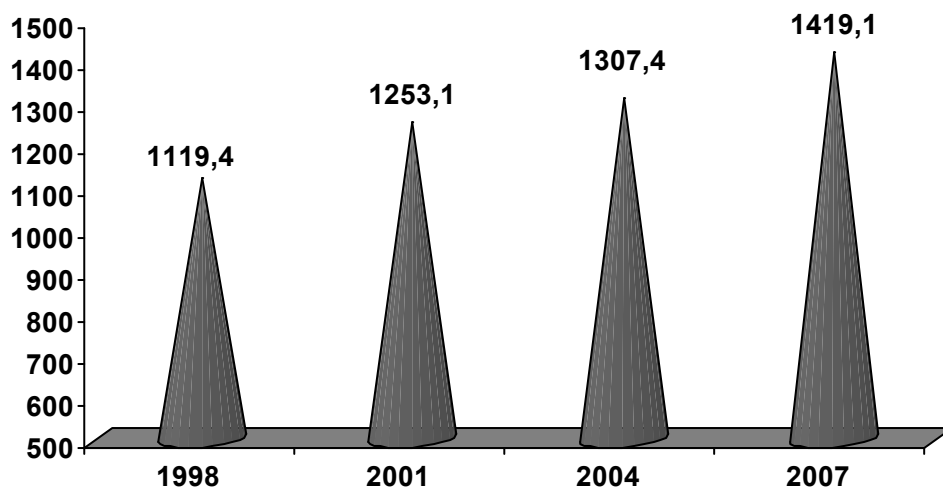

Рис. 1. Динаміка захворювання дитячого населення

Мета роботи – проаналізувати й науково обґрунтувати шляхи підвищення оздоровчої рухової підготовленості дітей і студентської молоді з використанням водного середовища.

В останні роки експериментальні праці вітчизняних науковців застерігають від проблеми скорочення рухової активності. Ми вважаємо за необхідне запропонувати дітям та студентській молоді часткове вирішення цієї проблеми нетрадиційними оздоровчими засобами. Жодні ліки так не допоможуть людині бути здоровим, активним, життєрадісним та конкурентоспроможним, як послідовне і систематичне зайняття оздоровчою фізичною культурою [6].

Оздоровча ходьба у воді, шейпінг, аеробіка, нетрадиційні оздоровчі гімнастичні вправи під музичний супровід, гідро- чи аквааеробіка, плавання з урахуванням природно-кліматичних умов – усі ці нетрадиційні засоби фізичного виховання ефективно впливають на організм дітей та молоді, який, загартовуючись, удосконалюється. Гідро-, або аквааеробіка, як її називають американські фахівці, включає в себе вправи стретчингу, джоггінгу і т. д.

Висока ефективність впливу води на молодий організм уже давно досліджена та доведена на практиці науковцями. Теплоємність води у 28 разів вища, ніж повітря, а отже при однаковій температурі повітря і води організм

людини втрачає у воді майже в 30 разів більше тепла. Так, повітря при температурі 13°C сприймається як прохолодне, а вода тієї самої температури здається дуже холодною. Саме тому вода розглядається як дуже сильний природний засіб, що гартує молодий організм [7].

Отже, основна перевага води як засобу загартовування полягає в температурному факторі. Водні процедури за температурними характеристиками диференціюються на:

- гарячі – понад 40°C;
- теплі – 36–40°C;
- задовільні – 33–36°C;
- прохолодні – 20–33°C;
- холодні – менше 20°C.

Такі чіткі температурні інтервали мають обов'язково враховуватися при проведенні загартовувальних процедур. Уміло варіюючи температурні режими води, можна легко дотримуватися чіткого дозування сеансів загартовування [6; 7].

Американські фахівці для тренувань рекомендують басейн будь-якого розміру із різним діапазоном температури водяного середовища. Якщо температурний режим води становить 28–30°C, рекомендовано працювати над гнучкістю суглобів. За умови помірної температури (25–26° С) можна займатися гідро аеробікою, рівень активності якої залежить від вікових особливостей організму, рівня фізичної підготовленості, стану здоров'я [6].

За умови рухової діяльності на суші аеробні вправи викликають відчуття тяжкості у м'язовій системі людського організму. Годинні навантаження з бігу, аеробіки, їзди на велосипеді, стрибків зі скакалкою пов'язані з великими навантаженнями на скелетно-м'язову систему. Інтенсивне інтервальне тренування на суші, пов'язане з анаеробними вправами, супроводжується появою втоми м'язів, сполучних тканин і суглобів. У воді ж аеробна робота протікає без зусиль, а анаеробні вправи не викликають больових відчуттів. І хоча відчуваються значні зусилля для подолання опору води, але в кінці тренування ті, хто займаються, відчувають себе набагато приємніше [4; 5; 7].

Отже, водне середовище створює спеціальні умови для забезпечення рухової підготовленості дітей та молоді. Навчання плавання дітей і студентської молоді – одне з найважливіших, життєво необхідних завдань фізкультурно-оздоровчої роботи в дитячих спортивних школах, вищих, середніх, дошкільних закладах освіти, басейнах, літніх оздоровчих таборах, таборах відпочинку [2].

Список використаних джерел

1. Бурханов А. И. Физическое развитие и состояние здоровья студентов младших курсов / А. И. Бурханов // Гигиена и санитария. – 1984. – № 12. – С. 45–48.
2. Вайнбаум Я. С. Дозирование физических нагрузок / Вайнбаум Я. С. – М. : Просвещение, 1991. – 64 с.

3. Зайцев П. В. Контроль за динамикой состояния здоровья и двигательной активностью студентов / П. В. Зайцев, В. Ф. Стафеев, А. М. Образцова // Вопросы физического воспитания студентов. – 1991. – Вып. 22. – С. 3–6.
4. Иващенко Л. Я. Программирование занятий оздоровительной направленности / Л. Я. Иващенко // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 1. – С. 31–34.
5. Мартынов С. М. Здоровье ребенка в ваших руках / Мартынов С. М. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
6. Семенов Ю. А. Навык плавания – каждому. Из опыта программированного обучения плаванию / Семенов Ю. А. – М. : Физкультура и спорт, 1983. – 146 с.
7. Студеникин М. Я. Книга о здоровье детей / Студеникин М. Я. – М. : Медицина, 1988. – 256 с.

І. Ф. Надольний,
*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

НАУКА – КЛЮЧОВА СКЛАДОВОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПАРАДИГМИ В УКРАЇНІ

Динамічний розвиток сучасного українського суспільства свідчить про складні соціально-економічні та політичні процеси, що відбуваються на тлі кризових явищ. Такий стан гальмівно впливає на всі сторони суспільного буття, духовної сфери, зокрема розвиток науки як ключового чинника зміни та модернізації виробництва, культури й освіти. Наука – багатогранне явище і її можна розглядати в таких вимірах:

- теоретичний – це система знань про об’єктивний світ, його реальні процеси та тенденції розвитку;
- практичний – це утвердження науки як елемента продуктивних сил, які взаємодіють з складними виробничими відносинами, ведуть до якісних змін у сфері насамперед матеріального виробництва;
- прогностичний – це наукове передбачення мінливості всіх сфер суспільного життя в напрямі всебічного розвитку індивідів, задоволення їх зростаючих потреб та інтересів.

Кожен із зазначених аспектів має специфічні прояви в реалізації сутності науки, структура якої включає такі найбільш істотні елементи:

- наука визначається як система знань;
- наука як специфічний соціальний інститут;
- наука як форма суспільної свідомості;
- наука як особливий інститут пізнання тощо [1, с. 48–51].

Реалії буття українського соціуму засвідчують складні процеси, що відбуваються у сфері науки та її суб'єктів. З одного боку, йде приріст наукового знання, з іншого – маємо застійний характер її існування, зумовлений кризовими явищами та суперечностями у сфері економіки, добробуту, духовних цінностей і світоглядних орієнтацій як окремих індивідів, так і цілих груп спільнот. Про це свідчить динаміка розвитку кадрового наукового потенціалу та його матеріального забезпечення в сучасних умовах.

За період з 1991 по 2014 рр., як свідчать статистичні дані, кадровий потенціал науки в Україні скоротився більш як утричі. За кількістю виконавців наукових і науково-технічних робіт у 1991 р. на 1000 осіб населення Україна була першою серед європейських країн. Сьогодні вона втричі відстає від Німеччини, вдвічі – від Іспанії, Словаччини, Угорщини, Чехії, Естонії, перебуваючи на рівні Болгарії та Румунії. Нині науково-технічний потенціал країни становить 146,8 тис. осіб, з яких дослідників – 92,4 тис. осіб, у тому числі 4,4 тис. докторів наук та 17,1 тис. кандидатів наук, 1463 докторантів та 34115 аспірантів.

Загальний обсяг витрат на науку становить 0,86% ВВП, що майже втричі менше, ніж у 1991 році. На науку, як правило, виділяється 0,27% ВВП замість передбачених законом 1,7%. Для того, щоб хоча б просто виживати, галузі необхідно як мінімум 0,9%. Середній вік докторів наук складає 61,8 року, кандидатів наук – 47,5 року [2].

Сучасні українські управлінські структури, інститути мають істотно поліпшити умови розвитку науки як ключової інституції нашого суспільства.

Список використаних джерел

1. Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання : [навч. посіб.] – Кременчук : Кременчуцький нац. ун-т ім. Михайла Остроградського, 2011. – 103 с.
2. Полохало В. Зубожіння вітчизняної науки / В. Полохало // Голос України. – 2011. – 18 травня.

Л. І. НИКОНОВА,

доцент кафедри сучасних європейських мов,

І. В. СТОГНІЙ,

старший викладач кафедри сучасних європейських мов,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЛИСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Ділове листування є важливим елементом зовнішньоекономічної діяльності. Саме від ділового листа багато в чому залежить пошук потенційних партнерів для подальшої співпраці, можливість встановлення

ділових контактів, пошук нових ринків збуту продукції та надання послуг. В країнах з розвинутою ринковою економікою та сталими традиціями діловий лист є невід'ємною частиною соціально-культурних відносин.

За даними управлінської статистики, понад 50% усіх управлінських документів – це службові листи. Практично кожне третє управлінське рішення або комерційна угода на стадії їх підготовки, а потім і виконання, супроводжуються листуванням. Діловий лист – це водночас і джерело інформації, і документ, призначення якого – досягнення певної мети: від простої заяви про існування підприємства, організації, фірми тощо та переліку їх продукції та послуг, до рішення конкретних проблем, пов'язаних з ціноутворенням, строками платежів, постачанням продукції та інших різноманітних питань.

Американський довідник для працівників федеральних служб «Прості листи (мова і стиль службових документів)» дає просту і водночас дуже суттєву пораду: при складанні листів дотримуватися «правила чотирьох слів» - стислість, простота, ефектність, переконливість.

Певна річ, у кожній країні мають місце свої особливості оформлення документів. Однак основні правила і вимоги до форми і стилю ділових листів мають багато спільного і сучасний керівник має ними вільно володіти.

Мовні засоби документів мають відповідати таким основним засадам:

– **об'єктивність** - особистий момент у документах зведений до мінімуму;

– **стандартність** документів на рівні мовних засобів передбачає використання готових, перевірених практикою словесних формул, які легко сприймаються і точно описують ситуацію, яка неодноразово повторюється. Стандартизація мови документів дає змогу скоротити кількість зайвої інформації, швидко та ефективно її опрацювати. Основними лексичними засобами стандартизації мови ділових паперів є канцеляризми та мовні кліше;

– **логічна послідовність** – усі частини ділового листа логічно пов'язані. Це виявляється в межах речення чи тексту листа, які будуються з чітким дотриманням послідовності викладу основного матеріалу, вмотивованим порядком розташування змістових частин тексту (вступ, основна частина, висновки) та поділом його на абзаци, пункти, підпункти;

– **ясність викладу** – лист має бути зрозумілим, не викликати двозначності;

– **свобода від суперечностей** – у листі не може бути смислової суперечності, коли аргументи суперечать один одному;

– **переконливість** забезпечується обґрунтуванням висловленої у листі думки, доказовістю матеріалу, точністю в доборі цифрової інформації та фактів;

– **лаконічність** – відсутність у листі багатослівної аргументації, зайвих слів та повторень.

Лист засвідчує ставлення його автора до тієї чи іншої проблеми. Особистісний фактор загалом припустимий для прийняття управлінських

рішень, але при письмовому їх оформленні, особливо при інформуванні зовнішніх організацій чи партнерів, слід дотримуватись певних етичних норм, ділового стилю, культури письмового спілкування тощо. Адже ділове листування сьогодні – це не тільки традиційні паперові документи або їх сучасні електронні аналоги: це ще й діловий імідж установи, який працює на неї не лише при особистому спілкуванні за столом переговорів, а й представляє її на відстані без обов'язкової безпосередньої участі.

Список використаних джерел

1. Долініна Н. Г. Англійська мова: основи ведення бізнесу для студентів економічних спеціальностей, слухачів магістратури та ВШМБ : навчальний посібник / Н. Г. Долініна, І. В. Друзенко, З. М. Сучкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 320 с.
2. Резніченко В. І. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В. І. Резніченко, І. Л. Михно. – К. : УНВЦ «Рідна мова», 2003. – 479 с.
3. Тіллі Р. Ділове листування. – К. : Знання, 2010. – 160 с.

Г. М. Олександрова,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РЕАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ ЯК СУБЛІМАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ

Глибоке розуміння культурних витоків через призму цілісного виміру буття створює сприятливі умови для розвитку інтелектуального людського потенціалу оскільки людина як філософська категорія виступає одночасно як конститuant еволюційного історичного процесу так і його творінням. Протягом усього життя людина постійно набуває знань у вигляді декодування певних номінацій: суспільство встановлює канони рецепції, механізми за допомогою яких відбувається інтерпретація зображень. У зв'язку з цим ефективність будь-якого повідомлення, репрезентованого у малюнку, схемі (пиктограми), залежить безпосередньо від культури суспільства, що їх створило. Можна припустити, що текстова структура складається саме з зображень, отриманих із культури, а суспільство має у своєму розпорядженні певну сукупність відомих символів.

Домінування «масової людини» в епоху сучасних технологій та ущільнення часового простору проектує нові можливості влучного самовираження у фрагментарній текстовій формі й одночасно правильної його інтерпретації. Семантичні особливості тексту як одиниці

комунікативного простору стали предметом спостереження лінгвістики, психолінгвістики, лінгводидактики. Лінгвістичні розвідки розглядають композицію дискурсу передусім через призму аналітичного аспекту й оперування останнім у межах інформативного поля.

Дослідження тексту як авторського концепту, детермінація організаційних канонів його структури та універсальних категорій, інтенційний масштаб адресанта, перспективи трансформації відомостей та психологічні передумови їх впливу на реципієнта завжди у полі зацікавленості сучасної лінгвістики. Проте останнім часом набуває поширення аналіз семантичного потенціалу взаємодії паралінгвальних, або іконічних, та вербальних компонентів у дискурсі, репрезентованому саме друківаними засобами масової інформації, – у так званому креолізованому тексті.

Забезпечення читача повною мірою оптимального розуміння та правильного декодування інформації, враховуючи її особливості – першочергове позиціонування тексту. Диференціація між прозовим та креолізованим текстами констатує той факт, що імпліцитне висловлювання має фрагментарний характер, пов'язаний з еkleктичним принципом отримання й обробки інформаційного потоку, його обсяг превалює у межах майже одного речення, тоді як текст апіорі позначається впливом на нього інших текстів. При цьому не можна залишати поза увагою критерії, загальні для детермінації прозового та креолізованого текстів: наявність логічно-сміслових зв'язків з попереднім повідомленням, формування оціночної системи, що базується на досвіді та стандартних уявленнях про світ. Структура креолізованого тексту дає нам підстави окреслити цю категорію сублімаційною моделлю, яка у сконденсованому вигляді залишається відкритою, незавершеною, репрезентує перенесення значної частини змісту в підтекст, фактично запрошує читача до співпраці, вимагаючи від нього більшого інтелектуального напруження.

V. Parkhomenko,
Ph.D. in Economics,
professor of basic economic disciplines Department,
Dean of the Finance and Credit Faculty
the National Academy of Statistics, Accounting and Audit

THE CURRENT PROBLEMS OF THE STUDYING MOTIVATION OF THE STUDENTS OF THE ECONOMICS

The problem of conscious choice of profession and training motivation has been studied by Ukrainian (I. Zhadan, O. Zadorozhnia, L. Serdiuk, L. Mikheieva, A. Polyakova, V. Tretyachenko).

The purpose of our article is to reveal certain connections between profession choice motives and studying motivation of students who intend to become future economists. The general motivation concepts of the educational activity were used for the analysis of motives. It was also determined that the students' motivation significantly differs from that of school pupils due to the age gap and other factors. The activity of students should be classified as educational and professional on the basis of which the professional motivation forms.

The needs, motives and studying goals have already been represented in the form of a structure which shows generally the student's activity in the studying situation: the concentration on the object – acquisition of the information about the sense of the need – the realization of the need (choice of the motive) – the determination and right perception of the goal – studying actions – the following acquisition of the information for the farther correction of studying action – the acquisition of the result, its evaluation and emotional attitude.

During the research the complex methods were used including 'The Training motivation questionnaire' (M. Alekseeva), 'The Morphological Test of Life Values' (V. Sopov, L. Karpushina). The sample included 340 university students of economics.

Analysis of students' motivational sphere revealed the dependence of their training motivation on their motives for professional choice. Thus, 34% of the respondents had social and value motives for professional choice (humanistic values of the profession, strong interest in the profession, the desire to be useful to people and society, etc.), the pragmatic motives for professional choice were found in 49% of the students (social prestige, social identification, career prospects), and the profit-seeking motives for professional choice (obtaining personal benefits after graduation, personal well-being, good employment opportunities) were shown to be in 17% of respondents.

The investigation also found positive correlations between the respondents' index of professional choice and their training motivation ($r_s = 0.151$, $p < 0.01$) as well as significant differences between professional choices of students of different economic major sandy ears of studies.

The results of the research allowed making differences between motives of choosing the future profession by students of different economic specializations.

Table 1

The comparative analysis of the motivation of students of different specializations (% of the total number of respondents)

Specialization	Social and value motive	Motive Pragmatic	Profit-seeking motive
Accounting and Audit	12	19	7
Finance and Credit	13	20	7
Economic cybernetics	4	5	2
Applied statistics	5	5	2

The indicators of the social and value motives of the professional choice are the following: («Accounting and audit» (12%), «Finance and Credit» (13%), «Economic cybernetics» (4%), «Applied statistics» (5%).

The pragmatic motives for the professional choice are «Accounting and Audit» (19%), «Finance and Credit» (20%), «Economic cybernetics» (5%), «Applied statistics» (5%).

Profit seeking motives of the professional choice constitute the following results: «Accounting and Audit» (7%), «Finance and credit» (7%), «Economic cybernetics» (2%), «Applied statistics» (2%).

The analysis of the official statistical data of the contingent movement states they early exclusion rate, particularly what concerns first-year students in compare on to graduating students.

The inadequacy of students' motives becomes the reason of their underperformance either during the period of entrance or the education process itself. If the motivational factors of subject's educational process do not improve the quality of the education, it is necessary to help him to form them. The understanding of the crucial role of the educational motivation conditioned the necessity of implementation of the principle of the motivational provision of the educational process, that means the goal-oriented formation of the motivation of the educational-professional activity.

The main factors of the formation of the motivation for the education of young students:

1. The humanization of the educational process.
2. The personality of tutor and his professional qualities.
3. The social value of the profession which will intensify the inner motivation for the further education and future professional activity.
4. The social and professional role of the discipline studied in the professional practice and the life activity of the personality.
5. The usage of the modern technologies in the educational process (professional activity modelling, presentations, the use of game and project methods, visualization of the education)
6. The systematic diagnostics of the motivation of education and the dynamics of the personal advancement of young students, their understanding of the significance of the social value of the chosen profession.

There search findings can be used for the purposes of the further development of the professional orientation, the formation of the student's motivation and the further professional activity of the students of the economic specialization.

REFERENCES

1. Borys I. Motyvatsiyna sfera yak problemnyi chynnyk povedinky. Psychologia i suspilstvo. – Ternopil: Instytut eksperymentalnykh system osvity, 2002. – № 2. – P. 48–57.

2. Zinchenko V.O. Formuvannia profesiyanoi spramovanosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostey na pochatkovomu etapi navchannia/ Dissertation, Lugansk, 2008.
3. Ilin E.P. Motivatsia i motivy. – St.Petersburg, 2003. – 512 pages
4. Skliar P. Motyvatsia navchalnoyi dialnosti studentiv // Sotsialna psychologia.– 2004. – № 5 (7). – P.95–108.

М. Ю. Потапова,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

БАТЬКО УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМСЬКОЇ СТАТИСТИКИ О. О. РУСОВ: 100 РОКІВ З ДНЯ СМЕРТІ

Земська статистика, що виникла в Росії у другій половині XIX ст., зробила значний внесок у теорію та практику організації і проведення статистичного спостереження, розроблення методів опрацювання статистичних матеріалів.

Батьком української земської статистики по праву вважається **Олександр Олександрович Русов** (1847–1915).

Він народився в сім'ї військового лікаря в Києві. У 1868 р. О. Русов закінчив історико-філологічний факультет Київського університету, після чого до початку 1874 р. працював учителем латинської, грецької та російської мов, займався етнографією, фольклористикою та видавничою діяльністю.

Свою діяльність у сфері статистики О. Русов розпочав як земський статистик статистичного відділення Чернігівської губернської земської управи, створеного у 1876 р. Діяльність відділення мала на меті спочатку розробку програм з метою обстеження різних галузей народного господарства Чернігівщини. У 1876 р. О. Русов разом з колегами зі статистичного відділення на основі розроблених програм проводить статистичне дослідження сіл і волостей Чернігівського повіту. В результаті з'явилася наукова робота «Праці статистичного відділу Чернігівської губернської земської управи», яка стала широко відомою у статистичних колах.

Одним із перших О. Русов на основі опитування селян провів бюджетний аналіз трьох типів селянських господарств, розділяючи їх на «бідні», «середні» та «багаті» за рівнем достатку [1, с. 104]. Проте проведення статистичних робіт у губернії та публікація відповідних результатів викликали незадоволення серед заможних землевласників, зокрема щодо питань умов оренди, найму, оцінки земель, оподаткування тощо. Статистичне відділення закрили, а його працівників звинуватили у революційній діяльності, підбуренні селян проти поміщиків. З цього часу почалися переслідування О. Русова з боку влади, його звільняли та забороняли

працювати у цій губернії в статистиці, яка в ті часи вважалася антиурядовою, опозиційною й революційною наукою.

1879 року Ніжинська повітова земська управа Чернігівської губернії запросила вченого зробити статистико-економічний опис повіту. За свою працю «Ніжинський повіт. Статистико-економічний опис з проектами оцінки нерухомого майна повіту, таблицями і двома картами», надруковану в Києві у 1880 р., О. Русов був нагороджений золотою медаллю Імператорського Російського географічного товариства.

Учений стояв біля витоків формування земських досліджень у Херсонській губернії. До весни 1885 р. він займає посаду статистика, а потім виконує обов'язки секретаря Херсонської губернської земської управи та завідувача редакційними справами часопису «Сборник Херсонского земства». Маючи багатий практичний досвід земських статистичних досліджень на Чернігівщині, О. Русов надав безцінні фахові поради статистикам Херсонщини. Він приділяв багато уваги розробленню програм земських статистичних досліджень. У своїх працях О. Русов розпочав застосування групувань земельних ділянок за типом і якістю ґрунтів. З плином часу цей спосіб групування ділянок почав широко використовуватись у більшості земських статистичних установ [2, с. 330].

У 1899–1902 рр. О. Русов працював завідувачем статистичного бюро Полтавського губернського земства. Під його керівництвом протягом літа-осені 1900 р. 500 реєстраторів у короткий термін здійснили подвірний запис у всіх повітах і містах Полтавської губернії, окрім Полтави та Кременчука.

З 1908 р. і до самої смерті в 1915 р. О. Русов працював викладачем статистики Київського комерційного інституту (нині Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана). Він читав лекції і проводив практичні заняття з таких дисциплін, як: теорія статистики, демографічна статистика, історія статистики, залізнична статистика, страхова статистика, статистика земського господарства, земська статистика.

За редакцією О. Русова студентами був виконаний переклад з французької мови на російську книги відомого бельгійського статистика А. Кетле «Соціальна фізика», яка у 1912 р. вийшла окремою книгою.

Діяльність О. Русова сприяла підвищенню рівня викладання статистичних навчальних дисциплін і мала вагоме наукове значення, про що свідчать часті посилання на його праці учених-статистиків.

Список використаних джерел

1. Мекшун Л. М. Роль О. О. Русова у формуванні чернігівського типу земської статистики / Л. М. Мекшун // Статистика України. – 2008. – № 3. – С. 103–107.
2. Чекотовський Е. В. Історія статистичної науки : [підруч.] / Е. В. Чекотовський. – К. : Знання, 2015. – 574 с.

С. Г. Саніцька,
*старший викладач кафедри бухгалтерського обліку,
Білоцерківський коледж фінансів, обліку та аудиту,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПОСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ

Пізнавальна діяльність студентів у навчальному процесі стимулюється пізнавальною активністю. Необхідність упровадження у навчальний процес професійної підготовки майбутніх фахівців є запорукою підвищення пізнавального інтересу і мотивації студентів до навчання. У процесі навчання слід активно використовувати інформаційні технології, які відкривають студентам доступ до нових джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають можливості для творчості, знаходження і закріплення будь яких професійних навичок, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання.

Наявність у бібліотеці сучасного інформаційно-комунікаційного обладнання й доступу до Інтернет дає можливість студентам набувати навичок пошуку, збирання інформації, її аналізу й використання для набуття освіти, а викладачі мають можливість вести пошук потрібних матеріалів у світовому просторі.

Застосування мультимедійних електронних навчальних видань для ефективно організації процесу пізнання, впровадження у навчальний процес індивідуальних і колективних форм навчання виробляють у студентів навички пошукової діяльності, творчу ініціативу, продуктивне й критичне мислення, активізують пізнавальні мотиви, дослідницькі компоненти і самостійність у навчальній діяльності, вміння прогнозувати результати своєї діяльності, розробляти стратегію пошуку самостійних шляхів вирішення поставлених завдань, тобто креативність. Ділова, рольова гра суттєво підвищує активність студентів у навчанні, вона змушує кожного студента аналізувати свою роботу.

Студенти набувають вміння та навички групової роботи, вчать ся впроваджувати ці знання на практиці. Така методика навчання дозволяє розкрити здібності кожного студента, висвітлити найбільш типові ускладнення, зрозуміти ті чи інші питання не тільки начальної дисципліни, а й проблематики сьогодення.

Одним із найважливіших методів контролю за опануванням навчального матеріалу є контроль за діяльністю студентів. Він дає змогу викладачеві скласти уявлення про пізнавальні можливості студентів, їхнє ставлення до вирішення конкретного питання. Контроль може здійснюватись у формах поточного та підсумкового тестування. Повніше реалізувати діагностичну функцію дозволяє письмовий контроль, який

здійснюється у формі контрольної роботи після закінчення курсу початкової дисципліни.

При вивченні нового матеріалу на рівні засвоєння студентами певного обсягу готової інформації можливе застосування пояснювального і репродуктивного методів навчання, інструментами яких є розповідь, організація спільної роботи з потенційним працівником банку чи страхової компанії, виконання завдань на закріплення знань, використовуючи мультимедійні засоби навчання, бланковий матеріал.

При засвоєнні студентами нового матеріалу завдання викладача полягає в активізації їх до самостійного пошуку інформаційних джерел. Це спонукає студентів до самостійної пізнавальної діяльності.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів навчальний матеріал слід викладати так, щоб спонукати студентів до відповідної поведінки: студенти повинні не тільки слухати, дивитися, сприймати, усвідомлювати, але й виконувати дії, направлені на розкриття їх здібностей, тому пояснення слід супроводжувати наочним матеріалом (відео, проспекти, візуалізовані статистичні дані). Завдяки створенню візуальних образів, пояснення викликають у студентів живий інтерес до навчального матеріалу. Також не слід забувати, що студент добре засвоює навчальний матеріал під час дискусії, створення ситуацій новизни, використання життєвого досвіду студентів, пізнавальних ігор.

Одним із найважливіших показників якості підготовки спеціалістів є їх здатність працювати в колективі вже на перших етапах трудової діяльності. Тому виробнича практика – це особливий етап навчальної діяльності, до якого майбутній спеціаліст має бути підготовлений.

Список використаних джерел

1. Кабан Л. В. Методичний супутник творчого викладача : [метод. посіб.] / Кабан Л. В. – Біла Церква : КОПОПК, 2014. – 105 с.
2. Нісімчук А. С. Педагогічна технологія : [підруч. для підготовки бакалаврів] / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, І. О. Смолюк. – К. : Четверта хвиля, 2010. – 164 с.
3. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : [навч. посіб.] / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2010. – 367 с.
4. Освіта Київщини у цифрах і фактах. 2013/2014 навчальний рік : [інформ.-аналіт. зб.] / за ред. Н. І. Клокар. – К. : КОДА, 2014. – 222 с.
5. Зерна досвіду: [зб. навч.-метод. матеріалів] / упор. : О. С. Бобкова, О. І. Бащенко, О. А. Полтавцев та ін. ; за заг. ред. Н. І. Клокар, Є. М. Бачинської. – Біла Церква : КОПОПК, 2014. – Вип. 5. – 172 с.
6. Методична скарбниця : [метод. посіб.] / упоряд. О. С. Бобкова, М. П. Гончарук / за заг. ред. Н. І. Клокар, Є. М. Бачинської. – Біла Церква : КОПОПК, 2014. – Вип. 1. – 115 с.

М. Т. Теловата,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТІ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Цей процес не може бути стихійним, він потребує управління. Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні характерна широка наявність у ньому інноваційних процесів.

Слово *innovatio* прийшло до нас з англійської мови й означає «нововведення», «новаторство». Філософське розуміння змісту інновації полягає у створенні нового, суспільно значущого продукту діяльності людини, який узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів; новизною, оригінальністю.

Інновації (італ. *innovazione* – новина, нововведення) – нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи та організації, а й різні сфери.

Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності викладача і студента. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих викладачів і цілих колективів.

У сучасній педагогіці терміни «інновація», «інноваційний» означають певні нововведення, що стосується того чи іншого аспекту освітньо-виховного процесу. Кінцевим результатом (прямим продуктом) творчого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. При цьому нове у педагогіці – то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які досі не використовувалися, а й комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу з прогресивними засадами, що дає змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості. Свідченням цього є, зокрема, активне звертання сучасних педагогів до педагогічної спадщини минулого – вітчизняної та зарубіжної.

Інновація освіти – цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікацій мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог. Основу реалізації інноваційних процесів у вищій освіті складають дві важливі проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Результатом інноваційних процесів слугує

використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Викладач може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій, концепцій.

Управління інноваційним процесом передбачає аналіз і оцінку введених професорсько-викладацьким складом педагогічних інновацій, створення умов для їх успішної розробки і застосування. Водночас керівники вищих навчальних закладів проводять цілеспрямований відбір, оцінку й застосування на практиці досвіду колег, нових ідей, методик, запропонованих наукою. Потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності в умовах розвитку вищої освіти спричинена певними обставинами:

По-перше, розбудова суверенної держави викликала необхідність докорінної зміни системи освіти, методології і технології організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: технікумах, коледжах, інститутах, університетах, академіях тощо.

По-друге, виконання соціального замовлення сучасного етапу розбудови нашої держави – особистості, здатної засвоювати й творчо розвивати культуру, потребує постійного пошуку нових організаційних форм, індивідуального підходу до особистості, нових технологій навчання і виховання. У цій ситуації суттєво зростає роль і авторитет педагогічного знання, яке може стати теоретичною базою для нових пошуків, інновацій.

По-третє, змінився характер ставлення викладачів до факту засвоєння і застосування педагогічних нововведень. Якщо раніше інноваційна діяльність обмежувалася використанням рекомендованих зверху нововведень, то сьогодні вона набуває дослідницько-пошукового характеру: викладач обирає нові програми, підручники, навчальні посібники, періодичні видання, використовує нові прийоми і способи педагогічної діяльності.

По-четверте, створилася реальна ситуація конкурентоздатності закладів освіти, спричинена переходом вищих навчальних закладів на ринкові відносини, створенням нових типів ВНЗ, у тому числі й недержавних.

Інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку ВНЗ та педагогіки. Інновації функціонують на рівнях створення, освоєння і втілення. Дослідниками сформульовано ряд законів перебігу інноваційних процесів:

Закон необоротної дестабілізації педагогічного середовища. Сутність його полягає в тому, що будь-який інноваційний процес вносить у педагогічне середовище необоротні зміни. Цілісна система, що існує, починає руйнуватися і потребує деякого часу для створення нової системи на базі нових елементів або асиміляції старої.

Закон обов'язкової реалізації інноваційного процесу. Будь-який інноваційний процес, в основі якого є педагогічне відкриття, рано чи пізно, стихійно або свідомо повинен реалізуватися. Достатньо пригадати досвід

видатних педагогів – В. Вернадського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького, вчителів-новаторів В. Шаталова, І. Волкова, І. Іванова та ін.

Закон стереотипізації педагогічних інновацій. Будь-яка інновація поступово перетворюється у звичні поняття і дії, отримуючи статус стереотипної.

Ці закони зумовлюють і певні етапи функціонування інновацій. На першому етапі інновація сприймається як чужорідний елемент у педагогіці, часто викликає різку протидію, здається прожектерством. З часом інновація перевіряється практикою, набуває масового визнання. На останньому етапі новий підхід до навчання чи виховання стає відомим і входить до системи навчально-виховної роботи.

Інновації є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі. Виражаються в тенденціях накопичення і видозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти. Стрижнем інноваційних процесів в освіті є впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду.

До педагогічних інновацій можна віднести здобутки окремих педагогів, творчих груп, які являють собою цілісну систему роботи з певного напрямку, здебільшого недостатньо висвітленого у науково-методичній літературі. Ці системи ґрунтуються на ідеях відомих педагогів і на власному досвіді та інтуїції. Заслуга їхніх авторів у тому, що вони по крихтах збирають, систематизують, узагальнюють потрібний матеріал, вкладають у нього свій набутий досвід, своє розуміння проблеми, і це дає підставу говорити про новизну, оригінальність, а разом і про реальність підходів до здійснення поставлених завдань.

Інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики, прагнення викладачів до освоєння та застосування педагогічних новинок, конкуренція вищих навчальних закладів, яка стимулює пошук нових форм, методів організації навчально-виховного процесу, диктує відповідні критерії щодо добору викладачів.

Головною рушійною силою інноваційної діяльності є викладач, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним і під час впровадження і поширення нововведень. Педагог-новатор є носієм конкретних нововведень, їх творцем, модифікатором. Він має широкі можливості і необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконується в ефективності наявних методик навчання і може коригувати їх, проводити докладну структурування досліджень навчально-виховного процесу, створювати нові методики. Основна умова такої діяльності – інноваційний потенціал педагога.

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, яка виявляє готовність

вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність. Наявність інноваційного потенціалу визначають:

- творча здатність генерувати нові уявлення та ідеї;
- професійна установка на досягнення пріоритетних завдань освіти;
- вміння проектувати і моделювати свої ідеї на практиці;
- високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів педагога.

Реалізація інноваційного потенціалу викладача передбачає значну свободу дій і незалежність його у використанні конкретних методик, нове розуміння цінностей освіти, прагнення до змін, моделювання експериментальних систем;

На перший план виступає неповторна своєрідність кожної особистості, самооцінка соціокультурного та інтелектуального рівня розвитку, вибір різних форм культурної та наукової, творчої активності. Відкритість особистості педагога до нового розуміння і сприйняття різних ідей, думок, напрямів, течій базується на толерантності особистості, гнучкості та широті мислення. Поява інноваційних процесів зумовлюється рядом суперечностей, які мають різне джерело, предметне походження і різну складність.

Головна суперечність розвитку системи освіти – невідповідність старих методів навчання, виховання та розвитку студентів новим умовам життя; друга – суперечність між масою нових відомостей і рамками навчально-виховного процесу; третя – суперечність старого і нового (мається на увазі становлення альтернативної освіти). Потреба викладача в оновленні психолого-педагогічних знань, інтерес до передового педагогічного досвіду, з одного боку, й усталені стандарти змісту, форм і методів освітньо-виховного процесу, з іншого, викликаючи суперечність між можливостями особистості й реальною дійсністю, також живлять педагогічні інновації.

Є. І. Ходаківський,
доктор економічних наук,
професор кафедри економічної теорії та інтелектуальної власності,
Заслужений діяч науки та техніки України,
Житомирський національний агроекологічний університет

НООГЕШТАЛЬТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ГУМАНІТАРНОМУ ВИМІРІ

Минуло дев'яносто років з часу оприлюднення інтелектуальної ідеї розвитку національної економіки України В. І. Вернадським. У своїй праці «Автотрофність людства» перший Президент Української академії наук

вказував на велику космічну силу, якою є розум людини, спрямована й організована його воля, як істоти суспільної [1]. На думку вченого, біосфера переходить у новий еволюційний стан – у ноосферу, перетворюється науковою думкою соціального людства. Тому можна впевнено дивитись у наше майбутнє.

Велетенський оптимізм і віру в торжество гуманістичного розуму, окресленого духовністю, випромінюють твори і нині найбільш актуального і сучасного дослідника. Незважаючи на тривалий депресійний стан і винятково важке становище української економіки, що пов'язано, в першу чергу, з російською агресією, майбутнє України – в цивілізаційній перспективі та інтелектуальному середовищі країн світу демократичної орієнтації.

Вітчизняна наукова думка характерна позиціями фізичної економіки, започаткованої С. Подолинським, розвинутої В. Вернадським, а в теперішній час активізованої М. Руденком та В. Шевчуком. Наукові здобутки вітчизняної школи фізіократів широко відомі не лише науково-професійній спільноті, а й широкій громадськості за численними монографіями, підручниками, посібниками, методиками тощо. Використовуючи фундаментальні положення фізіократичного вчення, автором поставлено за мету здійснити спробу модернізувати їх до вимог часу на основі синергетичної методології та гештальтології.

Насамперед розглянемо реалії сучасної України. Її економічна потужність на початку 90-х років минулого століття складала 7% валового світового продукту (за частки світового населення близько 1%). Однак наша держава так і не ввійшла в коло економічно спроможних країн світу. Гірше за все те, що в часи становлення незалежності економіка потрапила в найглибшу яму рецесії, яку за всіма ознаками соціально-економічного спаду можна назвати найбільшою катастрофою в історії існування національних економік світу. Потім настала інша біда. Нині стан національної економічної системи заслуговує назви тотальної депресії, наслідком якої є неспроможність понад 90% громадян забезпечити свої навіть первинні потреби за рахунок чесної праці (заробітної плати) чи корпоративних доходів (яких взагалі практично не існує). І тому за деякими оцінками більше 7 мільйонів громадян України заробляють на життя в країнах далекого і близького зарубіжжя.

Абсолютна більшість тих, хто працює на батьківщині, через ту саму нееквівалентність витрат на відтворення робочої сили, задоволення життєвих потреб і реальної заробітної плати перебувають у стані депресії. При цьому депресія сукупності окремих людей призводить до депресії країни. Гірше за все за цих умов працівникам інтелектуальної сфери. Їхні доходи аж ніяк не відповідають стандартам оплати складної кваліфікованої праці. Водночас саме ноос, тобто розум, інтелект людини має відігравати (за В. Вернадським) вирішальну роль у створенні засад нового суспільства.

Тепер Україну накрила страшна хмара дикої, людиновбивчої гібридної війни, розпочатої Росією під її нинішнім керівництвом.

З позиції синергетичної методології у контексті фізіократичної теорії пізнання економічних і соціальних явищ, джерелом створення додаткової та нової вартості є теперішня чи минула, уречевлена в новаціях, інтелектуальна праця (на відміну від механістичної теорії, за якою формування додаткової вартості відбувається за рахунок додатково витраченого робочого часу). Нагадаємо, що на зламі епох в еволюції наукового світогляду сталися корінні й незворотні зміни: людство відмовилося від механістичного сприйняття картини світу та механістичної діалектики як ключового методу пізнання. Згідно з ним, досліджуваний об'єкт розглядається як замкнута система, ознакою якої є стійка рівновага, що визначає генеральну ціль керування такою системою. Нині передова наукова думка ґрунтується на методології синергетики, тобто методології пізнання закономірностей і процесів самоутворення (штучного утворення структур), створення умов для самоорганізації та наведення на самостабілізацію систем (Г. Хакен), табл. 1.

Таблиця 1

Синергетика та системні дослідження

Системний підхід	Синергетичний підхід
Акцент робиться на статичності систем, їх морфологічному або функціональному описі	Увага акцентується на процесах зростання, розвитку та занепаду систем
Увага приділяється впорядкованості, рівновазі	Вважається, що хаос відіграє важливу роль у процесах руху системи, причому не лише деструктивну
Вивчаються процеси організації систем	Досліджуються процеси самоорганізації систем
Частіше за все, абстрагуються від кооперативних процесів, зупиняючись на стадії аналізу структури системи	Підкреслюється кооперативність процесів, які лежать в основі самоорганізації та розвитку системи
Проблема взаємозв'язків розглядається, переважно щодо компонентів всередині системи	Вивчається сукупність внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків системи
Джерело руху вбачає в самій системі	Визнається вагоміша роль середовища у процесі змін, тобто адаптивність системи

Для України, яка в теперішній час активізується на міжнародній арені як країна з ринковою економікою, освоєння методології синергетики матиме вирішальне значення. При цьому за головний інструмент синергетичного моделювання обрано гештальтну конструкцію, побудовану нами на основі принципів гештальтології: схожість, близькість, суміжність, замкнутість, – дерево гештальту.

Поняття «гештальт» (нім. *Gestalt*) трактується як фігура, образ бачення, уява, контур рельєфності, цілісності. Розробки Х. Еренфельса («Про якість функції»), В. Кьолера («Фізичні гештальти у спокої і стаціонарному стані»),

Ф. Перлза і Л. Перлз у галузі психології дозволяють сформулювати таке визначення: гештальт – це цілісний образ (уява) будь-якої структури, що практично не виводиться з компонентів, які її утворюють, тобто гештальт – це просторово-наочна форма предметів (явищ, схем, подій), що сприймаються, чий властивості неможливо зрозуміти простим підсумовуванням властивостей їх частин.

Гештальт-підхід з'явився на стику культурних епох, що знаменує трансформацію багатьох галузей знання. У другій половині минулого століття епоху модерна з характерними для неї раціоналізмом і вірою в об'єктивність замінила епоха постмодерна з її відмінною рисою – запереченням будь-якої об'єктивної реальності. Таким чином, гештальт-підхід виявився в авангарді постмодерністської революції. Визначення місця гештальтів у сучасній культурі та науці – одна з найскладніших і суперечливих проблем, пов'язаних з питанням про належність цих образів до якоїсь із відомих сфер життєдіяльності людини.

При формуванні гештальту (образу уяви) національної системи інтелектуальної економіки за основу і вершину взято інтелектуальний сектор (охорона здоров'я, освіта, наука, культура), у центральній частині розміщено ринок, урівноважений товарним і фінансовим макросегментами, а умови функціонування характеризує мультиплікатор рівноваги, яку забезпечує залучення інвестицій, насамперед зовнішніх (згідно з постулатами синергетики), як ознака посилення взаємодії із зовнішнім середовищем, зокрема за визначеним вектором гуманістично-демократичного європейського світу.

Активізація дії внутрішнього середовища вимагає нормалізації системи оплати інтелектуальної праці за еквівалентом складної кваліфікованої, формулу якої визначив ще в 1790 році А. Сміт: праця спеціаліста – це подвоєна проста, що є нижньою межею для розрахунків, а далі йде наступна тарифікація – бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук.

Наразі не існують стандарти ринку землі як ознака інтелектуальної економіки. Але, цілком очевидно, що товарний та фінансовий макросегмент ринку землі повинні бути збалансованими, тобто товарна маса землі має бути еквівалентна банківській сертифікатній. При цьому ознаками інтелектуальної економіки є такі: знання – товар, наука – стратегічний ресурс, інноваційне виробництво, плюралістична власність, економічна влада – доступ до інформації, творча активність, оплата праці за еквівалентами складної кваліфікованої.

Для координації розвитку інтелектуальної економіки держава використовує мультиплікатор рівноваги Дж. М. Кейнса, визначаючи співвідношення темпів приросту виробництва та темпів зростання суспільного споживання за рахунок акселератора інвестування.

У гуманітарному вимірі функціонування системи інтелектуальної економіки відбувається за вектором розвитку цивілізаційних процесів. Про це

яскраво свідчать наукові досягнення сучасної школи фізичної економіки, вперше презентовані у світовій науці М. Руденком.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Автотрофность человечества // Русский космизм: антология философской мысли. – М.: Педагогика-Пресс, 1993. – С. 288–303.
2. Синергетика економічних систем : [навч. посіб.] / І. Г. Грабар, Є. І. Ходаківський, О. В. Вознюк та ін. – Житомир : Житомир. держ. техн. ун-т, 2003. – 244 с.
3. Іванюк О. В. Інтелектуальна власність : [наоч.-навч. посіб.] / О. В. Іванюк, І. Л. Литвинчук. – Житомир : В. Б. Котвицький, 2014. – 163 с.
4. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : [навч. посіб.] / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К. : ЦУЛ, 2014. – 276 с.
5. Ходаківський Є. І. Ноогештальти національної економіки (синергетичний контекст) / Є. І. Ходаківський // Інтелектуальна економіка : глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 15 трав. 2015 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – С. 7–13.

Г. Б. Черушева,

кандидат педагогічних наук,

професор кафедри філософії

та соціально-гуманітарних дисциплін,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

У Національній доктрині розвитку освіти наголошується на формуванні національних і загальнолюдських цінностей, запровадженні освітніх інновацій, інформаційних технологій, створенні ринку освітніх послуг, інтеграції вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів. Докорінні зміни, що сталися в соціально-економічних умовах суспільства, висунули вимогу впровадження науково обґрунтованої підготовки науково-педагогічних кадрів для вищої школи, зокрема для системи економічної освіти. Сучасна вища економічна освіта – це простір для вибору пріоритетів, поле інноваційних процесів у сучасній професійній педагогіці. Саме тут формуються педагогічні ресурси та просліджуються вектори її розвитку: тенденції до змін всієї освітньої системи й одночасно до збереження культурних традицій національної освіти; відкритість до сучасних тенденцій розвитку науки, спрямованість на пошук шляхів вирішення наукових проблем; спрямованість освітнього процесу на становлення і розвиток базових

здібностей людини, вплив на розвиток її сутнісних сил, який має носити креативний, пошуковий та діяльнісний характер.

Вивчення вітчизняного досвіду підготовки науково-педагогічних кадрів дає підстави визнати, що сьогодні в рамках магістерської підготовки є належні умови для здійснення психолого-педагогічної та науково-практичної підготовки викладачів професійної школи та забезпечення безперервності освіти й фахової спрямованості педагогічної діяльності («Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів»). Актуальність розробки проблеми професійно-педагогічного розвитку особистості майбутнього економіста як викладача економічних дисциплін окреслені в освітньо-кваліфікаційних характеристиках магістра за напрямом професійної підготовки «Економіка і підприємництво»

Сьогодні економічні ВНЗ мають внутрішні резерви, щоб у процесі фахової підготовки водночас забезпечити професійну підготовку викладача економіки завдяки впровадженню у навчальний процес (навчальний план) дисциплін філософського та соціально-гуманітарного циклу. Процес професійно-педагогічного розвитку та виховання свідомої, творчої, гуманної особистості економіста і викладача економіки нового типу є складним, багатограним, поступовим і не обмежується хронологічними рамками навчальної аудиторної роботи викладачів вищої школи.

Питання підготовки магістрів-економістів до педагогічної діяльності піднімаються в працях вітчизняних науковців (О. Грінчук, К. Добровольська, С. Кіршо, О. Карпова, Г. Ковальчук, Л. Лебедик, В. Лозниця, І. Міщенко, М. Опольська, Т. Поясок, Т. Приходько та ін). Однак відсутність єдиного підходу до розуміння цього феномену потребує системного дослідження із визначенням засад побудови теоретично обґрунтованої системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів економіки

Аналіз досвіду провідних ВНЗ економічного спрямування України дозволив визначити основні напрями професійно-педагогічної підготовки фахівців, а саме:

– здійснення теоретичної підготовки з оптимальним використанням можливостей дисциплін філософського та соціально-гуманітарного циклу, зокрема: «Філософія науки і освіти», «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання економічних дисциплін», «Економічна культура та професійна етика», «Соціальна відповідальність». Філософська, соціально-культурологічна та педагогічна спрямованість цих дисциплін сприятиме висвітленню в повній мірі питання сутності, структури професійно-педагогічної діяльності, її ролі в системі професійної готовності, засвоєнню загальнолюдських та морально-етичних цінностей у діяльності викладача;

– упровадження в систему професійної підготовки педагогічну практику, що ставить майбутніх фахівців перед необхідністю вирішення комплексу методичних завдань, пов'язаних із підготовкою та проведенням лекцій, практичних, семінарських занять, складанням методичних розробок у

вищій школі. Це вимагає від викладача певної системи компетентності, що відповідає вимогам педагогічної діяльності.

Підготовка педагогів-економістів має базуватися на основних положеннях філософії сучасної освіти, зокрема: філософських підвалинах педагогіки гармонійної цілісності; філософії освіти, заснованої на визнанні пріоритетного значення ідей автентичної педагогіки; філософських основах діалогової взаємодії основних суб'єктів освіти; системі філософських принципів субстанціональної єдності та діалогової згоди як мінімальної базової основи сучасної освіти; сучасних філософсько-методологічних засадах вирішення проблем співвідношення традиційно-інформаційної та інноваційно-творчої функцій освіти, формування всебічно розвинутої людини сучасної епохи, розвитку її духовності. Таке розуміння системи освіти відповідає його гуманістичній сутності і передбачає переосмислення функцій і ролі викладача, розвитку творчої взаємодії викладача та студента на рівні суб'єктно-суб'єктних відносин. У цьому контексті загальнолюдська культура є невичерпним джерелом створених конкретними історичними особистостями соціально-культурних цінностей, а їх переосмислення є механізмом творення власного досвіду. Як доводить аналіз науково-педагогічної літератури, зокрема праць В. Андрєєва, Н. Громової, О. Демченко, А. Короля, О. Кривонос, М. Лазарева, Л. Левченко, А. Хуторського та інших, сформовано потужний потенціал навчального діалогу, умови його побудови та реалізації.

У зв'язку з цим як важливий шлях підвищення якості навчального процесу слід розглядати демократизацію відносин педагога і студента, впровадження у вузівську практику ідей педагогіки співробітництва.

Аналіз проблеми дозволив зробити такі висновки:

1. Професійно-педагогічна підготовка економістів має здійснюватися на засадах філософської й педагогічної ідеї антропології, гуманістичної (особистісно орієнтованої) парадигми освіти.

2. Успішність формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності залежить від забезпечення педагогічної спрямованості змісту та інтенсифікації процесу магістерської підготовки, концепції і технології евристичного навчання, а також психолого-педагогічних основ професійно-творчої діяльності, розвитку мотивації професійного педагогічного самовдосконалення.

3. Сучасний підхід до проблеми професійно-педагогічної підготовки економістів передбачає створення базової системи психолого-педагогічних і методичних знань, умінь і навичок, яка забезпечує: «оволодіння психолого-педагогічними закономірностями професійної підготовки спеціаліста економічного профілю; оволодіння сучасним комплексом методів, засобів і форм навчання, що охоплює всі сторони й етапи професійної підготовки професіонала; розвиток сучасного професійного мислення, що дає змогу кваліфіковано вирішувати професійні проблеми» [2].

Список використаних джерел

1. Добровольська К. Проблеми професійно-педагогічного розвитку особистості майбутнього педагога-економіста в контексті осмислення творчої спадщини А. С. Макаренка / К. Добровольська, С. Кіршо / Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2012. – Вип. 10. – С. 85–90.
2. Карпова О. О. Особливості професійно-педагогічної підготовки студентів економічного профілю [Електронний ресурс] / О. О. Карпова. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/242>
3. Ковальчук Г. О. Формування професійних педагогічних умінь у студентів – майбутніх викладачів економіки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Г. О. Ковальчук. – К., 1999. – 216 с.
4. Медвідь Л. Економічна освіта в контексті формування загальної системи освіти України / Л. Медвідь // Наукові записки Києво-Могилянської Академії. – 2005. – Т. 47: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 18–22.
5. Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. Б. Міщенко. – Житомир, 2004. – 20 с.
6. Поясок Т. Б. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. Б. Поясок. – К., 2004. – 22 с.
7. Приходько Т. П. Формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності в процесі магістерської підготовки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. П. Приходько. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.

Г. В. Шевчук,
Здобувач,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

НАДБАННЯ МИТЦІВ МИНУЛИХ ЧАСІВ: АКТУАЛІЗАЦІЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ

Національні культури є результатом тривалої творчої діяльності митців, їх колективів та інших суб'єктів, які репрезентують різні нації, етноси і народності. Особливістю сучасних культуротворчих процесів є те, що вони

відбуваються в умовах діалогу культур та взаємного запозичення культурних надбань.

Компаративний аналіз доробку суб'єктів, які творили і творять національні культури у минулому і теперішньому часах, спричиняє порушення низки проблем світоглядного, історико-філософського, культурологічного та іншого характеру. У контексті даного дослідження одним з важливих є питання про те, чому здобутки окремих митців, які творили століття і навіть тисячоліття тому, вважаються сучасними, а також про феномен звернення до культуротворчих ідей минулого, їх запозичення й актуалізації нашими сучасниками.

Сучасні митці «вбирають» та по-новому відтворюють культурні надбання насамперед власної нації. Ці надбання є ментально близькими сучасним суб'єктам культуротворення, бо закорінені у певний етно- і психотип, його спосіб мислення і мистецького творення.

Тому є органічними творчі апеляції сучасних українських митців до питомих національних ідей, мотивів і культурних надбань, серед яких продовжують відкриватися справжні шедеври світового виміру. Відтак доробок сучасних суб'єктів національного культуротворення час від часу демонструє звернення до ідей найдавніших творців праукраїнської культури, зокрема, унікальної у світовому вимірі Трипільської культури, культури античної доби на теренах прадавньої України та культур пізніших епох.

Відомі представники діаспори, які досліджували цю проблематику, відносять започаткування питомих української культури до часів кам'яного віку. «В світлі сучасної археології тубільне населення нашої землі нараховує чотири тисячі років безперервного на ній існування (щонайменше від новокам'яної доби – т. зв. неоліту). Таке є мірило культури нашої Батьківщини», – доводив відомий український поет, культуролог і політичний діяч ХХ ст. Є.Маланюк [2, с.36].

Ця думка культуролога підтверджується висновками сучасника В.Хвойки і дослідника Трипільської культури на теренах Уманщини П.Курінного. «Наприкінці неоліту в т. зв. Трипільській культурі (5000-1000 років перед н. Хр.) вперше помічаємо етнічні елементи української культури. Трипільська культура, технічно удосконалюючись і збагачуючись міжнародними контактами, сягає сьгоднішніх етнічно національних елементів української культури: творить її передісторичне тло», – констатував відомий археолог [1, с.78-79].

Суб'єктом творення культури, яку описував П.Курінний, був український пранарод під ім'ям «антів» [1, с.78]. Ним на теренах прадавньої України започатковані найдавніші культурні зв'язки з іншими тодішніми народами. «Вже від часу Трипільської культури українські землі мали сталий контакт з Середземномор'ям... Культурний контакт України з Єгиптом археологією зафіксований вже за геленістичної доби... Отож, Україна

геленістичного та римського часу, – підсумовує український археолог, – була найтісніше пов’язана з Середземномор’ям» [1, с.79].

Надзвичайно важливими у цьому контексті є висновки вже згаданого Є.Маланюка, що вказують на випереджальний розвиток праукраїнської культури. «Наша земля протягом довгих століть належала до антично-грецького кола, до кола античної культури Еллади – родовища пізнішої культури й Риму, і Європейського Заходу... Наша земля, отже, знаходилася в колі великої, в своїм універсалізмі, неперевершеної, властиво, єдиної культури, до якої належав весь старовинний світ і з якої частини, варіанту, витворилася геть пізніше західна культура, вся західна культура, вся західна цивілізація і все те, що нині називаємо європейською культурою. До цього кола не належала тоді ні Середня, ані Західна Європа, ні сусідні нам – від Заходу і, тим більше, від Півночі – народи. Ми були північною окраїною, північним сегментом цього культурного кола...» – вказував український культуролог [2, с.37-38].

Ідеї творців прадавньої культури, культур пізніших епох на теренах України завжди хвилювали ближчих до нас у часі митців, як, наприклад, О.Архипенко, скульптури якого тяжіють до Трипільської та інших давніх культур, чи М.Бойчук, взірцем для монументальних творів якого було мистецтво античної доби і Візантії. Ці ідеї продовжують залишатися невичерпним джерелом творчих проєктів і для сучасних суб’єктів національного культуротворення.

Список використаних джерел

1. Курінний П. Українська ікона княжого часу Х-ХІІІ століття. – Мюнхен – Рим – Париж: Наукове товариство імені Шевченка, 1966. – С. 76-92.
2. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури / У кн.: Маланюк Є. Малоросійство. Нариси з історії нашої культури. – К.: Бібліотека газети «День», 2013. – С.33-69.

О. Д. Яковенко,

*старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМА КАЛЬКУВАННЯ В УСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Калькування як мовне явище існує стільки, скільки існують мовні контакти, і немає в світі такої мови, в якій не було б кальок. Однак основні питання цієї проблеми наразі залишаються нерозв’язаними. До цього часу немає єдності у поглядах на саму природу калькування, не визначено місце

кальок у словниковому складі мови, у системі мовознавчих дисциплін. Слушно зауважує мовознавець Л. Єфремов, що «... калькування саме по собі становить значний інтерес для мовознавства і заслуговує на спеціальне, а не окремо побіжне вивчення».

У сучасному українському усному мовленні студентів відхилень від норми набагато більше, ніж у писемному. Живе слово деформується, коли мовець вживає його у невластивому значенні, замінює у ньому один-два звуки, дає ненормативне закінчення. Перебуваючи в постійному російському мовному оточенні, студенти спілкуються переважно російською. Так, унаслідок взаємодії мовних систем за умов двомовності, що склалася або під час мовних контактів, або при індивідуальному засвоєнні нерідної мови, спостерігається явище калькування – поява в українському мовленні помилок, викликаних впливом саме російської мови.

У результаті спостережень над усним українським мовленням студентів було виявлено і визначено основні види калькування, а саме: фонетичне, лексико-фразеологічне, морфологічне і синтаксичне.

Фонетичне пов'язане з порушенням вимови українських слів (акання, оглушення дзвінкх у кінці слова, неправильне наголошування). Наприклад: аренда (оренда), работа (робота), нówий (новій), разóm (разом), одінадцять (одинадцять), навчання' (навчання), літопис (літопис) тощо.

Лексико-фразеологічним калькуванням вважають явище, пов'язане з уживанням слів у невластивому їм значенні, запозиченням ненормативних для української мови лексем, фразеологізмів та їх моделей (найчастіше калькування структури іншомовного слова чи фразеологічного звороту): вообщє (взагалі), співпадає (збігається), попадає (потрапляє), всесторонне розвинений (усебічно розвинений), у відповідності до (відповідно до), у залежності від (залежно від), згідно закону (згідно з законом), у той же час (у саме той час або саме тоді) та ін. Помилки помітні насамперед тоді, коли студенти не розрізняють лексичного значення слова, не знають його семантики, наприклад: який його адрес (яка його адреса); вірне рішення (правильне рішення); другі плани (інші плани); усі без виключення (усі без винятку); відноситися до навчання (ставитися до навчання); відноситися до більшості (належати до більшості); все рівно (все одно) тощо.

Щодо морфологічного калькування слід зазначити, що це явище пов'язане з неправильним утворенням форм словозміни під впливом іншомовного слова. Дуже часто трапляється неправильне відмінювання іменників у множині в місцевому відмінку з прийменником **по**: по областям (по областях); неправильне відмінювання іменників II відміни чоловічого роду: економічного факультета (економічного факультету), написання реферата (написання реферату); неправильне узгодження числівника з іменником: три студента (три студенти), два товариша (два товариші); ненормативне утворення кличного відмінка іменників: Іван Петрович (Іване Петровичу), Ольга Сергіївна (Ольго Сергіївно); заміна нормативної парадигми ступенів порівняння прикметників ненормативною:

самий головний (найголовніший), самий швидкий (швидший, якнайшвидший або щонайшвидший); порушення при відмінюванні числівників: семидесяти двух студентів (сімдесяти двох студентів), шестидесяті роки (шістдесяті роки); ненормативні форми, що не відповідають жодній мові: у сороках примірниках (треба у сорока примірниках).

Синтаксичне калькування – це явище, пов'язане з порушенням синтаксичних зв'язків між словами, неправильним використанням синтаксичних конструкцій під впливом синтаксичних зв'язків контактуючої мови. У мові студентів спостерігається помилкове і надмірне вживання дієприкметникових і дієприслівникових зворотів на зразок: усі бажаючі взяти участь (усі, хто бажає взяти участь), вивчаємий період (період, що вивчається), студент, вигравший олімпіаду (треба студент, який виграв в олімпіаді); порушення норми керування: вжити заходи (вжити заходів), говорити на літературній мові (говорити літературною мовою), дякувати вас (дякувати вам); порушення синтаксичних функцій прийменників: екзамен по філософії (екзамен із філософії), називати по імені (називати на ім'я), рекомендації по оформленню (рекомендації щодо оформлення) тощо.

Для подолання мішаного мовлення деякі науковці, зокрема С. Бабич, пропонують вирішити науково-практичні завдання, які, на нашу думку, є найбільш суттєвими:

- виділити з усього масиву наукової інформації той теоретичний мінімум, який необхідний для формування у студентів наукового уявлення про калькування;
- адаптувати лінгвістичні відомості до умов навчально-пізнавального процесу з урахуванням вікових особливостей масового адресата;
- створити систему «антисуржикових» практичних завдань для студентів;
- розробити навчальні методики, здатні заблокувати розростання і вплив цього явища (як одне з головних практичних завдань таких досліджень).

Для подолання названих явищ корисними є спеціально розроблені завдання, тести і вправи на редагування (у тому числі на випадки порушення закону милозвучності мови), переклад відповідних зворотів і текстів, зокрема фахових, з аналізом багатозначності слова, переклад слів з російської мови з визначенням розбіжностей у роді іменника, правильний вибір слова, відмінювання числівників та їх узгодження з іменниками, утворення ступенів порівняння прикметників, утворення дієприкметників і дієприслівників, написання творчих робіт з удосконалення зв'язного мовлення.

Саме такі завдання є основою методики, спрямованої на подолання названих вище явищ в усному українському мовленні студентів. Йдеться про підготовку молодих фахівців нашої держави – національної інтелігенції, яка має стати виразником національної ідеї, своєрідним «двигуном» національного духу, носієм національної культури загалом і мовної, зокрема.

Наукове видання

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІРИ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,

присвяченої пам'яті першого ректора
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктора економічних наук, професора, Заслуженого економіста України

Івана Ісаковича Пилипенка

В авторській редакції

Відповідальні за випуск:
канд. екон. наук, доцент *О. Ю. Гулевич*
канд. екон. наук *О. М. Мотузка*

Підписано до друку 7.10.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум.-друк. арк. 18,70. Обл.-вид.арк. 24,79.
Тираж 150 прим. Зам. № 61.

ДП «Інформаційно-аналітичне агентство»
вул. Еспланадна 4–6, м. Київ, 01601, Україна
тел/факс 287-03-79, 289-77-62
E-mail: iaa@dstati.kiev.ua